

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

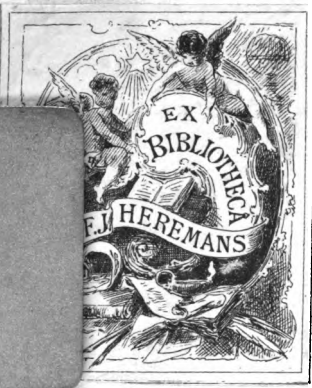
Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

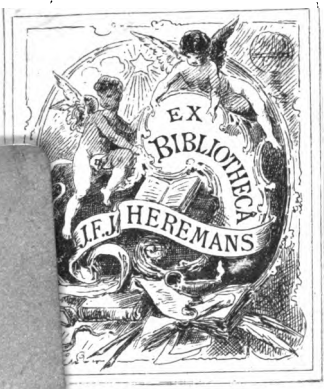
Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

EEK GENT

EK GENT

VERHANDELING

OVER DE

NEDERDUITSCH E SPELLING.

7

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

PHYSICS 311

VERHANDELING
OVER DE
NEDERDUITSCH E SPELLING,

TER BEVORDERING VAN EENPARIG-
HEID IN DEZELVE,

DOOR

MATTHYS SIEGENBEEK,

Hoogleeraar in de Nederduitsche Letterkunde
te Leyden:

UITGEGEVEN IN NAAM EN OP LAST VAN HET

STAATS - BEWIND

DER BATAAFSCHE REPUBLIEK.

TE AMSTERDAM, BIJ
JOHANNES ALLART,

M D C C I V.

V O O R B E R I G T.

Alle hoogschatters onzer rijke en schoone moedertaal wenschten, sedert lang, dat hare spelling, omtrent welke zoo vele onderscheidene stelsels plaats hadden en gevolgd werden, eens tot eenparigheid gebragt mogt worden, en waren zelfs niet onbereid tot dit einde iets van hunne bijzondere gevoelens op te offeren. Doch zij zagen tot dus verre te verreefs naar middelen uit, om deze wenschelijke zaak tot stand te brengen, toen de gemeenmaking van den Lastbrief des Agents van Nationale Opvoeding, waarbij hem, onder andere voorwerpen, de zorg voor het invoeren eener gelijke Spelling onzer moedertaal uitdrukkelijk werd aanbevolen, hunne hoop op de eindelijke vervulling van hunne wenschen verlevendigde. Deze hoop was natuurlijk te sterker, naarmate de man, aan wien dit Agentschap was opgedragen, de beroemde Leydsche Hoogleraar **J. H. VAN DER PALM**, algemeener bekend stond,

stond, als aan zijne grondige kennis der geleerde, inzonderheid der Oosterfche talen, eene meer dan gemeene kunde van de Nederduitsche parende. Ook stelde deze Heer, gedreven door eene loffelijke zucht voor de aankweeking van wetenschappen en beschaafheid, en de volbrenging der hem opgelegde pligten, het bevorderen der gemelde eenparigheid van spelling dadelijk tot een voorwerp zijner bijzondere zorgen en bemoeijingen. Reeds voor verscheidene jaren bewees hij mij de eer, van met mij over dit onderwerp in onderhandeling te treden, en stelde ik, op zijne uitnoodiging, hem een ontwerp ter hand van eene Verhandeling, mijns oordeels, te dien einde te vervaardigen. Intuschen waren wij beiden van gevoelen, dat een werk van dien aard niet zonder medewerking van beroemde taalgeleerden, of ééne of meerdere gezag hebbende Maatschappijen kon worden tot stand gebragt. De pogingen, door de verdienstelijke Maatschappij *tot Nut van het Algemeen*, ten zelfde einde in het werk gesteld, in gevolge waarvan reeds een aantal van twaalf kundige mannen benoemd was, om zich met het ontwerpen eener gelijke spelling bezig te houden, schenen den voorgenoemden Agent, mede tot het gemelde twaalfstal behoorende, eene gunstige gelegenheid ter bereiking van zijn loffelijk oogmerk aan te bieden. Doch opgerezene bezwaren en vertragingen, welke althans op de spoedige voortzetting van dit belangrijk werk weinig hoop gaven,

ven, en de inmiddels, door vereeniging der drie Taal- en Dichtlievende Genootschappen te Leyden, Rotterdam en Amsterdam, plaats gehad hebbende oprigting der Bataafsche Maatschappij van Taal- en Dichtkunde, deden de Maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* van haar voornemen afzien, en de volbrenging der voorgestelde take aan den Agent van Nationale Opvoeding, en de zoo even gemelde Maatschappij overdragen. Zij gaf van dit besluit aan beiden op eene vereerende wijze kennis, en deed tevens der laatstgenoemde het verpligtend aanbod der stukken, ter bevordering eener eenparige spelling bij haar voorhanden. Deze stukken, bestaande uit de meer of min uitvoerige antwoorden op de gedrukte *Grondregelen*, door de Maatschappij *tot Nut van het Algemeen* aan onderscheidene Genootschappen, en bijzondere taal- en letterminnaars toegezonden, werden bij die der Taal- en Dichtkunde met dankzegging ontvangen en zijn ook naderhand door Bestuurderen aan mij ter hand gesteld, en bij het opstellen der thans in het licht komende *Verhandeling*, hier en daar, niet zonder vrucht door mij gebruikt. Een nieuwe spoorslag intuschen was de gemelde overdragt voor de Maatschappij van Taal- en Dichtkunde, om nog met meerderen ernst te raadplegen over hetgeen zij ter bevordering van eene gelijke spelling onzer moedertaal zou kunnen toebrengen; eene zaak, met welker overweging zij zich reeds, terstond na hare oprigting, had bezig

gehouden. Zij vond ter bereiking van haar oogmerk niets geschikter, dan in den brief, waarbij zij besloten had den Agent van Nationale Opvoeding, den Heer VAN DER PALM, van haar aanwezen kennis te geven, hem op eene bescheidene wijze haren dienst aan te bieden ter voldoeninge aan het artikel van zijnen Lastbrief, rakende het invoeren eener algemeene spelling, waarop zij vernomen had, dat hij met allen ernst bedacht was. Daar deze aanbieding met de wenschen en bedoelingen van den Agent ten volle strookte, gaf hij der Maatschappij onverwijld, op eene vereerende wijze, berigt van zijn verlangen, om, door middel van Gemagtigden, met haar over het voorgestelde onderwerp te handelen. Ter voldoeninge aan dit verlangen, benoemde de Maatschappij dadelijk twee Gelastigden uit iedere van hare Afdeelingen, en wel uit die van Leyden den Heer C. ROGGE, en mij; uit die van Rotterdam de Heeren P. WEILAND en B. FREMERY; en uit die van Amsterdam den Hoogleeraar Y. VAN HAMELSVELD, en wijlen den Heer G. BRENDER A BRANDIS. De Heer VAN DER PALM, van die keuze verwittigd, noodigde deze Gemagtigden tegen den 3. October des jaars 1801. uit, tot het houden eener bijeenkomst te zijnen huize, ten einde te beraadslagen over de meest geschikte middelen ter bereiking van het voorgestelde oogmerk. In deze bijeenkomst werd, op voordragt van den Agent,

een-

eenpariglijk besloten den Heer WEILAND en mij te magtigen, den eersten tot het opstellen eener *Nederduitfche Spraakkunst*, den laatsten tot het vervaardigen eener *Verhandeling over de Nederduitfche Spelling*, bijzonderlijk ingerigt ter befliffing van de voornaamfte gefchillen der Taalgeleerden omtrent dezelve, met bijvoeging van eene *Lijft van Woorden*, welker twijfelachtige spelling daarin bepaald en geregeld werd; terwijl tevens werd vastgefteld, dat men in gevallen, waarin de befliffing uit taalkundige gronden bezwaarlijk te ontleenen was, het gezag van onzen grooten WAGENAAR zoude inroepen. Ter volbrenging der gemelde taak werden wij niet flechts door eenen bijzonderen last-brief van den meergenoemden Agent, maar ook door de Maatfchappij van Taal- en Dichtkunde, het verigte door hare Gelastigden ten volle goedkeurende, nader gemagtigd, welke laatste tevens aan dezelfden harer Medeleden den last opdroeg, om beide voorgemelde ftukken, na derzelver vervaardiging, te onderzoeken, ten einde dezelve, ingevalle zij hunne goedkeuring wegdroegen, als werken der Maatfchappij mogten worden aangenomen. Sedert hield ik mij (want mijn oogmerk vordert, dat ik voortaan alleen van mijnen eigenen arbeid, niet van dien des Heeren WEILAND, fpreke), zoo veel mijne overige bezigheden dit toelieten, met het zamenftellen der voorgemelde *Verhandeling* onledig, en deelde den Heer VAN DER PALM, die, na de vernietiging

VOORBERIGT.

ging van het Agentschap van Nationale Opvoeding, en zijne aanstelling tot Lid van den Raad van Binnenlandsche Zaken, zijne betrekking tot dit werk, op zijnen last en onder zijn toezigt aangevangen, natuurlijk bleef behouden, van tijd tot tijd de afgewerkte gedeelten mede, om daarop zijne aanmerkingen te ontvangen. Na het voltoojen der Verhandeling, gaf ik dezelve insgelijks aan de Gelastigden der Maatschappij ter beoordeeling over, welk werk nu alleen was aanbevolen aan de Heeren **ROGGE, WEILAND en VAN HAMELSVELD**, daar de Heer **BRENDER A BRANDIS**, in dien tusschentijd, tot nadeel en droefenis der geletterde wereld, overleden, en de Heer **FREMERY** buiten 's lands vertrokken was. Op het ingekomen goedkeurend verslag der drie genoemde Heeren, werd door Bestuurderen, ingevolge de bedoeling der Maatschappij, het volgend bekrachtigend besluit opgemaakt.

„ **UITTREKSEL** uit de Handelin-
„ gen van het Bureau van Bestuur
„ der Bataafsche Maatschappij van
„ Taal- en Dichtkunde.

„ *Zaterdag den 16. van Zomermaand 1804.*

„ Op het verslag van Gemagtigden, ter voldoe-
„ ninge aan het Besluit der Algemeene en Bestuur-
„ ders

VOORBERIGT.

21

„ ders-Vergadering dezer Maatschappij, beide van
„ den 12. van Herfstmaand 1801, benoemd om
„ met den Agent van Nationale Opvoeding de nood-
„ dige schikkingen te beramen tot het regelen eener
„ vaste en gelijke spelling onzer Moedertale, en
„ voorts gemagtigd tot het onderzoek der stukken,
„ welker vervaardiging tot het voorschrevene einde
„ aan de Medeleden dier Commissie, de Heeren
„ P. WEILAND en M. SIEGENBEEK, werd op-
„ gedragen:

„ Wordt besloten, de *Verhandeling over de Spel-*
„ *ling der Nederduitsche Tale*, door den Heer
„ M. SIEGENBEEK tot dat einde opgesteld, met
„ volkomene goedkeuring der daarin gelegde gron-
„ den ter bevordering eener algemeene en gelijke spel-
„ ling, voor een werk dezer Maatschappij te erken-
„ nen; — terwijl de Vergadering, onder gepaste
„ dankzegging voor het tot hiertoe door den Heer
„ M. SIEGENBEEK en de overige Heeren Ge-
„ magtigden in dezen verrigte, denzelven wijders
„ verzoekt, om gezegde Verhandeling, als zoodanig,
„ aan den Raad van Binnenlandsche Zaken, als
„ in dezen vervangende den voormaligen Agent
„ van Nationale Opvoeding, over te leveren, en uit
„ naam dezer Maatschappij met denzelven in zoo-
„ danige verdere onderhandelingen te treden, als
„ geschikt kunnen geoordeeld worden, om eene
„ zoo belangrijke en wenschelijke zaak, als is
„ het regelen eener vaste en gelijke spelling der Ne-
„ der-

„ derduitsche Tale, op de meest gepaste wijze te
 „ bevorderen en uit te werken.

(Was geteekend)

D. M. G. HELDEWIER,

Algem. Secretaris.

Inmiddels was ook de van ouds beroemde Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden uit hare langdurige sluimering met verjongde krachten herrezen, en had, onder meer anderen, ook mij de eere aangedaan, van mij onder hare Medeleden aan te nemen. Ik gevoelde te zeer al het belangrijke van het gezag, 't welk de goedkeuring eener zoq aanzienlijke Maatschappij aan mijn werk zou bijzetten, om niet daartoe eene poging aan te wenden. Met voorkennis dan van den Heer VAN DER PALM, die hieromtrent met mij volkomen van hetzelfde gevoelen was, deed ik, in eene Maandelijksche Vergadering der gemelde Maatschappij, aan hare Ledden opening van de mij opgedragene taak, met bijvoeging van mijnen wensch, dat de Maatschappij eenige Gelastigden uit haar midden mogt benoemen, om te onderzoeken, in hoe verre zij zich met de regelen en bepalingen, bij mijne Verhandeling voorgesteld, zou kunnen vereenigen. Niet alleen zag ik aan dezen wensch gereedelijk voldaan, maar had ik te-

evens het bijzonder genoeg, van dit onderzoek aan twee, gelijk in andere Wetenschappen, zoo ook bijzonderlijk in het vak der Nederduitfche Taalkunde wijdberoemde mannen, de Hooggeleerde Heeren M. TYDEMAN en A. KLUIT, te zien aanbevelen. Deze Heeren, mijne Verhandeling onderzocht en overwogen hebbende, deden daaromtrent der Maatschappij het volgende berigt.

„ WELEDELE HEEREN!

„ De ondergeteekenden, op uwen last en verzoek,
 „ gelezen hebbende de Verhandeling van den Hoog-
 „ leeraar M. SIEGENBEEK, over de Spelling der
 „ Nederlandfche taal, hebben de eer U te berigten,
 „ dat zij bevonden hebben, dat de spelling, in
 „ de gezegde Verhandeling voorgedragen, allezins
 „ overeenkomstig is met de natuurlijke regelen en
 „ gronden eener regelmatige spelling: — dat dezel-
 „ ve, derhalven, alle aanprijzing verdient: — en
 „ juist gefchikt is, om de verwarring en ongelijk-
 „ vormigheid in de spelling onzer moederspraak,
 „ welke tot hiertoe geheerscht heeft, zoo veel mo-
 „ gelijk, weg te nemen, en te doen ophouden:
 „ zoo, dat het zeer nuttig en wenschelijk zou-
 „ de zijn, dat de gezegde spelling in alle openbare
 „ en bijzondere fchriften algemeen aangeprezen en
 „ ingevoerd wierd: — en zij ondergeteekenden zich

„ ver-

„ verpligt oordeelen , U ten sterksten aan te raden ,
 „ om voortaan die spelling te volgen , en te gebrui-
 „ ken. ” Leiden den 20 April , 1804.

(Was geteekend.)

M. TYDEMAN.

A. KLUIT.

De Maandelijfche Vergadering der genoemde Maatschappij vereenigde zich , na gepaste dankzegging aan beide die Heeren , met het uitgebragte bericht , voor welks vereerenden inhoud en de genomen moeite des onderzoeks , mitsgaders voor de vriendelijke mededeeling van eenige bijzondere aanmerkingen , het mij insgelijks vergund zij , hun openlijk mijne erkentelijkheid te betuigen. Het medegedeelde bericht heb ik vervolgens , met het boven gemeld bekrachtigend besluit der Bataafsche Maatschappij van Taal- en Dichtkunde , aan den Heer VAN DER PALM toegezonden , die deze stukken met de Verhandeling zelve ter kennisse van zijne Medeleden van den Raad van Binnenlandsche Zaken gebragt heeft. Hieruit is eene voordragt van gemelden Raad aan het Staats-Bewind dezer Republiek geboren , ingevolge waarvan bij hetzelfde Bewind het navolgend besluit genomen is.

EX.

„ E X T R A C T uit het Register der
„ Besluiten van het Staats-Bewind
„ der Bataafsche Republiek.

„ *Dingsdag den 18ten December 1804.*

„ Is gehoord het Rapport van de Commissie van
„ Binnenlandsche Zaken, ingevolge van en ter vol-
„ doening aan het Besluit Commissoriaal van den
„ 27sten November laatstleden n°. 1. geëxami-
„ neerd hebbende eene Misfivè van den Raad van
„ Binnenlandsche Zaken, geschreven alhier den
„ 21sten bevorens n°. 24; daarbij aan het Staats-
„ Bewind ingezonden hebbende de door hun Mede-
„ lid, den Burger J. H. VAN DER PALM, ter
„ hunder Vergadering gedane schriftelijke Ouver-
„ ture van het geen door denzelfden, in zijne voor-
„ malige qualiteit van Agent van Nationale Opvoe-
„ ding, ter voldoening aan het 15 Art. zijner In-
„ structie was verrigt geworden nopens de invoe-
„ ring eener eenparige spelling der Nederduitsche
„ Taal, en het ontwerpen eener op dezelve berus-
„ tende Nederduitsche Spraakkunst; met de verdere
„ voordragten daartoe relatief, alles breeder ver-
„ meld in de Notulen van den 27. November
„ evengemeld sub n°. 1.

„ Waarop gedelibereerd zijnde, is besloten:

„ 1. Dat

„ 1. Dat de Verhandeling over de gronden eener
 „ algemeene en eenparige Spelling enz., zal wor-
 „ den uitgegeven onder den titel van *Verhandeling*
 „ *over de Spelling der Nederduitſche taal, tot*
 „ *bevordering van eenparigheid in dezelve, door*
 „ M. SIEGENBEEK, *Hoogleeraar in de Neder-*
 „ *duitſche Letterkunde te Leyden: UITGEGE-*
 „ *VEN IN NAAM EN OP LAST VAN HET*
 „ *STAATS - BEWIND DER BATAAFSCHE*
 „ *REPUBLIEK.*

„ 2. Dat de Spelling, daarbij aangeprezen, zal
 „ worden aangenomen en gevolgd in alle gedrukte
 „ ſtukken, welke door de Kanſelarij van het Staats-
 „ Bewind, en aan de Bureaux van alle Nationale
 „ Collegien, ondergeſchikt aan het Staats - Bewind,
 „ mitſgaders op het Bureau van den Commiſſaris
 „ van het Staats - Bewind, gecommitteerd tot de
 „ door de Franſche aan deze Republiek gecedeerde
 „ Landen, worden uitgegeven, met uitnoodiging
 „ tevens aan het Wetgevend Ligchaam, Nationale
 „ Rekenkamer, Nationaal Geregthof, Nationaal
 „ Syndicaat, en de reſpective Departementale Be-
 „ ſturen, om de bij gemelde Verhandeling voorge-
 „ ſtelde Spelling in hunne Bureaux inſgelijks te in-
 „ troduceren en doen navolgen.

„ 3. Dat enz.

„ 4. Dat dezelve ſpelling zal worden gevolgd en
 „ in acht genomen in alle Onderwijsboeken, welke
 „ van Landswege, ten dienſte der Scholen, zullen

„ WOI-

„ worden uitgegeven, met aanschrijving aan alle
 „ Schoolopzieners, om hunne beste pogingen aan te
 „ wenden, ten einde deze spelling alom in de scho-
 „ len worde geadopteerd.

„ 5. Dat enz. — met last aan den Raad van Bin-
 „ nenlandsche Zaken, om, voor zoo veel het 4de
 „ Lid betreft, aan dit Besluit de noodige executie
 „ te geven. ”

Accordeert met voorz. Register.

(Was get.)

C. G. HULTMAN.

Accordeert met deszelfs Origineel.

WENCKEBACH

Ziet daar, wat ik meende omtrent den oorsprong,
 voortgang en de bekrachtiging der volgende Verhan-
 deling ter kennisse mijner Landgenooten te moeten
 brengen. Het gezag, 't welk de goedkeuring van
 zoo geleerde mannen, de bekrachtiging van twee
 Taalkundige Maatschappijen, en het vereerend besluit
 der Hoogste Magt in ons Vaderland aan mijn werk
 natuurlijk bijzetten, doet mij zeker, met eenig ver-
 trouwen, een gunstig onthaal voor hetzelfde bij de
 letterminnende Nederlanders te gemoet zien, en geeft

mij

* *

mij de aangename hoop, dat de daarbij voorgestelde regelen en bepalingen omtrent de spelling bij velen navolging zullen vinden. Intuschen ben ik verre af, van, op grond van het voorgedragene, aan mijnen arbeid eene volkomenheid toe te kennen, welke alle verbeteringen zou buiten sluiten. Niet alleen ondervinde ik geduriglijk, en heb ik ook bij het opstellen dezer Verhandeling, in welke men, omtrent enkele bijzonderheden, eenige afwijking zal aantreffen van de spelling, in mijne vroegere schriften voorkomende, op het duidelijkst ondervonden, dat men, met leerlust en waarheidsliefde beziel, steeds gelegenheid vindt, om vroegere misvattingen voor meer gegronde begrippen te verwiselen; maar zelfs heb ik, bij het nazien van mijn werk, eenige onnaauwkeurigheden ontdekt, welke ik aan deszelfs einde heb aangewezen en verbeterd. Gelijk ik voor deze van den bescheidenen billijk verschooning wachte, zoo verklare ik mij insgelijks ten volle bereid, om de gegronde bedenkingen, welke tegen mijn werk mogten ingebracht worden, met erkentelijkheid te mijnen nutte, en, onder toestemming van het hooge Bestuur in ons Vaderland, 't welk door zijne bekrachtiging zich dit werk heeft toegeëigend, tot deszelfs volmaking aan te wenden.

Omtrent de Woordenlijst, achter deze Verhandeling geplaatst, en tot oogmerk hebbende, het volgen der voorgestelde regelen gemakkelijk te maken, moet ik nog met een woord herinneren, dat dezelve, ter be-

te-

tere bereiking van dat oogmerk, in eenige opzigten uitvoeriger is geworden, dan ik mij in den beginnē had voorgesteld. Zoo heb ik daarin niet alleen alle woorden, welke de hard-lange *e* of *o* vorderen, maar ook die, in welke de zacht-lange vereischt wordt, opgenomen. Hetzelfde is geschied met opzigt tot de woorden, welke met *g* of *ch*, met *ci* of *ij* moeten geschreven worden. Daarentegen heb ik gemeend, de aanwijzing der onderscheidene schrijfwijze met *d* of *t* te mogen achterlaten, daar ieder dezelve gemakkelijk kan kennen, wanneer hij slechts aan het verbogene of meervoud denkt. Desgelijks heb ik omtrent de enkele of dubbele klinkerspelling mij alleen bepaald bij het onderscheid der hard- en zacht-lange *e* en *o*, en de schrijfwijze van eenige tweeklanken met eene enkele of dubbele vookal. Ook zal men alleen de grondwoorden, voor zoo verre die in de tegenwoordige taal gebruikelijk zijn, in de Woordenlijst aantreffen, en waar het op de aanwijzing der spelling van eenige gemeenzame uitgangen, als van *achtig*, *zaam* en *loos* in bijvoegelijke naamwoorden, aankwam, alleen deze uitgangen op hunne plaatsen vinden opgeteekend. Hoe zeer ik verder getracht heb, de Woordenlijst, naar mijn doel, zoo volledig mogelijk te maken, zal echter, hier of daar, welligt een enkel woord mijne aandacht ontsnapt zijn, 't welk, overeenkomstig hetzelfde, daarin had moeten opgenomen worden; doch ik vertrouw, dat deszelfs spelling, het zij uit

de Verhandeling, het zij uit gelijkfoortige, in de Woordenlijst opgeteekende, woorden, gemakkelijk zal zijn op te maken.

Ik eindige dit Voorberigt met den hartelijken wensch, dat deze Verhandeling, overeenkomstig het oogmerk van hun, die tot hare vervaardiging last gaven, der Maatschappijen en bijzondere Geleerden, die dezelve met hunne goedkeuring bekrachtigden, en der Hooge Regering in ons Vaderland, welke hare uitgave met openbaar gezag toerustte, strekken moge, om de spelling onzer rijke en schoone moedertaal op vaste grondslagen te vestigen en eene eenparige gedaante te doen verkrijgen, en alzoo den luister harer voortreffelijkheid meer en meer te verhelferen en in het licht te stellen. —

I N H O U D.

	Bladz.
INLEIDING.	I

E E R S T E A F D E E L I N G.

OVER DE ALGEMEENE REGELEN DER S P E L L I N G.

§. 1. <i>Over het oogmerk van Spraak en Schrift.</i>	12
§. 2. <i>Voordragt en ontvouwing van de grond- wet der Spelling: Schrijf, zoo als gij spreekt.</i>	15

* * 3

§. 3

- §. 3. *Over den invloed der Welluidendheid op de Spelling.* 21
- §. 4. *Over het ongenoegzame van den eersten Hoofdregel der Spelling: Schrijf, zoo als gij spreekt; en de noodzakelijkheid van het acht geven op de Afleiding.* 26
- §. 5. *Ontvouwing van den tweeden Hoofdregel der Spelling, welke de Afleiding gebiedt te volgen, en bepaling van deszelfs invloed op de spelling. . . .* 28
- §. 6. *Over den derden Hoofdregel der spelling, het achtgeven op het Gebruik. .* 38
- §. 7. *Zamentrekking en besluit van het voorgaande.* 48
- §. 8. *Over andere regelen der Spelling, en eerstelijk over dien, welke gebiedt geene, dan der tale eigene, letterteekenen te bezigen.* 51
- §. 9. *Beoordeeling van den regel, volgens welken gelijkkluidende, doch in betekenis verschillende, woorden door de spel-*

	Bladz.
<i>spelling, zoo veel mogelijk, onderscheiden moet worden.</i>	52
§. 10. <i>Beoordeeling van de wet der spaarzaamheid in de Spelling.</i>	57
§. 11. <i>Over het gezag der Oudheid in de Nederduitsehe Spelling.</i>	58

T W E E D E A F D E E L I N G.

O V E R D E G E S C H I L P U N T E N I N D E
S P E L L I N G D E R N E D E R D U I T -
S C H E T A A L .

§. 1. <i>Over de Klinkletters ij en y.</i>	64
§. 2. <i>Over de verlenging der a door e, of door verdubbeling.</i>	81
§. 3. <i>Over de enkele en-dubbele Vokaalspelling.</i>	97
§. 4. <i>Over de Tweeklanken.</i>	137
** 4	§. 5.

- §. 5. *Over de verwantschape Medeklinkers
b en p, d en t, g en ch, v en f, z
en s.* 143
- §. 6. *Over de onderlinge verwisseling van
eenige andere letteren, zoo klinkers
als medeklinkers, en den invloed daar-
van op de spelling van sommige woor-
den.* 168
- §. 7. *Over de letteren h, j en w. . . .* 182
- §. 8. *Over de verdubbeling van Klinkers en
Medeklinkers in het midden der woor-
den,* 187
- §. 9. *Over het onderscheiden van eenige ge-
lijkluidende, doch in beteekenis ver-
schillende, woorden, door de spelling.* 194
- §. 10. *Over gebrekig, godeloos, en meer der-
gelijke veranderingen in de spelling
tot bevordering der regelmatigheid. . . .* 200
- §. 11. *Over het terugbrengen der schrijfwij-
ze van eenige woorden tot hunnen oor-
sprong.* 205
- §. 12. *Mag men in sommige gevallen, over-
een-*

Bladz.

- eenkomstig het algemeene spraak- en schrijfgebruik, eene letter weglaten, welke tot den eigenlijken aard en oorsprong des woords behoort. 215*
- §. 13. *Over Amsterdam of Amsteldam; rechter, linkerhand of regte, linkerhand; in der daad, met der daad, of in de daad, met de daad; daar en boven of daar te boven. 223*
- §. 14. *Over het gebruik der enkele s, of van den zamengestelden klank van sch in sommige woorden. 228*
- §. 15. *Over de inlasching der t in eenige zelfstandige naamwoorden, en andere woorden. 232*
- §. 16. *Over de invoeging der d in sommige zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden. 236*
- §. 17. *Over de inlasching der e in zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden. 240*
- §. 18. *Over de spelling van woorden, welke uit andere talen ontleend zijn. 250*

BIJ-

B I J L A G E,

Bladz.

Behelzende een onderzoek omtrent eenige woorden, waarin de hard-lange e of o twijfelachtig is. 264

WOORDENLIJST TER AANWIJZING VAN DE SPEL-
LING. 337

VER-

VERHANDELING

OVER DE

NEDERDUITSCH E SPELLING,

TER BEVORDERING VAN EENPARIGHEID
IN DEZELVE.

INLEIDING.

Dat onze moedertaal voor geene der hedendaag-
sche talen in rijkdom en voortreffelijkheid behoeft te
wijken, zal door geen' kundig en onzijdig beoor-
deelaar ligtelijk ontkend worden. Het is waar, dat
zij voor andere Europifche talen, met name voor de
Franfche, welke zeker door befchaafdheid uitmunt,
in eenige opzigten moet onderdoen; doch, daarente-
gen, heeft zij boven dezelve vele, zoo aanmerkelijke,
voordeelen, dat, wanneer alles in de fchaal des wel-
wikkenden oordeels gewogen wordt, ik geenszins
twijfele, of dezelve zal naar onze zijde overflaan.
Is nu deze loffpraak, gelijk ik mij vastelijk overtuigd
houde, in allen deele met de waarheid overeenkom-
ftig, dan zeker is het grootelijks te bejammeren, dat
eene zoo fchoone en rijke taal nog niet van alle vlek-

A

ken

2 VERHANDELING OVER DE

ken gezuiverd, en bijzonderlijk, ten aanzien der spelling, door de verbanning van al het willekeurige, en het leggen van stevige en onverwrikbare grondslagen, nog op geen vasten en eenparigen voet gebragt is. Hoe zeer toch, in de jongst verloopene eeuw, vele voortreffelijke mannen aan den opbouw der tale met lof gearbeid, en in 't bijzonder ook getracht hebben, de spelling aan vaste regelen te verbinden, hebben zij echter de gewenschte eenparigheid daardoor geenszins kunnen uitwerken. Ja zelfs is men van die eenparigheid zoo verre verwijderd, dat het bezwaarlijk valt, twee Schrijvers van eenig aanzien te noemen, die in het stuk der spellinge, in allen deele, met elkanderen overeenstemmen. Men denke intuschen niet, dat dit aanmerkelijk verschil van spellinge alleen in onze taal plaats vindt, en derhalve billijkerwijze, ter verkleining van haren lof beneden dien van andere Europeische talen, kan worden aangevoerd. Niet alleen in de Hoogduitsehe, maar zelfs in de Fransche taal vinden wij, dat het gevoelen en het gebruik der beste Schrijveren en Taalkenners omtrent vele bijzonderheden, welke de spellinge raken, verschillend is. Men behoeft slechts een enkel hunner beste Spraak-kunstschrijvers, RESTAUT bij voorbeeld, door te loopen, om hiervan overtuigd te worden. — Ook valt het niet moeilijk, de voorname redenen van het gemelde verschil in de spelling onzer moedertale op te sporen. In den eersten dageraad onzer Letterkunde was, blijkens de schriften, welke ons van dien tijd

over

overig zijn, de spelling, in de voornaamste bijzonderheden, vrij gelijk; waarvan de oorzaak mischien grootendeels daarin te zoeken is, dat men naar zeer eenvoudige grondbeginselen te werk ging, en zich eene onverbasterde uitspraak ten voornamen rigtsnoet stelde. — Dezelfde eenparigheid tusschen de onderscheidene schrijvers laat zich ook in 't vervolg nog opmerken, hoewel reeds vroeg, en wel in de 15de Eeuw, zoo met opzigt tot andere stukken, als tot dat der spellinge, eene merkelyke verbastering en ongeregeltheid in de tale doordrong, welke ten hoogsten top krom bij die geweldige beroeringen, welke in de 16de Eeuw de kerk en den burgerstaat op het hevigst schokten, en, met 's lands vrijheden en voorregten, ook de taal en hare regels in de uiterste verwarring bragten. Na de herstelling der vrijheid, en de daarmede gepaard gaande herleving der wetenschappen in Holland, werwaards derzelyer zetel, door de gemelde beroeringen, uit Vlaanderen werd overgebracht, hebben vele treffelyke mannen zich wel beijverd, om de taal in hare oorspronkelyke zuiverheid te herstellen, en de spelling van dezelye op een' geregelde voet te brengen; doch zij waren, ten aanzien van dit laatste, niet, in allen opzigte, van hetzelfde gevoelen. De twee groote herstellers onzer Letterkunde, HOOFT en VONDEL, liepen (om van andere punten niet te gewagen) in het stuk der vokaalverdubbeling aanmerkelyk uit een. Terwijl de eerste in zijne latere werken, met name in zijne *Neder-*

4 VERHANDELING OVER DE

derlandsche Historie, de lange klinkletter altijd door verdubbeling aanduidde, en daardoor eene te voren ongebruikelijke schrijfwijze in onze taal invoerde, hield de laatste zich aan de gewoonte onzer vroegere Schrijvers, en bezigde, ter beteekenis van eene lange vokaal, in lettergrepen, niet op eenen medeklinker stuitende, alleen eene enkele klinkletter, doende, overeenkomstig eene oudere gewoonte, de verdubbeling der vokaal ter aanwijzing der harde *e* en *o* strekken. Ook was (om dit nog aan te roeren) **HOOF**T een der eersten, die de *e* door zichzelf verlengden, daar **VONDEL** zich te dien einde van de *e* bleef bedienen. Beiden hadden, in de gemelde, en andere bijzonderheden, hunne navolgers; en hoe meer het onderscheid tussehen de harde en zachte *e* en *o* op de tong van een aanzienlijk deel der Nederlanders, met name bij de Amstellanders, verloren raakte, en deszelfs inachtneming gevolgelijk ook bij het schrijven verwaarloosd werd, hoe meer, met verbanning der oude en echte schrijfwijze, de dubbele vokaal-spelling, door **HOOF**T ingevoerd, offchoon met eenige veranderingen en wijzigingen, in zwang geraakte. Wij zeggen *met eenige veranderingen en wijzigingen*; want, hoe zeer men de vokaalverdubbeling veel meer bezigde, dan in vroegere eeuwen gebruikelijk was geweest, begreep men echter, dezelve niet zoo algemeen te moeten maken, als door **HOOF**T geschied was. Men vond derhalve te dezen aanzien verschillende bepalingen uit, welke,

om-

NEDERDUTTSCH E SPELLING. 3

omdat zij in eene gezonde taalkunde geenen grond hadden, juist daarom te menigvuldiger en onderscheidener zijn moesten. Van daar, dat onder de voorstanders eener dubbele vokaalspelling, te allen tijde, geen gering verschil gevonden werd, en nog heden valt op te merken. Het geen omtrent deze bijzonderheid plaats vond, dat namelijk, met betrekking tot dezelve, vele willekeurige regels uitgedacht en gevolgd werden, hetzelfde had ook omtrent vele andere stukken plaats. Bij gebrek van eenig algemeen erkend gezag, rekende ieder Schrijver zich gerechtigd, om, naar eigen goeddunken, zich regelen te vormen, en de taalkunde werd als een stuk gronds aange-merkt, 't welk, aan niemand in eigendom toebehoorende, voor ieder, wie hij zijn moge, ter bebouwinge openstaat. Velen dus vielen met drift op dezelve aan, en wierpen zich voor taalherformers op, die daartoe geene, of geringe bevoegdheid hadden; en schoon de meeste zoogenaamde verbeteringen, door lieden van dien stempel voorgeslagen, met derzelver voorstellers spoedig in vergetelheid geraakten, vonden echter eenige derzelve hare bewonderaars en navolgers, vooral wanneer de voorsteller zich, in andere opzichten, een' billijken roem verworven had. — Ook werden enkele dwalingen van waarlijk groote taalkenners (want, dat ook deze dezelve gehad hebben, zal niemand, der menschelijke feilbaarheid in-dachtig, willen loochenen) door min kundige beja-gers van den roem van taalgeleerdheid wel eens gre-

diglijk omhelsd, en met ijver voortgeplant. — Gelijk te allen tijde, zoo heeft de geschetste zucht ter taalverbetering, inzonderheid in de laatst verloopen twintig of dertig jaren, geheerscht, en de voorstelling en gedeeltelijke invoering van verscheidene nieuwigheden ten gevolge gehad, waarvan wij de waarde in 't vervolgd zullen toetsen. — Thans is het ons genoeg, door het aangevoerde, zoo veel ons oogmerk vorderde, de voornaamste redenen te hebben opgegeven, welke het hier boven gemelde verschil in de spelling onzer tale hebben voortgebragt.

Maar is er dan geen middel uit te denken, om dit verschil te vereffenen, en langs welken weg zou dit oogmerk best en zekerst bereikt kunnen worden? Zie daar de vraag, welke wij hier nog kortelijk moeten beantwoorden. Dat men aan de uitvinding van zulk een middel geenszins behoeft te wanhopen, wordt mijns bedunkens, door vele redenen bevestigd. Immers wordt er geen verstandig hoogachter onzer moederprake gevonden, die niet hartelijk wensche, dat de spelling van dezelve eindelijk tot eenparigheid gebragt worde; die niet gereed zij, ter bereiking van dit doeleinde, iets van zijne bijzondere gevoelens op te offeren. Deze bereidvaardigheid zal dan, gelijk men redelijker wijze vooronderstellen mag, te grooter zijn, wanneer de onderscheidene gefchilpunten, niet door eenige willekeurige en onpermagtige uitspraak, maar uit taal- en redekundige beginselen en gronden beslist worden. Deze beslissing

moge aan sommigen eene zaak toefchijnen, meer wenschelijk, dan met reden te verwachten, daar hun in de meeste gevallen geene beslissing, dan door eene gezaghebbende uitspraak, mogelijk dunkt; zij, wien de gesteldheid der zaken meer van nabij bekend is, zullen, geloof ik, hieromtrent andere gedachten voordoen. Hoe zeer toch in vele gevallen, aan beide zijden, aannemelijke redenen zijn bij te brengen; geloof ik echter, dat in de meeste een zichtbaar overwigt naar de eene of andere zijde zal bespeurd worden, wanneer het verschil van gevoelen aan de beginselen eener gezonde raalkunde getoetst wordt. En, waar andere gronden te kort schieten, zal het gezag van eenen algemeen gelezenen en hoog geschaten Schrijver kunnen ingeroepen, en, naar ik vertrouw, niet ongaarne geëerbiedigd worden. — Blijkt uit het gezegde, dat er geene reden is, om aan de uitvinding van eenig middel, ter bereiking der gewenschte eenparigheid, te wanhopen, men kan daaruit ook eenigzins afnemen, welk middel tot dat einde, onzes oordeels, gepastelijk zou worden aangewend. Wij meenen namelijk, dat daartoe de beginselen eener goede spelkunst zorgvuldig opgespoord, omstandiglijk ontvouwd, en op de geschilpunten in de spelling onzer moedertale behooren toegepast te worden; ten einde, langs dezen weg, tot eene gegronde beslissing dier geschilpunten te geraken. Dit echter moet, om het voorgestelde doel te treffen, niet als een werk te voorschijn komen, het welk alleen de gevoelens van eenen bijzonden

deren persoon vervat, maar, door de bekrachtiging van eenig aanzienlijk taalbeoefenend genootschap, of van de beroemdste mannen in het vak der taalkunde, met een gezag zijn toegerust, vermogend, om de daarbij vastgestelde bepalingen, bij het schrijven en letterminnend gedeelte der natie, gereede navolging te doen vinden. Voorts is, tot hetzelfde einde, ook de medewerking van het openbaar Bestuur volstrekt noodzakelijk, op welks last niet alleen een dergelijke arbeid ondernomen, en met welks goedkeuring dezelve gesterkt moet worden, maar 't welk tevens zorg behoort te dragen, dat de alzoo gelegde gronden, en voorgestelde regelen in alle openbare Staatsstukken, zoo veel mogelijk, gevolgd, en de leerboeken der tale, in de openbare scholen te gebruiken, overeenkomstig dezelve ingerigt worden. — Wanneer de weg, hier voorgeschreven, met oordeel wordt ingeslagen, komt het ons geenszins twijfelachtig voor, of men zal, ten laatste, tot de zoo lang gewenschte eenparigheid in de spelling onzer moedertale geraken.

Na deze ontvouwing der middelen, tot het gemelde einde dienstig, staat ons thans omtrent de volgende Verhandeling nog het een en ander in het midden te brengen. Deze, welke vervaardiging, volgens het breeder vermelde in het voorberigt, op last van den Agent van Nationale Opvoeding, en de Bataafsche Maatschappij van Taal- en Dichtkunde, ondernomen werd, heeft ten oogmerk, om de geschilpunten in de spelling onzer tale, zoo veel mogelijk, uit
 taal

taal- en redekundige beginselen te beslissen. — Overeenkomstig het geen boven, omtrent de vereischten eener zoodanige Verhandeling, met een enkel woord is aangemerkt, wordt dezelve door ons in twee Hoofdafdeelingen gesplitst. In de eerste dier Afdeelingen zullen wij de algemeene gronden en beginselen eener gezuiverde spelling openleggen, daarbij, zoo veel noodig schijnt, acht gevende op het geen in de meest beschaafde, oudere en nieuwere, talen gevolgd wordt. De ontvouwing dier algemeene gronden komt ons ten uiterste noodzakelijk voor, zoo, omdat uit deze de beslissing der geschilpunten voornamelijk ontleend moet worden, als bijzonderlijk, omdat dezelve, voor zoo verre mij bekend is, in onze taal nog niet naar eisch zijn opengelegd. In de Hoogduitsche is zulks voortreffelijk geschied door Duitschlands grooten taalmeester, ADELUNG, wiens arbeid, gelijk ook dien van andere taalkenners, wij ons dankbaar te nutte zullen maken. In de tweede Afdeeling zullen wij de geschilpunten zelve in de nederduitsche spelling, met de noodige uitvoerigheid, verhandelen, en in eene voorzigtige toepassing der gelegde grondbeginselen de beslissing van dezelve zoeken. Door eene *voorzigtige* toepassing verstaan wij zulk eene, waarbij niet uit het oog wordt verloren, dat men, om het voorgestelde oogmerk van eenparigheid niet te missen, geene denkbeeldige volmaaktheid moet trachten in te voeren, maar integendeel het eenmaal gevestigde en onveranderbare gebruik

ook dan behoort te eerbiedigen, wanneer hetzelfde met de beginselen eener gezonde taalkunde niet in allen deele overeenkomt. Voorts zal het, gelijk wij boven reeds zeiden, in enkele gevallen, waarin de schaal in een volkomen evenwigt schijnt te hangen, noodzakelijk zijn, dat wij het gezag van dezen, of genen, algemeen geachten, Schrijver te baat nemen, om dezelve naar eene der beide zijden te doen overhellen. Wij gelooven hiertoe geen bevoegder gezag te kunnen vinden, dan dat van onzen doorluchtigen Geschiedschrijver, JAN WAGENAAR. Niet alleen toch zijn zijne werken, zoo om derzelve inhoud, als voortreffelijkheid, in aller handen, maar hij kan ook op de eer van zulk eene beslissing, om de bijzondere oplettendheid, welke hij der tale gewijd heeft, regtmatige aanspraak maken. — In een enkel geval ook, zullen wij het gezag onzer Statenoverzettinge van den Bijbel, volgens de naauwkeurigste uitgave van 1637, een werk bij de Taalkundigen in groote achtinge, met vrucht kunnen inroepen. Het zal verder naauwelijks melding behoeven, dat ons, bij deze Afdeeling, de arbeid van zoo vele voortreffelijke mannen, als voor ons over de spelling der Nederduitsche tale geschreven hebben, uitnemend zal te stade komen, en met erkentelijkheid door ons gebruikt worden.

Eindelijk zal op deze Verhandeling eene beknopte woordenlijst, of klein woordenboek volgen, eeniglijk geschikt tot aanwijzinge, hoe de woorden, welke

on-

EERSTE AFDEELING.

OVER DE ALGEMEENE REGELN DER
SPELLING.

S. I.

Over het oogmerk van Spraak en Schrift.

Eer wij overgaan, om de algemeene regelen der spelling op te sporen, zal het noodig zijn, vooraf te onderzoeken, welk het voorname oogmerk zij, 't welk allen zich, bij het spreken en schrijven, voorstellen. Immers moeten de gemelde regelen allen op de bevordering van dit oogmerk uitloopen; hetzelve behoort dus ten toetssteen te strekken, om daaraan de waarde en genoegzaamheid dier regelen te beproeven. Bij het geringste nadenken nu blijkt terstond, dat dit oogmerk geen ander zijn kan, dan om zijne gedachten door anderen duidelijk, volkomen, en gemakkelijk te doen bevatten. De waarheid van het voorgestelde is zoo klaarblijkelijk, dat ik niet geloof, dat iemand eene nadere bevestiging daarvan verlangen zal. Wij zullen dus, bij de opsporing van de regelen der

der spelling en derzelve waardering, daarop moeten acht geven, of, en in hoe verre zij ter bereiking van het aangewezen oogmerk, *algemeene en ligtst mogelijke verstaanbaarheid*, geschikt zijn. Laat ons nu tot de opsporing dier regelen zelve voortgaan.

§. 2.

Voordragt en ontvouwing van de grondwet der Spelling: Schrijf, zoo als gij spreekt.

Wat is *Schrijven*? Zie daar eene vraag, welke beantwoording van groot belang is voor ons tegenwoordig onderzoek. *Schrijven* dan is *het zichtbaar voorstellen der hoorbare letterklanken*, zoodat de beteekenis dezer klanken, door het gezigt, even/duidelijk worde voor het verstand, als door het gehoor. Het spreken dus gaat voor het schrijven, welk laatste als 't ware eene nabootsing is van het eerste. Uit deze eenvoudige opmerking vloeit natuurlijk deze eerste en algemeene grondregel voor de spelling voort: *Schrijf, zoo als gij spreekt*; of, met andere woorden, druk bij het schrijven, door middel der aangenomene teekenen, alle de klanken uit, welke bij het spreken worden opgemerkt. ADELUNG noemt dit niet onaardig *de natuurwet der spelling* (*), wel-

(* *Umständliches Lehrgebäude der Deutschen Sprache*, Th. II. f. 642.

welke in alle talen ten grondslag van dezelve liggen moet, en met der daad ligt. Het eerste is uit den aard der zake, en het reeds gezagde volkomen blijkbaar. Immers, daar de spraak dat gene is, 't welk door het schrift moet worden uitgedrukt, zoo behoort natuurlijk de eerste ten rigtsnoer te strekken voor het laatste. Ook het tweede, dat namelijk de gemelde natuurwet, in alle talen, met der daad, ten grondslag der spellinge ligt, zal nauwelijks eenig betoog behoeven. Het zal echter, ook voor 't vervolg, van nut kunnen zijn, dit eenigzins nader te ontwikkelen. Wat dan de bekendste en meest beschaafde der oude talen, de Grieksche en Latijnsche namelijk, aangaat, ieder, die in dezelve eenigermate bedreven is, zal gereedelijk erkennen, dat de voorgestelde regel in dezelve de grondwet is der spellinge. Wij zullen, ter bevestiging daarvan, alleen eenige der meest in het oog loopende sehikkingen van de spelling naar de uitspraak aanwijzen, welke zich in dezelve opdoen. Men denke dan aan *επτα* en *ἑβδομος*, aan *αυτω* en *ουδοος*, aan *λεξι*, *λεξιου*, en *λελεχθαι*, in alle welke, en meer soortgelijke verwisselingen van verwantschapte letteren eene duidelijke sehikking der sehrijfwijze naar de uitspraak valt op te merken. Hetzelfde is blijkbaar in de Latijnsche woorden *labor*, *lapsus*, niet *labfus sum*, *labi*; *nubo*, *nupfi*, *nuptum*, voor *nubfi*, *nubtum*, en het daarvan afgeleide *nuptiae*; *scribo*, *scripsi*, *scriptum*; in *affligo*, *affixi* (zoo veel als *afflicsi*) *afflictum*,
en

en vele andere woorden van dezelfde soort. Ten aanzien van sommige nieuwere talen, met name de Engelsche en Fransche, loopt het minder in het oog, dat de meergemelde regel bij dezelve ten grondslag der spellinge ligt. Doch de reden hiervan laat zich, bij eene oplettende beschouwing van den aard dier talen, gemakkelijk ontdekken. Immers, zijn dezelve ontstaan uit eene vermenging der landtalen met die der vreemde volkeren, welke, op verschillende tijden, die landen overmeesterden. Hierdoor eene menigte van woorden verkregen hebbende, welker oorsprong en wezen aan de groote meerderheid van hun, die dezelve gebruikten, onbekend waren, hadden die talen geenen steun van vastheid in zich zelve, maar waren uit haren aard wisselbaar en onbestendig. De natuurlijke veranderlijkheid der uitspraak moest dus op dezelve eenen veel grooteren invloed oefenen, dan op oorspronkelijke en onvermengde talen, in welke de meer algemeene kennis van de afkomst en innerlijke gesteldheid der woorden daaraan als ten teugel strekte. Doch de veranderingen van het schrift, uit haren aard langzamer dan die der sprake, werden bovendien nog tegengehouden door het gezag van meer geoefenden, die het van belang rekenden, de aanduiding van den oorsprong der woorden in het schrijven, althans eenigermate, te behouden (*). Intusschen

(*) Vergelijk *ADLUNG Lehrgebäude enz. Th. II, s. 643—646.*

zien wij de spelling der gemelde talen, met name die der Fransche, meer en meer tot de uitspraak naderen, gelijk uit de veranderingen, in hare spelling, gedurende de laatste helft der jongst verloopene eeuw, ingevoerd, en, bij eene andere gelegenheid, gedeeltelijk door ons aangewezen (*), ten duidelijfste blijkt. Sterker en treffender is de onderlinge gelijkheid van spraak en schrift in die nieuwere talen, welke men oorspronkelijke mag noemen, met name in de Hoogen Nederduitfche. Omtrent de eerste heeft ADELUNG (†) genoegzaam aangetoond, dat dezelve, door alle tijden heen, schier op dezelfde wijze gefchreven, als gefproken is. Hetzelfde kan men, met regt, ook omtrent onze moedertaal fttaande houden. Het is waar, de Oudheid hield zich, in sommige bijzonderheden, nog nader aan de uitspraak, dan thans gebruikelijk is, bepaaldelijk door de *d* en *g*, op het einde der lettergreep, met de hardere *t* en *ch* te verwisfelen; doch, daarentegen, zijn wij, in andere opzigten, misfchien nader aan de uitspraak, dan de Ouden (§).

Over

(*) Zie mijne bekroonde Verhandeling ten antwoord op de vraag: *In hoe verre behoort de Spelling der Nederduitfche taal geregeld te worden naar welluidendheid en gemakkelijheid van uitspraak?* 1ste Afdel. 1ste Hoofdst. §. 5.

(†) In het aangehaalde Werk, f. 648—650.

(§) Bij voorbeeld, in de verlenging der vokalen door zichzelf, waartoe de Ouden doorgaans de *e* bezigden, fchrijven: *de poert, froom, muer* enz. voor *poort, froom, muur*.

Over 't geheel zal men, door alle tijden heen, in de schrijfwijze onzer taal geringe afwijkingen van de uitspraak ontdekken; iets, 't welk ik geloof dat, zonder opzettelijk betoog, bij een ieder gereede toestemming zal vinden. Intusfchen meen ik uit al het voorgedragene gerustelijk te mogen besluiten, dat de regel: *schrijf, zoo als gij spreekt*; met regt de natuurwet der spellinge genoemd kan worden. — Doch, even als de natuurwetten, op de burgerlijke maatschappij toegepast, eenige bepalingen, wijzigingen en veranderingen noodig hebben, om aan het oogmerk der samenlevinge te beantwoorden, — zoo ook behoort de regel: *schrijf, zoo als gij spreekt*; nader omschreven en gewijzigd te worden, zal dezelve aan het groote oogmerk van spraak en schrift, *algemeene en ligst mogelijke verstaanbaarheid*, voldoen. Immers kan het niet misfen, of de onbepaalde opvolging van den gemelden regel zal de deur voor groote en menigvuldige verwarringen openzetten. De spraak toch is, uit haren aard, aan velerlei verbasteringen blootgesteld. De onderlinge gelijkheid van verscheidene klanken doet dezelve met elkanderen verwarren; de schielijkheid der uitspraak doet sommige, ja, niet zelden, geheele lettergrepen verloren gaan; andere klanken of letters, die echter tot het wezen van een woord behooren, kunnen bij de uitspraak niet of nauwelijks gehoord worden. Voegt men hier nog bij de verscheidenheid van tongval, welke tusfchen de bewoners van verschillende streken eens lands, ja tusfchen die

B

van

18 VERHANDELING OVER DE

van nabij gelegene steden is op te merken, en de menigerlei verbasteringen, waartoe bijzondere gebreken in de uitspraak aanleiding kunnen geven; zoo zal men, dit een en ander in aanmerking nemende, gemakkelijk beseffen, dat de voorgestelde regel, zonder nadere bepaling en wijziging, in geenen deele geschikt is, om het groote oogmerk van het schrijven te bereiken. — Wij moeten dus naar eene dergelijke nadere bepaling van den voornoemden regel omzien. Deze doet zich, bij eenig nadenken, gereedelijk op, en kan gevoegelijk aldus gesteld worden: *Rigt u in het schrijven naar de zuiverste en meest beschaafde uitspraak.* De redelijkheid en noodzakelijkheid dezer bepaling is zoo blijkbaar, dat dezelve geen nader betoog behoeven zal. Doch het zal niet ondienstig zijn, dat wij dezelve in hare voornaamste bijzonderheden eenigzins nader ontwikkelen. Laat ons dan, in de eerste plaats, zien, wat het inhebbe, zich in het schrijven naar de *zuiverste* uitspraak te rigten.

: Tot *zuiverheid* van uitspraak behoort eerstelijk, dat men aan de onderscheidene letters, bij het uitspreken, zonder vervalsching en verbastering, den klank geve, welke aan elk derzelve eigen is. Het andere vereischte eener zuivere uitspraak is, dat men alle letters, welke tot een woord behooren, zoo veel mogelijk, volkomen, en onvermengd doe hooren. Hem, die deze beide vereischten in de uitspraak vereenigt, zal niemand, geloof ik, aarzelen eene zuiver-

ve-

vere uitspraak toe te kennen. Of dezelve intusfchen wel bij eenig volk of volksklasse, welke ook hunne taal zij, in die mate en volkomenheid gevonden worde, als noodig zijn zou, om de uitspraak tot een onfeilbaar rigtfoer der spellinge te stellen, kan billijkerwijze in twijfel getrokken worden. Doch op deze bedenking zullen wij in 't vervolg nader acht geven. Wij gaan voort tot de verklaring der tweede bepaling van den voorgestelden regel, waarbij wij de *meest beschaafde uitspraak* als een rigtfoer der spelling voordroegen.

Hierdoor verstaan wij in 't gemeen die uitspraak, welke aan de meest beschaafde en geoefende klasse des volks eigen is, en welke men dus als de zuiverste en volkomenste mag aanmerken. In dezen zin komt dit tweede vereischte van eene uitspraak, welke ten rigtfoer der spellinge strekken zal, na genoeg met het eerstgemelde overeen. Intusfchen verdient hier de bepaling te worden opgemerkt, welke de voorgestelde regel hierdoor in de toepassing op eenige taal ontvangt, als waarbij de zuiverste en meest beschaafde uitspraak niets anders kan beteekenen, dan de algemeene uitspraak van het beschaafdste gedeelte des geheelen volks. Deze heeft doorgaans haren oorsprong in, en is gevormd naar de uitspraak, heerschende in dat gewest, waar de wetenschappen het meest en algemeenst beoefend worden. Immers, daar hier natuurlijk de meeste en beste Schrijvers, en de aanzienlijkste scholen van geleerdheid gevonden

worden, naar welke, ook uit andere gewesten, eene groote menigte te zamenvloeit, zoo kan het niet misfen, of deze en andere oorzaken moeten de uitspraak van een zoodanig gewest welhaast de algemeene doen worden. — Zoo is (om een voorbeeld ter opheldering bij te brengen) in ons Vaderland, nadat de zetel der wetenschappen, met de Spaansche beroeringen, uit Vlaanderen, weleer het bloeiendste der Nederlandsche gewesten (*), naar Holland werd overgevoerd, de uitspraak van dit aanzienlijkst deel der Republiek de algemeene geworden, en ten grondslag der spelling aangenomen.

Meer bijzonder nog behoort tot het denkbeeld van eene beschaafde uitspraak, niet alleen dat van eene zuivere en volkomene, maar tevens dat van eene uitspraak, welke, met wegneming van het harde en stootende, voor het oor aangenaam, en behagelijk is, of, met andere woorden, van eene *welluidende* uitspraak. Dit geeft ons gepaste aanleiding, om, over de welluidendheid, en haren invloed op de spelling, eenige algemeene aanmerkingen voor te dragen; 't welk wij van des te meer belang achten, omdat dezelve van groot nut zullen zijn, ter beslissing

(van

(*) Over het vroege aanzien van Vlaanderen verdient het uitmuntend werk van den geleerden Oudheidkenner VAN WYK te worden nagelezen, getiteld *Historische en Letterkundige Avondstonden*, IIde B. bl. 45.

NEDERDUITSCH E SPELLING. II

van eenige voorname geschilpunten in de spelling onzer moedertaal.

§. 3.

Over den invloed der Welluidendheid op de Spelling.

Het eerste en voorname oogmerk der tale is, buiten twijfel, om aan anderen zijne denkbeelden, gevoelens en gewaarwordingen, duidelijk en verstaanbaar, mede te deelen. De bereiking van dit oogmerk was het eenige, 't welk de menschen, bij de eerste vorming der talen, welke geheel het werk van behoefte was, zich konden voorstellen. Doch, zoodra zagen zij aan deze behoefte niet voldaan, zoodra begon zich, bij eenen ruimeren overvloed van het noodzakelijke, de zucht ter verfraaijing, en het gevoel voor het schoone, aangename en behagelijke niet te ontwikkelen, of die zucht, dat gevoel moesten zich natuurlijk, gelijk tot andere voorwerpen, zoo ook tot de taal uitstrekken, en op dezelve merkeliijken invloed hebben. De dichtkunst, welker beoefening reeds zeer vroeg in zwang ging, vorderde, gelijk hare jongere zuster, de welsprekendheid, eene taal, welke, ontdaan van al het ruwe, stootende en onbevallige, zacht, vlocibaar en aangenaam was. Zorg voor welluidendheid, zoo in de uitspraak, als het daarop gebouwde schrift,

worden, naar welke, ook uit andere gewesten, eene groote menigte te zamenvloeit, zoo kan het niet misfen, of deze en andere oorzaken moeten de uitspraak van een zoodanig gewest welhaast de algemeene doen worden. — Zoo is (om een voorbeeld ter opheldering bij te brengen) in ons Vaderland, nadat de zetel der wetenschappen, met de Spaansche beroeringen, uit Vlaanderen, weleer het bloeiendste der Nederlandsche gewesten (*), naar Holland werd overgevoerd, de uitspraak van dit aanzienlijkst deel der Republiek de algemeene geworden, en ten grondslag der spelling aangenomen.

Meer bijzonder nog behoort tot het denkbeeld van eene beschaafde uitspraak, niet alleen dat van eene zuivere en volkomene, maar tevens dat van eene uitspraak, welke, met wegneming van het harde en ftootende, voor het oor aangenaam, en behagelijk is, of, met andere woorden, van eene *welluidende* uitspraak. Dit geeft ons gepaste aanleiding, om, over de welluidendheid, en haren invloed op de spelling, eenige algemeene aanmerkingen voor te dragen; 't welk wij van des te meer belang achten, omdat dezelve van groot nut zullen zijn, ter beslissing van

(*) Over het vroege aanzien van Vlaanderen verdient het uitmuntend werk van den geleerden Oudheidkenner VAN WYN te worden nagelezen, getiteld *Historische en Letterkundige Avondstonden*, IIde B. bl. 45.

NEDERDUITSCH SPELLING. 27

van eenige voorname geschilpunten in de spelling onzer moedertaal.

§. 3.

Over den invloed der Welluidendheid op de Spelling.

Het eerste en voorname oogmerk der tale is, buiten twijfel, om aan anderen zijne denkbeelden, gevoelens en gewaarwordingen, duidelijk en verstaanbaar, mede te deelen. De bereiking van dit oogmerk was het eenige, 't welk de menschen, bij de eerste vorming der talen, welke geheel het werk van behoefte was, zich konden voorstellen. Doch, zoodra zagen zij aan deze behoefte niet voldaan, zoodra begon zich, bij eenen ruimeren overvloed van het noodzakelijke, de zucht ter verfraaijing, en het gevoel voor het schoone, aangename en behagelijke niet te ontwikkelen, of die zucht, dat gevoel moesten zich natuurlijk, gelijk tot andere voorwerpen, zoo ook tot de taal uitstrekken, en op dezelve merklijken invloed hebben. De dichtkunst, welke beoefening reeds zeer vroeg in zwang ging, vorderde, gelijk hare jongere zuster, de welsprekendheid, sene taal, welke, ontdaan van al het ruwe, stootende en onbevallige, zacht, vlocibaar en aangenaam was. Zorg voor welluidendheid, zoo in de uitspraak, als het daarop gebouwde schrift,

VERHANDELING OVER DE

moest van dit een en ander het natuurlijk uitwerksel wezen. Die zorg moge al, naar gelang van de meerdere of mindere fijnheid van gehoor, en gezetheid op het muzikale, aan eene natie eigen, zich in de eene taal sterker openbaren, dan in de andere; het is nogtans uit den aard der zake te vermoeden, dat dezelve in alle talen, in meerdere of mindere mate, zigbaar zal zijn. Ook laten zich, in alle eenigzins beschaafde talen, met der daad de duidelijke sporen dier zorge opmerken. Gelijk de waarheid hiervan, in 't algemeen, niet ligt door iemand zal betwist worden, zoo mogen wij, uit dien hoofde, de staving van het gezegde, gerustelijk, als overtollig achterlaten. Doch, 't geen hier voornamelijk in overweging moet komen, is de vraag, of die zorg zich wel zoo verre mag uitstrekken, dat men, tot bevordering der welluidendheid, of eene vreemde letter in een woord inlasche, of eene andere, welke tot het woord behoort, weglate, of eindelijk verwantschapte klanken met elkanderen verwisfele? Het is waar, dat hierdoor de afkomst der woorden schijnt verdonkerd, en de duidelijkheid, dat hoofdvereischte der tale, benadeeld te worden; en het is om die reden voornamelijk, dat velen der welluidendheid het voorgedragene gezag stellig ontzeggen. Doch dezen gaan, mijns achtens, hierin te verre, en laten zich door eene ijdele vrees innemen. Immers zal, door het voorgestelde, noch de oorsprong der woorden te zoek raken, noch de duidelijke

lijkheid eenig noemenswaardig nadeel lijden, zoo slechts alles volgens de regelmaat der tale geschiede, en niet ieders bijzondere willekeur, maar het algemeene gevoelen der sprekenden en schrijvenden, het rigtsnoer zij. Voeg hier bij, dat, in de voortreffelijkste en meest beschaafde talen, verscheidene voorbeelden van het bedoelde voorhanden zijn. Daar ik zulks, ten aanzien der Grieksche en Latijnsche talen, bij eene andere gelegenheid, opzettelijk heb aangewezen, zal ik hier volstaan kunnen, met mij op het toen gezegde te beroepen (*). — Doch zij, die den invloed der welluidendheid op de spelling weigeren te erkennen, gaan veelal nog een' stap verder, en verklaren de welluidendheid voor geheel iets grilligs, willekeurigs, en van elks bijzonder gehoor afhankelijk, in dier voege, dat het geen de een voor welluidend houdt, door een' ander voor wanluident gekeurd wordt. — Hieruit maken zij tevens op, dat de invloed der welluidendheid door geene vaste regelen, en algemeen erkende voorschriften bepaald kan worden, en alles, te dezen aanzien, steeds wankelend, onbepaald, en ongelijkvormig zijn zal; weshalve zij een zoo onzeker rigtsnoer geheel willen verworpen hebben. De gevolgtrekking zeker zou juist zijn, bijaldien de grond, waaruit dezelve wordt afgeleid, vast

(*) Zie mijne boven aangehaalde *Prijsoverhandeling*, 1ste Afd. 1ste Hoofdst. §. 3 en 4.

vast stond. Maar, welk onpartijdig beschouwer der zaken zal dit toestemmen? Wie is er, die de hardste der Noordse spraken aan de Griekse, Italiaanse of Franse talen, in vloeibaarheid en muzikale welluidendheid, gelijk zal stellen? Wie erkent niet, dat de zamenbotting van meerdere harde en stroefliedende medeklinkers stootend en onaangenaam, de meerdere overvloed, daarentegen, van zachte en welluidende klinkletters streelend en bevallig is? Er zijn dus zekere algemeene begrippen en beginselen van wel- of wanluidendheid, waaromtrent de meesten, zoo niet allen, overeenkomen. Het is waar, in eenige bijzondere gevallen zullen de oordeelvellingen van bijzondere personen, over het wel- of kwalijkliedende, uit een loopen: doch dit kan geenszins eene voldoende reden, ter verwerping van den invloed der welluidendheid, opleveren. De bepaling van dien invloed toch hangt, gelijk wij boven reeds te kennen gaven, geenszins af van het gevoelen van bijzondere personen; het is niet deze of gene taalmeester, de een of andere schrijver, die hierover oppermagtig uitspraak kan doen; neen: het is de meerderheid alleen der sprekenden en schrijvenden, aan welke deze beslissing toekomt; het is het gevoelen van het meest beschaafde deel der natie, 't welk te dezen aanzien moet geraadpleegd worden; hieruit heeft men het rigtsnoer, ter bepaling van den gezegden invloed, te ontleenen. Dit doende, zal men, in het vaststellen van algemeene en doorgaande regelen, geene groote

zwarigheid ontdekken. — Immers zal de uitpraak der meerderheid doorgaans niet twijfelachtig, het gevoelen der natie, in de meeste gevallen, vrij eenparig bevonden worden; of, zoo zich al, in enkele gevallen, daarin geen genoegzame grond ter beffisfinge opdoet, zal dezelve, uit het geen het algemeene taalgebruik, in andere gelijkfoortige gevallen, heeft vastgesteld, gemakkelijk zijn op te maken. Men raadplege dus de *analogie* der tale, te gelijk met het gebruik der meest beschaafde volksklasse bij het spreken en schrijven, en men zal, in de vereeniging dezer beide hulpmiddelen, den grond vinden, ter vaststelling van zoodanige algemeene regelen omtrent het gezag der welluidendheid, welker betrachting noch den oorsprong der woorden verduisteren, noch der duidelijkheid eenig nadeel zal toebrengen. — Dit zij voor het tegenwoordige omtrent dit onderwerp genoeg; de toepassing der hier gelegde algemeene beginselen op onze moedertaal blijft voor het tweede gedeelte dezer Verhandeling bewaard (*).

§. 4.

(*) Men vergelijke voorts met het voorgestelde in deze §, de geheele eerste Afdeeling mijner aangehaalde *Prijzverhandeling*, alwaar men het hier kortelijk voorgedragene breeder ontvouwd en gestaafd zal vinden.

S. 4.

Over het ongenoegzame van den eersten Hoofdregel der Spelling: Schrijf, zoo als gij spreekt; en de noodzakelijkheid van het acht geven op de Afleiding.

Zoo hebben wij dan (om, na deze uitweiding, tot ons onderwerp te rug te keeren) den eersten algemeenen hoofdregel der spelling: *schrijf, zoo als gij spreekt*; nader bepaald en omschreven, en die bepaling zelve in bijzonderheden ontvouwd. Nu ontstaat de vraag, of die hoofdregel, zoo als dezelve nader door ons bepaald is, door te zeggen, dat men zich, *in het schrijven, naar de zuiverste en meest beschaafde uitspraak rigten moet*, alleen en op zich zelve, genoegzaam zij, om ten rigtsoer der spellinge te verstrekken? Het antwoord op deze vraag is niet verre te zoeken. Wij behoeven slechts onzen, in den aanvang voorgestelden, algemeenen toetssteen te baat te nemen, en wij zullen terstond ontdekken, wat er van de zaak zij. Algemeene en ligst mogelijke verstaanbaarheid zeiden wij daar het groote oogmerk te zijn, 't welk allen zich, bij het spreken en schrijven, voorstellen. Maar is de ontvouwde hoofdregel, uit zijnen aard, ter bevordering van dit oogmerk wel toereikend? Men zal, geloof ik, deze vraag, bij eenig nadenken, ontkennend moeten beantwoorden. Immers, hoe zuiver en volkomen de uitspraak ook

ook zijn moge, het kan echter niet anders zijn, of hij, die zich in het schrijven eeniglijk naar dezelve schikt, zal, of letters voorbijzien, welke tot het wezen eens woords behooren, of hij zal, door verwarring van onderling gelijke klanken, verkeerde teekenen bezigen. Doch, 't geen het voornaamste is, en alles afdoet, het denkbeeld eener geheel zuivere en volkomene uitpraak is louter hersenschimmig; dezelve was bij geen volk immer aanwezig, noch kan, uit den aard der zake, ligtelijk ergens aanwezig zijn. Om niet te herhalen, 't geen wij te voren in het midden bragten omtrent de verbasteringen en onvolkomenheden, aan welke de spraak onvermijdelijk is blootgesteld, beroepen wij ons slechts op het geen de ondervinding ons allen te dezen aanzien leert. Waar toch, of bij welke volksklasse treft men onder ons eene uitpraak aan, welke geheel zuiver en volkomen kan genoemd worden? Heeft niet die uitpraak, welke, volgens het boven aangemerkte, onder ons de algemeene is, en ten grondslag der spelling ligt, hare eigene en bijzondere onvolkomenheden? Men denke slechts aan de verwisfeling der klanken *ei*, en *ij*, der harde en zachte *e* en *o* enz., welke op de tong der Hollanderen vrij algemeen is.

Doch ook die mate nog van zuiverheid en volkomenheid van uitpraak, welke, uit de natuur der zake, bij een volk immer aanwezig zijn kan, waarin heeft zij haren grondslag, waardoor wordt zij bewaard en onderhouden? Voorzeker alleen in, en door

door het achtgeven op de afkomst en zamenstelling der woorden, en de kennis, welke men daarvan, of door gezette taalbeoefening, of door het lezen van welgeschrevene boeken, of door den omgang met beschaafde en kundige lieden, verkregen heeft. Bij afwezigheid hiervan, kan de uitspraak niet anders, dan hoogst verbasterd en onvolkomen zijn, gelijk het voorbeeld van het onbeschaafd gemeen, 't welk over dergelijke zaken nimmer nadacht, overtuigelijk bewijst. Deze aanmerkingen doen ons op het levendigst de noodzakelijkheid gevoelen, om bij den voorgestelden hoofdregel nog eenen anderen te voegen, welke daarmede ten naauwste verbonden is, en ons gebiedt, bij de spelling, ook op de *Afleiding der woorden* te letten. Over dezen hoofdregel en deszelfs invloed op de spelling zullen wij thans wat uitvoeriger spreken.

§. 5.

Ontvowwing van den tweeden Hoofdregel der Spelling, welke de Afleiding gebiedt te volgen, en bepaling van deszelfs invloed op de spelling.

Wij meenen dan den gemelden hoofdregel op deze wijze te moeten voordragen; *Men volge in het schrijven de naaste en zekere afleiding.* — Hoe noodzakelijk het zij, dat men bij de spelling op de afleiding acht geve, is uit het boven voorgestelde reeds

reeds blijkbaar. Wie toch gevoelt niet, dat, zonder deze achtgeving, de taal onmisbaar in de heerlijkste verwarring zou geraken? De eenparigheid in het schrijven, even noodzakelijk tot duidelijkheid, als onafscheidbaar van het denkbeeld eener beschaafde taal, zou, zonder dezelve, onmogelijk kunnen plaats hebben. Wanneer ieder de uitspraak alleen, ten rigtfoer der spellinge, volgt, hoe kan het anders, of er moet onder de schrijvendenden, zoo in het aantal, als in den aard der letters, welke zij ter spelling van dezelfde woorden bezigen, merkelyk verschil wezen? En dat door dit alles de duidelijkheid het grootste nadeel lijden zal, en de ware kracht en beteekenis der woorden, hoe langs hoe meer, verduisterd zal worden, ja, eindelijk, geheel verloren gaan, heeft onze aanwijzing nauwelijks noodig. Immers is het blijkbaar, dat het onmogelyk is, de eigenlyke kracht en beteekenis der woorden wel te kennen, zonder de noodige kennis van derzelve oorsprong en afleidinge; en deze laatsten moeten noodwendig te zoeken, wanneer de uitspraak alleen de spelling regelt. — Geldt het gezegde omtrent alle talen in 't gemeen, het is bovenal van kracht omtrent zulke, welke men *oorspronkelyke* talen mag noemen, tot welke klasse, onder weinige andere nieuwere spraken, ook de Nederduitsche behoort. Dit voorstel zal eenige nadere opheldering behoeven. In de Fransche taal, welke, voor het grootste gedeelte, uit het Latijn gesproken is, vindt men eene aanzienlij-

lijke menigte van afgeleide en zamengestelde woorden, waarvan de grond- en bestandwoorden, in het Fransch, niet voorhanden zijn (*). De gemeene Franschman derhalve, die der geleerde talen onkundig is, kent de beteekenis dezer woorden alleen door het gebruik, zonder daarover eenige opheldering te hebben in derzelve oorsprong. Doch niet alzoo is het met de oorspronkelijke talen, met name met de Nederduitsche, gesteld. Daar deze hare meeste woorden uit zichzelf gefchept, en, door afleiding van, en zamenstelling uit andere bekende Nederduitsche woorden, gevormd heeft, zoo valt derzelve oorsprong meestal aan ieder, die deze taal spreekt, bij eenig nadenken, gereedelijk in het oog, en ontvangt hij van daar geene geringe opheldering over de ware en eigenlijke beteekenis der woorden. Dit wezenlijk en onwaardeerbaar voorregt nu der oorspronkelijke talen, boven de afgeleide, zou schier geheel verloren gaan, bijaldien de laatst voorgestelde hoofdregel bij de spelling niet zorgvuldig werd in acht genomen. —

Valt

(*) Ten voorbeelde strekke het woord *enfant*, afkomstig van het Latijnsche *infans*. Geletterden weten, dat hetzelfde, even als het Grieksche *μαρος*, eigenlijk hetzelfde beteekent als ons *onmondig*. Doch het Fransch kent geen voorzetsel *en*, 't welk eene beroovende kracht heeft, noch bezit het stamwoord van *fant*; zoodat de aangewezenen eigenlijke beteekenis van het woord, voor den gemeenen Franschman, geheel verborgen is.

Valt derhalve de noodzakelijkheid van het volgen der afleidinge, in 't algemeen, geenszins in twijfel te trekken, zoo zal het er nu alleen op aankomen, om te onderzoeken, hoe verre zich de invloed daarvan op de spelling behoort uit te strekken. Dat wij dien invloed geenszins onbepaald willen doen gelden, blijkt reeds uit de woorden, waarin ons voorstel omtrent het volgen der afleidinge vervat is. En, inderdaad, het onbepaald volgen van dezelve komt ons voor, *onmogelijk*, *nutteloos*, en *onraadzaam* te zijn. *Onmogelijk* is het, omdat de oorsprong van verscheidene woorden zoodanig in het duistere ligt, dat het hoogst bezwaarlijk, zoo niet ondoenlijk is, dien op te sporen. Het eerste grondwoord is wel eens in de diepste en schriftelooze oudheid verloren, en valt niet dan bij gissing te ramen; van waar dan ook de gevoelens der taalkundigen, somwijlen, merkelyk uiteen loopen. Ook komen in de meeste talen woorden voor, welke niet eigenlijk tot dezelve behooren, maar die, door toevallige aanleidingen, daarin zijn overgegaan, en, als 't ware, het burgerregt verkregen hebben, zonder dat het mogelijk zij, den tijd, wanneer, of de wegon, langs welke zij in de taal gekomen zijn, met voldoende zekerheid op te geven. Taalkundigen zullen de gegrondheid dezer aanmerkingen geredelyk erkennen; weshalve het noode loos zijn zal, dezelve door voorbeelden te bevestigen. — In de tweede plaats verklaarden wij het onbepaald volgen der afleidinge voor *nutteloos*. Ook hiervan zal het

het betoog geenszins moeilijk vallen. Immers zijn doorgaans in eene taal vele woorden voorhanden, welker oorsprong niet dan aan opzettelijke taalbeoefenaars bekend kan zijn, omdat de grondwoorden, waarvan zij afgeleid, of de enkelvoudigen, uit welke zij zamengesteld zijn, reeds voor lang buiten gebruik waren, ja niet zelden zich alleen in oudere, minder bekende, talen van dezelfde herkomst opdoen; waardoor de beteekenis dier woorden, gelijk de woorden zelve, voor de groote meerderheid der natie, welke zich met geene taalkundige navorschingen kan bezig houden, ten eenenmale verborgen is. — Wat nu kan het baten, dat men de spelling van zoodanige woorden tot derzelfer ware herkomst zoeken te rug te brengen? Zal daardoor de duidelijkheid en algemeene verstaanbaarheid wel iets bevorderd, de eigenlijke kracht en beteekenis dier woorden eenigermate opgehelderd worden? Immers neen. Veeleer zal het somwijlen gevaar loopen, dat daardoor de duidelijkheid benadeeld, de beteekenis der woorden verdonkerd worde, wanneer namelijk, gelijk niet zelden het geval zal zijn, de verandering, welke de spelling der woorden te dien einde zou moeten ondergaan, eenigzins aanmerkelijk zou wezen. Wij hadden dus goede redenen, om, gelijk wij boven deden, het volgen der afleidinge in dier voege te bepalen, dat wij alleen *de naaste en zekere afleiding* ten rigtsnoer der spellinge stelden. Hierdoor alleen wordt dit rigtsnoer algemeen bruikbaar

en

en nuttig; hierdoor zal hetzelfde aan het oogmerk, waartoe het werd voorgesteld; ten volle beantwoorden. Immers moet de afleiding *zeker*, dat is, voor ieder blijkbaar en aan geenen twijfel onderhevig zijn, zal het volgen daarvan eenig nut, ter bevordering der duidelijkheid, kunnen voortbrengen. En is het ook te dien einde niet volkomen genoegzaam, zoo men slechts de naaste afleiding der woorden in het oog hōude? Zou het daartoe wel noodig zijn, dat men met zijne gedachten telkens tot den hoogen en meer afgelegenen oorsprong der woorden opklim? Niemand, geloof ik, zal dit, in goeden ernst, willen staande houden. Ook is die opklimming tot de eerste herkomst der woorden van de meerderheid der schrijvenden geenszins te vergen, noch met eenigen grond te verwachten. En wat kan het baten, regelen voor te schrijven, welker inachtneming voor verre het grootste deel der natie te lastig en bezwaarlijk, ja geheel onmogelijk is? Gelijk de taal ten gebruike niet van eenige weinigen, maar van een geheel volk geschikt is, zoo moeten de regelen, bij haar gebruik in acht te nemen, zoodanig zijn, dat derzelve betrachting voor alle eenigzins geoefenden niet alleen volkomen doenlijk, maar ook het nut daarvan voor hun klaarlijkelijk zij. Immers, zoo dit laatste geene plaats hebbe, zal het eene geheel vruchteloze onderneming zijn, de opvolging van zekere voorschriften algemeen te willen maken, daar de groote meerderheid der natie altijd standvastig zal

C

wei-

weigeren, zich aan bepalingen te onderwerpen, waarvan zij de nuttigheid geenszins doorziet. De behartiging van deze aanmerking, welker gegrondheid door zoo vele, zonderlinge, en met hunne voorstellers spoedig in vergetelheid geraakte, voorflagen, als te allen tijde omtrent de taal en hare spelling plaats vonden, onwidersprekelijk bevestigd wordt, kan niet genoeg worden aanbevolen aan allen, die zich met de nasporing en vaststelling van taalregelen bezig houden. Doch laat ons van dezen kleinen uitstap te rug keeren, om de nutteloosheid van het onbepaald volgen der afleidinge nog uit een ander oogpunt te beschouwen. Ook in die woorden namelijk kan zulks geene nuttigheid baren, welke, door verloop van tijd, van hunnen oorsprong geheel afgeveken, en alleen tot zeker bepaald gebruik geschikt zijn. Gemeenlijk heeft dit ten gevolge gehad, dat soortgelijke woorden, in de uitspraak en schrijfwijze, eenige merkelijke verandering ondergaan hebben, en wel zoodanig eene, waardoor zij nader gebragt zijn tot die klasse van woorden, onder welke zij, uit kracht van hun bepaald gebruik, behooren. Zoo heeft men, bij voorbeeld, in meer dan ééne taal verscheidene bijwoorden, welke, in hunnen oorsprong, of naamwoorden, of geheele uitdrukkingen zijn; doch welker afkomst en eigenlijk wezen door den tijd schier onkenbaar geworden zijn, omdat zij alleen in de beteekenis van bijwoorden gebezigd werden. Wat nuttigheid nu kan het hebben, dat men de
 spel-

spelling dezer woorden tot derzelver ware herkomst en natuur zoek te rug te brengen? Immers geene, daar hierdoor derzelver kracht en beteekenis, door het gebruik genoeg bepaald, geenszins kunnen opgehelderd worden. Zelfs zou die terugbrenging somtijds duisterheid en twijfel kunnen baren, daar het niet altijd even blijkbaar is, waarom zekere naamwoorden of uitdrukkingen tot dit bepaald gebruik, als bijwoorden, zijn overgebracht. Ook kan het in levende talen wel eens plaats hebben, dat eenig woord of deel der uitdrukkinge, in die beteekenis, welke het, ter vervanging van een bijwoord, heeft doen bezigen, aan de natie in 't gemeen minder bekend zij. Gelijk hieruit het nuttelooze van de onderneming, om, in de spelling van dergelijke woorden, eene verandering, overeenkomstig derzelver eersten oorsprong, in te voeren, overtuigelijk blijkt, zoo moet die onderneming ook daarom worden afgekeurd, omdat men daarvan, om redenen boven reeds aangewezen, geenszins het bedoelde gevolg verwachten kan. En dit brengt mij tot het derde, 't welk wij tegen het onbepaald volgen der afleidinge hebben aangevoerd, zeggende, dat hetzelfde *onraadzaam* is. Ook dit is overwaardig, in eenige bijzonderheden, nader gestaaft en opengelegd te worden. Het volgen der afleiding dan is *onraadzaam*, wanneer afleiding en uitpraak met elkanderen als in tweestrijd komen, en voor het volgen der eerste geene overwegende redenen van bijkbare nuttigheid pleiten. Immers, daar

de regel: *schrijf zoo als gij spreekt*; gelijk wij boven zagen, de eerste grondwet is der spelling, door de natuur zelve als 't ware ingesteld, en allen zich naar deze wet het liefst en gemakkelijkst schikken, zoo behoort men van dezelve, zoo weinig mogelijk, en niet dan om gewigtige redenen, af te gaan. — Wanneer door het volgen der uitspraak, dat is, door de woorden zoodanig en met die klankteekenen te schrijven, welke bij eene onverbasterde uitspraak gehoord worden, de duidelijkheid benadeeld wordt, en de eigenlijke kracht en natuur der woorden gevaar loopen van uit het oog verloren te worden, dan, ja, dan is er een goede en voldoende grond voorhanden, om, niet de uitspraak, maar de afleiding ten rigt-fnoer der spellinge te nemen. Doch is daarentegen het nadeel slechts schijnbaar, het gevaar louter ingebeeld en herfenschimmig, waarom dan een rigt-fnoer verlaten, 't welk door de natuur zelve wordt aan de hand gegeven, en waaraan allen zich zoo gewillig en uit eigene beweging vast houden? Hiertoe althans schijnen de Grieken, wier taal, naar het oordeel van deskundigen, als door de wijsbegeerte zelve gevormd is, geen en voldoende grond gezien te hebben. Hoe toch zouden zij anders de γ van $\lambda\epsilon\gamma\omega$ in de scherperre χ hebben doen overgaan, wanneer dezelve op eenen scherpen medeklinker stuit, gelijk in $\lambda\epsilon\lambda\epsilon\chi\theta\alpha\iota$ te zien is? Hoe zouden zij de π in $\epsilon\pi\tau\alpha$ met de zachtere β verwisfeld hebben, wanneer dezelve, als in $\epsilon\beta\delta\omicron\mu\omicron\varsigma$, door de zachte δ gevolgd

volgd wordt? Hetzelfde treffen wij bij de Latijnen aan, wier taal insgelijks door schranderere en kundige mannen gevormd en beschaafd is geworden. Ieder taalkenner denkt hier gewisfelijk aan *scribo* en *scriptum*, *nubo* en *nuptum*, *lego* en *lectum*, en verscheidene andere woorden, waarin zich eene soortgelijke verwisseling van verwantschape letteren opdoet. — Nog in een ander opzigt kan de afleiding met de uitspraak in tweestrijd komen, wanneer deze namelijk, tot meerder gemak, en meerdere streeling van het oor, eene letter ingelascht, of eene andere wil weggelaten hebben, welke de oorsprong des woords of voor overtollig verklaart, of, naauw genomen, vereischt. Ook hier komt het mij onraadzaam voor, zich stiptelijk aan de afleiding te houden, wanneer men, zonder schennis der duidelijkheid, en verduistering van de beteekenis der woorden, van dezelve kan afwijken, en de meerderheid der sprekenden en schrijvenden haar gezag weigert te erkennen. In de inlasching eener letter althans, waarbij de wezenlijke bestanddeelen des woords geheel bewaard blijven, zie ik volstrekt geene zwaarigheid, mits het geschiede onder die bepalingen, welke wij boven, over de welluidendheid sprekende, hebben voorgesteld. De weglating eener letter heeft meerder bedenkelijkheid in, en moet schier eeniglijk bepaald blijven tot woorden, welke, door hunne schikking tot zeker bijzonder gebruik, van hunnen oorsprong geheel zijn afgeweken, waarvan wij boven breeder spraken. Intusschen treffen wij

zoo van het eene als het andere, in de Griekſche en Latijnsche talen, verſcheidene voorbeelden aan, zoo als bij eene andere gelegenheid opzettelijk door ons werd aangewezen (*). Eindelijk is het naauw en onbepaald volgen der afleidinge dan inzonderheid *onraadzaam*, wanneer zulks niet geſchieden kan, zonder tegen het algemeen erkend en aangenomen gebruik aan te druifchen; iets, waarvan men zich nimmer eenig gewenſcht gevolg beloven mag. Doch dit verdient, om den overgrooten invloed, dien het gebruik op de ſpelling heeft, eene nadere en opzettelijke overweging; ja zelfs geeft de uitgebreidheid van dien invloed ons gegronde aanleiding, om het in acht nemen van het gebruik, als een' derden hoofdregel der ſpelling, voor te dragen.

§. 6.

Over den derden Hoofdregel der ſpelling, het achtgeven op het Gebruik.

Men lette dan (en deze is de derde hoofdregel) men lette in de ſpelling op het algemeen erkend en aangenomen gebruik. Eer wij dezen hoofdregel nader ſtaven, en in bijzonderheden openleggen, zal het

(*). Zie mijne meergemelde *Prijverhandeling*, 1ſte Afd. 1ſte Hoofdstuk, §. 3.

het noodig zijn, de beteekenis van het woord *gebruik* te dezer plaatse wat naauwkeuriger aan te wijzen. Zeer onderscheiden is de zin, waarin dit woord, ten aanzien der tale, gebezigd wordt. Niet zelden toch verstaat men daardoor dat gezag, door 't welk sommige woorden, te voren algemeen in zwang gaande, verworpen, andere daarentegen, welke, in vroegere tijden, minder of geheel niet gebruikelijk waren, in omloop gebragt werden. In dezen zin spreekt HORATIUS van het gebruik, in de bekende plaats uit zijne *Ars Poëtica* (*).

Multa renascentur, quae jam cecidere, cadentque,
 Quae nunc sunt in honore vocabula, si volet usus,
 Quem penes arbitrium est et jus et norma loquendi.

Ten andere bedoelt men, van *taalgebruik* sprekende, meermalen de bijzondere eigenschappen eener tale, waardoor zij zich van andere talen onderscheidt. In dezen zin spreekt men van het Grieksche of Nederduitsche taalgebruik, en zegt, dat het eene verbiedt, 't geen door het andere wordt toegelaten. Doch er is nog eene derde beteekenis van het woord *gebruik*, welke hier te stede komt, en waardoor hetzelfde tegen andere taalgronden, van regelmaat en afleidinge, wordt overgesteld. Het is, namelijk, dat

(*) V. 70—72.

dat ſchijnbaar willekeurige , door verre de meesten der ſprekenden en ſchrijvenden aangenomen , waardoor verſcheidene afgeleide woorden , in uitſpraak en ſchrijfwijze , van hunnen oorsprong afwijken , of in derzelve vorming de doorgaande regelmaat der tale veronachtzaamd werd. — Deze invloed van het gebruik doet zich in alle talen duidelĳk voor. Letten wij (om eenige voorbeelden ter opheldering bij te brengen) op de Latijnsche taal , wij vinden daarin *include* , *occludo* , van *claudo* ; *abjicio* , *conjecto* , van *jacio* ; *insulsus* uit *in* en *salsus* ; *peregre* uit *per* en *ager* ; *iners* uit *in* en *ars* ; *colligo* , *intelligo* , van *lego* ; en honderd anderen. Ook in de vorming der woorden ontdekt men verſcheidene afwijkingen van de doorgaande regelmaat. De gewone regelmaat , bij voorbeeld , brengt mede , dat zamengeſtelde werkwoorden hunnen volmaakt verledenen tijd op gelĳke wijze vormen , als de enkelvoudigen. Doch hier tegen vindt men *diligo* , *dilexi* , *intelligo* , *intellexi* , terwijl *lego* , en deſzelfs verdere zamengeſtelten , in het *perfectum* , *legi* hebben. Zoo eindigt het *perfectum* van de woorden der dũsgenaamde eerſte *conjugatie* , doorgaans , op *avi* ; doch het gebruik heeft hierop eene uitzondering getnaakt in *emicuit* voor *emicavit*. Niet minder (om ons hiertoe voornamelijk te bepalen) niet minder oefent het gebruik , in het bedoelde opzigt , zijne heerſchappij over onze moedertaal. Wij zullen ſlechts eenige ſtaaltjes bijbrengen , daar de geheele ontyouwing hiervan te omſlagtig zou vallen ,

en voor ons oogmerk geenszins noodzakelijk is. Zoo heeft het gebruik gewild, dat van *drank*, *krank*, *tam*, *land*, *lang* en vele foortgelijken, met verwisfeling der *a* in *e*, *drenken*, *krenken*, *temmen*, *ellende*, *verlengen* enz.; van *geven*, *regt* en dergelijken, *gifte*, *begiftigen*, *rigtsnoer*, *inrigten* enz.; van *heven* (heffen), *sneven* (vallen), *heuvel*, *sneuelen*; van *breed*, *breiden*, *uitbreiden*, enz. gevormd werden. Bij de verwisfeling der *l* en *u* op de tong der Nederlanderen, wanneer de eerste voor de *d* gaat, heeft het gebruik de *l* van *fold* in *soldij* en *soldaat* behouden, maar in *soude-nier* de wisselletter *u* ingevoerd. Hetzelfde valt op te merken in *eenvoudig*, *meervoudig*, en *zorgvuldig*, *menigvuldig*, allen van *volde* afkomstig, 't welk door het gebruik eerst in *voude*, daarna in *youwe* veranderd is, van waar *youwen*. Van *een* komt eigenlijk *eenkel*; maar het gebruik heeft hiervoor *enkel* gewild. Voor *iemer*, *niemer* (ooit, nooit), zoo als deze woorden, uit kracht der afleiding, gefchreven moesten worden, heeft het gebruik *immer*, *nimmer* ingevoerd. Gelijk *vijftig*, *zestig*, *zeventig*, *negentig* van *vijs*, *zes*, *zeven*, *negen*, zoo zijn *twintig*, *dertig*, *veertig*, *tachtig* van *twee*, *drie*, *vier*, *acht* afkomstig, en moesten dus eigenlijk, zoo het gebruik zich daar niet tegenfelde, *tweestig*, *drietig*, *viertig*, *achtig* luiden. — *Nooddrust* is, gelijk taalkundigen weten, afkomstig van *nood* en *derven*, zoodat men eigenlijk *nood-*

dorft, of althans, gelijk bij vroegere schrijvers meermalen voorkomt, *nooddurft* zou moeten schrijven; doch het gebruik heeft, met eene letterverzetting, *nooddruft* in zwang gebragt (*). Opmerkelijk ook is het werkwoord *verliezen*, waarin het gebruik, in den tegenw. tijd der aantoonende wijze, de *z*, doch, in den onvolm. verl. tijd en het deelwoord, de *r* heeft doen plaats grijpen, uit het verouderde *verlieren* gesproten. Iets soortgelijks valt in *wezen* op te merken, waarvoor men oudtijds ook *weren* schreef, van 't welk de 2de pers. van het enkelvoud, en het meervoud van den onvolm. verled. tijd nog in gebruik zijn gebleven, gelijk de *r* mede bewaard is in het zelfstandig naamwoord *wereld*. Gewisfelijk denkt men hier ook aan *kiezen*, *koos*, *gekozen*, en *koor*, *gekoren* van het verouderde *kieren*, waarvan *kore*, *keure*, *keurling* enz. — Ook zal ik van *misfchien* voor *magschien*, *mag schieden* of *geschieden*; *veelligt* voor 't *viel* of *geviel ligt*, en meer soortgelijken, waarin het gebruik zijnen invloed grootelijks vertoont, niet behoeven te gewagen. Het bijgebragte, hoewel niets dan eenige proeven behelzende, zal echter voldoende zijn, om de heerschapp-

(*) Zie HOOGSTRATENS *Geslachtlijst*, naar de jongste uitgave van 1783, op het woord. Meer voorbeelden van soortgelijke letterverzettingen vindt men bij HUYDECOPER, in zijne *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, IIIde D. bl. 159 en 160., en de schrijvers aldaar aangehaald.

schappij van het gebruik over de uitspraak en spellinge eenigermate in het licht te stellen. — Maar hoe? zal men zich tegen dezen dwingeland, die niets dan duisterheid, verwarring en onregelmatigheid in de tale invoert, niet met kracht en nadruk verzetten? Schoon, voorwaar, klinkt deze taal, en prijsfelijk schijnt, in den eersten opslag, het voornemen, 't welk daarin wordt aangekondigd. Doch, bij nader en meer bedaard nadenken, zal dat voornemen onuitvoerlijk en ongerijmd, die fraaije en schoonklinkende taal een ijdel geklap blijken te zijn. Ja, werd het gebruik door de meerderheid der sprekenden en schrijvenden, in der daad, als een dwingeland aangemerkt, verlangde zij zich aan deszelfs gebied te onttrekken, dan, zeker, zou men, met hoop op een' gelukkigen uitflag, daartoe werkzaam kunnen zijn, daar men bij de natie ondersteuning en medewerking zoude vinden. Doch, nu deze het dus genaamde juk gewilliglijk draagt, zonder daarvan eenigen last te gevoelen; nu zij het zichzelf, uit eigene vrije keuze, heeft op den hals gelegd, zou het dwaasheid, en eene geheel vruchteloze onderneming wezen, haar aan eene heerschappij te willen onttrekken, waaraan zij zich zoo gaarne onderwerpt. In stede van hem, die hierop uit was, als den verbreker van een lastig juk aan te merken, zou zij hem veeleer beschouwen als een' eigendunkelijk' verweldiger van een gezag, 't welk hem in geenen deele toebehoort. En zou dit oordeel in
 waar-

waarheid wel zoo geheel onbillijk en onverdiend wizen? Ik geloof, neen. Immers is de taal het eigendom der natie; aan haar dus, niet aan eenige naauw lettende taalgeleerden, komt het gebied en de beschikking over dezelve toe; en hij, die, zonder de blijkbaarste en meest gegronde redenen, tegen den uitgedrukten wil van de groote meerderheid der sprekenden en schrijvenden, deze of gene verandering zoekt door te drijven, matigt zich in der daad een gezag aan, 't welk hem in geen deele toebehoort. Het gebruik nu, 't welk men zoo gereedelijk als een' willekeurig' dwingeland doet voorkomen, wat toch is het, welbegrepen, anders, dan de duidelijk verklaarde wil van het grootste deel, of liever, enkelen uitgezonderd, van de gansche menigte der sprekenden en schrijvenden? Men onderwerpe zich dan gewillig aan een gezag, 't welk, hoe grillig en willekeurig het ook schijne, echter, misfchien, naar betere en zekerder gronden werkte, dan men oppervlakkig zou vermoeden. Op zichzelf toch komt het, bij eenig nadenken, reeds weinig aannemelijk voor, dat eene geheele natie in zeker gebruik zou hebben ingestemd, zonder dat voor hetzelfde eenige voldoende redenen waren. Immers is dat gene, 't welk louter grillig en willekeurig is, uit zijnen aard onvatbaar voor eene algemeene overeenstemming. En doen zich niet, in vele gevallen, de redenen, welke het een of ander gebruik algemeen hebben doen gelden, voor den opmerkzamen vrij duidelijk
op?

op? Ieder, die de boven opgegevene voorbeelden aandachtig gade slaat, zal, geloof ik, mijn gezegde volmondig toestemmen. Het is waar, dat, in verscheiden andere gevallen, de ontdekking dier redenen niet zoo gemakkelijk valt: maar mag men hieruit wel besluiten, dat dezelve geheel niet voorhanden waren? Deze gevolgtrekking zal, zeker, als overijld en roekeloos worden aangemerkt door allen, die bedenken, dat men, in de vorming der talen, en de vaststelling van haar gebruik, meestal, niet naar duidelijke en volkomen ontwikkelde bevattingen, maar naar zeker donker en onbepaald gevoel van het voegzame, nuttige, en behagelijke is te werk gegaan. Dit toch in het oog houdende, kan men zich geenszins verwonderen, dat de redenen, waarom het gebruik het een of ander, zoo en niet anders, gewild hebbe, niet altijd even haarblijkelijk zijn (*). Doch, gelijk wij, op grond van het aangevoerde, van gevoelen zijn, dat men in de spelling op het algemeen en aangenomen gebruik wel degelijk behoort acht te geven, zoo erkennen wij nogtans gaarne, dat er gevallen zijn, waarin het vrijstaat zich daartegen te verzetten, en van hetzelfde af te wijken. Dan, namelijk, is zulks geoorloofd, wanneer zeker schrijfsgebruik blijkbaar op verbastering der tale uitloopt, of aan de verkeerde

(*) Zie ADELUNG *Lehrgebäude enz.*, II. Th. f. 697 & 698.

de toepassing van algemeen aangenomene grondbeginselen zijnen oorsprong verschuldigd is. Zoo had (om het gezegde door een enkel voorbeeld op te helderen) de geleerde HUYDECOPER goede redenen, om zich tegen de meer en meer doordringende schrijfwijze van *ordentelijk*, voor *ordenlijk*, met kracht te verzetten, naardien deze schrijfwijze klaarklijk strekte tot verduistering van eene der fraaifste en belangrijkste eigenschappen onzer tale, van namelijk den klemtoon nooit te doen vallen, dan op het zakelijke deel des woords (*). Sedert eenigen tijd, wordt *nogtans*, door de meesten, even als *thans*, *althans*, met eene *h* achter de *t*, of door hun, die *thands*, *althands* schrijven, ook *nogthands* gespeld. Dit geschiedt zeker, omdat men *tans* in *nogtans*, even als *thans*, *althans*, uit *te hands* afkomstig acht te zijn, en heeft dus zijnen grond in een beginsel, welks waarheid ieder gereedelijk zal erkennen, dat namelijk dezelfde woorden in de zamenstelling, even als afzonderlijk, of, in verschillende zamenstellingen, op gelijke wijze moeten geschreven worden. Doch dit beginsel wordt hier verkeerdelijk toegepast, daar *tans* in *nogtans* niets dan een uitgang is, en dus geene gemeenschap heeft met *thans*, *althans* (†). Nog een voorbeeld levert ons

(*) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, IIde D. bl. 350—352.

(†) Zie de *Bijdragen*, IIde D. bl. 327. en de plaatsen VAN MELIS STOKER, aangevoerd in het *Voorbericht* voor mij.

ons de harde *e* en *o* op, welke in den laatsten tijd door de meerderheid der schrijvenden in de spelling geenszins onderscheiden wordt van de zachte, tot groot achterdeel der tale, welker afleiding daar door verduisterd wordt, en tegen het algemeen erkende grondbeginsel, volgens 't welk verschillende klanken, zoo veel mogelijk, in de spelling op eene onderscheidene wijze moeten aangeduid worden, gelijk wij in 't vervolg nader zien zullen.

Mag men dus in enkele gevallen zich tegen het gebruik aankanten, men houde insgelijks in het oog, dat het gebruik, welks gezag op de spelling wij beweerd hebben, geen ander is, dan dat gene, 't welk door keurige en achtbare schrijvers is aangenomen, en 't welk men dus, in tegenstelling van het gemeene spraakgebruik, *het beschaafde schrijfgebruik* mag noemen. De redelijkheid dezer bepaling zal geen betoog behoeven: wij hielden alleen de herinnering van dezelve noodzakelijk, om alle gevaar van misverstand en verkeerde gevolgtrekkingen voor te komen.

Voorts verdient hier nog te worden aangemerkt, dat men somwijlen, in de raadpleging van het gebruik, den eenigen grond kan vinden ter beflissing van de schrijfwijze van zekere woorden. Immers kunnen er gevallen zijn, en bestaan dezelve met der daad,

mijne *twee Redevoertingen* bl. x en xi. In 't vervolg zal ik gelegenheid krijgen, om het gezegde nader te bevestigen.

daad, waarin zoo de natuurlijke toon eener gezuiverde uitspraak, als de afleiding de spelling onbeslist laat; hoe nu zal men in deze tot vastheid en eenparigheid geraken, zoo men niet tot het gebruik zijne toevlugt neemt, en onderzoekt, hoedanig de meerderheid der schrijvenden daarin zij te werk gegaan, om zich naar hunne schrijfwijze te schikken? Ja zelfs zal men in enkele gevallen, waar ook het gevoelen der meerderheid moeilijk valt op te maken, het gezag van eenen enkelen, algemeen gelezenen, en om zijne taalkunde en netheid van stijl beroemden schrijver moeten inroepen, en zich ter navolginge voorstellen. — Wij eindigen onze aanmerkingen omtrent het gebruik en deszelfs invloed op de spelling, met de herinnering, dat, gelijk men in vele gevallen een gebruik zal moeten volgen, 't welk niet in den volsten zin het algemeene, maar alleen dat der meerderheid genoemd kan worden, zoo het volgen van 't gebruik in levende talen, welke natuurlijk aan veranderingen blootstaan, uit den aard der zaak bepaald is tot dat gebruik, 't welk in onzen leeftijd algemeen in zwang gaat.

S. 7.

Zamentrekking en besluit van het voorgaande.

Zie daar, zoo wij meenen, de regelen ontvouwd, welke inachtneming in alle talen den grondflag

slag legt tot eene goede en geregelde spelling. Het volgen der uitspraak, zagen wij, dat de eerste grondwet is der spellinge, door de natuur zelve ingesteld, en welker gezag in alle talen duidelijk kenbaar is. Doch wij zagen tevens, dat men, om de uitspraak zuiver, de taal buiten verwarring te houden, en de duidelijkheid en algemeene verstaanbaarheid, het groote oogmerk van spraak en schrift, ongeschonden te bewaren, volstrektelijk noodig heeft, op de afleiding der woorden acht te geven. In 't algemeen dus stemmen wij volkomen toe, 't geen de taalkundige WACHTER, en, voor en na hem, vele anderen beweerd hebben, dat *de spelling der woorden voornamelijk afhangt van derzelve oorsprong*, en dat *in de afgeleide en zamengestelde woorden die zelfde letters moeten plaats vinden, welke in de oorspronkelijke en enkelvoudige voorkomen*. Doch wij zijn niet te min van gevoelen, en hebben, onzes bedunkens, dit gevoelen met genoegzame redenen gestaafd, dat op dezen regel, in bijzondere gevallen, verscheidene uitzonderingen mogen en moeten plaats hebben, wanneer namelijk de natuurlijke toon, of het beschaafde en aangename der uitspraak met de afleiding in zekeren strijd komt, en de gronden, welke in 't gemeen voor het volgen der afleidinge pleiten, op de in geschil zijnde gevallen niet met volle kracht kunnen toegepast worden. De beslissing omtrent dit laatste echter, komt, gelijk wij gaarne er-

D

ken-

kennen, niet aan bijzondere personen toe, maar moet, naar het gevoelen van de meerderheid der spreken- den en schrijvenden, en uit de regelmaat (*analogie*) der tale, worden opgemaakt. Voorts, en wel voornamelijk, wordt het volgen der afleidinge gewijzigd en bepaald door het gebruik, 't welk, zoo als wij in de laatste plaats gezien hebben, op alle talen grooten invloed oefent, en waartegen het roekeloos en onbezonnen zijn zou, zich te verzetten. — Dit een en ander werd in het voorgaande breeder door ons ontvouwd en beredeneerd, en, waar het pas gaf, ginds en elders door voorbeelden uit de meest beschaafde talen opgehelderd, waartoe zich ook, bij de toepassing der voorgestelde algemeene grondbeginselen op onze moedertaal, hier en daar geschikte gelegenheid zal aanbieden. Wij zouden dus het eerste gedeelte onzer take voor afgewerkt mogen houden, en dadelijk tot de verhandeling der geschilpunten in de spelling onzer moedertale overgaan, ware het niet, dat wij bij eenige andere regelen omtrent de spelling, door sommigen voorgesteld, nog voor eene poos moesten stilstaan, en derzelve waarde of onwaarde kortelijk toetsen.

§. 8.

Over andere regelen der Spelling, en eerstelijk over dien, welke gebiedt geene, dan der tale eigene, letterteekenen te bezigen.

De eerste regel, door ons bedoeld, is deze: *Men schrijve de woorden eener tale met die letterteekenen, welke in die taal aangenomen zijn, en tot dezelve behooren.* De waarheid en gegrondheid van dezen regel is zoo baarblijkelijk en in het oog loopen, dat ik niet geloof, dat iemand daartegen iets zal inbrengen. Intusschen blijft dezelve billijkerwijze bepaald tot die woorden, welke tot de taal, in welke men schrijft, behooren, terwijl men in vreemde, voor zoo verre zulks met duidelijkheid bestabaar is, ook vreemde klankteekenen mag bezigen. Dus mag men de letters *c, q, x, y*, welke het tegenwoordige gebruik uit het Nederduitsch verbannen heeft, zeer wel gebruiken in de woorden *Cyrus, Quirinus, Xerxes* en andere, welke daardoor des te beter als vreemde benamingen worden aangeduid. Ook heeft men de *c* noodig in het letterteeken *ch*, alsmede in de woorden *cier, cirkel, cypres* en dergelijke, welke meer of min het burgerregt in onze taal verkregen hebben. Doch hierover in 't vervolg nader.

§. 9.

Beoordeeling van den regel, volgens welken gelijkkluidende, doch in beteekenis verschillende, woorden door de spelling, zoo veel mogelijk, onderscheiden moeten worden.

Een andere regel, waarmede men in onze dagen zeer ingenomen schijnt, en waarbij wij dus wat langer zullen moeten stil staan, houdt in, dat *men gelijkkluidende, doch in beteekenis verschillende, woorden door de spelling, zoo veel mogelijk, moet onderscheiden.* Hierdoor meent men, dat de duidelijkheid, bij het lezen, grootelijks zal bevorderd worden; en, daar dit het voorname is, waarop men zich, bij het spreken en schrijven, moet toeleggen, merkt men de gemelde onderscheiding als hoogst belangrijk aan. Deze redenering schijnt, zeker, in den eersten opslag, niet onaannemelijk; doch, bij nader toezien, blijkt dezelve van weinig kracht, en de voorgestelde onderscheiding onuitvoerlijk te zijn. Hoe zelden toch zal het gevaar loopen, dat twee woorden van gelijke spelling, doch verschillende beteekenis, bij het lezen met elkanderen verwisseld, en hierdoor de meening eens schrijvers verkeerdelijk, of geheel niet, begrepen worde? In de meeste gevallen zal het verband alle gevaar van misvatting buiten sluiten; of, zoo al, eene enkele reize,

eene

eene kleine hapering en een kortstondige twijfel ontstaan mogt, zal een oogenblik nadenkens, waartoe de schriftelijke voordragt altijd gelegenheid geeft, dezelve spoedig doen ophouden. Valt de waarheid hiervan, gelijk wij ons verzekerd houden, geenszins te loochenen, zoo zal men genoodzaakt zijn te erkennen, dat de aanwinst van duidelijkheid, welke men zich van de gemelde onderscheiding voorstelt, meer ingebeeld, dan wezenlijk is. Intusfchen zouden wij de aangevoerde reden, hoe weinig voldoende ook, gaarne laten gelden, zoo de zaak zelve, over 't geheel genomen, niet onuitvoerlijk, en in die weinige gevallen, waarin men dezelve misfchien uitvoerlijk zou achten, met de beginsfels eener gezonde Taalkunde onbestaanbaar bleek te zijn. Wat het eerste betreft, men ga slechts de meesten der bedochte woorden na, en men zal bevinden, dat de groote meerderheid derzelve voor geene onderscheiding in de spelling vatbaar is. Hoe zal men (om het gezegde door eenige Nederduitsche voorbeelden op te helderen) door de spelling met mogelijkheid onderscheiden kunnen de woorden *aap* (een bekend dier) en *aap* (een Schilders werktuig); *arm* (*brachium*) en *arm* (*pauper*); *bleek* (*pallidus*) en *bleek* (linnenbleek); *bakken* (meervoud van *bak*) en *bakken* (brood bakken); *boot* (vrouwelijk tooi-fel) en *boot* (*scapha*); *deken* (*tegumentum*) en *deken* (*Decanus*); *dom* (*stupidus*) en *dom* (domkerk); *enkel* (van *een*) en *enkel* (van den voet);

gevaar (*periculum*) en gevaar, (het varen); gelden (meervoud van *geld*) en gelden (werkwoord); helm (zeker gewas) en helm (*galea*); kam (*pecten*) en kam (*crista*); kat (*felis*) en kat (*tormenti genus*); lokken (meervoud van *lok*) en lokken (werkwoord); loof (*frondes*) en loof (moede); mat (zelfstandig naamwoord) en mat (vermoed); nagel (spijker) en nagel (van den vinger); pand (*pignus*) en pand (van een rok); rijk (*dives*) en rijk (*regnum*); schepen (*judex*) en schepen (meervoud van *ship*); slaap (*somnus*) en slaap (van het hoofd); tong (*lingua*) en tong (zekere visch); vergeven (*ignoscere*) en vergeven (*veneno occidere*); weder (*rursus*) en weder (*aëris temperies*); en honderd anderen, waarvan de optelling te lang zou vallen? Het bijgebragte zal meer dan voldoende zijn, om ieder te doen erkennen, dat de onderscheiding van gelijkkluidende, doch in beteekenis verschillende woorden, in 't algemeen, onuitvoerlijk is. Doch zal men dezelve daarom niet doen gelden in die woorden, waarin zij mogelijk is? Zoo het gebruik der meerderheid die in eenige woorden heeft ingevoerd, zal het raadzaam zijn, zich daarnaar te schikken; doch daar, waar het gebruik geene onderscheiding heeft aangenomen, die te willen invoeren, alleen om te onderscheiden, dunkt mij niet slechts nutteloos, maar ook strijdig te zijn met de beginselen eener gezonde Taalkunde. Deze toch erkent geenen regel

voor

voor bondig en gezag hebbende, waarvan de uitzonderingen oneindig talrijker zijn, dan de gevallen, op welke hij kan worden toegepast, en welke van daar reeds blijkt een naauwelijks noemenswaardig nut te kunnen voortbrengen. Doch die strijdigheid met de beginselen eener gezonde taalkunde zal nog duidelijker in het oog vallen, wanneer wij letten op de willekeurige bepalingen, welke ook daar, waar die onderscheiding mogelijk schijnt, zullen moeten plaats hebben. Of kan men eene bepaling wel anders dan willekeurig noemen, welke, noch in de afleiding, noch in de uitspraak, eenigen grond heeft? Van dien aard nogtans zullen de bepalingen moeten zijn, welke men, ter onderscheiding van gelijkkluidende, maar in natuur of beteekenis verschillende, woorden, zou willen maken. En hoe kunnen deze dan met de beginsels eener gezonde taalkunde immer bestaanbaar worden geacht? Men zou, ik erken het, dit met eenigen schijn kunnen verdedigen, bijaldien de aanwinst van duidelijkheid, daardoor veroorzaakt, eenigzins aanmerkelijk ware; doch wij speunen, dat het tegendeel uit het boven gezegde genoegzaam blijktbaar is. Gelijk dus de eenige grond, ter verdediging van dergelijke bepalingen aan te voeren, ontoereikend is, zoo is het, aan den anderen kant, onloochenbaar, dat dezelve, als noch door de uitspraak, noch door de bekende afleiding, voorgeschreven wordende, het groote vereischte van alle taalkundige regelen missen, dat, namelijk, van eeni-

gen inwendigen grond van redelijkheid en noodzakelijkheid te hebben, uit krachte waarvan zij door alle eenigzins geoeffenden en nadenkenden, gemakkelijk, en zonder verwarring, kunnen opgevolgd worden. Laat ons het gezegde wederom door eenige voorbeelden, uit de moedertaal ontleend, ophelderen. *Agt* (talwoord) en *acht* (in acht geven); *jagt* (*venatio*) en *jacht* (een vaartuig); en meer dergelijken, kan men ja, en moet men, volgens velen, onderscheiden, door de eersten met eene *g*, de anderen met eene *ch*, te schrijven; maar is deze onderscheiding niet louter willekeurig, zonder dat daartoe, of de afleiding, of de uitspraak, eenige voldoende reden aan de hand geve? — Hetzelfde geldt omtrent *hert* (een dier) en *hart* (*cor*); omtrent *daagen* (werkwoord) en *dagen* (meervoud van *dag*); *leeven* (werkwoord) en *het leven*; *smeeden* (werkwoord) en *smeden* (meervoud van *smid*). Immers kan *hert* en *hart*, uit hoofde der bekende vokaalverwisseling, in beide beteekenissen gebruikt worden; het zelfstandige *het leven* is in der daad niets dan de onbepaalde wijze van het werkwoord; en de beide werkwoorden *dagen* en *smeden* hebben, overeenkomstig de standvastige regelmaat der gelijkvloeiende werkwoorden, hunnen oorsprong van de zelfstandige woorden *dag* en *smid*. — Het voorgedragene geeft, naar wij meenen, ons volkomen regt, om den regel, welke gelijkloeiende, doch in betekenis verschillende, woorden door de spelling onderschei-

scheiden wil hebben, als onbestaanbaar met eene gezonde taalkunde te verwerpen, en die onderscheiding niet toe te laten, dan in woorden, waarin dezelve door de afleiding of uitspraak geboden wordt, of door het algemeene en achtbare gebruik gewettigd is (*).

§. 10.

Beoordeeling van de wet der spaarzaamheid in de Spelling.

Van geene meerdere waarde is een andere regel, dien men voor de spelling heeft uitgedacht, dat, namelijk, *daarbij de spaarzaamheid moet worden in acht genomen*. Zoo men hierdoor verstaat, dat bij de spelling geene meerdere letters mogen gebezigd worden, dan welke de afleiding, eene beschaafde uitspraak, of het achtbare gebruik vordert, dan, zeker, kan daartegen niets met eenigen grond worden ingebracht. Doch, in dezen zin, is de regel geheel overtoellig, en behelst niets, dan 't geen in andere, algemeen erkende, grondbeginselen der spelling reeds is opgesloten. De ware bedoeling schijnt dus veeleer te zijn, dat men de wet der spaarzaamheid, ook zonder achtgeving op de voorgestelde beginselen, moet

(*) Men vergelijke met het hier voorgestelde ADELUNG, *Lehrgebäude* enz., Th. II. s. 711 — 716.

moet volgen, en geene andere letters bezigen, dan welke volstrekt noodig zijn, om de woorden op het gezigt te kennen. In dezen zin is de regel geheel ongerijmd en taalbedervend, als waardoor vele fraaije en wezenlijke eigenschappen der tale zouden verduisterd worden, ja welks volstreekte toepassing niets minder, dan de volkomene omkeering en vernietiging van alle grondregelen eener goede spelling, ten gevolge zou hebben.

§. II.

Over het gezag der Oudheid in de Nederduitsche Spelling.

Eer wij tot onze tweede Afdeeling overgaan, zal het niet ondienstig zijn, over het gezag der Oudheid in de Nederduitsche spelling met een woord te spreken. Door *de Oudheid* of *de Ouden* verstaan wij hier, bepaaldelijk, die schrijvers, welke in het eerste tijdperk onzer Letterkunde, met name van de dertiende Eeuw tot op de tijden der Spaansche beroeringen, gebloeid hebben. Hoe gaarne wij ook aan de gezegde schrijvers, bijzonderlijk aan die, welke tot de dertiende en veertiende Eeuw behooren, en wier schriften ons de taal in hare oorspronkelijke zuiverheid vertoonen, in vele opzigten groot gezag toekennen, gelooven wij echter, dat hetzelfde in de spelling weinig gelden kan. Vooreerst toch blijkt het
geens-

geenszins, dat die schrijvers over de regelen en grondbeginselen der spelling veel hebben nagedacht, of het onderscheid der klanken zorgvuldig in het oog gehouden. Van waar anders toch, dat allen de *o* ter verlengletter der *o* gebezigd hebben, daar op deze wijze de lange *o* van den tweeklank *oe* geenszins onderscheiden was? Anderen hebben, wel is waar, dezen laatsten, op de Fransche wijze, door *ou* aangeduid; doch zij hebben hierbij niet opgemerkt, dat *ou* bij ons een geheel ander geluid heeft, 't welk in *koude*, *houden* enz. wordt waargenomen. De verjenging der *a*, *o*, en *u* door *i*, bij sommigen gebruikelijk; de algemeenschap der enkele vokaalspelling, waardoor het onderscheid tusschen de harde en zachte lange *e* en *o* onaangeduid bleef, kunnen (om van andere bijzonderheden te zwijgen) insgelijks ter bevestiging van mijn gezegde strekken. — Doch, al ware het ook, dat de Ouden over dit stuk meer opzettelijk hadden nagedacht, zoo zou echter hun gezag niet voor toereikend gehouden kunnen worden, om de spelling te regelen. Groot, gelijk wij zagen, is de invloed van het gebruik op de taal en hare spelling. Doch dit gebruik is, in eene levende taal, natuurlijk aan veranderingen blootgesteld; en vooral zal dat gene, 't welk in een tijdperk van mindere beschaafdheid in zwang ging, van dat van latere en meer beschaafde tijden aanmerkelijk verschillen. Dit vinden wij, gelijk in alle talen, zoo ook in de onze volkomen bevestigd. Het gebruik der Oudheid is,

gelijk in andere opzigten, zoo ook in het stuk der spelling van het later aangenomene merkelyk onderscheiden; en niemand voorzeker zal staande houden, dat men, met verwerping van het laatste, het eerste behoort te volgen, of, zoo hij al deze vreemde stelling wilde verdedigen, althans geene navolgers vinden. Alleen dan, wanneer het gebruik der Ouden, in een of ander bijzonder geval, met den waren aard der tale en de beginselen eener goede spelling duidelyk bleek in te stemmen, het latere daarmede te strijden, zal dat der eersten, niet als gebruik der Oudheid, maar om deszelfs inwendige deugdelijkheid, de voorkeur verdienen; doch ook in zulke gevallen zal men van deszelfs invoering, om de diepe worteling van het wangebruik, veelal moeten afzien. — Kan intuschen, om de aangevoerde redenen, het gezag der Oudheid in 't gemeen niet als een rigtsnoer der spelling gelden, dit neemt niet weg, dat men in hare raadpleging niet zelden, in bijzondere gevallen, een' voldoende grond kan vinden en behoort te zoeken, om de meer of min weifelende spelling te bepalen. Die onzekerheid toch ontstaat veeltijds daaruit, dat eenig gedeelte van een woord, door deszelfs veroudering, minder bekend is; en de raadpleging der Oudheid, ons hetzelfde doende kennen, is alleen in staat dezelve weg te nemen. Wij zullen dit door een enkel voorbeeld ophelderen. Wij merkten boven aan, dat voor *notans* door vele hedendaagsche schrijvers verkeerdelyk

Iijk *nogthans* wordt geschreven, even als *thans*, *althans*. Wat nu leert ons, dat de *h* hier ongepast is? Alleen het raadplegen der Ouden, bij welke wij voor *thans*, *althans*, *te hands*, *al te hands*, doch voor *nogtans* altijd *nochtan* geschreven vinden, ten duidelijken bewijze, dat *tans* in *nogtans* niets gemeens heeft met *thans*, *althans*, maar een loutere uitgang is. — Moet men (om nog een ander voorbeeld aan te voeren) *elende* of *ellende* schrijven? De Oudheid wijst ons hier te regt, door ons het bijwoord *el*, van waar *elders*, te doen kennen, uit welk bijwoord en het zelfstandige *land*, het woord *ellende* is zamengesteld, zoo dat het eigenlijk *ballingschap* beteekene (*). Zoo vindt men ook *landsdourwen* en *landouwen* geschreven; wat nu zal men volgen? Ook hier is de raadpleging der Oudheid weder eene veilige gids, daar zij ons leert, dat *ourwe* of *auwe* oudtijds zoo veel beteekende, als *veld*, *beemd*, en men dus *land-ouwen* schrijven moet (†). — Men kan derhalve in de voorgestelde en meer voortgelijke gevallen de Oudheid met veel vrucht, ter regeling van de spelling, inroepen, gelijk ook de achtgeving op haar gebruik ons niet zelden den waren aard en de regelmaat der tale kan doen

(*) Zie *de Bijdragen*, I. Deel, bladz. 375. en het *Taalkundig Woordenboek* van WEILAND op *ellende*.

(†) Zie *de Bijdragen*, II. Deel, bladz. 324. en KLUIT op *Hoogstratens Geslachtlijst*, bladz. 278.

62 . VERHANDELING OVER DE

doen kennen, en dus in de beslissing van geschilpunten van grooten dienst wezen; iets, waarvan ons, in den loop onzer tweede Afdeeling, verscheidene bewijzen zullen voorkomen.

TWEE

T W E E D E A F D E E L I N G .

OVER DE GESCHILPUNTEN IN DE
SPELLING DER NEDERDUIT-
SCHE TAAL.

Het is geenszins ons oogmerk; in deze Afdeeling een volledig onderrigt omtrent de Nederduitsche spelling te leveren, maar alleen om, met toepassing der te voren gelegde gronden, die bijzonderheden in dezelve te verhandelen, waaromtrent eenig verschil van gevoelen, en daarop gebouwde schrijfwijze, onder de geletterden, plaats heeft, de wederzijdsche redenen naauwkeurig te onderzoeken, en, ware het mogelijk, door eene redelijke en voldoende beslissing alles tot eenparigheid te brengen. Al dat gene dus, 't welk tot dit oogmerk geene betrekking heeft, en waarover onder Taalgeleerden geen geschil valt, zal door ons met stilzwijgen voorbijgegaan, of alleen ter loops aangeroerd worden; terwijl wij, daarentegen, in het breede zullen stil staan bij die stukken, waaromtrent zich eenige strijdigheid van gevoelen opdoet. Deze allen tot zekere klassen en verdeelingen

gen te brengen, zou ten hoogste moeilijk wezen, en, naar ons inzien, geene nuttigheid hebben; weshalve wij, zonder daarop angstvallig bedacht te zijn, alleen die orde zullen in acht nemen, dat wij eerst de geschillen over de klinkers en derzelve spelling, daarna die over de medeklinkers, zullen verhandelen, op deze de verhandeling der verdere geschilpunten doen volgen, en eindelijk de Afdeeling besluiten met een onderzoek omtrent de spelling van woorden, welke uit andere talen ontleend zijn.

§. I.

Over de Klinkletters ij en y.

Daar de meeste hedendaagsche Taalkenners en netste schrijvers eenpariglijk van oordeel zijn, dat men de eerste in echt Nederduitsche woorden, zonder uitzondering, moet bezigen, en de laatste alleen in uitheemsche woorden hare plaats doen behouden, zou het overtollig kunnen schijnen hierover in deze Verhandeling te spreken, ware het niet, dat alles, te dezen aanzien, nog niet tot volkomene helderheid gebragt ware, en mannen van een algemeen erkend gezag in het vak der taalkunde een stelsel hadden aangeprezen, van het straks voorgestelde eenigermate verschillende. Het zal dus noodig zijn, dat wij de ware natuur en herkomst dezer beide letteren en derzelve onderscheiden gebruik kortelijk ontvouwen.

Den

Den Taalkundigen is bekend, dat de eerste dier letteren in haren oorsprong niets anders is, dan de dubbele *i*. In de oudste schriften, namelijk, in onze taal voorhanden, vindt men doorgaans *hi*, *zi*, *vri*, *mine*, *blijven* enz. geschreven. Zoo men slechts de Werken van MELIS STOKÉ, MAERLANT, LODEWYK VAN VELTHEM, en andere oude schrijvers, gelieft in te zien, zal men hiervan menigvuldige voorbeelden aantreffen. Zelfs in latere schriften zijn dezelve niet zeldzaam. Zoo leest men in den *Hertspiegel* van den beroemden HENDRIK LAURENSZ. SPIEGEL, die in den jare 1612 overleed, meermalen *mi*, *gi*, *hi*, *zi*, bij voorbeeld, I. Boek, v. 8, 14, 188, 248, 249, 323 en 342. II. Boek, v. 39, 59 en 189. In hetzelfde Werk wordt ook *live loos* voor *lijveloos* gevonden, I. Boek, v. 164.

Doch deze enkele *i* kon geene plaats hebben in lettergrepen, op eenen medeklinker stuitende, als *mijn*, *zijn*, *blijf* en soortgelijke; maar moest hier noodzakelijk verdubbeld worden. — Men schreef dus oudtijds, met eene dubbele *i*, *blijf*, *wiin*, *schriif*, van welke schrijfwijze, in oude handschriften, nog vele sporen voorhanden zijn. Doch, om de gelijkheid der dubbele *i* met de *u*, waaruit ligtelijk verwarring kon ontstaan, en mischien ook sieraadshalve, begon men de tweede *i* reeds vroeg met een' langen staart te schrijven, 't welk men, bij hare plaatsing vóór eene vokaal aan het begin der woorden, insge-

E

lijks

lijks in zwang bragt. Wij kunnen niet voorbij, hier te doen opmerken, dat zij, die, in de woorden *blijven, schrijven, mijn, zijn*, bij de uitspraak den klank der enkele en dubbele *i* doen hooren, als de Vriezen, Zeeuwen, Gelderschen, Overijsfelfchen en Groningers, blijkens het voorgestelde, de echte en oorspronkelijke uitspraak dezer woorden behouden hebben. Doch op de tong der Hollanders is deze echte klank reeds vroeg verloren geraakt, en voor eenen anderen, eenigzins zwemende naar den klank der *ei*, verwisseld geworden. Nadat nu Holland, werwaards, na de Spaansche beroeringen, de voorname zetel der beschaaftheid en wetenschappen werd overgebracht, door middel van dit uitstekend voorregt, zijne uitspraak meer en meer als de algemeene en heerschende heeft doen gelden, is ook die verbastering in de meest beschaafde uitspraak en daarop gebouwde schrijfwijze ingevoerd, en daarin reeds zoo vast geworteld, dat het thans volstrekt onmogelijk is, dezelve uit te roeljen. Ijdel dus en onberaden is de poging, door enkelen, doch zonder navolging, in het werk gesteld, om de oudste en echte schrijfwijze met eenne enkele en dubbele *i* weder in te voeren. — Doch de lezer zal, geloof ik, reeds verlangend zijn, om ook omtrent het tweede klankteeken *y* eenig berigt te ontvangen. Reeds in zeer oude schriften, als die van MELIS STORKE, MAERLANT, en andere schrijvers der dertiende en veertiende Eeuw, komt deze letter zeer dikwijls

VOOR;

voor; doch, 't geen onze opmerking bovenal verdient, alleen ter vervanging van de enkele klinkletter *i*. Zoo vindt men (om ter opheldering en stav-ing eenige voorbeelden bij te brengen) in het IV. Boek der *Rijmkronijk* van MELIS STOK E, *eyghen* v. 160, *hoy* v. 263, *moey* v. 163 en 302, *noyt* v. 150, 944 en 1079, *pays* v. 146 en 699, *seyde* v. 711, *Symo*en v. 980, en *thuys* v. 158, 334, 495 en 999. Zie hier ook eenige voorbeelden, uit het I. Deel van MAERLANTS *Spiegel Histori*ael, bij het doorbladeren, opgeteekend: *Byb*le I. Paertie, II. Boek, XV. Cap. v. 47, *dorsay*et ibid. XIV. Cap. v. 52, *Egypten* ibid. VII. Cap. v. 22, en VIII. Cap. v. 22, *Ethyopen* ibid. X. Cap. v. 8, *Hyster* I. Paertie, III. Boek, XVIII. Cap. v. 13, *I*saac I. Paertie, II. Boek, VIII. Cap. v. 45, *I*srael ibid. XIII. Cap. v. 2 en 36, *I*storie ibid. XIX. Cap. v. 15, *I*talien ibid. X. Cap. v. 5, *Moy*ses ibid. VII. Cap. v. 2, en VIII. Cap. v. 10 en 18, *wy*len, ibid. XVII. Cap. v. 50. — Hetzelfde gebruik der letter *y* treft men ook in latere schriften der veertiende, vijftiende en zestiende Eeuwen aan. Omtrent het laatst der vijf-tiende echter, en vervolgens, vindt men de *y* minder standvastig gebezigt in woorden, welke slechts een' enkelen klinker vorderen, maar ontmoet in deze ook niet zelden de *ij*; doch zeldzamer doet zich het gebruik der *y* voor, waar eene dubbele vokaal, en dus de *ij* vereischt wordt; eene verwisfeling,

welke eerst met de zeventiende Eeuw meer algemeen in zwang is gekomen, en ook thans op vele drukkerijen stand houdt. Daarentegen vindt men door het geheele eerstgenoemde tijdperk, en vooral in de vijftiende en zestiende Eeuwe, de *y* doorgaans gebezigd in den tweeklank *ei*, bij voorbeeld, in *leyden*, *eygen*, en alle woorden op *heid* uitgaande, alsmede in de twee- en drieklanken *ai*, *ooi*, *ui* en *ooi*. Van waar toch heeft dit standvastig gebruik der *y* voor de enkele *i*, en in lettergrepen, welke geene verdubbeling der vokaal vereischen, zijnen oorsprong? Van waar is het, dat men dezelve in vroegere tijden, in vergelijking van latere, zoo zelden met de *ij* verwisseld, en daarentegen zoo eenparig in de plaats der *i* gesteld heeft? De verklaring van dit zonderling verschijnsel moet, geloof ik, gezocht worden in het gebruik van dat volk, uit welks taal dezelve in de onze schijnt overgenomen. Dat zij in haren oorsprong niets anders is dan de *ϕ* der Grieken, door de Latijnen in Grieksche woorden met het letterteeken *y* geschreven, zal bij deskundigen niet ligt twijfel ontmoeten. Doch dat zij van daar, door middel der Latijnsche taal, in ons *alphabet*, bij deszelfs eerste en oorspronkelijke inrigting, zou zijn overgegaan, komt mij geheel onwaarschijnlijk voor. Vooreerst toch laat zich, uit het te voren voorgestelde, met genoegzame zekerheid opmaken, dat dezelve in onze oudste taal, toen de echte en ware uitspraak van de enkele en dubbele *i*

in

in *schrijven*, *zijn* enz. nog algemeen in zwang was, weinig of niet in gebruik is geweest. Wel is waar, dat zij reeds bij MELIS STOKÉ, MAERLANT, en anderen onzer oudste schrijvers meermalen voorkomt; doch haar gebruik is echter bij dezen op verre na zoo menigvuldig niet, als in latere schriften van de vijftiende en zestiende Eeuwe. De tweeklank *ei* wordt bij de genoemde schrijvers doorgaans met *i*, zeldzaam met *y*, geschreven; en haar gebruik in *hy*, *zy*, *ryke*, *schryven* enz., in lateren tijd zoo gemeenzaam, is bij hen geheel vreemd, daar zij die woorden eenparig met eene enkele *i* schrijven. Het meest gebruiken zij dezelve in vreemde woorden, en in de twee- en drieklanken *ui*, *ooi* en *oai*, gelijk uit de bijgebrachte voorbeelden blijkbaar is. Voeg hier nog bij, dat, volgens de opmerking van WACHTER (*), de *y* bij de Franken en Alemannen zeldzaam, en bij de Gothen nimmer dan in vreemde woorden voorkomt; welke zeldzaamheid der gemelde letter in de oude talen, welke met de onze verwantschap zijn, mijns bedunkens, het beweerde, dat de *y* niet eigenlijk tot het Nederduitsch *alphabet* behoort, krachtiglijk bevestigt. De tweede en voorname reden verder, waarom het mij hoogst onwaarschijnlijk voorkomt, dat de *y* uit de Grieksche taal, door middel der Latijnsche, in

(*) In *Prolegomenis ad Glosarium German.* Sect. III.

in de onze zou zijn overgegaan, is deze, dat in geene der beide talen die letter eenen klank heeft, eenigzins gelijk aan dien, welken het gebruik daar aan in de onze heeft toegewezen. Bij de Grieken was zij, gelijk men weet, in klank aan onze *u* gelijk; en de Latijnen bezigden dezelve alleen in Griekfche woorden, gevende daaraan waarschijnlijk den klank der *u*. — Wij moeten dus naar eene andere herkomst der letter *y* in onze taal omzien, waaruit het te voren opgegeven gebruik verklaard kan worden. Deze meenen wij in de Fransche taal, bijzonderlijk in de fchrijfwijze oudtijds daarin aangenomen, ontdekt te hebben. Daar deze verklaring van den oorfprong der letter *y* in onze taal, voor zoo veel wij weten, nieuw, of althans tot hiertoe niet naar eisch ontwikkeld is, zullen wij daarbij wat langer ftil ftaan. — Dat de *y* in zeer vele Fransche woorden werd aangenomen, zal niemand bevreemden, zoodra hij bedenkt, dat de Fransche taal, uit een mengfel van verfchillende talen zamengefteld, een groot deel van hare woorden uit de Latijnsche, of, door tufchenkomst van deze, uit de Griekfche, ontleend heeft. De waarheid hiervan is zoo blijkbaar en algemeen erkend, dat het noodeloos zijn zal, daarvan bewijzen bij te brengen. De *y*, door deze overneming van oorfpronkelijk Griekfche woorden, in de Fransche taal ingevoerd, verloor aldaar bij de uitspraak fpoedig haren eigenlijken klank van *u*, en verkreeg daarentegen dien van *i*. Vervolgens

ge-

gebruikte men dezelve, in vele andere woorden, in plaats van de enkele *i*, als *fourmy*, *luy*, *celuy*, *essay*, *roy*, *loy*, *j'ay*, *j'aimay* enz. Ook werd dezelve algemeen aangenomen, om den klank van de dubbele *i* aan te duiden, als *crayon*, *employer*, *frayeur*, *moyen* enz., welk laatste gebruik der *y* tot hiertoe in de taal onveranderd heeft stand gehouden (*). Het eerstgemelde daarentegen komt, met uitzondering van weinige woorden, als *y*, *yeux*, en eenige andere, gelijk mede van zulke, welke blijkbaar hunnen oorsprong uit het Grieksch hebben, in latere Fransche werken schier geheel niet voor; maar des te veelvuldiger en algemeener vindt men hetzelfde in schriften van vroegeren tijd, zelfs in zulke, welke niet tot de hoogste oudheid der Fransche Letterkunde behooren. Wij zullen, om ons gezegde nog nader te bevestigen, hier eenige woorden opgeven, waarin de *y* op die wijze gebruikt wordt, ontleend uit de *Satyras* van een' oud Fransch Dichter, met name REGNIER, welke in den jare 1614, naar luid van den titel, verbeterd in het licht kwamen. In de opdracht in onrijm aan den Koning, welke aan het hoofd staat, lees ik de woorden *roy*, *icy*, *doy*, *celuy*, *Etyopie*, *ay*, *moy*, *abry*. De gedichten zelve openstaande, doen zich

(*) Vergelijk met het hier gezegde de *Grammaire Française* van RESTAULT, pag. 449 — 452. van de twaalfde Uitgave.

terstond aan mij voor de woorden *autruy, soucy, ny, j'aymay, aujourd'huy, parmy, soy, lys, vay, croiray, luy, amy, vray, oyseaux, quoy, foy, esbourdy, ennuy, yvrongne, arroy, joly, poly, ouy, j'escry, loy, hyver, obeyt, dy, mercy, cognoy, fay, soucy, suyvre, saisy, fuy*. — Deze lijst zou zich nog merkelyk laten vergrooten; doch de bijgebragte voorbeelden zullen, vertrouwd ik, voldoende geacht worden ter staving van mijn gezegde. — Wie nu (om al het aangevoerde tot het voorgestelde einde aan te wenden) wie, die op het thans ontvouwde gebruik der *y* in de Fransche taal acht geeft, en daarmede vergelykt het gebruik, dat onze oude schryvers, volgens het te voren aangehaalde, daarvan maken, zal niet, met mij, de onderstelling voor aannemelyk houden, dat de onzen het voorzeide gebruik der *y* van de Franschen ontleend hebben, en deze letter eigenlyk, door tusfschenkomst der Fransche tale, in de onze algemeen in zwang is geraakt? Deze onderstelling wordt meer dan aannemelyk, ja ten hoogste waarschynlyk, wanneer wij bedenken, hoe de Fransche Letterkunde, welke de onze in oudheid overtreft (*), hier te lande reeds

zeer

(*) De Fransche dichtkunst bloeide reeds in de twaalfde Eeuw, uit welke nog verscheidene overblyffelen voorhanden zijn. Zie VAN WYN, *Hist. Avondst.*, I. Boek, bladz. 244 en 245. De onze weet men, dat voornamelyk eerst in de dertiende Eeuw haren oorsprong nam; althans heeft men van vroegere tijden niets meer overig.

zeer vroeg algemeen beoefend werd, 't welk zich zelfs zoo verre uitstrekke, dat onze Letterkunde in de vroegste Eeuwen geheel naar die der Franschen gevormd werd. MAERLANT, de oudste Nederduitsche schrijver, wiens schriften wij bezitten, en die in den jare 1300 overleed, maakt reeds van verscheidene vertalingen uit het Fransch gewag, welke in zijnen tijd voorhanden waren. Dus leest men bij hem van eenen *Bestiaris*, door zekeren WILLEM UTENHOVE *uten Walsche* gedicht; van *Walsche Gedichten*, door eenen CLAIS VAN BRECHTEN van Haarlem uit het Fransch vertaald, en van verscheidene Fransche Romans, in zijnen tijd reeds in het Nederduitsch overgezet, of althans door zijne landgenooten met graagte gelezen (*). MAERLANT zelf dichtte wel, voor zoo ver wij weten, niets uit het Fransch; maar men vindt niet alleen in zijne berijmde Zamenspraken eene navolging van den Franschen smaak (†), maar treft ook in zijne dichtwerken, hoewel over 't geheel zeer zuiver van taal, hier en daar woorden aan, welke blijkbaar uit het Fransch genomen zijn. Zie hier eenige, welke uit zijnen *Spiegel Historiael* zijn opgeteekend: *gopayt* (betaald, beloond), *Prologhe* v. 44, *abyt* (kleding) I. Paertie, IV. Boek, XXIII. Cap. v. 33,

pas-

(*) Zie *de Hist. Avondst.* I. Boek, bladz. 261 en 262. en 264 — 266.

(†) Zie *de Hist. Avondst.* I. Boek, bladz. 294.

passages ibid. XXVI. Cap. v. 46, *saluut* ibid. XXVIII. Cap. v. 8, *amien* (vriendinnen) ibid. XXXII. Cap. v. 7, *lyoen* (leeuw) ibid. XXXVI. Cap. v. 28, *precieus* ibid. XL. Cap. v. 55, *te destruweerne* I. Paertie, V. Boek, XLVIII. Cap. v. 12, *torsoen* ibid. v. 14, *montaegne* ibid. v. 30, *soverein* ibid. XLIX. Cap. v. 45, *incarnatioen* ibid. LII. Cap. v. 54, *regneerde* ibid. LIX. Cap. v. 6. — Dalen wij tot latere tijden af, wij zullen van de beoefening en navolging der Fransche taal en letterkunde gedurig meerdere en sterkere blijken aantreffen. Om thans niet te gewagen van verscheidene Romans der dertiende en veertiende Eeuwe en andere stukken, welke voor het grootste gedeelte uit het Fransch zijn overgezet; welken letterkundigen is het onbekend, dat in den loop der vijftiende Eeuw, met den overgang der Graaffelijke regering in het huis van Bourgondien, onze dichtkunde zich geheel naar den Franschen smaak begon te buigen (*)? De dichterlijke gezelschappen, onder den naam van *Rhetorijk- of Rederijkkamers* vermaard geworden, welke voornamelijk in de vijftiende Eeuw hunnen oorsprong hadden, en in de zestiende Eeuw algemeen verspreid werden en tot een' aanzienlijken bloei geraakten, waren geheel in navolging der Franschen in-

(*) Zie *de Hist. Avondst.* I. Boek, bladz. 348. en WAGENAARS *Brieven* achter zijn *Leven*, XL. Brief, bladz. 124—126.

ingerigt, ja ontleenden van daar zelfs hunnen naam (*). Het gebruik van basterdwoorden, uit de Fransche taal genomen, kwam in die zelfde vijftiende Eeuw hoe langs hoe meer in zwang, ja werd zelfs tot op het laatst der zestiende Eeuw, toen een zuiverder smaak begon veld te winnen, als een fieraad der dichtkunde aangemerkt. De onderscheidene dichtsoorten, toen in gebruik zijnde, waren geheel naar de Fransche leest geschoeid, en hadden schier allen Fransche benamingen, gelijk te zien is uit de *const van Rhctoryke* door MATTHYS DE CASTELEYN, een' Dichter, die in de eerste helft der zestiende Eeuwe bloeide. Wanneer men op de thans optvouwde gemeenschap onzer vroegste Letterkunde met de Fransche acht geeft, en daarbij in aanmerking neemt (iets, 't welk vooral onze aandacht verdient) dat, hoe meer men zich naar den Franschen smaak begon te schikken, en van Fransche woorden te bedienen, hoe algemener het gebruik der *y* voor de enkele *i*, op de wijze der Franschen, zich in Nederduitsche schriften voordoet, dan voorwaar zal men de voorgedragene onderstelling, omtrent de invoering der *y* in onze taal, voor ten hoogste waarschijnlijk, of liever voor

vol-

(*) Zie de *Hist Avondst.* I. Boek, bladz. 350 — 353. en KOPS in zijne *Schets eener geschiedensje der Rederijkereu*, onder de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, II. Deel, bladz. 217.

volkomen zeker houden. Daaruit toch, en daaruit alleen, laat zich het anders vreemd en zonderling verschijnsel volledig verklaren, hoe de *y*, in onze taal, met uitzondering van eenige vreemde woorden, volstrekt onnoodig, bij ons langzamerhand de enkele *i*, in de twee- en drieklanken *ai*, *ei*, *ooi*, *ui*, *oei*, en in de woorden *hi*, *gi*, *zi*, *wi*, *schrijven*, *blijven* enz. geheel hebbe kunnen verdringen. Uit het voorgestelde laat zich nu ook gemakkelijk het antwoord opmaken op de vraag, of men de *y* in de spelling van Nederduitsche woorden tegenwoordig al dan niet zal blijven behouden. Immers, daar dit klankteeken, buiten eenige noodzake, en tegen de oorspronkelijke inrigting onzer tale, door eene ongepaste navolging der Franschen, in dezelve is doorgedrongen, daar men de *y* reeds overlang uit Nederduitsche woorden heeft begonnen uit te monstereen, en latere taalkundigen en de netste schrijvers het te dezen aanzien eens zijn, zoo kan er geene reden worden uitgedacht, waarom men deze letter uit het Nederduitsch *alphabet* niet geheel zou uitwisschen, en daarvoor het echte Nederduitsche klankteeken *ij* in de plaats stellen. Alleen eenige vreemde eigennamen van personen, landen enz., als *Cyrus*, *Asyrie*, *Abysinie*, *Abydus* enz., mogen en moeten, overeenkomstig het algemeene gebruik, met de *y* geschreven worden; doch voor het overige komt dezelve in 't geheel niet te pas. Doch hier staat ons in den weg het gevoelen van twee on-

onzer achtbaarste taalgeleerden, HUYDECOPER en LELYVELD (*), waarvan wij in den beginne reeds met een woord gewag maakten, en bij welks ontvouwing en beoordeeling, welke, na de gegevene ophelderingen omtrent den oorsprong der *y*, gemakkelijk zal vallen, wij voor het laatst nog eenige oogenblikken moeten stil staan. Het gemelde gevoelen dan komt hoofdzakelijk hierop neder, dat men, in woorden en lettergrepen op eenen klinker eindigende, en gevolgelijk geene verdubbeling der vokaal vereischende, of met andere woorden in die, waarin de oudste schrijvers de *i* bezigden, als *hi*, *mi*, *zi*, *wi*, *schrijven* enz., het klankteeken *y* moet gebruiken; doch daarentegen *mijn*, *zijn*, *schrijf*, waar de dubbele vokaal gevorderd wordt, met *ij*, in haren oorsprong zoo veel als de dubbele *i*, behoort te schrijven. Dit gevoelen, welks opvolging tot een middel dienen moet, om de tegenwoordige uitspraak, en daarop gebouwde schrijfwijze, met de

ei-

(*) Zie de Aanteekening van LELYVELD op HUYDECOPERS *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, II. Deel, bladz. 188—193. Het stelsel van HUYDECOPER en LELYVELD wordt ook eenigermate aangeprezen door den Hoogleeraar KLUIT, in zijn *Vertoog over de spelling der Nederduitse taal*, gedrukt in de *Nieuwe Bijdragen*, I. Deel, bladz. 344. Doch in latere schriften heeft hij het algemeene gebruik der *ij* in Nederduitse woorden aangenomen. Zie zijne Aanteekening op de laatste uitgave van HOOGSTRATEN'S *Geslachtlijst*, bladz. 638.

eigenlijke regelmaat der tale eenigermate overeen te brengen, heeft, blijkens de verdediging daarvan door LELYVELD, zijnen voornaamsten en eenigen grond in het gebruik der Ouden, die, gelijk wij te voren zagen, en door LELYVELD breeder wordt aangetoond, de *y* vrij eenparig in de eerstgemelde woorden, doch in de laatste bestendig de *ij*, of dubbele *i*, bezigden. Doch wie gevoelt niet, na het voorgedragene, dat het gezag der Ouden in dezen weinig gelden kan? Immers hebben deze de *y* geenszins in het oorspronkelijke Nederduitsche *alphabet* gevonden, maar dezelve daarin, zonder noodzake, uit het Fransche ingelascht. Hadden zij van de *y* alleen dat gebruik gemaakt, 't welk HUYDECOOPER en LELYVELD daarvan gemaakt willen hebben, dan zeker zou hun gezag in dezen meerder mogen gelden; doch wij hebben gezien, dat zij dezelve vrij algemeen voor de enkele *i* hebben gebezigd. En zal men dan ook hierin hun voetspoor volgen? Niemand, geloof ik, zal daartoe zijne stem willen geven. Hierbij komt nog, dat LELYVELD in het begrip schijnt gestaan te hebben, dat eerst, na het doordringen van de thans algemeene verbastering der uitspraak, in de woorden *hij*, *zij*, *wij* enz., de *y* door de Ouden in dezelve voor de *i* is ingevoerd. Doch dit is eene onderstelling, welke niet gemakkelijk kan bewezen worden, daar de *y*, gelijk wij zagen, bij de Franschen zeer vroeg als *i* werd uitgesproken, en reeds

als

als zóódanig in onze taal gebezigd werd, toen de gemelde verbastering nog blijkbaar geene plaats vond, zóó als de voorbeelden, daarvan uit MAERLANT en MELIS STOKÉ, die altijd *hi, wi, zi* enz. schreven, bijgebracht, óvertuigelijk aantoonen. Veeleer zou ik gelooven, dat het gebruik der *y* in de gemelde woorden eenvoudig daarom is ingevoerd, óm alzóó de schrijfwijze van *ay, my* enz. meer gelijkvormig te maken aan *zijne, mijne*, waarin de *ij*, overeenkomstig een oud gebruik, voor de dubbele *i* gold. Is intusschen de gemelde onderstelling van LELYVELD, zóó niet ón-gegrond, althans onbewijsbaar, zóó ziet men ge-reedelijk, dat uit het gebruik der Ouden, bij de thans algemeen geworden verbastering der uitspraak, geen rigtmoet voor de spellinge valt af te leiden. — Uit al het aangevoerde blijkt, mijns inziens, ten duideljkste, dat het stelsel der genoemde Geleerden geenszins op den waren aard en de regelmaat onzer moedertaal berust, maar het willekeurig gebruik van een klankteeken voorschrijft, 't welk eigenlijk tot het Nederduitsche *alphabet* niet behoort. Hetzelve verdient dus geenszins ter navolginge te worden aan-geprezen, te minder, daar deszelfs invoering aan vele zwarigheden onderhevig is, en de deur voor menigerlei mislagen en verwarringen zou open-zetten.

Het besluit van al het verhandelde (om hetzelve hier nog met een woord te herhalen) is derhalve, dat

dat men het klankteeken *y* alleen gebruiken moet in woorden, welke, door middel der Latijnsche, uit de Grieksche taal genomen zijn, en waarin hetzelfde waren klank van *u* heeft, als *Cyrus*, *Cyprus*, *Asfyrie* en meer dergelijke vreemde benamingen; doch in echte Nederduitsche woorden, met geheele verwerping der aan onze taal niet eigene *y*, alleen het Nederduitsche klankteeken *ij* behoort te bezigen (*).

Bij deze gelegenheid zouden wij gevoegelijk ook over de vreemde letters *c*, *q* en *x* kunnen spreken; doch daar te dezen aanzien geen verschil valt, maar die letters eenpariglijk uit Nederduitsche woorden verbannen zijn, alwaar de *f* of *k*, de *kw* en *ks* derzelve plaats vervangen, en alleen in vreemde woorden, als *Cyrus*, *Cajus*, *Quintus*, *Xerxes* enz., gedoogd worden, ligt het buiten het oogmerk dezer verhandeling, de alzins billijke en voldoende redenen te ontvouwen, welke dit een en ander hebben uit-

(*) Men zie voorts over de *ij* en *y* in 't algemeen na den Hoogleraar KLUIT op HOOGSTRATENS *Geslachtlijst*, bladz. 634 — 638., denzelfden in zijne *Vertoogen over de Nederduitsche spelling*, het eerste in de *Nieuwe Bijdragen*, I. Deel, bladz. 284. en volgg., het andere in de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* te Leyden, III. Deel, bladz. 1. en volgg., en L. VAN BOLHUIS in zijne *Aanmerkingen op Klaas Styl*, bladz. 5 en 6. Vergelijk ook TEN KATE, I. Deel, bladz. 116 en 156.

uitgewerkt (*). Alleen merken wij aan, dat het woord *cieren*, zoo als eenigen dit nog verkeerdelyk schryven, ter voldoening aan de uitspraak en het beschaafde schryfgebruik, met eene *f* moet geschreven worden. Over *cingel* of *singel*, en meer dergelyke woorden, zullen wij nader spreken, wanneer wij zullen handelen over de spelling van woorden, welke uit vreemde talen in de onze zijn overgenomen. Voorts hebben wij *bladz.* 51. reeds opgemerkt, dat de *c* bij ons noodzakelyk is in het letterteeken *ch*, 't welk in kracht met de χ der Grieken gelijk staat.

§. 2.

Over de verlenging der a door e of door verdubbeling.

Zeer lang heeft onder ons de gewoonte stand gehouden, om daar, waar de klank *a* eene verlenging vordert, te dien einde de *e* achter dezelve te voegen, als *maet*, *schaep* enz. Daar die gewoonte ook nog in onzen tijd enkele verdedigers en navolgers heeft, zoo achten wij het noodzakelyk, hier de redenen voor en tegen kortelyk voor te dragen, en, ter beslissinge van dit pleit, tegen elkanderen op

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, *bladz.* 123 en 124. en de *Taal- en Dichtkundige Bijdragen*, I. Deel, *bladz.* 221—225.

op te wegen. Zij, die de oude wijze van verlen-
ging voorstaan, beroepen zich voornamelijk op den
voorgang onzer oudste schrijveren, die zich eenpa-
rig van de *e* ter verlenging der *a* bedienden. Doch
anderen merken hiertegen aan, dat men, de Ouden
in dit opzigt volgende, ook op hun voetspoor de
e, en *u* met de *e* behoort te verlengen, daar dit laat-
ste, niet minder dan het eerste, bij hen gebruikelijk
was, en het gebruik in deze drie onderscheidene ge-
vallen een' en denzelfden oorsprong heeft. Oud-
tijds, namelijk, eindigden onze meeste naamwoor-
den op de zachte *e*, als *mate*, *mure*, *hope* enz.,
waarvan niet alleen in de werken onzer oudste schrij-
veren de duidelijkste blijken voorhanden zijn (*),
maar

(*) De Ouden gingen in de achtervoeging der zachte *e*
zoo verre, dat zij zelfs *ane*, *ave*, *tote*, voor *aan*, *af*, *tot*,
schreven. Dus leest men bij MELIS STOKE, I. Boek,
v. 801.

Ic saelt wel weder *ane* vaen.

II. Boek, v. 174.

Daer hi riesliken *ane* dulde.

VII. Boek, v. 132.

Ene dinc, daer ik *ave*
Hebbe gefweghen.

I. Boek, v. 256.

Tote an sinen sterfdach.

I. Boek, v. 874.

Eñ oec inde poert *tote* Leide.

maar 't welk ook door verscheidene afgeleide woorden op *ling* en *nis*, als *jongeling*, *hoveling*, *nieuweling*, *vlugteling*, *vreemdeling*, *vrijeling*, *geheimenis*, *droefenis*, *hechtenis*, en meer dergelijke, bevestigd wordt, waarbij men nog de woorden *oogelijn*, *maagdekijn* of *maagdeken*, *hondeken* enz. voege. Toen men naderhand de woorden bij de uitspraak meer begon in te korten, en de zachte *e*, in de meeste gevallen, niet langer liet hooren, zette men dezelve voor den medeklinker, om alzoo den afgebrokenen klank van *mat'*, *mur'*, *hop'* aan te vullen, en schreef *maet*, *muer*, *hoep* (*). — Hieruit leidt men, en, onzes oordeels, met regt, af, dat de *e*, welke, sedert ruim twee Eeuwen, bij de verlenging der *o* en *u*, om goede redenen, als ongepast verworpen werd, ook bij die der *a*, waar zij een' gelijken oorsprong heeft, niet behoort gedoogd, maar door de verdubbeling derzelfde klinkletter vervangen te worden. Men brengt hiertegen wel in, dat nogtans vele

(*) Dat men de *e* niet insgelijks ter verlenging der *i* bezigde, had zijne goede redenen, om, namelijk, de verwarring der verlengde *i* met den tweeklank *ie* voor te komen. Zie verder over het hier voorgestelde het *Vertoog over de spelling der Nederduitsche taal* van den Hoogleeraar A. KLUIT, in de *Nieuwe Bijdragen*, I. Deel, bladz. 308—318. en de *Aanteekeningen* van denzelfden op HOOGSTRA-TENS *Geslachtlijst*, bladz. 634—636. van de laatste uitgave van 1783.

te nette en taalkundige schrijvers, lang na de algemeene verwerping der *e* achter de *o* en *u*, dezelve ter verlenging der *a* nog bestendig gebezigd hebben, en voert, van VONDEL af, eene ganfche reeks van achtbare namen ter bevestiging hiervan aan. Doch niet alleen laat zich ook voor de verlenging der *a* door verdubbeling, welke reeds in HOOFD eenen wakkeren voorftander had (*), het gezag van verfcheidene achtbare fchrijveren bijbrengen, maar ook valt op het aangevoerde te antwoorden, dat de voorgemelde fchrijvers voornamelijk uit gewoonte, en omdat zij geene genoegzame redenen zagen om van dezelve af te wijken, de *e* ter verlenging der *a* hebben blijven bezigen, terwijl de oorfprong daarvan door hun niet fchijnt opgemerkt te zijn geweest. Om de *o* niet door de *e*, maar door verdubbeling, te verlengen, was eene in het oog vallende reden, daar anders de verlengde *o* ligtelijk met den tweeklank *oe* konde verward worden. Eene foortgelijke reden geldt omtrent de *u*, daar de tweeklank *eu* oudtijds niet zelden *ue* gefchreven werd,

(*) De algemeene verlenging der klinkletters door verdubbeling wordt reeds aangeprezen en gevolgd in *de Tweefpraack van de Nederduitfche Letterkunst*, in 1584 door de Amfterdamsche kamer, *in liefde bloeyende*, uitgegeven, waarvan SPIEGEL voor den voornaamften opfteller gehouden wordt. Zie bladz. 22. Dezelve komt voor in den *Hertfpieghel* en andere werken van den ftaks genoemden Dichter.

werd, zoo als uit vele stukken, met name uit de werken van SPIEGEL te zien is. Ook leert ons de *Tweſpraack*, dat de *ue* wel eens voor *oe* gebezigd werd (*). Hoe het zij, dit ten minſte ſchijnt zeker, dat vroegere ſchrijvers, die de *e* ter verlenging der *a* bleven bezigen, daarvoor geene bijzondere taalkundige gronden, althans geene, welke den toets kunnen doorſtaan, gehad hebben, en van den oorsprong der *e* als verlengletter, gelijk wij dien hebben opgegeven, geheel onkundig zijn geweest; weshalve hun gezag, 't welk buiten dien reeds door dat van andere, niet minder keurige, ſchrijvers merkelyk verzwakt wordt, in dit opzigt te minder gelden kan. Er laat zich derhalve, mijns inziens, geene voldoende reden in het midden brengen, welke ons zou bewegen, om, ten aanzien der *a*, van de doorgaande regelmaat der vokaalverlenging af te wijken; en zulks te minder, daar het ſchier eenparige gevoelen en gebruik der hedendaagſche taalkenners voor de ſchrijfwijze van *aa* pleit, welke reeds kort na HUYDECOPERS aanmerkingen daaromtrent in zijne *Proeve* (†), en dus voor ruim eene halve Eeuw, vrij algemeen in zwang is gekomen.

Doch

(*) Zie bladz. 37 en 39.

(†) I. Deel, bladz. 347 en 348. De eerste uitgave der *Proeve* geschiedde in 1730 in één Deel in quarto.

Doch er vallen ten aanzien der *ae* of *aa* nog andere bedenkingen, welke hier insgelijks onze opmerking verdienen. Vooreerst, namelijk, zijn velen van oordeel, dat men in de zamentrekking van *blaen* voor *bladen*, *daen* voor *daden*, *paen* voor *paden*, de *ae* behouden moet, om daardoor den oorsprong dier verkortingen te duidelijker aan te wijzen. Doch hier tegen wordt door anderen te regt aangemerkt, dat de regelmaat van *doon*, *Goon*, van *dooden*, *Goden*, waarvoor niemand *doen*, *Goen* zal schrijven, ook hier de verdubbeling der *a* vordert. — Om gelijke reden willen verscheidene nieuwere taalkenners, dat men *aar*, *haar*, in plaats van het doorgaans gebruikelijke *air*, *hair*, schrijven, als zijnde de *i* in deze woorden nog een overblijffel der gewoonte, welke bij een deel der Ouden heeft plaats gegrepen, doch reeds vroeg werd afgeschafte, om de *i* tot verlengletter te bezigen, voornamelijk bij de vokalen *o* en *u*, als *doir*, *voir*, *huir*, *muir* en dergelijken. En in der daad, daar de voorgestelde schrijfwijze met *aa* door de algemeene en meest beschaafde uitspraak, alsmede door den voorgang van vele achtbare schrijvers van vroegeren en lateren tijd, bij wie men *aar*, *haar*, of *aer*, *haer* aantreft, gelijk die woorden mede bij KILIAAN voorkomen, bevestigd wordt, dunkt mij, dat de aangenomene regelmaat der vokaalverlenging ook hier de verdubbeling der *a* vordert, en het derhalve best zal zijn voortaan *aar*, *haar*, niet *air*, *hair*, te schrijven.

ven. Men brenge hiertegen niet in, dat op die wijze *aar* (korenaar) en *aar* (de naam eener rivier), *haar* (hoofdhaar) en *haar* (vrouwelijk voornaamwoord) in de spelling niet onderscheiden zijn, daar deze bedenking, gelijk wij in het eerste deel dezer Verhandeling meenen betoogd te hebben, niet gelden kan ter verwerping van eene schrijfwijze, welke op goede taalkundige gronden gevestigd is. Hetzelfde (om ook hiervan bij deze gelegenheid met een woord te spreken) is, mijns achtens, toepasselijk op *heer* (heir), *meer* (meir), *oor* (oir) in *oorkonde* en *oorsprong*. Wat het eerste *heir* aangaat, dat de *i* hier niets dan een hulpklinker is, welke niet tot de natuur des woords behoort, blijkt zoo uit deszelfs spelling in de oude verwantschaptalen, als uit de afgeleiden *herberg*, *hertog* (*dux exercitus*) en de schrijfwijze van MELIS STOKES, bij wien men doorgaans *heer* of *here* geschreven vindt (*). Op grond hiervan achten wij het best, met den Heer WEILAND, en anderen, dit woord, zoo op zich zelf, als in zamenstellingen, *heer*, in het meervoud

he-

(*) Zoo leest men, bij voorbeeld, VII. Boek, v. 64.

Als 't *here* versach de dinc,
Voert al op, en spranc vut.

en v. 93.

En de vianden volgheden garne
Met haesten andes *heren* start.

heren, te schrijven (*). Dezelfde aanmerkingen gelden in volle kracht omtrent het woord *meir*, bij KILIAAN ook *maer* en *mer* geschreven. Ook hier pleit de schrijfrant van MELIS STOKE, en vele andere, gezag hebbende schrijveren, voor *meer* (†), 't welk ook in de zamenstellingen *meerkat*, *meermin*, alsmede in de dagelijkse uitspraak van het *Haarlemmer meer* enz., gehoord wordt. Hiermede stemmen de oude verwantschaptalen, met name het Alemannisch, Angelfaxisch en Moe-fogothisch, overeen, welke ons, in dit woord, even als in het voorgaande *heer*, niet de harde *e*, met den tweeklank *ei* groote gemeenschap hebbende, maar de zachte *e* doen kennen (§). Het blijkt dus uit dit een en ander ten duidelijkste, dat de *i* ook hier eene aangenomene letter en een overblijffel is der oude gewoonte, om die letter ter vokaalverlenging te bezigen; weshalve eene goede spelling vordert, dat men hare plaats door de *e* doe vervangen, en zoo in het woord als deszelfs afgeleiden *meer*, *mere*, en meervoudig *meren*, schrijve. Geen min-

(*) Zie de laatste uitgave van HOOGSTRATENS *Geslachtslijst* door KLUIT op het woord *heir*, en het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* van WEILAND op hetzelfde woord.

(†) Voorbeelden ter bevestiging van het gezegde kan men vinden in HOOGSTRATENS *Geslachtslijst* op het woord *meer*.

(§) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 238.

minder overwigt van redenen is er voor de spelling van *oor* voor *oir*, in *oorkonde*, *oorsprong*, *oorzaak*; eene spelling, welke reeds door de netste schrijvers algemeen is aangenomen, en waarvoor ook de waarschijnlijke oorsprong van *oor*, bij zamentrekking van *over* (*), ten sterkste pleit.

In de tweede plaats (om na deze uitweidingen tot de *ae* terug te keeren) staat ons hier te onderzoeken, welke spelling in de woorden *paerel*, *paerd*, *staert*, *waereld*, *zwaerd*, *naerstig*, *rechtvaardig* enz., voor de beste te houden zij. Er zijn er, die, offchoon voor het overige de spelling met *aa* volgende, echter in de genoemde woorden de *ae* gebruiken, en daaraan in dezelve een gemengd geluid toekennen, na genoeg overeenkomende met dat van den Franschen tweeklank *ai*, of de Grieksche η . Doch dit denkbeeld, in sommige spraakkunstige opstellen, als die van de *kamer in liefde bloeyende*, van CHR. VAN HEULE, NYLOE en SEWEL, voorgesteld, is door anderen met regt voor ongegrond verklaard, daar onze taal geenen dergelijken tweeklank kent, en het hooge geluid der Grieksche η met onze harde *e* overeenkomt. Het eerste blijkt ten duidelijkste uit het overoude en nog in onze dagen niet volkomen afgeschafte gebruik, om de *e* tot verlenging der *a* te bezigen; een gebruik,

(*) Zie KILIAAN in zijn *Woordenboek*.

bruik, 't welk voorzeker noch zoo algemeen in zwang gekomen, noch althans zoo lang daarin gebleven zou zijn, bijaldien in onze taal een tweeklank *ae* ware bekend geweest. Het gemis van dezen tweeklank was ook oorzaak, dat vroegere schrijvers, met name onze Bijbelvertalers, anders zeer naauwkeurig in het behouden der eigenlijke gedaante van vreemde eigennamen, voor *Judaea*, Gr. *Ιουδαία*, *Aegypten*, Gr. *Αίγυπτος*, altijd *Judea*, *Egypten* geschreven hebben. Voeg hier nog bij, dat in verscheidene der opgegevene woorden, in welke die dusgenaamde tweeklank plaats zou moeten hebben, volgens de zekere of waarschijnlijke afleiding, de *a* of *e* voorkomt, gelijk wij straks, bij de meer afzonderlijke beschouwing dezer woorden, zien zullen. Doch, van waar dan die spelling met *ae* in de gemelde woorden, en dat gemengd geluid, 't welk de gewone uitspraak in sommige derzelve doet hooren? Het komt ons, met den Heer **BOLHUIS** (*), hoogst waarschijnlijk voor, dat de oorsprong daarvan gezocht moet worden in de poging, om door dezen middelweg twee onderscheidene tongvallen te vereenigen, waarvan de eerste *peerd*, *peerle* (of *perel*), *neerstig*, de andere *paard*, *paarle* (of *parel*), *naerstig*, deed hooren. Mogen wij dan, uit kracht van het voorgestel-

(*) In zijne *Aanteekeningen op de Spraakkunst van STYL*, bladz. II.

stelde, de schrijfwijze van *ae* in de opgegeven woorden met regt verwerpen, zoo zal hét er alleen op aankomen, om te onderzoeken, welke spelling, of met *a*, of met *e*, in elk dier woorden de meeste aanprijzing verdiene; en tot dit onderzoek gaan wij thans over.

In het woord *paarle*, *peerle* (*parel*, *perel*) valt de beslissing moeilijk, daar voor beide schrijfwijzen veel pleit. Het *perle* der Franschen, van wie wij dit woord waarschijnlijk ontleend hebben, schijnt zeker de *e* eenigermate aan te prijzen; doch ieder, die op de bekende verwisfeling der *a* en *e* in onze taal acht geeft, en daarbij bedenkt, dat er hoegenaamd geene reden is, om zich in woorden van vreemden oorsprong aan de oorspronkelijke schrijfwijze te houden, zal mij gereedelijk toestemmen, dat deze grond geheel onvoldoende is. Wij hebben dus alleen te onderzoeken, welke spelling met de algemeenste uitspraak, en den voorgang der beste schrijveren, meest overeenkomstig zij. Bij *KILIAAN* vind ik *perle*, geheel naar de Fransche schrijfwijze, en ook *peerle*. *HOOGSTRATEN* daarentegen, in zijne *Geslachtlijst*, heeft *paerle*, en drie voorbeelden van *HOOFT*, *VONDEL* en *VOLLENHOVE*, in welke allen *paarle* geschreven is. Dezelfde schrijfwijze komt voor bij *DE DECKER* in zijne *Rijmoefeningen*, I. Deel, blad. 325,

Want

Want in 't nieu Salem, opgebout
Van *paerlen*, dier gefteente en goud.

en bij POOT in het I. Deel zijner *Gedichten*
bladz. 92. van de uitgave in klein formaat.

Ja daerdoor magh ik wel mij zelve rijker fchijnen,
Dan of ik de eedle gout- en blanke zilvermijnen
Alom als heer bezat, en al het *parel*strant
Van 't geurig morgenlant.

Ook in de *nieuwe Bijdragen* I. Deel bladz. 56.
vind ik *parel* gefchreven. *Kristal*, parels, *dia-*
manten zijn naturelijke voortbrengfels, die ieder
kent. Op gezag dezer voorbeelden aarzelen wij
niet, aan *paarle* (parel) boven *peerle* (perel) de
voorkeur te geven, hoezeer ook voor deze laatste
fchrijfwijze het gezag van achtbare taalgeleerden valt
bij te brengen. De uitspraak kan hier weinig be-
fliften, daar zij veelal verbasterd is; doch wij mee-
nen, dat dezelve de fchrijfwijze door ons voorge-
feld, meer dan die met *e* of *ee*, begunftigt.

De woorden *paard*, *flaart* zullen ons minder op-
houden, daar in deze, hoewel door enkelen *peerd*,
steert gefchreven (*), de voorgestelde spelling met
aa, door den voorgang van verre de meefte fchrijve-
ren,

(*) Deze fchrijfwijze vindt men onder anderen bij KIL-
LIAAN in zijn *Woordenboek*.

ren, en de groote meerderheid der sprekenden, bevestigd wordt. Dezelve wordt reeds door MELIS STOKER. gebezigd, bij wien men leest, IV. Boek, v. 1435.

De Grave de hiet zonder sparen,
Dat men fadelde al de *paert*,
Zonder beiden metter vaert.

en v. 1514.

Eñ reden sere ter stat waert,
Wat ghelopen mochte de *paert*.

Start voor *staert* vindt men in de reeds aangehaalde plaats, VII. Boek, v. 93.

Eñ de vianden volghden garne
Met haeften andes heren *start*.

Geene grootere zwaarigheid is er ten aanzien van het woord *wereld*, welks meer dan waarschijnlijk oorsprong van het oude *weren* voor *wezen* (zijn), van waar nog het meervoud van den onvolmaakten verledenen tijd *waren* overig is, voor de schrijfwijze met eene enkele *e* stellig pleit (*); eene schrijfwij-

(*) Deze oorsprong wordt reeds door KILIAAN opgegeven op het woord *wereld*. Zie ook TEN KATE, *Aanleiding* enz., II. Deel, bladz. 519.

wijze, welke ook, sedert een' geruimen tijd, bij de netste schrijvers algemeen is aangenomen, en bij de Oudheid doorgaans voorkomt.

Meer bedenkelijk is de schrijfwijze van het woord *zwaard* of *zweerd*. Reeds zeer vroeg zeker werd dit woord op de laatste wijze gespeld, zoo als uit MELIS STROKE te zien is, IV. Boek, v. 1493.

Ic sal u *tsweert* tote inden tanden.

en VII. Boek, v. 60.

Eñ weiveden met *swerden* feer.

Dezelfde schrijfwijze komt ook voor in het *Woordenboek* van KILIAAN, en in onze *Bijbelvertaling*. Daarentegen vindt men bij HOOFT, VONDEL en DE DECKER het *zwaard* geschreven, zoo als uit de voorbeelden bij HOOGSTRATEN blijkbaar is. Ook bij POOT, I. Deel, bladz. 94, vind ik *zwaarden*, of, naar de gewoonte van dezen Dichter, om de *e* ter verlenging der *a* te bezigen, *zwaerden* geschreven:

Geen vest door vijants *zwaerden*
Omcingelt en alrede in bittren hongersnoodt.

Maar men dringt voornamelijk op de afleiding aan, als de spelling met *ee* duidelijk vereischende, en acht
zweerd,

zweerd, met voorzetting der *z*, van het werkwoord *weeren* afkomstig te zijn, zoodat het eigenlijk *een verweermiddel* zou beteekenen (*). Doch, hoe waarfchijnlijk deze afleiding ook zijn moge, levert dezelve nogtans, naar ons inzien, geen' voldoende grond op, om daarop de fchrijfwijze van *zweerd*, als de eenige echte, voor te ftellen. Om nu niet te zeggen, dat de verwifeling, zoo der lange als korte *a* en *e*, in onze taal zeer gebruikelijk is, gelijk men dus *weerd* voor *waard*, *eerde* voor *aarde* (†) gefchreven vindt, om niet te ftaan op 't geen wij in onze *eerfte Afdeeling* hebben aangetoond, dat, namelijk, de afleiding, wanneer zij, zoo als in het tegenwoordige geval, noch duideljk in het oog loopt, noch de beteekenis van het woord merkelyk opheldert, niet tot een beflifsend rigtfnoder fpellinge gefield kan worden, zoo merken wij alleen aan, dat het oude *waren*, in *bewaren*, *vrijwaren* overig, van *weeren* alleen in tongval fchijnt te verfchillen (§), en dus het woord in gefchil even gevoegelyk van het eerfte, als van het laafte, kan wor-

(*) Zie TEN KATE, II. Deel, bladz. 725.

(†) Het eerfte vindt men bij KILIAAN, en beide *weerde* en *eerde* bij MELIS STOKE, I. Boek, v. 1031 en 1032.

Met groter *weerde*

Was hi tEgmonde brocht ter *eerde*.

(§) Zie TEN KATE, II. Deel, bladz. 723 en 724.

worden afgeleid. Uit al het bijgebragte mag ik, mijns achtens, gerustelijk het besluit opmaken, dat noch de voorgang der achtbaarste schrijveren, noch de afleiding, over de schrijfwijze van *zwaard* of *zweerd* stellig beflist, en dus het algemeenste heden-daagsche gebruik, zoo in het spreken als schrijven, daarover uitspraak behoort te doen. En hierop lettende, geloof ik dat men aan *zwaard*, boven *zweerd*, de voorkeur zal geven; eene voorkeur, welke ook door het gezag van WAGENAAR bevestigd wordt, wien wij op goede gronden, zoo wij meenen, in twijfelachtige gevallen het regt ter beflissinge hebben toegekend.

De weinige nog overig zijnde woorden, als *naarstig*, *regtvaardig*, *kaars*, *laars* enz., zullen ons niet lang bezig houden. In de drie laatste althans wordt de voorgestelde schrijfwijze door het algemeene spraak- en schrijfgebruik zoo stellig gevorderd, en door de afleiding deels zoo zeer bevestigd (*), deels zoo geheel niet tegengeproken, dat niemand, die niet den bijzonderen tongval van deze of gene stad of gewest voor de algemeene landtaal in plaats wil stellen, een oogenblik zal aarzelen, dezelve met *a* te schrijven. Ten aanzien van het woord *naarstig* alleen, over welks uitspraak en schrijfwijze het al-

(*) Dit geldt omtrent *regtvaardig*, zamengesteld uit *regt* en *vaardig*, welk laatste buiten twijfel afkomstig is van het werkwoord *varen*.

algemeene gebruik anders niet minder stellig beslist, kan eenige bedenkelijkheid geopperd worden, daar de afleiding in hetzelfde de *e* schijnt te begunstigen. Men acht, namelijk, dit woord bij letterverzetting, of met voorzetting der *n*, van *ernst* afkomstig te zijn (*), en op dezen grond willen sommigen *neerstig* voor *naerstig* geschreven hebben. Doch wij twijfelen niet, of het te voren gezegde omtrent de aangenomene verwisfeling der *a* en *e*, en het ontoereikende van het gezag der afleidinge, om de spelling te regelen, wanneer het volgen van dezelve, om hare onzekerheid, of hare mindere baarblijkelijkheid, voor de meerderheid der sprekenden en schrijvenden, niets tot vermeerdering der duidelijkheid kan toebrengen, zal overgenoezaam zijn, om het bewijs voor de schrijfwijze van *neerstig* voor *naerstig*, uit den oorsprong des woords ontleend, bij taalkundigen alle kracht te doen verliezen.

S. 3.

Over de enkele en dubbele Vokaalspelling.

Wij zijn thans gevorderd tot één der moeilijkste en belangrijkste onderwerpen dezer Verhandeling, de

(*) Zie TEN KATE, II. Deel, bladz. 633.

de enkele en dubbele vokaalfspelling, namelijk, in lettergrepen, niet op eenen medeklinker stuitende. Om hetzelfde eenigzins geregeld en naar eisch te verhandelen, zal het noodig zijn vooraf een beknopt geschiedkundig verslag te geven van de regelmaat, welke men, te dezen aanzien, in vroegere en latere dagen, onder ons gevolgd heeft, waarna wij de verschillende gevoelens omtrent dit stuk zullen toetsen, en, eindelijk, dat gene, 't welk ons met de regelen eener gezonde taalkunde meest overeenkomstig schijnt, door bewijsredenen trachten te staven.

De oudste schriften, in onze taal voorhanden, inziende, ontdekken wij terstond, dat men, in de vroegste tijden, eene enkele vokaal ter klankvorming genoegzaam heeft geoordeeld in lettergrepen, welke niet op eenen medeklinker stuiten. Niet alleen de werken uit de dertiende Eeuw in onze moedertaal overig, als die van MELIS STROKE, JACOB VAN MAERLANT, en anderen, maar ook vroegere Frankduitsche schriften, met name *de omschrijving van het Hooglied* door WILLERAMUS, Abt van het klooster Ebersperg in Beijeren, die in den jare 1085 overleed, en wiens taal met ons oud Duitsch groote overeenkomst heeft, leveren hiervan, schier op elke bladzijde, bewijzen op. Het gezegde door voorbeelden, uit die schriften ontleend, te staven zou even vervelend als overtollig wezen, daar ieder, die daarin geen volslagen vreemde-

deling is, hetzelfde gereedelijk zal toestemmen (*). En niet slechts treffen wij deze enkele vokaalspelling in schriften der dertiende en veertiende Eeuwe aan, welke meest Monniken, aan het Latijnsche schrijfgebruik meer of min gewoon, tot opstellers hadden, maar ook komt dezelve doorgaans voor in Nederduitsche werken tot aan de zeventiende Eeuwe. Het is waar, dat hier en daar reeds vroeg, en vrij algemeen in werken der zestiende en zeventiende Eeuw, in dit opzigt eene uitzondering plaats heeft omtrent vele woorden, welke de *e* en *o* hebben; doch de redenen dezer uitzondering, welke wij in 't vervolg nader zullen opgeven, zijn geheel verschillende van die, welke de voorstanders der dubbele vokaalspelling voor hunne schrijfwijze bijbrengen. — De eerste, die eene doorgaande dubbele vokaalspelling onder ons heeft ingevoerd, is de doorluchtige Drosfaard HOOFT, een man voorzeker, aan wien de Nederduitsche taalkunde ten duurste verplicht is. Deze heeft de dubbele vokaal, zonder onderscheid, gebezigd in alle lettergrepen, niet op eenen medeklinker stuitende, en bij het uitspreken den klemtoon ontvangende, daartoe, naar het schijnt, alleen bewogen, omdat men *mijne*,
niet

(*) Eenige voorbeelden uit onze oudste schrijvers vindt men bijeen verzameld in het uitmuntend *Verhoog over de spelling der Nederduitsche taal* van den Hoogleraar A. KLUIT. Zie de *Nieuwe Bijdragen*, I. Deel, bladz. 308—313.

niet *mine*, *gelijken*, niet *geliken*, schrijft, zoo als uit zijne *Waarnemingen*, achter het eerste Deel van TEN KATE, blijkbaar is (*). Dit voorbeeld echter vond in de zeventiende Eeuw slechts enkele navolgers, onder welke de vermaarde geschiedschrijver GERARD BRANDT, en de taal- en dichtkundige A. MOONEN, die echter daarin niet zoo onbepaald te werk ging, de voornaamste zijn. Doch VONDEL, DE GROOT, HUIGENS, DECKER, VOLLENHOVE, en anderen, behielden doorgaans de enkele vokaalfspelling; de meesten echter met die uitzondering, waarvan wij te voren gewaagden. Hetzelfde voetspoor volgden de taalkundige Overzetters van den *Statenbijbel*. In het begin der achttiende Eeuwe, werd de dubbele vokaalfspelling verdedigd in de Spraakkunstige opstellen van den reeds gemelden A. MOONEN en W. SEWEL; doch tegen het gezag dier mannen kan, mijns achtens, dat van NYLOE, en inzonderheid der beroemde taalkenners TEN KATE en VERWER, rijkelijk opwēgen, die de enkele vokaalfspelling, offchoon met zekere bepalingen ten aanzien der *e* en *o*, gebruikt en aangeprezen hebben. Nogtans heeft in deze Eeuw de dubbele vokaalfspelling meer en meer veld gewonnen, nadat de groote HUYDECOPER als verdediger daarvan was opgetreden in zijne *Proeve van*

(*) Zie *Waarnem.* CXVII en CXXVI op bladz. 742 en 743.

van *Taal- en Dichtkunde*, welke in 1730 in het licht verscheen. Doch hoe veel invloeds het gezag van HUYDECOPER te dezen aanzien ook gehad hebbe, ontbreekt het echter geenszins aan schrijveren, die zijne regelen omtrent de dubbele vokaalspelling niet opgevolgd, en zich meer aan het gebruik eener enkele klinkletter gehouden hebben, en van welke het genoeg zal zijn een' SMIT, FEITAMA en FRANS DE HAES genoemd te hebben. En waarfchijnlijk zou HUYDECOPER nog mindere navolgers gehad hebben, zoo niet de doorluchtige WAGENAAR, een man, die als taalkundige en gefchiedfchrijver zeker de grootste achtinge verdient, deszelfs fchrijfwijze door zijn voorbeeld bekrachtigd en algemeener gemaakt had. Is dus de dubbele vokaalspelling in de laafte tijden door velen aangenomen geworden, er zijn, aan den anderen kant, ook verfcheidene achtbare taalgeleerden, als voorftanders der enkele vokaalspelling, opgetreden, met name de beide voortreffelijke uitgevers van HUYDECOPERS *Proeve*, LELYVELD en HINLOPEN, de beroemde Leidsche Hoogleeraar KLUIT, de geleerde BOLHUIS, en, nog onlangs, de kundige fchrijver van het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek*. Zelfs heeft de gewoonte onzer oudste fchrijveren, om altijd en zonder onderscheid flechts ééne vokaal te bezigen, in onze dagen eenige navolgers gevonden, waarvan de grond echter voornamelijk in de gemakkelijkerheid gezocht moet worden.

den. Laat ons, na dit beknopt geschiedkundig verslag, ter toetsing der verschillende gevoelens omtrent de vokaalspelling overgaan.

Onder de redenen, ter verdediging eener eenparige dubbele vokaalspelling bijgebracht, verdient, in de eerste plaats, onze opmerking het geen door sommigen beweerd wordt, dat, namelijk, eene dubbele vokaal meer geschikt schijnt, om eenen langen en vollen klank uit te drukken, dan eene enkele. Doch deze reden laat zich door het voorbeeld der Grieken en Latijnen, die zich, in de bloeiendste tijdperken hunner tale, van eene enkele vokaal ter aanduiding ook van een' langen klank bediend hebben, gemakkelijk wederleggen. Het is waar, dat, volgens getuigenis van QUINCTILIAAN (*), en anderen, de oudste Latijnsche schrijvers in lange lettergrepen zich van eene dubbele vokaal bediend hebben, schrijven-

(*) *Instit. Orat. Lib. I. Cap. 4. Quae ut vocales junguntur, aut unam longam faciunt, ut veteres scripsere, qui geminatione earum, velut apice, utebantur, aut duas &c. & ejusdem Libri Cap. 7. Semivocales non geminare diu fuit usitatissimi moris: atque e contratio usque ad Accium & ultra porrectas syllabas geminis, ut dixi, vocalibus scripserunt.* — Zie verder het te voren aangehaalde Vertoog van den Hoogleeraar KLUIT, bladz. 298—304, alwaar men bij de eerste plaats van QUINCTILIAAN, nog andere, hiertoe betrekkelijk, vindt aangehaald. Vergelijk ook *Ruuwe proef over het werktuiglijke der Dichtkunde*, bladz. 99.

vende, bij voorbeeld, *aara*, *voocem*, *feelix*; doch deze gewoonte is in latere tijden, en wel in die van den grootsten bloei der Latijnsche Letterkunde, afgeschaft. Men gebruikte wel, in plaats daarvan, sommigen een streepje; doch alleen in woorden, welke gelijkkluidend, doch in beteekenis en lengte van lettergrepen verschillend waren, als *mālus* (een appelboom) en *mālus* (kwaad), en soortgelijke, zoo als de te voren genoemde QUINCTILIAAN ons leert (*). Bij de Latijnen intusfchen was voor deze onderscheiding der lange klanken eene reden, welke in onze taal geene plaats vindt, de naauwkeurige afmeting, namelijk, van de tijden der lettergrepen, welke in hunne dichtmaat zorgvuldig werd waargenomen. Lengte van lettergreep en klemtoon waren bij hen onderscheidene zaken, gelijk uit het woord *jācēre* (werpen) klaarlijk te zien is, waarvan alle drie de lettergrepen kort zijn, hoewel het, gelijk alle woorden, noodzakelijk den klemtoon op ééne derzelve moet ontvangen. Bij ons daarentegen heeft deze afmeting van de lengte der lettergrepen geene plaats, en hangt deze schier eeniglijk van den klemtoon af. Hieruit volgt, dat, zoo, naar het gevoelen van sommigen, alleen eene dubbele vokaal eenen langen en vollen klank kan uitdrukken, alle lettergrepen, welke den klemtoon ontvangen, eene ver-

dub-

(*) *Instit. Orat. Lib. I. Cap. 7.*, welke plaats ook aangehaald is door KLUIT, bladz. 301 en 302.

dubbeling der vokaal vereifchen, en men derhalve *meede, vaader, vrede, reekenen, zeeker, beedelen, beveelen* van *bevel* enz., waarin anders de enkele vokaal gebezigt wordt, behoort te fchrijven. Doch, daar onder de voorftanders eener dubbele vokaalfpelling niet ligt iemand de opgegevene fchrijfwijze zal goedkeuren, geloof ik gerustelijk aan den voorgestelden grond voor eene dubbele vokaalfpelling, als te veel, en gevolgelijk niets bewijzende, alle kracht te mogen ontzeggen.

Het laatst aangemerkte brengt ons natuurlijk ter beoordeeling van een' tweeden grond, welke voor de dubbele vokaalfpelling wordt aangevoerd, dat, namelijk, de min bedrevene in de taal daardoor onderrigt wordt, op welke lettergreep hij den nadruk moet doen vallen, en alzoö een belagchelijk wangeluid wordt voorgekomen, 't welk bij eene gelijke fpelling van *beving* (van *beven*) en *beving* (van *bevangen*), *beken* (van *beek*) en *beken* (van *bekennen*) zou ontstaan kunnen. Doch hiertegen wordt, onzes oordeels, te regt ingebracht, dat men, ter bereiking van dit oogmerk, het tot een' doorgaanden regel zou moeten ftellen, om in lettergrepen, welke den klemtoon ontvangen, eene dubbele vokaal te fchrijven, zoo als wij dit te voren in eenige voorbeelden hebben aangewezen. Immers, laat men de enkele vokaal in vele gevallen eenen langen klank uitdrukken, hoe zal dan de vreemdeling, *beving* (van *bevangen*) lezende, ten zij hij door ken-

nis

nis van den oorsprong des woords geholpen worde, weten kunnen, dat de *e* in dit woord *kort*, niet, gelijk in vele andere, *lang* moet uitgesproken worden? En, genomen eens, dat door de onderscheidene schrijfwijze van *beeving*, en *beving* en enige weinige andere woorden van gelijken aard, derzelve verkeerde uitspraak, ook zonder de te voren gemelde algemeenmaking der dubbele vokaalspelling, kon verhoed worden, zal niet echter de vreemde-ling, bij gemis van genoegzame taalkennis en oefening, nog gevaar loopen van in zeer vele andere woorden het misfelijkt wangeluid te doen hooren? Er is derhalve, om dit te verhoeden, geen ander middel overig, dan dat men, gelijk wij straks zeiden, de dubbele vokaalspelling zonder onderscheid uitstrekke tot alle lettergrepen, welke den klemtoon aannemen, of dezen door het plaatsen van een schrapje boven de vokaal aanduide. Doch het een zoo min, als het ander, zal, geloof ik, bij taalkundigen goedkeuring, of, bij de groote meerderheid der schrijvenden, navolging vinden, en wel om deze eenvoudige reden, dat voor eene dergelijke aanwijzing van den klemtoon hoegenaamd geene noodzakelijkheid voorhanden is. In eene levende taal toch leert niet alleen het gebruik gemakkelijk de uitspraak kennen, maar ook heeft onze taal te dezen aanzien een bijzonder voorregt, als bezittende de fraaije en onwaardeerbare eigenschap, dat de klemtoon daarin altijd valt op het zakelijk deel des woords. Deze

eigenschap, welke in oorspronkelijk Nederduitfche woorden zich altijd voordoet, en onzer tale een belangrijk fieraad bijzet, verheft dezelve aanmerkelijk boven de Latijnsche en vele andere befchaafde talen, en maakt de aanwijzing van den klemtoon door verdubbeling der vokaal volftrekt onnoodig. Immers, vindt de vreemdeling *bedelen* en *bedelen*, beide met eene enkele *e* gefchreven, zoo behoeft hij, mits het verband de kracht des woords met genoegzame duidelijkheid aanwijze, flechts den oorsprong van het eerste van *bidden*, *beden*; van het laafte, van *deel*, te kennen, om te weten, op welke lettergreep hij den nadruk der uitspraak moet doen vallen (*). — Dit zij genoeg ter wederlegging van eenen bewijsgrond, welks toelating het fchrijven met een' overtolligen last bezwaren zou. — Wij haaften ons ter overweging van dat gene, waarop de voorftan-

(*) Men zie het meermalen aangehaalde *Vertoog* van den Heer KLUIT, bladz. 305., en de aantekening, alwaar hij zich beroept op het geen hij omtrent gemelde taaleigenschap breeder gezegd heeft in de *Maendelijfsche Bijdragen*, I. Deel, bladz. 365—367. TEN KATE heeft deze voortreffelijke eigenschap onzer tale het eerst in het licht gefield in zijn werkje over de *Gemeenfchap tufchen de Gottifche Spraake en de Nederduitfche*, bladz. 14. en volgg., en daarna breeder verklaard in zijne *Aanleiding tot het verhevens deel der Nederduitfche Sprake*, II. Deel, bladz. 6 en 7. Zie ook HUYDECOPERS *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, II. Deel, bladz. 350. en volgg., en III. Deel, bladz. 123.

standers eener dubbele vokaalfspelling, als het voorname steunfel van hun gevoelen, aandringen.

Zij houden namelijk (en zeker niet zonder schijn van waarheid) fraande, dat regelmaat en afleiding in zeer vele zelfstandige naamwoorden en werkwoorden de verdubbeling der vokaal vorderen. *Daad, naam, zaak, week, muur, troon*, en dergelijken, vereifchen, naar hun oordeel, regelmatig in het meervoud *daaden, naamen, zaaken* enz., als worden de hetzelfde, met achtervoeging van *en*, gevormd van het enkelvoudige *daad* enz. Zij dringen de noodzakelijkheid dezer dubbele klinkerspelling nog verder aan, door op te merken, dat, bij het schrijven eener enkele vokaal, de min geoeffende in onze taal op het denkbeeld zou gebragt worden, als of het enkelvoud ook slechts een' enkelen klinker had, en dus, de beteekenis van *zaken* in het *Woordenboek* willende zoeken, die bij *zak* zou meenen te vinden. Doch hiertegen wordt, door anderen, ingebragt, dat *daad, naam, week* enz. van de oude en oorspronkelijke schrijfwijze afwijkt, volgens welke deze woorden *dade, name, weke* enz. luidden; dat men, deze woorden tot ééne lettergreep inkortende, den nu gebrokenen en onvolkomenen klank herstellen moest, 't welk eerst door eene verplaatsing der *e* naar voren, vervolgens door verdubbeling der klinkletter geschiedde; doch dat er geene reden is, om in het meervoud van de oude regelmaat af te gaan, weshalve dan ook daarin, lang na de zamen-
trek-

trekking van het enkelvoud, nog bestendig slechts eene enkele vokaal gebezigd werd. Daar wij den gemelden uitgang onzer oude naamwoorden op de zachte *e* te voren reeds genoegzaam opgehelderd hebben, zullen wij te dezzer plaats alleen aanmerken, dat dezelve ook door de standhoudende schrijfwijze en uitspraak der Engelsche taal, welker gemeenschap met onze oude spraak den taalkundigen overbekend is, krachtiglijk gestaafd wordt, als waarin de woorden *tale, face, grace, life, shore*, en foortgelijke, met twee lettergrepen geschreven, doch bij de uitspraak tot ééne lettergreep worden zamengetrokken. Het schijnt dus, uit kracht van het aangevoerde, niet te loochenen te zijn, dat de enkele vokaal spelling in het meervoud der bedoelde naamwoorden met de oude en echte regelmaat van het enkelvoud meer overeenkomstig is, dan de dubbele. Ook wordt dit door de meeste voorstanders der dubbele klinkerspelling geenszins ontkend; doch, daar men eenmaal van die oude regelmaat is afgeweken, en algemeen *daad, zaak, muur* enz. schrijft, is het, huns oordeels, duidelijker, eenvoudiger en regelmatiger, om in het meervoud de dubbele vokaal te behouden. Doch ik erken gaarne, den grond hiervan niet te kunnen bevroeden. Immers heeft in het meervoud iets geheel anders plaats dan in het enkelvoud, en kan dus het laatste niet ten rigtsnoer verstrekken van het eerste. In het enkelvoud wordt de lettergreep door een' medeklinker

ker gefloten; gevolgelijk kan, volgens den aard der tale, eene enkele vokaal niet anders dan een' korten en gebrokenen klank geven, maar wordt, ter uitdrukking van het lang en vol geluid, de verdubbeling der klinkletter gevorderd. Maar heeft hetzelfde ook in het meervoud plaats? Zeker, neen: hier stuit de vokaal niet op een' medeklinker, welke tot de laatste lettergreep overgaat, als *da-den*, *za-ken*, *mu-ren* enz. — Zal men nu hier, tegen de doorgaande regelmaat der tale, volgens welke, in lettergrepen niet op eenen medeklinker stuitende, eene enkele vokaal ter aanduiding van den langen klank voldoende is, eene dubbele bezigen? Waarlijk, mij dunkt, dat hierdoor eene ongelijkvormigheid geboren wordt, welker wezenlijke aanstootelijkheid alleen door de gewoonte onopgemerkt blijft. Wil men dus (en hiertoe toonen de voorstanders der dubbele vokaalspelling zelve zich ongeezind) wil men de verdubbeling der vokaal niet uitstrekken tot alle lettergrepen, in welke een lang geluid wordt waargenomen, zoo vordert, mijns achtens, de regelmatigheid, dat men ook het meervoud der meergemelde naamwoorden met eenen enkelen klinker schrijve. Wat verder de misvatting betreft, waartoe vreemdelingen, door de enkele vokaalspelling van *dad-en*, *zaken* enz., ten aanzien van het enkelvoud zouden gebragt worden, en de aanprijzing, welke de dubbele klinkerspelling uit dien hoofde geacht wordt te verdienen, men kan hierop met grond antwoorden, dat het

het gemak van vreemdelingen geene voldoende reden is ter invoering van een gebruik, 't welk met de *analogie* der tale strijdt. Doch bovendien wordt de voorgestelde zwaarigheid, zoo niet geheel, althans grootendeels weggenomen door de opmerking, dat verre de meeste woorden, welke in het enkelvoud een' korten klinker hebben, den medeklinker in het meervoud verdubbelen. Men kan dit als eenen regel opgeven, en daardoor verhoeden, dat de vreemdeling, van de regelmaat onzer vokaalverlenging onderrigt, *banen* van *ban*, *zaken* van *zak* afleide. Alleen zal hij nu ten aanzien van *dagen*, *hoven*, *paden*, *graven* enz. kunnen mistasten, dezelve van *daag*, *hoof*, *paad*, *graaf* afleidende; doch het aantal dezer woorden is niet zeer groot, noch ook het wangeluid, daardoor veroorzaakt, zeer aanstootelijk (*).

Wij hebben tot hiertoe slechts van naamwoorden gesproken; thans moeten wij ook omtrent de vokaal spelling der werkwoorden handelen, waarin wij echter iets korter zullen kunnen zijn. Hier zijn de voorstanders der dubbele vokaal spelling het onderling niet eens omtrent de regelen, naar welke men zich behoort te schikken. Velen beschouwen de gebiedende wijze als den wortel der werkwoorden, en willen deze tot een rigtsnoer der vokaal spelling gesteld hebben. Volgens hen derhal-

ve

(*) Zie het *Vertoog* van den Heer KLUIT, bladz. 345—348, alwaar dit een en ander breeder wordt voorgesteld.

ve moet men *geeven*, *leeven*, *spreeken*, *vraagen*, *hoopen* enz. met eene dubbele klinkletter schrijven, omdat men in de gebiedende wijze *geef*, *leef*, *spreek*, *vraag*, *hoop* schrijft: doch hiertegen laten zich, mijns achtens, zeer vele gegronde bedenkingen inbrengen. Vooreerst berust alles op eene moeilijk bewijsbare onderstelling, dat, namelijk, de gebiedende wijze als de wortel der werkwoorden moet aangemerkt worden. — Wij ontkennen niet, dat hier voor eene en andere schijnbare reden valt aan te voeren; doch het geen ter wederlegging daarvan wordt bijgebracht, is, in ons oog, althans van dat gewigt, dat de gemelde onderstelling niet wel als een rigtfoer der spelling kan worden aangenomen (*). — Doch wij behoeven ons met de beoor-

dee-

(*) De reden, waarom velen, en onder dezen A. MOONEN in zijne *Spraakunst*, bladz. 173, en ADELUNG in zijn *Umfändliches Lehrgebäude der Deutschen Sprache*, I. Th. f. 768., de gebiedende wijze voor den wortel van het werkwoord houden, schijnt voornamelijk in hare korthed gelegen. Doch de schrandere TEN KATE, die, onzes oordeels, met meer regt, de onbepaalde wijze als den wortel beschouwt, heeft hiertegen zeer wel aangemerkt, dat men op denzelfden grond den eersten perfoon van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijze voor den wortel zou kunnen houden, en voorts zijn gevoelen bondiglijk gestaafd. Zie II. Deel, bladz. 32 en 33, en vergelijk het voortreffelijk werk van den Hoogleraar MUNTINGHE, *Geschiedenis der Menschheid naar den Bijbel*, I. Deel, bladz. 34 en 35. en de Aanmerk. (24) achter het werk, bladz. 16 en 17.

deeling van het voor en tegen in dezen niet in te laten, daar, ook bij de volle zekerheid der aangenomene onderstelling, het bewijs, daaruit voor de dubbele klinkerspelling afgeleid, ons voorkomt geen genoegzame kracht te hebben. Dezelfde redenen toch, welke wij te voren zagen, dat tegen het schrijven der dubbele vokaal in *daaden, zaaken*, uit hoofde van het enkelvoudige *daad, zaak*, gelden, vinden ook hier hare volkomene toepassing. De gebiedende wijze werd niet alleen oorspronkelijk *spreke, geve, vrage* enz. geschreven, 't welk naderhand tot *spreek, geef, vraag* werd zamengetrokken (*), maar ook kan men *spreek, geef, vraag* niet gelijk stellen met *spreken, geven, vragen*; noch het eerste ten rigtfoer van het laatste ma-

(*) Van daar leest men nog in onze Bijbelvertaling, *Evang. van Joann. II. Hoofdst. v. 7.* „Vullet de watervaten” en v. 19. „Breket dezen tempel.” Dezelfde zachte *e* had oorspronkelijk ook in de onderscheidene tijden der werkwoorden bij de aantoonende wijze plaats, zoo dat men schreef *hebbe, hebbet, hadde, haddet* enz. Onze Bijbelvertaling kan hier weder ter bevestiging dienen. Zoo leest men, bij voorbeeld, *1 Cor. III. v. 2.* „want gij en *vermochtet* „(doe) noch niet: ja gy en *vermoget* oock nu noch niet,” en v. 19. „Hij *vattet* de wyfe in hare arghlistigheyt.” Desgelijks vindt men in het volgende Hoofdstuk, *ik oordeele*, v. 3.; *gy heerschedet*, v. 8.; *ik achte*, v. 9.; *ik schrijve*, *vermane*, v. 14.; *al haddet gy*, v. 15. Doch genoeg reeds ter proeve; de opmerzkame zal op iedere bladzijde de bevestiging van ons gezegde viuden.

maken, gelijk wij zulks te voren omtrent de zelfstandige naamwoorden in het breedte hebben aange-
toond, waarop wij, als hier insgelijks van volle
kracht, ons, ter vermindering van overtollige herha-
lingen, beroepen.

Doch wij zeiden in den beginne, dat de voorstan-
ders der dubbele vokaalspelling omtrent de werk-
woorden niet allen denzelfden regel volgen; wij zul-
len dus moeten zien, welk stelsel de overigen vast-
houden, en deszelfs waarde dienen te toetsen. De-
ze dan doen de enkele of dubbele vokaalspelling van
den onvolmaakt verledenen tijd afhangen, naar ma-
te het werkwoord zich daarbij als gelijk- of onge-
lijkvloeiend vertoont, zoodat zij *baaren, klaagen,*
waagen, leeven, sneeven enz. met eene dubbele
vokaal schrijven, omdat het *imperfectum* is *baar-*
de, klaagde, waagde, leefde, sneefde; doch in-
tegendeel *dragen, slapen, eten, geven, lezen,*
komen enz. met eene enkele, omdat deze in den
onvolmaakt verledenen tijd *droeg, sliep, at, gaf,*
las, kwam enz. hebben. Doch wie, die eenig
denkbeeld heeft van taalregels, gevoelt niet, dat dit
stelsel geheel willekeurig is? Immers valt er geene
reden uit te denken, waarom juist de onvolmaakt
verledene tijd ten rigtfoer der spellinge behoort te
strekken. Met hetzelfde regt althans kan men den
eersten of tweeden persoon van den tegenwoordigen
tijd daartoe stellen, of andere even ongegronde re-
gels aannemen. Zij, die de regelmaat der tale ken-
nen,

H.

nen, weten dat onze oudste werkwoorden ongelijkvloeiend zijn, dat is, met andere woorden, zulke, welke in den onvolmaakt verledenen tijd van wortelklinker veranderen; dat, van deze, zelfstandige naamwoorden worden afgeleid, welke wederom den oorsprong aan gelijkvloeiende, of zoodanige werkwoorden gegeven hebben, die den wortelklinker in de vervoeging onveranderd behouden (*). De onvolmaakt verledene tijd dezer werkwoorden werd gevormd door achtervoeging van *de* achter den eersten persoon van den tegenwoordigen tijd; en, daar deze, gelijk wij zagen, oudtijds op de zachte *e* eindigde, zoo vond ook die zelfde letter oorspronkelijk in het *imperfectum* plaats, als ik *klage*, *klagede*, *wage*, *wagede*, *heersche*, *heerschede*, 't welk in 't vervolg tot *klaagde*, *waagde*, *heerschte* enz. werd samengetrokken. Wat grond nu is in het voorgestelde te vinden, welke den te voren gemelden regel eenige taalkundige waarde zou geven? Ik althans moet verklaren, na de aandachtigste overweging, niets ter bevestiging van denzelven te kunnen vinden, noch herinner mij, ergens iets daartoe strekkende ontmoet te hebben: om welke redenen ik mij gerechtigd achte, om den bedoelden regel, als louter willekeurig zijnde, te verwerpen.

Doch

(*) Zie over deze regelmaat, het eerst door TEN KATE opgespoord en in het licht gesteld, het bekende werk van dezen uitmuntenden taalkenner, I. Deel, bladz. 545. en vooral II. Deel, bladz. 12—16.

Doch van waar een zoo ongegronde regel? En hoe werd dezelve door zoo velen aangenomen? Ik geloof, dat het gezag van den met regt beroemden HUYDECOPER, hoezeer hij niet de eigenlijke voorsteller van dien regel genoemd kan worden, hiertoe voornamelijk aanleiding heeft gegeven. — Deze heeft in zijne *Proeve*, I. Deel, bladz. 156 en volgg., omtrent de gelijkvloeiende werkwoorden, afkomstig van eengrepige zelfstandige naamwoorden, welke eenen korten klinker hebben, en den medeklinker in het meervoud niet verdubbelen, dezen regel vastgesteld, dat die ook den medeklinker nooit, maar den klinker altijd verdubbelen. Zoo komt, volgens hem, van *Bad*, *baden*: het werkwoord *Baaden*, *baadde*, *gebaad*; van *Dag*, *dagen*: het werkwoord *Daagen*, *daagde*, *gedaagd*, en wat van dien aard meer is. — Doch, hoe groot een gezag wij ook den Heer HUYDECOPER in het vak der taalkunde toekennen, achten wij nogtans hetzelfde niet voldoende, om daarop alleen eenen regel aan te nemen, tot welks bevestiging hij geene taalkundige gronden heeft aangevoerd, en welke ons, met den verdienstelijken LELYVELD, in zijne Aanteekening op de gemelde plaats, voorkomt *eene willekeurige onderscheiding te behelzen, niet gegrond op de analogie van de taal, noch ook op het gebruik der schrijvers, welken de Heer HUYDECOPER gezag toekent*. Ook is de voorgestelde regel, mijns bedunkens, lijnregt strijdig met het

geen de genoemde taalkenner elders (*), op voorgang van WACHTER, als *een onveranderlijk axioma, of zekeren grondregel*, voordraagt, dat namelijk *de spelling der woorden afhangt van hunnen oorsprong*. Volgens dezen regel toch moeten werkwoorden, afkomstig van *substantiva*, welke slechts eene enkele vokaal hebben, op dezelfde wijze als hunne stamwoorden geschreven worden. — Het eenige, 't welk voor de onderscheiding van HUYDECOPER valt in te brengen, is, dat, op deze wijze, het meervoud in *dagen, smeden, scheepen*, van *dag, smid, schip*, en de onbepaalde wijze in de werkwoorden *daagen, smeeden, scheepen*, voor het oog kenbaar worden gemaakt. Het is ook het gewaande voordeel dezer onderscheidene aanwijzing, 't welk door de voorstanders eener dubbele vokaal spelling gemeenlijk, bij het te voren gemelde, ter aanprijzing van hun stelsel wordt in het midden gebracht. Doch wij meenen in het eerste Deel dezer Verhandeling, §. 9., overtuigelijk te hebben aangetoond, dat de onderscheiding van gelijkkluidende, doch in beteekenis verschillende, woorden op zich zelve niet ten rigtsnoer der spellinge kan worden aangenomen, eensdeels, omdat die onderscheiding doorgaans nutteloos en overtollig is, andersdeels, omdat zij slechts in weinige gevallen mogelijk,

(*) In zijne *Proeve*, I. Deel, bladz. 458 en 459.

lijk, in verre de meeste daarentegen onuitvoerlijk is. Het daar gezegde zal, vertrouwen wij, ter wederlegging van de aangevoerde reden voor de dubbele vokaalfpelling voldoende geacht worden; weshalve wij te dezer plaats alleen nog aanmerken, dat de gemelde reden, met even veel, ja nog meerder regt, tegen de meer algemeene verdubbeling der lange vokaal kan worden ingebracht, gelijk wij in 't vervolg nader zien zullen.

Wij meenen in het voorgestelde alles te hebben bijgebracht, wat ter verdediging der dubbele vokaalfpelling wordt aangevoerd. Want, wat het gezag van vele achtbare schrijvers en taalgeleerden aangaat, waarop men zich tot hetzelfde einde insgelijks beroept, wij achten het onnoodig, hier ter plaats het geschil uit deze gronden te bepleiten, daar het vooruitgezonden geschiedkundig verslag een ieder heeft doen zien, dat de voorstanders der dubbele vokaalfpelling, te dezen opzichte, althans geen voordeel hebben boven hen, die een ander stelsel volgen.

Het besluit, uit het tot hier toe voorgedragene op te maken, valt, dunkt mij, vrij duidelijk in het oog, als hierin gelegen, dat de dubbele vokaalfpelling, zoo als zij door velen wordt voorgestaan, op zeer zwakke en wankelbare grondslagen rust, en gevolgelijk geene aanprijzing noch navolging verdient. Maar wat? Zullen wij dan overal slechts eene enkele vokaal gebruiken, waar de lettergreep

niet door een' medeklinker besloten wordt? Dit stelsel schijnt in den eersten opslag door het voorgestelde, als het echte, te worden aangeprezen, en komt ook met den voorgang der Oudheid overeen. Doch reeds bij deze, en met name bij schrijvers van de veertiende en vijftiende Eeuw, treft men, hoewel niet doorgaans en eenparig, ten aanzien van de *e* en *o*, eene opmerkelijke uitzondering aan (*), welke, blijkens onze geschiedkundige opgave omtrent de enkele of dubbele vokaal spelling, in vervolg van tijd door velen meer eenparig en algemeen werd waargenomen. De redenen dezer uitzondering verdienen eene opzettelijke en zorgvuldige nasporing, waarbij de onsterfelijke TEN KATE, die het eerst in dezen een helder licht ontstoken heeft, en de Leidsche Hoogleraar KLUIT, in zijn meermalen met lof aangehaald *Vertoog over de spelling der Nederduitsehe taal*, onze voornaamste leidlieden zijn zullen.

De eerstgenoemde taalkenner heeft in het eerste Deel van zijn onschatbaar werk, waar hij onder anderen over onze letterklanken zeer nauwkeuriglijk gehandeld heeft, ten aanzien der *e* en *o* opgemerkt, dat niet alleen deze vokalen, kort zijnde, een zacht en scherp geluid vormen, gelijk in *ezel* en *gezél*, *bol* (opgezet) en *ból* (van een hoed), door ieder

Ne-

(*) Zie de *Aanteek.* van HINLOPEN achter het III. Deel van HUYDECOPERS *Proeve*, bladz. 428 — 441.

Nederlander gehoord wordt, maar dat ook de lange *e* en *o* een' zachten, en een' harden, scherpen of hoogen klank hebben, meer of min zwemende naar eenen tweeklank; welke laatste in *heelen* (heilen), *leenen* (*mutuo dare*), *hoopen* (*cumulare*), *koolen* (*caules*) enz. plaats vindt; terwijl de eerste, of zachte klank eigen is aan *helen* (verbergen), *lenen* (leunen), *hopen* (*sperare*), *kolen* (*carbones*), en meer dergelijken. Daar dit onderscheid van klank in de lange *e* en *o*, in de uitspraak van vele Nederlanderen, met name ook van de Amstellanderen, tot welke TEN KATE zelf behoorde, is verloren geraakt, heeft hij het wezenlijk bestaan van dit onderscheid in de gemeenlandsche taal door vele bewijzen onwederlegbaar betoogd. Zie hier, wat hij en anderen na hem, ter bevestiging daarvan, hebben aangevoerd.

De oudere takken van den Duitſchen taalſtam, met name het Moefogothisch, Alemannisch, Frankduitsch en Angelfaxisch, wijzen, volgens TEN KATE, het gemelde onderscheid van klank tusſchen de lange *e* en *o* duidelijc aan. De ſtandvaste dialektregel, door hem hierop gevonden, is deze, dat onze harde lange *e* in het Moefogothisch beantwoordt aan *ai*, in het Alemannisch en Frankduitsch aan *ei*, in het Angelfaxisch aan *æ* of *a*; de zachte lange *e* daarentegen in het Moefogothisch, het Alemannisch en Frankduitsch aan *i* of *e*, in het Angelfaxisch aan *y*, of *i*, of *e*, of *eo*. Desgelyks

beantwoordt onze harde lange *o* in het Moefogothisch en Alemannisch aan *ou*, in het Frankduitsch aan *ou*, in het Angelfaxisch aan *ea*; onze zachte lange *o* daarentegen in alle die talen aan *o* of *u*, en in het Angelfaxisch ook wel aan *y*. De volgende voorbeelden van woorden, welke de klinkers *e* en *o*, de eerste hard, de laatste zacht, hebben, kunnen ter nadere opheldering hiervan strekken.

E.

DEELEN, M-G. *dailjan*, Al. *teilan*, *teilen*,
A-S. *dalan*.

EEN, M-G. *ains*, Al. *ein*, A-S. *an*.

HEELEN (genezen), M-G. *hailjan*, Al. *heilon*,
A-S. *helan*.

LEEREN, M-G. *laisjan*, A-S. *leran*.

STEEN, M-G. *stains*, *staina*, Al. *stein*, A-S.
stan en A-S. *stænan* (*lapidare*).

TEEKENEN, M-G. *taiknjan*, Al. *zeignan*,
A-S. *tæcan*, *tacnian*.

WEENEN, M-G. *wainon*, Al. *weinson*, A-S.
wanian.

GEVEN, M-G. *giban*, Fr-D. *giban*, *geban*,
A-S. *gifan*, *gyfan*, *gefan*.

HELEN, in het M-G., Al., Fr-D. en A-S.
helan.

LE

NEDERDUITSCHĒ SPELLING. 121

LEVEN, M-G. *liban*, Al. *leben*, A-S. *libban*.

LEZEN, M-G. *lisan*, Fr-D. *lesan*.

STELĒN, M-G. *stilan*, A-S. *stelan*.

WETĒN, M-G. *witan*, Al. *wizan*, *wizzan*,
A-S. *witan*.

WEZEN (zijn), M-G. *wisan*, Al. en A-S. *wesan*.

O.

BOOM, M-G. *baums*, Fr-D. en Al. *boum*, *paum*,
A-S. *beam*.

HOOĒ, M-G. *hauhs*, Fr-D. en Al. *houch*, *houg*,
A-S. *heah*, *hea*.

KOOPEN, M-G. *kaupjan*, Fr-D. *coufan*, *cou-*
fen, Al. *caufan*, A-S. *ceapan*, H-D. *kauf-*
fen.

LOOCHĒNĒN, M-G. *laugnjan*, Al. en Fr-D.
lougner.

LOOPĒN, M-G. *hlaupan*, Fr-D. *loufan*, Al.
louphen, A-S. *hleapan*.

OOGĒ, M-G. *augo*, Al. en Fr-D. *auga*, *ouga*,
A-S. *eage*.

ROOVĒN (*spoliare*), M-G. *raubon*, A-S. *reafan*.

HONIG, Fr-D. *honig*, A-S. *hunig*.

KONING, Fr-D. *kuning*, *cuning*, Al. *kunic*, *ku-*
ning, A-S. *cyng*, *cynig*, *cyning*.

MOLEN, Al. *mulen*, A-S. *mylen*, *myln*.

OVER, M-G. *ufar*, *ufaro*, Al. en Fr-D. *ubar*,
ovir en *oba*, A-S. *ofer*, H-D. *über*.

VOGEL (veugel), M-G. *fugls*, Al. *fogal*, *fugal*, A-S. *fugl*.

ZOLE, M-G. *fulja*, A-S. *sole*.

ZONE, M-G. *sunus*, Al. *sun*, A-S. *sunā*, *sunē* (*).

Bij dit bewijs, uit de oude, met ons Nederduitsch verwantschapte, talen ontleend, voegt zich een andere niet min klemmende bewijsgrond, welken het gebruik van velen onzer achtbaarste schrijveren en de uitspraak in verscheidene streken van Nederland ons aanbieden. Wij hebben te voren reeds met een woord gezegd, dat zelfs bij onze oudste schrijvers de onderscheiding der lange harde *e* en *o* door eene dubbele vokaalfspelling niet geheel vreemd is, en bij die gelegenheid ons op eene *Aanteekening* van HINLOPEN, achter het III. Deel van HUYDECOOPERS *Proeve*, beroepen. Uit deze *Aanteekening* blijkt, dat, in *Charters* van het begin der veertiende Eeuw, in een handschrift van de *Brabantsche Chronijk*

(*) Die meerdere voorbeelden verlangt, kan te regt komen bij TEN KATE in zijn *Lijstje van vergelijking*, I. Deel, bladz. 167 — 171., en verder in zijne *Regelen of Aenmerkingen wegens de *ē* en *ee* en wegens de *ō* en *oo**, I. Deel, bladz. 211 — 312.

nijk van JAN VAN HELU, in twee handschriften van MELIS STOK E, allen uit dezelfde veertiende Eeuw herkomstig, en bijzonderlijk in de vertaling van BOËTHIUS door JACOP VILT in 1470 geschreven, en verscheidene andere schriften, de lange harde *e* en *o* meermalen, ja in enkele vrij naauwkeurig, verdubbeld wordt. De eenparigheid in dezen is, ten aanzien der harde lange *e*, wel grooter dan omtrent de *o*; doch dat ook deze meermalen verdubbeld is, blijkt vooral uit de voorbeelden op bladz. 439—441. uit JAN VAN HELU en JACOP VILT opgeteekend (*). Intusschen is het geenszins te verwonderen, dat men, voor de uitvinding en algemeene verspreiding der drukkunst, het aangewezen onderscheid niet altijd naauwkeurig in acht nam; zoo, omdat men billijke redenen had tot bekorting in het schrijven, als omdat de schrijvers meestal Geestelijken, en dus aan de enkele vokaal-spelling der Latijnen gewoon waren, om nu niet te zeggen, dat reeds vroeg in onze taal merkelijke verwarring is ingeslopen. Op dit een en ander acht ge-

(*) Bij de voorbeelden van de verdubbeling der harde lange *e* en *o*, door HINLOPEN uit oude schrijvers opgegeven, kan men nog voegen die, welke de taal- en oudheidkundige J. A. CLIGNET uit een handschrift der veertiende Eeuw, *der Leecken Spiegel* genaamd, heeft opgeteekend in zijne doorwrochte en belangrijke *Voorrede*, geplaatst voor den *Teuthonista* of *Duytschlender* van GHERARD VAN DER SCHUEREN, bladz. LXVI. in de Aanteekening.

vende, zal men erkennen, dat niets anders dan het sterk gevoelde onderscheid van klank, in sommige gevallen, eene afwijking heeft kunnen te weeg brengen van eenen regel, welken gewoonte en gemak hadden voorgeschreven. — Eenpariger vindt men de bedoelde onderscheiding in schriften der zestiende Eeuwe waargenomen. Zeer nauwkeurig zijn (om slechts van weinige te gewagen) te dezen aanzien de *Gentsche Spelen van sinne* van 1539. Hetzelfde is toepasselijk op de *Spelen van sinne*, te Antwerpen in den jare 1562 uitgegeven. Ook vindt men de lange harde *e* en *o* van de zachte, door vokaalverdubbeling, zorgvuldig onderscheiden in de *Roomsche Byenkorf* van MARNIX, Heer van St. Aldegonde, welk werk in 1569 in het licht verscheen, en naderhand verscheidene malen herdrukt werd (*). Doch vooral strekt hierin tot eene heldere baak het uitmuntend *Woordenboek* van KILIAAN, volgens de uitgave van 1599; door hem zelve nagezien, en door VAN HASSELT gevolgd; een werk van onschatbare waarde voor de kennis onzer oude taal, en 't welk, bij andere uitstekende verdiensten, ook die bezit, dat de onderscheiding van de harde en zachte

(*) Zie het *Leven van Aldegonde*, beschreven door JOHANNES PRINS, in het I. Deel van het *Leven der Nederlandsche Dichteren en Dichtersessen*, uitgegeven door het Genootschap, ter spreuke voerende, *Kunst wordt door arbeid verkreegen*, bladz. 63 en 64.

te *e* en *o* daarin met de grootste naauwkeurigheid is waargenomen (*). In de zeventiende Eeuw doet zich insgelijks eene reeks van achtbare schrijveren voor ons op, in wier werken de harde *e* en *o* door verdubbeling der vokaal is aangewezen, terwijl zij zich voor het overige van de enkele klinkerspelling bedienen. De voornaamste zijn P. MERULA in zijn werk *over de Wildernissen*, en zijn *Tydtreesoor* in 1605 en 1614 uitgegeven, DANIEL HEINSIUS in zijne *Nederduitsche Gedichten*, het Europeisch licht van geleerdheid HUIG DE GROOT in zijne *Nederduitsche Dicht- en Prosawerken*, EVERHARD VAN REYD in zijne *Historie der Nederlantscher Oorlogen*, J. UYTENBOGAERT in zijne *Kerkelijke Historien* en andere schriften, de Vorst onzer Dichteren JOOST VAN DEN VONDEL, de stichtelijke Dichter D. R. CAMPHUYSEN, de taalkundige ANT. DE HUBERT in zijne *Psalmen*, en, die in dezen bijzonderen lof verdient, de geestrijke CONST. HUYGENS, voorts de

(*) Men vindt omtrent de waardij van dit *Woordenboek* verscheidene getuigenissen van groot gewigt bijeengezameld in eene *Aanteekening* van den Hoogleeraar KLUIT, in zijn meermalen aangehaald *Vertoog over de spelling*, in de *Nieuwe Bijdragen*, I. Deel, bladz. 293 — 295. Zie verder de meergemelde *Aanteekening* van HINLOPEN, bladz. 441 en 442, alwaar meerdere schrijvers uit de zestiende Eeuw, die het bedoelde onderscheid hebben waargenomen, worden opgeteld.

de nauwkeurige *overzeters van den Statenbijbel*, en eindelijk de nette Dichter JEREMIAS DE DECKER (*). Zelfs HOOFT, hoe zeer, gelijk wij te voren zagen, de eerste invoerder eener algemeene dubbele vokaalfspelling, heeft echter in zijne vroegste werken getoond het onderscheid der harde en zachte *e* te kennen, door hetzelfde in het schrijven aan te wijzen, waartoe hij zich in zijnen *Hendrik de Grootte* van bovenstreping, doch in zijn eerste Tooneelftuk, *Achilles en Polyxena* genaamd, van de vokaalverdubbeling in lettergrepen, niet op eenen medeklinker stuitende, bediend heeft. Deze laatste onderscheiding wordt insgelijks door verscheidene schrijvers der zestiende Eeuw waargenomen en aangeprezen, als de beroemde taalkenners L. TEN KATE, ADRIAEN VERWER, en meer andere schrijvers, die wij in den beginne als voorstanders eener doorgaande enkele vokaalfspelling hebben opgenoemd. — Niemand, die het tot hiertoe voorgedragene aandachtig heeft gade geslagen, zal, geloof ik, één oogenblik twijfelen, of het opgegeven onderscheid van klank tuschen de lange harde en zachte *e* en *o*, in de oudste takken van den Duitschen taalstam reeds kennelijk, en door zoo vele vroegere en latere schrijvers, uit onderscheidene streken van Nederland afkomstig, zorgvuldig in acht genomen, met der daad in het wezen der tale en de gemeen-

land-

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 161.

landsche uitspraak gegrond zij. Het is waar, dat hetzelfde thans in de uitspraak van vele Nederlanders, bijzonderlijk der Amstellanderen, is verloren gegaan; doch daarentegen laat het zich op de tong der Maaskanters, Zeeuwen, Groningers, en andere bewoners van ons Vaderland, duidelijk hooren. Ja, hoe verbasterd in dit opzigt de uitspraak der Amstellanderen ook zijn moge, heeft echter die van het lage gemeen het kenmerk der harde scherpe *e* nog bewaard, zeggende, volgens een Vriesch dialekt, *ien* voor *één*, *bien* voor *béén*, *stien* voor *stéén*, *wiek* voor *week* (*mollis*), *gien* voor *geen* (*nullus*); terwijl de zachte *ee* in *week* (*hebdomas*), *geen* (*hic, ille*), bij de uitspraak nimmer in *ie* overgaat (*). En, indien iemand alle deze bewijzen nog niet voldoende mogt achten, zoo lette hij op de gemeenschap, welke de harde lange *e* met den tweeklank *ei*, de harde lange *o* met dien van *au* heeft. Het eerste is kennelijk uit vele woorden, welke oudtijds met *ei*, doch thans met *ee* geschreven worden, bij voorbeeld, *teiken*, *gemein*, *allein*, *meinen*; waarvoor het tegenwoordige gebruik *teeken*, *gemeen*, *alleen*, *meenen* vordêrt. Dus schreef men oulings *deilen*, *heilen*, *spein*, *veig* enz.,
waar-

(*) Zie TEN KATE, II. Deel, bladz. 157 en 158, alwaar tevens de kracht des bewijs, van de uitspraak van onderscheidene Gewesten ontleend, nadrukkelijk wordt aange-
toond.

waarvoor men thans zegt *deelen*, *heelen*, *speen*, *veeg*; terwijl het daarentegen oudtijds niet ongemeen was te hooren, *dreegen*, *verbreeden*, *leeden*, *wec-nig*, welke woorden, naar het tegenwoordige gebruik, met *ei* geschreven worden. — *Kleen* en *klein*, *vleesch* en *vleisch*, *teeken* en *teiken*, *bleek* en *bleik*, worden in de dagelijkse zamenfpreking nog meermalen verwisfeld. Bovenal is deze gemeenschap van de harde lange *e* en den tweeklank *ei* duidelijkt zichtbaar in de onderscheidene schrijfwijze van sommige afftammelingen van een gemeen wortelwoord, waarin de harde *e* plaats vindt. Dus komt van *heim* (huis), *heimelijkt*, in 't *geheim*, maar wederom *inheemscht*, *uitheemscht*, *heemraad*. Men zegt en schrijft *steen*, nooit *stein*; doch integendeel nooit *Ijfselsteen*, *Batesteen*, maar altijd *Ijfselstein*, *Batestein*. Hetzelfde valt op te merken in *leed* (leed aandoen), en *leider* voor *helaas*; in *breed* en de daarvan afgeleiden *uitbreiden*, *verbreiden*; in *reed*, *gereed*, *reeds*, *reeden*, *reeder*, *toereeden*, en *bereids*, *bereiden*, *toebereiden*. — Wie erkent niet, dat de lange *e* in alle de genoemde woorden eenen geheel anderen klank heeft, dan in *leven*, *geven*, *nemen*, *spelen*, *steken*, in welke men de zachte lange *e* duidelijkt kan onderscheiden (*)? Deze laatste wordt nimmer met den scherpen tweeklank *ei*, maar wel met den zachteren *eu*

ver-

(*) Zie KLUIT'S *Vertoog* enz., bladz. 327 en 328.

verwiscfeld, als blijkt in *spelen* en *speulen*, *lenen* (*niti*) en *leunen*, *evel* en *euvcl*, *krepcl* en *kreupcl*, *snevelen* (voortdurend werkwoord van *sneven*) en *sneuvclen*, *zeven* en *zeuven*, en meer anderen. — De naauwe verwantschap van de harde lange *o* met den tweeklank *au* is blijkbaar uit verscheidene woorden, welke, uit Latijnsche of Grieksche met den tweeklank *au* afkomstig zijnde, bij ons de harde *o* hebben. Deze zijn *kóól* (*caulis*), *óór* (*auris*), *moor* (*maurus*), *poos* (*pausa*), *poover* (*pauper*, in 't Fransch *paupve*), *thesoor*, thans *tresoor* (*thesaurus*), *klooster* (*claustrum*). Woorden, daarentegen, uit der Latijnen korte *o* gevloeid, hebben bij ons de zachte *o*, als *koor* (*chorus*), *koorde* (*chorda*), *Kolen*, thans *Keulen* (*Colonia Agrippinae*), *gepopcl*, *gepeupcl* (*populus*), *kóken*, *keuken* (van *coquina*), *móde* (*modus vestiendi*), *olie* (*oleum*), *pool* (*polus*), en verscheidene anderen (*). Nog verdient hier opmerking, dat, gelijk de zachte *e*, zoo ook de zachte *o*, en veel gemeenzamer nog dan de *e*, onder ons met *eu* verwiscfeld wordt. Ten bewijze strekken *do-gen*, *deugen*; *gote*, *geut*; *koken*, *keuken*; *kore*, *keure*; *logen*, *leugen*; *molen*, *meulen*; *opsporen*, *opspeuren*; *slove*, *sleuve*; *volen*, *veulen*; *kozelen*,
keu-

(*) Zie *KLUIT'S Verhoog enz.*, bladz. 331 en 332, en *TEN KATE*, II. Deel, bladz. 289 — 292.

keuzelen; floren, fleuren; toge, teuge; zoon, zeun; en vele foortgelijke woorden, welker optelling te lang zou vallen ().*

Zie daar dan, op voorgang van TEN KATE en andere taalkenners, zoo wij meenen, onwederlegbaar betoogd, dat het onderscheid van klank tusſchen de harde en zachte lange *e* en *o* niet grillig en ingebeeld, maar wezenlijk en op de gemeenlandsche uitſpraak gegrond is. En zal men, dit erkennende, niet tevens moeten toefstemmen, dat dit verſchil van klank door eene onderscheidene ſchrijfwijze dient aangeduid te worden? Gelijk die onderscheiding allezins eigenaardig en met de regelen eener goede ſpelling overeenkomſtig is, zoo is zij ook, volgens de juiste opmerking van TEN KATE (†), voor 't ſtuk der afleidinge van het hoogſte aanbelang, naardien men, zonder de regte kennis van het gemelde verſchil van klank, in den oorſprong van vele woorden mistasten, en ook ſommige als eenerlei zal aanzien, welke nogtans waarlijk eene bijzondere reden van afleidinge hebben. Het is derhalve volſtrekt noodzakelijk in de ſpelling zorg te dragen, dat een zoo wezenlijk en belangrijk taaleigen, door de verbastering der uitſpraak, niet eindelijk geheel onkenbaar worde en verloren ga. Maar hoe zal men dit

(*) Zie KLUIſ's *Vertoog* enz., bladz. 330 en 331, en TEN KATE, II. Deel, bladz. 279—285.

(†) Zie II. Deel, bladz. 160.

dit best verhoeden? Sommigen hebben de bovenstreping voorgeslagen; doch dit middel, hoe zeer zich, om deszelfs algemeene bruikbaarheid in lettergrepen zoo wel, die op een' medeklinker fruiten, als die met eene vokaal eindigen, in den eersten opslag aanprijzende, is nogtans aan groote zwarigheden onderhevig, en, blijkens de weinige of geene navolging, welke deszelfs gebruik gevonden heeft, bezwaarlijk in te voeren. Wij achten het dus veel raadzamer, het voetspoor te volgen, 't welk, volgens het te voren opgegevene, door zeer vele achtbare taalgeleerden en keurige schrijvers, vooral na de herstelling onzer letterkunde, is ingeslagen, en in lettergrepen, niet op eenen medeklinker stuitende, de lange harde *e* en *o*, door verdubbeling der vokaal, aan te duiden, doch voor de zachte lange *e* en *o* in dezelve, alsmede voor de lange *a* en *u*, slechts eenen enkelen klinker te bezigen. Hierdoor toch doet men niet alleen niets, dat met den aard der tale strijdig zij, welke, zoo als wij genoegzaam meenen betoogd te hebben, de algemeene vokaalverdubbeling in dergelijke lettergrepen geenszins vordert, maar zorgt tevens, op de gemakkelijkste, eenvoudigste en door den voorgang van vele achtbare schrijveren meest gewettigde wijze, voor de instandhouding van een taaleigen, welks bewaring van het hoogste aanbelang is. Bovendien kan men, het aan-geprezene stelsel volgende, verscheidene woorden, welke, hoe zeer in beteekenis verschillende, nogtans,

bij eene algemeene dubbele vokaalspelling, op dezelfde wijze geschreven worden, in de spelling onderscheiden (*); iets, 't welk hetzelfde bijzonderlijk moet aanbevelen bij dezulken, die op de onderscheiding van gelijkkluidende woorden zeer gezet zijn, en daar-

(*) Zie hier eenige voorbeelden ter bevestiging van ons gezegde:

<i>Beeten</i> (wortelen),	<i>Beten</i> (van bijten).
<i>Heelen</i> (genezen),	<i>Helen</i> (verbergen).
<i>Leenen</i> (ter leen geven),	<i>Lenen</i> (leunen).
<i>Steenen</i> (van steen),	<i>Stenen</i> (zuchten).
<i>Hoopen</i> (opstapelen),	<i>Hopen</i> (<i>Sperare</i>).
<i>Koolen</i> (in een hof),	<i>Kolen</i> (vuur).
<i>Koozen</i> (vleijen),	<i>Kozen</i> (van kiezen).
<i>Rooven</i> (plonderen),	<i>Roven</i> (op eene wonde).
<i>Schooven</i> (koorn),	<i>Schoven</i> (van schuiven).
<i>Sloopen</i> (slijten),	<i>Slopen</i> (van sluipen).
<i>Sleoten</i> (gracht),	<i>Sloten</i> (van sluiten).

Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 316—320, en BOEHUIS op STYL, bladz. 44. en volgg. Doch, dat men de genoemde woorden verschillend schrijft, geschiedt niet, om dezelve te onderscheiden, maar omdat zij onderscheiden zijn in den oorsprong, en omdat die oorsprong hen ook in klank doet verschillen, dat is, omdat de voorste de hard- of fcherp-lange, de achterste de zacht-lange *e* of *o* hebben. Hunne onderscheidene spelling berust derhalve op geheel andere gronden, dan die onderscheiding, welke de voorstanders eener dubbele vokaalspelling, ter aanprijzing van hun stelsel, bijbrengen.

daaruit een bewijs voor de dubbele vokaalspelling ontleenen.

Het eenige, 't welk tegen ons stelfel nog valt in te brengen, is, dat men, hetzelfde volgende, aan zich zelve, ten aanzien der *ij* of dubbele *i*, ongelijk wordt, welke, naar het hedendaagsche gebruik, zoo wel plaats heeft in lettergrepen, welke op een' klinker, als in die, welke op een' medeklinker eindigen. Doch wij hebben te voren, over de *y* of *ij* handelende, reeds gezien, dat dit gebruik uit eene verbastering der uitspraak herkomstig is, en de rechte spelling deze zijn zou, dat men in lettergrepen, met eene vokaal eindigende, de enkele *i*, doch in lettergrepen, welke op een' medeklinker sluiten, *ij* bezigde. Maar wij zagen tevens, dat deze echte en oorspronkelijke schrijfwijze, om de algemeenheid van de verbastering der uitspraak, niet wederom kan worden ingevoerd, en het middel, ter overeenbrenging van de *analogie* der tale en het tegenwoordige gebruik door sommigen voorgeslagen, volgens 't welk de *y*, door de Ouden voor de enkele *i* gebruikt, in *blyven*, *schryven*, doch de *ij* in *blijft*, *schrijft* geplaatst moet worden, geene aanprijzing verdient, naardien het eerste letterteeken aan onze tale vreemd en uit het Fransche *alphabet* daarin is overgenomen. Intusschen gelooven wij niet, dat het algemeene gebruik der *ij*, als aan eene verbeterde uitspraak zijnen oorsprong verschuldigd zijnde, bij iemand geacht zal worden een' genoegza-

men grond tot eene algemeene dubbele vokaalfpelling op te leveren.

Zoo meenen wij dan met het voorgedragene de enkele en dubbele vokaalfpelling, met uitmontering van al het ongegronde en willekeurige, op vaste en onwrikbare grondslagen gevestigd te hebben. Taalkenners zullen zeker in het bijgebragte niets nieuws aantreffen; doch zij zullen, hoop ik, de verschillende gevoelens, omtrent dit stuk aangenomen, aan de beginselen eener gezonde taalkunde getoetst, en het stelsel, 't welk daarmede meest overeenkomt, met kracht van redenen aangedrongen vinden; ja zelfs durve ik mij vleijen, dat die redenen aan alle onpartijdigen zoo overtuigend zullen voorkomen, dat zij geneigd zullen zijn, de aangeprezene regelmaat der vokaalfpelling voortaan te volgen. Ook kan die opvolging geenszins moeilijk vallen, daar de regelmaat zelve hoogst eenvoudig is, en in dit, even beknopt als duidelijk, voorschrift vervat kan worden: *Bedien u in lettergrepen, niet op eenen medeklinker sluitende, ter aanwijzing van den langen klank, altijd van eenen enkelen klinker, met uitzondering slechts van die woorden, welke, volgens hunne oorspronkelijke eigenschap, de harde lange e of o, met de ei of au vermaagschapt, hebben, en dus eene verdubbeling der vokaal vereischen.* Alleen zullen sommigen misfchien zwarigheid maken omtrent de wijze, waarop zij, de echte uitspraak der lange harde e en o verloren hebbende,

de-

deze van de zachte zullen onderkennen, en zich in het schrijven voor mislagen hoeden. Hiertoe zijn verscheidene hulpmiddelen voorhanden, welker gebruik wij aan allen, die in dezen tot eene grondige kennis der zake wenschen te komen, niet genoeg kunnen aanprijzen (*); doch daar dezelve, om het omflagtige des onderzoeks, voor de meerderheid der schrijvenden niet genoegzaam geschikt zijn, zoo zal het nuttig, ja noodzakelijk wezen, hun door eene naauwkeurige opgave van woorden, welke de harde lange *e* en *o* hebben, te hulp te komen; weshalve wij in de Woordenlijst, achter deze Verhandeling te plaatsen, alle die woorden zorgvuldig zullen bijeenzamelen. Ook zullen wij, bij wijze van

Bij-

(*) Het beste hulpmiddel, om in dezen eene meer dan oppervlakkige kennis te verkrijgen, vindt men voorzeker in het onschatbaar werk van TEN KATE, in welks eerste Deel men de regelen omtrent de zachte en harde lange *e* en *o* opgegeven, en dit verschil door vergelijking der oude verwantschaps talen opgehelderd en bevestigd vindt. Zie de *negende Redewisseling*, bladz. 152—174., en de *Regelen van de Gemeenlandsche Dialect*, bladz. 211—320. Ook treft men in het meermalen geprezene *Vertoog* van den Hoogleraar KLUIT, *over de spelling der Nederduitsche taal*, waarmede het derde Stuk des eersten Deels van de *Nieuwe Bijdragen* geopend wordt, en 't welk wij in zijn geheel over de vokaal-spelling ter nalezinge aanprijzen, veel ter opheldering van het gemelde verschil van klank aan. Zie bladz. 325—335. Zeer beknopt en duidelijk ook wordt dit verschil ontvouwd

Bijlage, op onze Verhandeling een onderzoek doen volgen omtrent zulke woorden, waarin de harde lange *e* en *o* eenigermate twijfelachtig is, gelijk deskundigen weten, dat er sommige gevonden worden. — Op deze wijze zal het volgen der regelmaat, door ons voorgesteld, voor ieder gemakkelijk worden gemaakt, en de eenigzins oplettende door het gebruik weldra die woorden leeren kennen, in welke de lange *e* en *o* een' scherpen of harden klank hebben.

§. 4.

in de doorwrochte *Aanteekeningen* van den schranderen BOLHUIS op de *Spraakkunst* van KLAAS STYL, bladz. 34—45, alwaar men tevens een lijstje vindt van woorden, welke de harde lange *e* en *o* hebben. Zoo men bij deze *Aanteekening* de voorgaande van bladz. 25—34. voegt, zal men hier, in een kort bestek, het geheele stuk der enkele of dubbele vokaalfpelling vinden afgehandeld. Ook behelst de *Aanteekening* van HINLOPEN, over het gebruik van *e* en *ee*, *o* en *oo*, achter het III. Deel van HUYDECOPERS *Proeve*, eene nuttige bijdrage ter kennis van den onderscheidenen klank der lange *e* en *o*. Voorts heeft men in dezen eenen vrij zekeren gids in het uitmuntend *Woordenboek* van KETLIAAN, om nu van andere schrijvers, die dit onderscheid insgelijks hebben waargenomen en te voren reeds genoemd zijn, korthedshalve te zwijgen.

§. 4.

Over de Tweeklanken.

Offchoon over de tweeklanken weinig verschil valt, zal het echter noodig zijn, daarvan met een woord te spreken. Dezen naam dragen, gelijk bekend is, zulke klanken, welke, uit twee onderscheidene klinkletters zamengefeld, het geluid van beide, doch, door de naauwe verwantschap en de schielijkheid der uitspraak, onderengemengd, doen hooren. Derzelve optelling zāt noodeloos zijn; alleen zullen wij eenige aanmerkingen omtrent dezelve voordragen, welke het oogmerk dezer Verhandeling ons schijnt te vorderen.

Mijne eerste aanmerking betreft het onderscheiden van den tweeklank *ei* van den klinker *ij*, zoo als dezelve tegenwoordig wordt uitgesproken. Velen, bijzonderlijk de Amstellanders, hebben dit onderscheid in de uitspraak verloren, en begaan daardoor niet zelden misflagen in de spelling. Want dat hetzelfde niet wezenlijk bestaat, zal niet ligt door iemand beweerd worden, die, het geen door **TEN KATE**, ter bevestiging daarvan, uit de Moesogothische, Angelfaxische, Frankduitsche en andere verwantschaptalen wordt bijgebracht, immer met eenige opmerking gelezen heeft. Ook wordt hetzelfde onwidersprekelijk gestaafd door het gezag van alle

↓ 5

cenig-

eenigzins naauwkeurige schrijveren van den eersten aanvang onzer letterkunde tot op dezen tijd, die allen de *ei* en *ij* zorgvuldig onderscheiden hebben, waarmede ook de hedendaagsche uitspraak van een groot deel der Nederlanderen overeenstemt. Gelijk het uit dien hoofde overtollig zijn zou, het wezenlijk bestaan van dit onderscheid, 't welk reeds uit het gezegde omtrent den waren aard der *ij* en hare verbasterde uitspraak ten volle blijkbaar is, nader te staven, zoo zal het aan den anderen kant hoogst nuttig, ja noodzakelijk wezen, den min geoefenden ter kennis en inachtneming van het gemelde onderscheid behulpzaam te zijn. Wij zullen te dien einde in de Woordenlijst, achter deze Verhandeling te plaatfen, de woorden zorgvuldig opgeven, welke, volgens het eenparige schrijfgebruik, den tweeklank *ei* vorderen, terwijl wij dezulken, die omtrent het onderscheiden gebruik der *ij* en *ei* een grondiger onderrigt wenschen te hebben, tot de regelen en waarnemingen verwijzen, welke' de uitmuntende TEN KATE daaromtrent heeft voorgedragen in het eerste Deel van zijn onschatbaar werk, bladz. 176—210.

Omtrent den tweeklank *ie* moeten wij met een woord aanmerken, dat dezelve door sommigen verkeerdelijk uit het getal der tweeklanken verbannen en als eene eenvoudige verlenging der *i* beschouwd wordt (*). Men beroept zich, ter stavinge hiervan,

(*) Zie de *Spraakkunst* van MOONEN, bladz. 18 en 19.

van, voornamelijk op het gebruik der Ouden, om de *e* tot verlengletter der vokalen *a*, *o* en *u* te bezigen; doch dit beroep komt hier geheel te onpas. Immers is het bekend, dat de Ouden de lange *i* in *schrijf*, *mijn*, *zijn*, en dergelijken, altijd door verdubbeling hebben aangewezen, terwijl zij de *a*, *o* en *u* door de *e* verlengden; en daarentegen *die*, *hier*, *zien* enz. met *ie* geschreven hebben. Zij gingen dus in het eerste geval van hunne doorgaande regelmaat van vokaalverlenging af, en onderscheidde de lange *i* van de *ie*; 't welk zij voorzeker niet zouden gedaan hebben, zoo zij de *ie* niet als een' tweeklank hadden aangemerkt, welks verwarring met de lange *i* zij, door de gemelde onderscheiding en afwijking van hunne gewone wijze van vokaalverlenging, wilden voorkomen (*). Het is waar dat de doorgaande uitspraak ons geen gemengden klank doet hooren; doch hetzelfde heeft plaats omtrent de *ei*, welke echter door allen voor een' waren tweeklank gehouden wordt. Ook valt bij de uitspraak der Zeeuwen, welke in vele opzigten, om hare zuiverheid, lof verdient, in woorden, welke de *ie* hebben, duidelijk een gemengd geluid waar te nemen.

On-

(*) Zie de *Aanteek.* van KLUIT op HOOGSTRATENS *Geslachtlijst*, bladz. 635 en 636, en het meermalen aangehaalde *Vertoog* van denzelfden schrijver in de *Nieuwe Bijdragen*, I. Deel, bladz. 315.

Onze derde en laatste aanmerking betreft het onderscheid, 't welk, tusfchen eenige tweeklanken, in meerdere of mindere lengte van uitspraak plaats heeft, en de noodzakelijkheid, om hetzelfde in de spelling aan te wijzen. Dit onderscheid doet zich eerstelijk, doch voornamelijk volgens het gebruik van vroegeren tijd, voor in den tweeklank *ai*. Te voren plagt de korte *ai* meermalen gebruikt te worden in woorden, welke, naar het algemeene schrijfsgebruik van lateren tijd, den tweeklank *ei* hebben, als *ai* voor *ei*, *klai* voor *klei*; *hailig* voor *heilig*, *kaizer* voor *keizer*, *vailig* voor *veilig*, en meer foortgelijke, waarvan onder andere de schriften van HOOFD, inzonderheid zijne vroegere, ten bewijze kunnen strekken (*). Thans wordt dezelve door velen nog behouden in *Mai*, den naam van eene onzer maanden, waarvoor wij echter liefst *Mei* zouden schrijven. Doch de meer gerekte tweeklank *aaï* komt in verscheidene woorden voor, en wordt door alle keurige schrijvers met verdubbeling der *a* geschreven, als *baai*, *haai*, *fraai*, *maaijen*, en meer dergelijke woorden.

Hetzelfde onderscheid valt in den tweeklank *au* op te merken. Dezelve is kort in *dauw*, *lauwer*, *Paus*, en dergelijken, doch heeft een langer geluid,
en

(*) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, I. Deel, bladz. 152—154, en II. Deel, bladz. 440.

en wordt, uit dien hoofde, met verdubbeling der klinkletter geschreven in *blaauw*, *laauw*, *flaauw*, en vele anderen.

De tweeklank *eeu* in *ceuw*, *leeuw*, *sneuw*, en meer dergelijken, verschilt van de *eu* in *beuk*, *reuk* niet alleen in lengte, maar ook in scherpte van geluid, als hebbende daarin de harde *e* plaats (*). Er kan dus omtrent de dubbele vokaalspelling in de eerstgenoemde woorden voltrekt geen twijfel vallen, daar, gelijk wij te voren betoogd hebben, de harde *e* door verdubbeling der vokaal moet worden aangewezen.

De tweeklank *ooi* eindelijk, in de woorden *hooi*, *ooit*, *strooijen*, en dergelijke, is bij ons altijd lang, en wordt uit dien hoofde met verdubbeling der klinkletter *o* geschreven. — Deze verdubbeling der vokaal in lange tweeklanken (om dit algemeene nog aan te merken) zal mischien sommigen strijdig dunken met de door ons aangeprezene regelmaat der vokaalspelling, volgens welke in lettergrepen, niet op eenen medeklinker stuitende, nimmer eene vokaalsverdubbeling behoort plaats te grijpen, dan in woorden, welke de lange harde *e* en *o* hebben. Doch inderdaad behelst het voorgestelde niets anders dan eene noodzakelijke bepaling van dien regel tot zulke lettergrepen, welke eenen enkelvoudigen langen klank doen hooren. Dat deze bepaling

nood-

(*) Zie TEN KATK, I. Deel, bladz. 250.

noodzakelijk, of, met andere woorden, dat zij met de beginselen eener goede spelkunde overeenkomstig is, en daardoor gevorderd wordt, valt niet moeilijk te bewijzen. Wie toch, die den waren aard der klanken kent, zal twijfelen, of er een wezenlijk verschil, met opzigt tot de lengte van uitspraak, zij tusschen *ai*, in het tusschenwerpsel *ai*, in *Mai*, het oude *klai* voor *klei* enz., en tusschen *aai*, in *fraai*, *kaai*, *maaijen*, en dergelijken; tusschen *au*, in *dauw*, *lauwer* enz., en tusschen *aau*, in *blaauw*, *flaauw*, en meer anderen van gelijken aard? Dit onderscheid, hoewel minder duidelijk op te merken, is echter niet min wezenlijk dan tusschen *mat* (waarmede de vloer belegd wordt) en *maat*, van *meten*; en gelijk ieder erkent, dat van deze laatste woorden het tweede ter volle klankvorming eene dubbele vokaal vordert, zoo moet men insgelijks roestemmen, dat de lange tweeklank *aai* en *aauw*, ter voldoening aan de uitspraak en onderscheiding van den korten, eene verdubbeling der *a* vordert. In den tweeklank *ooi* valt de noodzakelijkheid der vokaalverlenging minder in het oog, daar dezelve in onze taal nimmer kort is; doch de regelmaat der lange tweeklanken *aai* en *aau*, en de opmerking van het eigenaardige, dat eene enkele vokaal, in zamenstelling met eene andere, een' korten en gebrokenen klank verkrijge, vorderen, mijns achtens, ook hier de verdubbeling der klinkletter; een gevoelen, 't welk door het gezag van verre de meerderheid onzer

zer taalkenneren en keurige schrijveren bevestigd wordt (*).

Dit weinige zij, voor ons oogmerk, over de tweeklanken, genoeg. De drieklanken *ieu* en *oei* zullen ons niet bezig houden, daar omtrent dezelve noch twijfel, noch verschil valt.

§. 5.

*Over de verwantschape Medeklinkers b en p,
d en t, g en ch, v en f, z en s.*

Thans tot de medeklinkers overgaande, zullen wij in de eerste plaats ons bepalen tot die, welke gemeenlijk *verwantschape* genoemd worden. Dezen naam dragen eenige medeklinkers, welke, in aard en vorminge gelijk, van elkanderen niet anders verschillen, dan in zachtheid, of scherpte van uitspraak. Op die wijze verschillen bij ons:

De B en P,
De D en T,
De G en CH,
De V en F,
De Z en S.

van

(*) Wij hebben uit de hardheid der *o* in den tweeklank *oei* geen bewijs voor hare verdubbeling ontleend, daar die hardheid zeer twijfelachtig is. Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 292.

van welke letters de voorste de *zachte*, de achterste de *scherpe* zijn. Omtrent deze letteren valt in 't algemeen op te merken, dat zij, als letters zijnde van een en 't zelfde *organum* of werktuigelijk gestel, onderling verwisfeld worden. Dit, weet men, is een vastgaande regel in alle talen. De achtgeving op het Grieksche en Latijnsche spraak- en schrijfgestel kan hiervan ten bewijze strekken. Bij de Grieken vinden wij de bedoelde soort van letteren onderscheiden in

<i>Tenues,</i>	π ,	κ ,	τ .
<i>Mediae,</i>	β ,	γ ,	δ .
<i>Aspiratae,</i>	ϕ ,	χ ,	θ .

De drie letteren, welke hier telkens onder elkanderen zijn geplaatst, verschillen onderling niet anders, dan in meerdere hardheid of zachtheid van uitspraak. Van daar ook, dat eene der *mediae* terstond tot eene *litera tenuis* of *aspirata* overgaat, zoodra zij eene van deze soorten achter zich heeft. Dus wordt, bij voorbeeld, de γ in $\lambda\epsilon\gamma\omega$ in de κ verwisfeld, wanneer de τ op dezelve volgt, zoodat men niet $\lambda\epsilon\gamma\tau\omicron\varsigma$, maar $\lambda\epsilon\kappa\tau\omicron\varsigma$ schrijve, en wanneer zij de θ achter zich krijgt, in de χ , als $\lambda\epsilon\chi\theta\epsilon\iota\varsigma$ enz. — Desgelijks gaan de *tenues* in *mediae* over, wanneer eene dezer laatsten volgt, als blijkt in $\omicron\kappa\tau\omega$ en $\omicron\gamma\delta\omicron\omicron\varsigma$. De β in $\alpha\mu\epsilon\iota\beta\omega$ gaat over in ϕ , wanneer de θ op dezelve volgt, gelijk te zien is in $\eta\mu\epsilon\iota\phi\theta\eta\nu$, de π in

ἑπτα

ετρα wordt in de β verwisfeld, in *εβδομος*, om hare zachte nabuur de δ . Om dezelfde reden gaat, bij de zamentrekking van *κατα δυναμιν* tot *καδδυναμιν*, de τ in δ over. — Hetzelfde valt op te merken in de Latijnsche woorden *nubo, nuptum, scribo, scriptum, lego, lectum, rego, rectum*, en foortgelijke (*). — Laat ons nu zien, in hoe verre eene dergelijke verwisfeling ook in onze taal plaats heeft, en in de spelling behoort toegelaten te worden.

Op de letteren *v* en *f* achtgevende, vinden wij de bedoelde verwisfeling door het oudere en nieuwere fchrijfgebruik bevestigd. Zoodra men de woorden *grave, hove, wive*, en meer dergelijke, tot ééne lettergreep begon in te korten, stelde men de fcherpe *f* voor de zachte *v* in plaats, en fchreef dus *graf, hof, wijf* enz., doch in het meervoud *graven, hoven, wijven*. Desgelijks fchreef men, bij de zamentrekking van *gevet, levet*, niet *geevt, leevt*, maar, met de fcherpere *f*, *geeft, leeft*. — Dit gebruik is door alle tijden heen in stand gebleven,
en

(*) Zie het *Vertoog* van den Hoogleeraar A. KLUIT, over de tegenwoordige spelling der Nederduitsche taal enz., in de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, III. Deel, bladz. 13 en 14. Wij zullen dit *Vertoog*, 't welk een vervolg is op dat in de *Nieuwe Bijdragen*, in 't vervolg aanhalen onder den naam van **KLUIT'S tweede Vertoog**.

K

en door verre de groote meerderheid der achtbaarste schrijveren waargenomen. Wel is waar, dat, vooral in latere tijden, eenige weinigen hier van zijn afge- weken, schrijvende ook in het enkelvoud *grav*, *hov*, *wijv*; doch deze spelling, als aan de uitspraak geenszins voldoende, heeft geene navolging gevonden, noch zal dezelve ligtelijk vinden, zoo lang deze, even ware als eenvoudige, grondregel der spelling, dat men daarbij die klanken moet afbeelden, welke bij eene onverbasterde uitspraak worden waargenomen, niet geheel wordt uit het oog verloren. Wat betreft de woorden *ontvangen*, *ontvonken* enz., waarvoor men wel eens *ontfangen*, *ontfonken* geschreven vindt, wij zijn met HUYDECOOPER van oordeel, dat de eerste schrijfwijze de voorkeur verdient, zoo omdat hier niet de volle scherpte der *f* wordt waargenomen, als omdat de meeste achtbare schrijveren dezelve door hun voorbeeld bekrachtigen. Ook het woord *fonkelen* verdient hier onze opmerking. Onbetwistbaar is hetzelve een *frequentativum* van *vonken*, weshalve eenigen de *v* in plaats der *f* stellen. Doch dit strijdt met het algemeene spraak- en schrijfgebruik, en ik zie geene zwaarigheid, om hetzelve op te volgen, daar het geenszins zonder voorbeeld is, dat in afgeleide woorden een ander *dialekt* heeft stand gehouden, dan in de oorspronkelijke.

Eene foortgelijke verwisfeling heeft cenpariglijk stand gegrepen omtrent de *z* en *s*, nadat de eerste
al-

algemeen in onze schrijftaal is aangenomen ter aanduiding van den zachten klank, waarvoor in 't eerst een bijzonder letterteeken plagt te ontbreken, of althans zelden gebruikt werd (*). Men schrijve dus, overeenkomstig het algemeene, op goede gronden rustende gebruik, *huis*, niet *huiz*, in het meervoud *huizen*; ik *lees*, *gij*, *hij leest*, niet *leez*, *leezt*, maar in het meervoud en de onbepaalde wijze *lezen*, en zoo in andere gelijkfoortige woorden. Bij deze gelegenheid merken wij nog aan, dat sommigen in het gebruik der *s* en *z* wel eens mistasten, bijzonderlijk door de laatste in plaats van de eerste te

(*) De *z* is eerst tegen het einde der zestiende en met het begin der zeventiende Eeuwe, als eene zachte letter, algemeen in gebruik gekomen, 't welk voornamelijk is uitgewerkt door de bekende *Tweespraeck van Nederduitsche Letterkunst*, door de kamer in *liefde bloeyende* uitgegeven, voor welker steller SPIEGEL gehouden wordt. Intuschen was te voren de *z* in onze taal reeds bekend, en werd, schoon zeldzaam, echter nooit anders dan ter beteekenis van den zachten klank gebruikt. Dat de Ouden dezelve daartoe niet doorgaans bezigden, werd veroorzaakt door hunne gehechtheid aan de schrijfwijze der Latijnen, die de *z* niet onder hunne letteren tellen. Er is dus geene reden, om, gelijk enkelen willen, tot het gebruik der Ouden terug te keeren, ten zij men de beschaaving en verrijking der tale, waartoe de gemelde invoering der *z* voorzeker medewerkte, ganschelijk afkeure. — Zie KLUIJTS *tweede Vertoog*, bladz. 19 — 21, en BOLHUIS op KLAAS STYL, bladz. 53 en 54, en de aldaar aangehaalde schrijvers.

te stellingen. Zoo zijn er, die *zomtijds*, *zomwijlen*, *zommigen*, *zabel*, *zuiker*, en dergelijken, in stede van *somtijds*, *somwijlen*, *sommigen*, *sabel*, *suiker* schrijven; doch dat deze laatste schrijfwijze de ware is, wordt, zoo door de achtgeving op de uitspraak, welke hier duidelijk een scherp geluid doet hooren, als op het vrij eenparige gebruik der beste schrijveren, ten overvloede bevestigd. Hetzelfde is toepasselijk op den uitgang *sel* in *bloesel*, *brouwsel*, *schepsel*, *voedsel*, en dergelijken, waarvoor eenigen *bloeszel*, *brouwsel* enz. schrijven; doch de eerste schrijfwijze stemt met de uitspraak meest overeen, en wordt ook door de meerderheid onzer keurigste schrijveren, als HOOFT, VONDEL, BRANDT, VOLLENHOVE, DECKER, DE HAES, WAGENAAR, HUYDECOPER, en anderen, bestendig gevolgd. De uitgang *sem* in *afsem*, *bliksem*, *balssem*, en dergelijken, wordt algemeen met *s* geschreven; zoodat wij daarbij niet zullen stil behoeven te staan. Doch wij moeten nog een woord zeggen omtrent het verschil in de spelling van *samen* of *zamen*, *plaatsen* of *plaatzen*, *kwetsen* of *kwetzen* enz. Het eerste betreft alleen de schrijfwijze van dit woord vereenigd met een ander woord, als *samenvoeging*, *samenstelling*, en dergelijken, waarbij velen de *s* gebruiken, als zijnde dit bij verkorting voor *te zamen-* of *t' zamenvoeging* enz., terwijl men voor 't overige algemeen *gezamenlijk*, *verzamelen* enz. schrijft. Men zou dit

dit gebruik misfchien kunnen verdedigen, door het bijbrengen van andere foortgelijke voorbeelden, als *fidderen*, waarvoor men ook *tsidderen* aantreft; doch wij achten het eenvoudigst en gemakkelijkst, ook hier met behoud der *z*, *zamenvoeging*, en dergelijken, te fchrijven; eene fchrijfwijze, welke ook door den voorgang van vele achtbare fchrijveren bevestigd wordt. — Wat de woorden *plaatfen*, *kwetfen* enz. betreft, mijns achtens voldoet de *s* hier beter dan de *z* aan den natuurlijken toon der uitfpraak, welke van het fcherpe geluid der *t* niet dadelijk op den zachten klank der *z* kan overgaan. Meerdere aanwijzingen omtrent het onderscheiden gebruik der *s* en *z* behooren niet tot onze taak, en zijn in de beste spraakkunftige opstellen genoeg voorhanden. Wij gaan voort tot de befchouwing der verdere verwantfchapte medeklinkeren en derzelver onderlinge verwifeling.

De *b* en *p* zullen ons niet lang bezig houden, daar ons buiten het woord *ambt* of *ampt* geen woord bekend is, waarin derzelver verwifeling plaats heeft. De eerstgemelde fchrijfwijze is, federt een' geruimen tijd, vrij algemeen geworden, hoewel de laafte nog bij *WAGENAAR* voorkomt. Doch de eerste acht men met den oorfprong des woords beter overeen te komen, welke, volgens *HUYDECOOPER*, te zoeken is in het Celtifche *am* of *amb*, waaruit het Latijnsche *ambulare* gefproten is, en 't welk nog in verfcheidene andere woorden dier tale

voorkomt (*). Weinig verschilt hiervan het gevoelen van anderen, die *ambt* zamengetrokken meenen uit *ambacht*, waarin zich het Celtische *amb* insgelijks voordoet (†). Onzes bedunkens, kan men hierin het latere gebruik zeer wel te wille zijn, daar het in onze taal geenszins gebruikelijk is, de *b*, op den harden medeklinker *t* fluitende, in hare scherpe gebuurletter *p* te verwisfelen, als blijkt in *hebt*, *abt*, en dergelijken. Bij de melding van het woord *abt* moet ik omtrent de daarvan afgeleide woorden *abdij* en *abdis* met een woord aanmerken, dat de gewoonte van sommigen, om daarvoor *abt-dij*, *abtdis* te schrijven, mij voorkomt eene blijkbare mispelling te zijn. Immers is de uitgang dezer woorden niet *dij*, *dis*, maar *ij*, *is*, zoodat men, bij weglating dezer uitgangen, het grondwoord *abd*, en daarin de onnatuurlijkste vereeniging van medeklinkeren verkrijgt. Men zegge niet, dat de *d* hier welluidendheidshalve is ingelascht, daar men geen ander voorbeeld van eene dergelijke inlasfching der *d* zal kunnen bijbrengen. — Zie hier, wat er van de zaak zij. In het woord *abt*, bij KILIAAN ook *abd* gespeld, werd de *t* algemeen ingevoerd, omdat deze ter sluiting van het woord veel gefchikter fcheen,

(*) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, III. Deel, bladz. 353 en 354.

(†) Zie het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* van den Heer WEILAND, op de woorden *ambt* en *ambacht*.

scheen, dan de *d*; doch, bij de achtervoeging der uitgangen *ij* en *is*, verkreeg de *t*, tot de laatste lettergreep overgaande, den zachteren klank der *d*, weshalve men deze in plaats der *t* stelde. Men vindt hier dus hetzelfde, 't welk in de Grieksche woorden *ἑπτα* en *ἑβδομος* valt op te merken; en het schrijven van *abtdij*, *abtdis* is in der daad niet minder wanftaltig, dan of iemand in het Grieksch *ἑπτοδος* voor *ἑβδομος* wilde schrijven. — Doch dit in 't voorbijgaan; wij bepalen ons tot de verwantschape letters *d* en *t*, *g* en *ch*, welke ons nog ter beschouwinge overig zijn.

Hier vertoont zich het vroegere en latere gebruik niet even eenparig, als omtrent de *v* en *f*. Oudtijds gebruikte men de *d* noch *g* immer tot sluitletter, noch vóór eenen medeklinker op het einde der lettergreep; maar stelde voor de eerste de scherpe *t*, voor de laatste de *ch* in de plaats; een letterteeken, 't welk, hoe zeer dubbelvormig, in der daad echter slechts een enkelvoudigen klank bezit, verschillende van de *g* niet anders dan door meerdere scherpte en hardheid van uitspraak, even als de χ der Grieken van hunne γ . Dus vindt men bij de Ouden, nadat zij de woorden *brode*, *stede*, *tide* tot ééne lettergreep begonnen in te korten, niet, overeenkomstig het tegenwoordige gebruik, *brood*, *stad*, *tijd*, maar *broot*, *stat*, *tijt* geschreven. Desgelijks schreef men voor *dage*, *ooge*, *wege*, bij derzelve zamentrekking tot ééne lettergreep, niet,

gelijk thans, *dag*, *oog*, *weg*, maar *dach*, *ooch*, *wech*; en om dezelfde reden ook *bracht*, *macht*, *pleecht*, zonder dat men, even als in lateren tijd, de aanwijzing der *g*, in *brenge*, *mogen*, *plegen* voorkomende, noodzakelijk achtte. Dat deze de doorgaande schrijfwijze der Oudēn geweest is, zal voor deskundigen naauwelijks betoog behoeven, en wordt overvloedig gestaafd door 't geen de Hoogleraar KLUIT, in zijn te voren aangehaalde *tweede Ver- toog*, ter bevestiging daarvan heeft bijgebracht (*). Laat ons, na de voordragt dezer algemeene regelmaat, de gronden van hēt oudere en nieuwere gebruik nader overwegen, en de spelling op eenen vasten voet trachten te brengen; waarbij wij tot meerdere duidelijkheid eerst over de *d* en *t*, daarna over de *g* en *ch* spreken zullen.

Men hield de *d*, gelijk wij zagen, oudtijds voor te zacht, om eene lettergreep te fluiten, en stelde dus daarvoor de *t* in plaats (†), of voegde ook deze laatste achter de eerste, 't welk men in de zeventiende Eeuw bij velen, met name ook bij HOOFD, aantreft, schrijvende *goedt*, *landt* enz. Doch dit laat-

(*) Zie bladz. 22 en 23 en bladz. 31 en 32, en omtrent de *d* en *t* eene *Aanteekening* van LELYVELD OP HUYDECOPERS *Proeve*, I. Deel, bladz. 78 en 79.

(†) Het verdient echter opmerking, dat men reeds bij schrijvers der vijftiende Eeuw de *d* als sluitletter aantreft. Zie HUYDECOPERS *Proeve*, I. Deel, bladz. 93.

laatste is eene hoogst wanfstaltige spelling, welke, noch door den voorgang der Ouden, noch door dien van eenige andere taal gewettigd wordt, en in vervolg van tijd, met uitzondering van eenige werkwoorden, waarover straks nader, met regt verworpen is. Intusfchen kan het ten bewijze strekken, dat men vrij lang de *d* als te zacht heeft aangemerkt, om tot fluitletter te dienen. Ter bevestiging van deze zachtheid der *d* heeft men zeer gepastelijk aangevoerd derzelve weglating in het midden van verscheidene woorden, als *daân*, *paân*, voor *daden*, *paden*, en in vele bijvoegelijke naamwoorden, als *kwaâ*, *goê*, *snoô*, *bloô* (*), voor *kwaad*, *goed*, *snood*, *blood*. Dan, of men op grond hiervan de *d* als fluitletter behoore te verwerpen, en daarvoor de *t* in plaats te stellen, is, mijns achtens, zeer bedenkelijk. Het komt mij, namelijk, voor, dat de *d* op het einde der woorden wel niet aan den natuurlijken toon der uitspraak geheel voldoet, maar dat daarbij echter niet een zoo scherp geluid gehoord wordt, als aan de *t* eigen is. Wie toch wordt niet een duidelijk onderscheid ontwaartusfchen de uitspraak van *nood*, *nooden*, en *noot*, *noten*; van *God*, *Goden*, en *Got*, een volksnaam? — Ook in *goed* en *doet*, *graad* en *graat*,
paara

(*) Zie KLUIJS *tweede Vertoog*, bladz. 37, en HUYDECOPERS *Proeve*, I. Deel, bladz. 86 en 87, met de *Aanteekening* van LELYVELD op bladz. 87.

paard en *staart* wordt, mijns achtens, eenig verschil van uitspraak waargenomen (*). De *d* helt dus, op het slot der woorden, wel grootelijks tot de fcherpte der *t* over, doch verkrijgt dezelve in woorden, waarin zij niet eigenlijk te huis hoort, niet altijd volkomen; en ik zie derhalve geene reden, waarom men niet even zeer met de nieuweren de *d* tot fluitletter zou mogen behouden, als met de Ouden daarvoor de *t* in plaats stellen, daar het op zich zelf toch duidelijker en regelmatiger is, in het enkelvoud dezelfde letters te bezigen, als in het meervoud. Het gezag der laatsten kan, dunkt mij, in dezen niet beflissen, ten ware het bleek, dat zij het verschil van klanken over 't geheel met de uiterste naauwkeurigheid getoetst en waargenomen hadden; doch uit het aangemerkte op het laatst der eerste Afdeling blijkt duidelijk, dat hun deze lof geenszins kan worden toegekend. Letten wij voorts op andere, zoo oudere als nieuwere, talen, wij vinden hier de *d* geenszins als fluitletter verworpen. De Latijnen hebben dezelve in *quid*; in *ad* (tot), onderscheiden van *at* (maar); en in *quod* (welk), onderscheiden van *quot* (hoevelen). Ook in de Engelsche taal, welke, gelijk deskundigen weten, voor een goed deel uit het Angelfaxisch gesproken is, en gevolgelijk groote gemeenschap heeft met de

on-

(*) Dit is ook aangemerkt door HUYDECOPER in zijne *Proeve*, I. Deel, blad. 82.

onze, vindt men de *d* tot fluitletter gebezigd in de zelfftandige naamwoorden *head*, *maid*, *bread*, *need*, alsmede in de werkwoorden *to geld*, *to gild*, *to gird*, en vele andere. Desgelijks treffen wij bij onze Hoogduitsche naburen de *d* als fluitletter aan in de woorden *bald*, *bild*, *mund*, *verftand*, *tod*, *rad*, *freund*; en honderd andere. — Doch, al ware het ook, dat iemand de aangevoerde redenen niet voor voldoende hield, om het tegenwoordige gebruik der *d* als fluitletter, in woorden, welke die letter in het meervoud vertoonen, te wettigen, zoo zal hij echter, vertrouwen wij, niet weigeren hetzelfde, om zijne algemeenheid, te volgen. Immers is het, gelijk wij in onze eerste Afdeeling betoogd hebben, noch raadzaam, noch betamelijk, zich tegen een gevestigd gebruik te verzetten, ten zij hetzelfde blijkbaar uit verbastering en miskennis van de regelen der tale gefproten zij, en op schennis en verwarring van dezelve uitloope. Doch, daar niet ligt iemand zal fttaande houden, dat in het tegenwoordige geval iets dergelijks plaats heeft, of te duchten ftaat, ja de terugkeering tot het oude gebruik veeleer tot misvattingen en ongeregeldheden aanleidelijk zou kunnen zijn, zal, dunkt ons, ieder moeten erkennen, dat al het te voren bijgebragte ten bewijze, dat men zich in de spelling naar het algemeen aangenomene gebruik behoort te schikken, hier in den volftehzin toepasfelijk is. Men houde zich dan aan den thans aangenomenen regel, om in woorden, welke

in

in het meervoud de *d* vertoonen, of waarin het gebruik dezelve, als in *iemand*, *niemand*, heeft ingevoerd, de *d* tot fluitletter te bezigen. — Ten aanzien der *dt*, welker vereeniging zeker op zich zelve iets vreemds en wanftaltigs heeft, zij nog met een woord aangemerkt, dat men dezelve, ter voldoening aan het tegenwoordige gebruik, en ter bevordering der duidelijkheid, die hoofdwet der tale, alleen dan te gebruiken heeft, wanneer zij voorkomt als eene verkorting van *det*, dat is, met andere woorden, in den tweeden en derden persoon van den tegenwoordigen, en den tweeden van den onvolmaakt verledenen tijd der aantoonende wijze, in de werkwoorden *binden*, *vinden*, en meer dergelijke. Immers is het te voren reeds aangemerkt, dat men oudtijds deze, gelijk alle andere werkwoorden, op de volgende wijze vervoegd heeft:

Ik *binde*, gij *bindet*, hij *bindet*.

Ik *bonde*, gij *bondet*, hij *bonde*.

waaruit bij de weglating der zachte *e*, *ik bind*, *gij*, *hij bindt*, *ik*, *hij bond*, *gij bondt*, geboren wordt. Verkeerd derhalve is, gelijk wij bij deze gelegenheid nog moeten aanwijzen, hét gebruik van sommige, en onder deze zeer achtbare, schrijveren, om, met plaatsing der *t* achter de *d*, te schrijven *hij hadt*, *hij bondt*, *hij deedt*, en dergelijken. Immers is de *t* het kenmerk, niet van den derden, maar al-

alleen van den tweeden perfoon des onvolmaakt verledenen tijds; *ik, hij gaf, nam, maar gij gaaft, naamt.* Bij de Ouden vindt men nimmer *haddet* of *hadt*, ten zij bij verkorting voor *hadde* of *had het*, doch anders altijd *hadde, had*, en zoo in de overige werkwoorden. — Zoo leest men (om een enkel voorbeeld ter bevestiging bij te brengen) in den *Spiegel Historiael* van JACOB VAN MAERLANT, I. Deel, bladz. 116, v. 26.

Ten XIIften *dede* grote were
Troilus — —

en wederom bladz. 152, v. 39.

Omme dat hi *dede* jegen de wet.

en bladz. 154, v. 95.

Dachtende was geboren wilen
Int velt, daer Troyen *adde* gestaen.

Dus lees ik ook in het *Passionael Somerstuck CXIX.*
„ Eñ·doen hi lange gepredict *had*. soe quam hi te
„ lesten te Melanen, daer hi ghelaten *had* Gerva-
„ sium eñ prothasiú. ”

Eer wij van de *d* en *t* affcheiden, moeten wij nog iets zeggen omtrent die woorden, welker spelling met *d* of *t* door het gebruik niet stellig beslist is.

is. Deze zijn *mits*, *vermits*, *mitsgaders*, *voorts*, *voortaan*, *tontom*, *antwoord*, in welke velen de *d* voor de *t* plaatsen. Onzes oordeels, doet het weinig ter zake, aan welke der beide schrijfwijzen men den voorrang geve; om echter ook hierin, zoo veel mogelijk, eenparigheid uit te werken, zullen wij de volgende aanmerkingen in het midden brengen.

Wat betreft de woorden *mits*, *vermits*, *mitsgaders*, derzelve gemeenschap met *midden* kent zekerlijk den voorrang toe aan de schrijfwijze met *d*, welke men reeds in het *Woordenboek* van KILIAAN aantreft. Doch letten wij daarentegen op de verwisseling der *t*, in *met*, *mede*, op het algemeene gebruik der *t*, in het voegwoord *want*, hoezeer met *wenden*, *wanden* van gelijke afkomst, zoo zie ik geene zwarigheid, om, ter voldoening aan de uitspraak en het gebruik der meerderheid, de *t* te behouden, en zou mij daartoe liefst bepalen. Immers, hoe meer men de uitspraak, volgens het beoogde in onze eerste Afdeeling, de opperste grondwet der spellinge, tot rigtsnoer van dezelve aanneemt, hoe gemakkelijker men tot de gewenschte eenparigheid geraken zal.

Om gelijke redenen achte ik de spelling van *voorts*, *voortaan* verkieslijker, dan die van *voords*, *voordaan*. Hier is, mijns bedunkens, volstrekt geene reden, om, uit hoofde der afleiding, *d* of *t* te schrijven, daar beide aangenomen letters zijn.

Van

Van *ver*, *vor* komt eigenlijk *verrer*, *vorrer*; waarvoor het gebruik, welluidendheidshalve, *verder*, *vorder* (van welk laatste het werkwoord *vorderen* afkomstig is) verkozen heeft. Doch in *voort*, *voortaan* heeft dat zelfde gebruik de *t* aangenomen, omdat deze hier alleen geschikt was, om aan den natuurlijken toon der uitspraak te voldoen. — Daarentegen zou ik in *rondom* de *d* boven de *t* verkiezen, om deszelfs blijkbare zamenstelling uit *rond* en *om*, waardoor men, *rond*, overeenkomstig het tegenwoordige gebruik, met *d* schrijvende, natuurlijk ook gebragt wordt, om dezelve in het zamengestelde *rondom* te plaatsen.

Voor het laatste, *antwoord*, schrijven sommigen, sedert eenigen tijd, *andwoord*, als zamengesteld uit *woord* en het oude *and*, *tegen*, waarvan ons *ander* wordt afgeleid. Men zou zich hiernaar gemakkelijk kunnen schikken, bijaldien dit gebruik het algemeene, of met de uitspraak meer overeenkomstig was. Thans geloof ik, dat men beter bij het oude blijft, daar de reden der verandering niet voldoende is, noch genoeg in het oog loopt. Of is *and* aan de meerderheid der schrijvenden beter bekend dan *ant*? Of wordt mischien de beteekenis van *ant* in *antwoord* duidelijk gemaakt, wanneer men deszelfs gemeenschap met *ander*, door het schrijven van *and*, meer onder het oog brengt? Noch het een, noch het ander zal, geloof ik, door iemand beweerd worden. Men schrijve dan *ant*, zoo als de Oudheid
dit

dit woord buiten twijfel schreef, en bedenke, dat hiermede niets anders geschiedt, dan 't geen wij, in *met*, *mede*; *abt*, *abdij*, *abdisse*, zien plaats hebben. Omtrent *herwaarts*, *derwaarts* enz. heeft ook eenig verschil plaats, daar sommigen de aangewezene spelling, anderen wederom die van *herwards*, *derwards*, of *herwaart*, *derwaart* volgen. Het is, om de hooge Oudheid dezer woorden, niet wel mogelijk, het geschil uit taalkundige gronden te beslissen. Reeds in het Moefogothisch komt *wairth* en *wairths*, in den zin van *versus*, als een nazetsel voor, zoo als uit het *Glossarium* van JUNIUS te zien is; desgelijks in het Angelfaxisch, doch zonder *s* en met de *d* tot sluitletter, *waard* en *werd*. Ook het gebruik beflist hier niet stellig over de spelling; intusfchen geloof ik, dat het achtervoegen der *s* daarmede 'meest overeenkomt, welke ook, als kenteeken van den tweeden naamval beschouwd, zich geenszins ongepast voordoet, daar vele bijwoorden bij ons op dien naamval eindigen. Voorts zou ik de *t* voor de *d* verkiezen, als meer overeenkomstig met de gemeene uitspraak. — Over de schrijfwijze van *aard* of *aart* (*indoles*), welke hier insgelijks in aanmerking zou kunnen komen, zullen wij voegelijker bij eene andere gelegenheid spreken.

Ons schieft nog overig omtrent de *g* en *ch* eenige aanmerkingen in het midden te brengen. Hieromtrent had bij de Oudheid dezelfde verwisseling plaats
als

als omtrent de *d* en *t*, dat zij, namelijk, de *g* te zacht keurende, om tot sluitletter te dienen, daarvoor de *ch* in plaats stelde, zonder te letten, of het meervoud, of het grondwoord de *g* had, gelijk wij te voren breeder hebben aangewezen. De ongemeene zachtheid der *g* valt zeker niet te loochenen, als klaarlijk bevestigd wordende door hare geheele wegsmelting in verscheidene woorden, bij voorbeeld, *dweil*, *peil*, *zeil*, verkort uit *dwegel*, *pegel*, *zegel*; *leide*, *zeide* voor *legde*, *zegde*, en meer andere. Die zachtheid blijkt insgelijks uit hare verwisfeling met de *j* in *gegenswoordig* en *jegenswoordig*, *genever* en *jenever*, *gicht* en *jicht*, *gonst*, *gunst* en *jonst*, en meer anderen (*). Deze verwisfeling der *g* en *j* in de uitspraak gaf aanleiding, dat men, om den klank der *g* zuiver te bewaren, de *h* achter dezelve plaatste, schrijvende dus *ghelyke*, *ghelooven* enz., gelijk PONTUS DE HEUITER, een man van letteren, die in 1581 eene *Nederduitse Orthographie* in het licht gaf, uitdrukkelijk getuigt (†). Wat later gebruikte men deze *h* ter verscherpinge der *g* op het laatst der lettergreep, waar de Ouden altijd de *ch* gebruikten, schrijvende dus *graaghte*, *maght*, *bevoeght*, *vernoeght*, welke schrijfwijze onder anderen die van HOOFT en

VON-

(*) Zie KLUITs *tweede Verhoog*, bladz. 26 — 28.

(†) Zie KLUITs *tweede Verhoog*, bladz. 25 en 26, alwaar men zijne woorden vindt aangehaald.

L

VONDEL is. Doch deze heeft men in lateren tijd, als ongepast en met den aard der tale geenszins overeenkomende, te regt verworpen. En wat het gebruik der Ouden, die zich op het einde der lettergreep altijd van *ch* bedienden, aangaat, hetzelve steunt zeker op een' goeden grond, als voldoende de *ch*, vooral wanneer de lettergreep op *t* eindigt, beter aan den natuurlijken toon der uitspraak dan de zachtere *g*, gelijk hetzelve ook door den voorgang der Grieken, bij wie wij eene foortgelijke verwisseling der γ en χ zagen plaats grijpen, gewettigd wordt. Desniettegenstaande achten wij de terugroeping van het oude gebruik onraadzaam, zoo omdat daaraan geene nuttigheid verknocht is, als omdat dezelve waarschijnlijk het gewenschte gevolg zou missen. Wat nuttigheid toch kan de wederkeering tot het gebruik der Oudheid aanbrengen, daar, bij de tegenwoordige schrijfwijze, de oorsprong der woorden, in stede van verduisterd, veeleer in klarer licht geplaatst wordt, en het onderscheid van klank tusschen de *g* en *ch* niet zoo in het oog loopend is, dat de plaatting der eerste voor de laatste eenigen merklijken aanstoot geeft? Gelijk er dus geene genoegzame reden is, om zich tegen het aangenomene gebruik te verzetten, zoo kan men ook, uit dien hoofde, zich daarvan het gewenschte gevolg geenszins beloven. Immers valt het bezwaarlijk, ja volstrekt onmogelijk een eenmaal gevestigd gebruik te veranderen, wanneer voor die verandering ge-

geene blijkbare en sterk dringende redenen zijn aan te voeren. Daar derhalve de *g* door het achtbare gebruik eenmaal, als sluitletter, en vóór eenen harden medeklinker, is aangenomen in woorden, welke dezelve in het meervoud of in het naaste stamwoord vertoonen, en de groote meerderheid der schrijvenden dit behouden der *g* als dienstig en noodzakelijk ter bevordering der duidelijkheid heeft aangemerkt, zou het, onzes achtens, even verkeerd als vruchteloos zijn, zich tegen dezen uitgedrukten wil der meerderheid aan te kanten. Op grond hiervan achten wij het best, overeenkomstig het tegenwoordige gebruik, dezen regel aan te nemen, dat in woorden, welke in het meervoud de *g* hebben, of dezelve om hunnen duidelijken oorsprong vermitschen, de *g* altijd hare plaats moet behouden. Men schrijve dus *oog*, *weg*, *dag* enz., alsmede *wagt* van *mogen*, *klagt* van *klagen*, *bragt* van *brenge*, *pligt* van *plegen*, *vlugt* van *vliegen*, en desgelijks in de verdere hiertoe behoorende woorden, welke opgave wij voor onze Woordenlijst besparen. Doch, waar geene der gemelde redenen tot de plaatsing der *g* voorhanden is, gebruike men, ter meerdere voldoening aan de uitspraak, bestendig de *ch*, bij de sluiting op eenen harden medeklinker of aan het einde van een lettergreep, en schrijve dus *ach*, *zich*, *lucht*, *achten*, *pracht*, *kocht* van *koopen*, *zacht*, en zoo in meer anderen. Er is mischien onder de opgegevene woorden een enkel, welks meer verwij-

derde, of door veroudering des wortelwoords minder in het oog loopende afleiding, naauw genomen, de *g* zou vorderen. Zoo wordt, bij voorbeeld, *acht*, in *acht geven*, van waar *achten*, *achting*, en de uitgang *achtig*, in *woonachtig*, *deelachtig*, en meer dergelijken, met zeer veel waarfchijnlijkheid teruggebragt tot een verouderd en voor onze taal verloren werkwoord *agen* (hebben), 't welk in het Moefogothifche *aigan*, en in het Angelfaxifche *agan*, *agan* (*habere*) kennelijk is (*). Doch wij zijn van oordeel, dat, in dit en dergelijke gevallen, de spelling zich niet met de uiterfte naauwkeurigheid naar de afleiding behoeft te fchikken, daar, gelijk wij in onze eerste Afdeeling gezien hebben, alleen de duidelijke en naafte afleiding ten rigtfoer der spellinge kan verftrekken. De toepafing van dit grondbeginfel is intusfchen in enkele gevallen meer of min bedenkelijk. Dit geldt bepaaldelijk omtrent *digt* (*densus*) (onderscheiden van *dicht*, *gedicht* (*carmen*), welke woorden, als afkomstig van het Latijnsche *dicere*, de *ch* vereifchen), omtrent *regt* en *kracht*, waarin velen nog, overeenkomstig de uitspraak, de *ch* behouden, anderen om der afleiding wil de *g* fchrijven. Het eerste behoort tot het wortelwoord *dijg*, in ons *dijgen*, *dijen*, *deeg*, *gedegen*, het tweede tot *rijg*, in *rijgen*, *reeg*, *geregen* (†). Beide grondwoorden

(*) Zie TEN KATE, II. Deel, bl. 86, en bl. 628 en 629.

(†) Zie TEN KATE, II. Deel, bl. 153, en bl. 333-

den zijn dus in de taal nog voorhanden, ja het tweede wordt zelfs door het zelfstandige *regel* en het daarvan oorspronkelijke werkwoord *regelen* niet onduidelijk aangewezen, en het schijnt, derhalve, als moest men de afleiding hier in de spelling volgen; doch met dit alles heeft, geloof ik, de aangewezen oorsprong dier woorden niet dien graad van blijkbaarheid, of velen, en, onder deze, mannen van oefening en wetenschap, hebben de genoemde woorden als grondwoorden beschouwd, zonder aan de opgegevene afleiding te denken. Daar echter verscheidene nette schrijvers reeds begonnen hebben, de gemelde woorden met *g* te schrijven, en die spelling met de thans aangenomene regelmaat het meest schijnt overeen te komen, achte ik het best, hun voorbeeld in dezen te volgen. Het laatstgenoemde woord, *kracht*, wordt door eenigen ook *kragt* geschreven, als afkomstig van het werkwoord *krijgen*. Hoewel deze afleiding zeker niet onwaarschijnlijk is, heeft zij echter, mijns achtens, niet die blijkbaarheid, dat men, uit dien hoofde, van de gebruikelijkste en aan de uitspraak meest voldoende schrijfwijze met *ch* zou hebben af te gaan.

Bij deze gelegenheid zal het niet ongepast zijn nog iets te zeggen omtrent de verwiseling der *g* en *k*, wanneer de eerste door de *n* wordt voorafgegaan. Oudtijds stelde men in plaats der *g*, als sluitletter achter de *n* komende, bestendig de *k*, of *c*, welke overeenkomstig het Latijnsche schrijfgebruik voor *k*

gold. Dus schreef men *jonc*, *lanc*, *koninc* enz. Dezelfde verwisfeling der *g* en *k* doet zich voor in het midden der woorden, als in *klinken* en *klingen*, gelijk, volgens KILIAAN, de Geldersche tongval dit woord doet hooren (*); in *besprenkelen*, *frequentativum* van *besprengen*; in *jonker* voor *jonger*, van *jong*; in *henker*, van *hangen*; en meer dergelijken. Hiertoe behooren insgelijks eenige bijvoegelijke naamwoorden op *lijk*, als *aanvanke-lijk*, *afhankelijk*, *oorspronkelijk*, en naar de oude schrijfwijze ook het zelfstandige naamwoord *gevanckenis*. Dezelfde verwisfeling valt nog op te merken in de meest aangenomene schrijfwijze van *sprinkhaan* voor *springhaan*, welk laatste, wel is waar, door sommigen in onzen tijd geschreven wordt, doch tegen de algemeene uitspraak, welke hier duidelijk de *k* doet hooren. Doch, met uitzondering van een enkel dusdanig woord, is de verwisfeling der *g* met *k* aan het einde der woorden thans buiten gebruik, en stemmen alle goede schrijvers in de spelling van *jong*, *lang*, *koning* overeen, gelijk ook de algemeene uitspraak hier in onze dagen de *g*, niet de *k*, doet hooren. In de bovengemelde bijvoegelijke naamwoorden op *lijk* wordt daarentegen de *k* in de beschaafde uitspraak
nog

(*) Zie ook de *Maendelijksche Bijdragen*, I. Deel, biz. 388, alwaar het gebruik van *klingen* voor *klinken* door voorbeelden bevestigd wordt.

nog dagelijks waargenomen en uit dien hoofde ook door vele nette schrijvers behouden. Anderen echter, inzonderheid die, welke de zachte *e*, in naamwoorden op *lijk* uitgaande, verwerpen, willen hier de *g* de plaats der *k* doen vervangen. Doch, daar het standvastige gebruik der *k* in de gemelde woorden, lang na de verwerping dier letter in *jong*, *lang* enz., ons leert, dat de natuurlijke uitspraak der Nederlanderen hier de *g* in *k* verwisfelt, zie ik geene genoegzame reden, om den nationalen tongval te willen dwingen naar een grondbeginsel van regelmatigheid, welks opvolging, gelijk zij door de meerderheid der schrijvenden voor onnoodig gehouden wordt, zoo ook voor den onpartijdigen opmerker zich geenszins als noodzakelijk of wenschelijk voordoet. Intusfchen zou ik de verwisfeling der *g* in *k* alleen bepalen tot de te voren opgenoemde en meer foortgelijke bijvoegelijke naamwoorden op *lijk*. Hiertoe betrekke men ook het bijvoegelijke *koninklijk*, schoon van de te voren gemelde naamwoorden in zoo verre onderscheiden, dat het den klemtoon niet, als *oorspronkelijk*, op de tweede, maar op de eerste lettergreep ontvange. Doch dit neemt niet weg, dat ook hier de algemeenste uitspraak de *k* voor de *g* doet hoozen, waarmede ook de schrijfwijze der meerderheid overeenstemt. Doch in *koninkrijk* zou ik aan de *g* de voorkeur geven, als met het tegenwoordige spraak- en schrijfgebruik en de *analogie van vindingrijk*, en meer dergelijken, meest

overeenkomende. Hetzelfde zij omtrent *gevangenis* gezegd, zoo als dit woord reeds bij KILIAAN en de meeste schrijvers der zeventiende Eeuwe geschreven wordt, en de thans aangenomene uitspraak en schrijfwijze vorderen. Voorts zij omtrent de gewoonte van sommigen, die, ter vereeniging der uitspraak en afleiding, de *k* achter de *g* plaatsen in *koningklijk*, *oorsprongkelijk*, en dergelijken, nog met een woord aangemerkt, dat dezelve, als met het gebruik onzer vroegere schrijveren en dat van andere beschaafde talen geheel strijdig, geene navolging verdient (*).

§. 6.

Over de onderlinge verwisfeling van eenige andere letteren, zoo klinkers als medeklinkers, en den invloed daarvan op de spelling van sommige woorden.

Het zal voor ons oogmerk noodzakelijk zijn, dat wij de onderlinge verwisfeling van nog eenige andere letteren in overweging nemen. Wij zullen echter, hoe wenschelijk ook eene volledige verhandeling van dit onderwerp ware, ons hierbij eeniglijk bepalen tot die verwisfelingen, welke beschouwing dien-

(*) Men vergelijke, omtrent de verwisfeling der *g* en *k*, het gezegde in mijne bekroonde Verhandeling, II. Afdeeling, J. Hoofdstuk, §. 5.

dienstig is, om de verschillende gevoelens omtrent de spelling van sommige woorden te vereffenen. Eerst zullen de vokaalverwisselingen, daarna die der medeklinkeren, welke hier in aanmerking moeten komen, onze aandacht tot zich trekken.

In de eerste plaats doet zich de verwisseling der *a* en *o* voor ons op. Deze verwisseling valt in verschillende Nederduitse woorden op te merken, als In *rat* en *rot*, *balderen* en *bolderen*, *ragchelen* en *rogchelen*, *slabberen* en *slobberen*, *rammelen* en *rommelen*, *darschen* en *dorschen*, *damp* en *domp*. Zoo ook *brogt* en *bragt*, van *brenge*; *docht* en *dacht*, van *denke*; *vond* en *vand* (van waar *vanden* (*)), in sommige oorden nog van het *bezoeken eener kraamvrouw* in gebruik); *bond* en *band* (van waar het zelfstandige *band*); *zong* en *zang* (van waar *zang* en *gezang*); *holp* en *halp*; *storf* en *starf* (†). Is derhalve de verwisseling der *a* en *o* zoo gemeen in onze moedertaal, wat zou ons dan bewegen om met eenige nieuwere schrijvers *overtallig* voor *overtollig* te schrijven? Waarlijk,

ZOO

(*) Zie over dit woord **KILIAAN** met de *Aanteekening* van **VAN HASSELT**, en **N. HINLOPEN** op **HUYDECOPERS Proeve**, III. Deel, bladz. 239. Vergelijk ook de *Aanmerkingen* achter mijne *twee Redevoeringen*, bladz. 172 en 173.

(†) Zie **HUYDECOPERS Proeve**, II. Deel, bladz. 76 en 77.

zoo ergens eene ongegronde zucht tot nieuwighe-
den doorstrale, dan zeker is zij hierin te ontdekken.
Het is waar, men zegt *voltallig*, niet *voltollig*,
van *getal*; maar doet zich niet een dergelijk ver-
schil tusfchen grondwoorden en derzelver afgelei-
den, of tusfchen onderscheidene afgeleide woorden,
in honderd andere gevallen voor? Men denke
flechts aan *drank* en *drenken*; *vast*, *vesten*, *beyes-
tigen* en *standvastig*; *handig*, *afhandig* en *behen-
dig*, van *hand*; aan *reed*, *reeds*, *gereed*, *toe-
reeden*, en *bereids*, *bereiden*, *toebereiden*; welke
voorbeelden wij, zoo het noodig ware, nog aan-
merkelijk zouden kunnen vermeerderen. Met even
veel grond dus, als men *overtallig* voor *overtollig*
wil gefchreven hebben, zou men kunnen zeggen,
dat men voortaan *dranken*, voor *drenken*; *vasten*,
bevastigen, voor *vesten*, *bevestigen*; *behandig* voor
behendig enz. moet fchrijven. Doch wie gevoelt
niet, dat men, dus doende, tot ongrijpdheden
vervallen zoude en de taal eene geheel andere gedaante
doen aannemen? Men volge dan het algemeene ge-
bruik, 't welk *overtollig* voor *overtallig* gewild,
en in dit woord, even als in *tol* (*veftigal*) en de
daarvan afgeleiden, de fporen bewaard heeft van
een oud verloren *imperfectum*, *tol*, gelijk men nader
bevestigd kan vinden bij TEN KATE, II. Deel,
bladz. 708.

In de tweede plaats verdient de verwisfeling der
e en i onze opmerking. Ook deze is zeer ge-
meen-

meenzaam in onze moedertaal, waarvan de volgende voorbeelden ten bewijze kunnen strekken: *hen* en *hin* (*); *hette* en *hitte*; *pen* en *pin*; *smelten* en *smilten* (†); *schel* en *schil*; *goven*, *gisto*, *begiftigen*; *plegen*, *pligt*; *wegen*, *wigt*, *gewicht*; *zeve*, *zifte*, *ziften*; *zeten* (van waar *zetel*), *zitten*, *zat*, *gezetten*; *beden* (van waar *bede*), *bidden*, *bad*, *gebeden*; *regt*, *regten*, *gerechtigd*, *rigtsnoer*, *anderrigten* enz. Wie, die op de voorgestelde verwisfeling acht geeft, zal niet de fchrijfwijze van *verschelen*, *onverschelig* voor *verschillen*, *onverschillig*, door eenigen in onze dagen aangenomen, voor ongepast en verwerpelijk houden? Het is waar, men zegt in de dagelijksche taal: *het fcheelt mij niet*; en de Ouden kenden ook het woord *fcheel* voor *gefchil*, gelijk uit KILIAAN en de *Aanteekening* van VAN HASSELT te zien is. Doch de Ouden kenden ook *beden*, *zeten* voor *bidden*, *zitten*, en men zegt nog *bede*, *zetel* en *gebeden*, *gezetten*; zal men nu daarom voor *bidden* en *zitten*, *beden* en *zeten* in de plaats fteflen? *Heeten* voor *heet maken* wordt bij KILIAAN gevonden en is ook nog in gebruik; zal men uit dien hoofde ook voortaan *verheeten* voor *verhitten* fchrijven? Eene foortgelijke verwisfeling der *e* in *i* en

(*) Voorbeelden van *hin* voor *hen* vindt men in HUYDECOPERS *Proeve*, II. Deel, bladz. 408 en 409.

(†) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, I. Deel, bladz. 474 en 475.

en verdubbeling van den medeklinker doet zich voor in *ketelen* en *kittelen*, *kweeken* en *verkwikken*, *bleek* en *blikken*. Het gezegde is meer dan genoeg, om de ongerijmdheid der voorgestelde verandering te doen gevoelen, welke reeds in het oog valt, wanneer men denkt aan *gescheel*, *geschelig*, 't welk men, bij het aannemen dier verandering, ook voor *geschil*, *geschillig* zou moeten schrijven (*).

Eer wij tot de medeklinkers overgaan, moeten wij nog iets omtrent de verwisfeling der *e* en *u* in het midden brengen. Dezelve vertoont zich in *kennen* en *kunnen*, welke, gelijk ook het woord *kunde* aanduidt, een' gemeenen oorsprong hebben (†), in *lellen* en *lullen*, *nooddrust* voor *nooddurft*, van *nood* en *derven*, *spel* en *spul*, *rennen* en *runnen*, *kneppeel* en *knuppel*. Het achtgeven op deze verwisfeling kan ons doen zien, wat er zij van het onderscheid, 't welk, op gezag van HUYDECOOPER (§), tusschen *hun* en *hen* gemaakt wordt, op wiens voorgang velen het eerste voor den tweeden en derden naamval, het laatste voor den vierden gebruiken. Wij worden, namelijk, door die achtgeving

(*) Vergelijk met het hier gezegde de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, VII. Deel, bladz. 303 en 304.

(†) Zie TEN KATE, II. Deel, bladz. 225, onder het worteldeel *kin* enz.

(§) Zie de *Proeve*, I. Deel, bladz. 239 — 241.

ving natuurlijk gebragt op het vermoeden, dat het verschil tusfchen *hen* en *hun* een louter dialektverschil, en gevolgelyk het onderscheid, door HUYDECOPER vastgefteld, geheel willekeurig en ongegrond is. — Dit vermoeden wordt, mijns achtens, tot zekerheid opgevoerd door de bedenking, dat men, volgens het aangeteekende door LELYVELD op de fraks gemelde plaats der *Proeve*, dit onderscheid van *hen* en *hun*, vóór den tijd van VONDEL, nimmer vindt waargenomen, en vele fchrijvers en dichters na VONDEL, en onder deze zulke, die de aanmerking van HUYDECOPER gelezen hadden, daarop insgelijks geen acht gegeven hebben; maar inzonderheid door de opmerking, dat wij in onze taal het vermogen misfen, om de naamvalen op de voorgestelde wijze door verandering van letteren te onderscheiden. *Iedere taal*, merkt LELYVELD op het slot zijner *Aanteekening* te regt aan, *iedere taal heeft hare eigenschappen, buiten welke geen taalopbouwer behoort te gaan*. Doch, gelijk ik, op grond hiervan, de onderscheiding van HUYDECOPER en anderen voor willekeurig houde, zoo kan ik mij ook geenszins met het gevoelen van LELYVELD en anderen vereenigen, die *hen* als betrekkelijk, en *hun* als bezittelyk voornaamwoord willen gebezigd hebben. Het komt mij, namelijk, voor, dat deze onderscheiding van het betrekkelijk en bezittelyk voornaamwoord wederom iets is, waarvan geen voorbeeld

beeld in de taal voorhanden is. *Ons* is zoowel betrekkelijk als bezittelijk voornaamwoord; hetzelfde is op *u*, volgens de oudste schrijfwijze, toepasselijk; want dat het bezittelijk voornaamwoord de *w* achteraan heeft, is het gevolg eener latere en thans algemeen aangenomen gewoonte, om de *w* in woorden, welke die letter in de verbuiging ontvangen, altijd te doen stand houden. Ook *haar*, *relativum*, en *haar*, *possesivum*, zijn geenszins onderscheiden; en gelijk men hem, die voor het eene *heer*, voor het andere *haar* wilde gebruikt hebben, als den voorsteller eener willekeurige en noodelooze onderscheiding geenszins zou volgen, zoo is ook, mijns achtens, de onderscheiding van *hen* en *hun* als ongegrond en noodeloos aan te merken. Men heeft hier wel het onderscheid van *mij* persoonlijk en *mijn* bezittelijk voornaamwoord bijgebracht; doch men schijnt daarbij niet bedacht te hebben, dat hetzelfde van een' geheel anderen aard is, dan dat van *hen* en *hun*. Maar zal men dan *hun* tevens als betrekkelijk en bezittelijk voornaamwoord gebruiken? Op zich zelf zou dit het natuurlijkst en regelmatigst wezen; doch, daar de onderscheiding, welke HUYDECOOPER tuschen *hun* en *hen* gemaakt heeft, door het gebruik alreeds gevestigd is, achte ik het raadzaamst, dezelve te behouden, en dus *hun* in den tweeden en derden, *hen* in den vierden naamval te bezigen. Den dichteren nogtans blijve het vrij, om *hen* en *hun*, even als *haar* en *heer*, onverschillig te

te gebruiken, naarmate het een of ander hun in den zamenhang welluidender voorkomt.

Tot de medeklinkers overgaande, ontmoeten wij in de eerste plaats de verwisfeling der *d* en *w*, of, gelijk men het misfchien naauwkeuriger zou uitdrukken, de wegfmeting der *d*, met in de plaats felling der *w*, waar deze gevorderd wordt, om van de *u* tot een' anderen klinker, en, met dezen, tot eene andere lettergreep, over te gaan. Voorbeelden hiervan doen zich op, in *ouders*, *ouwers*; *fchouders*, *fchouwers*; *goudenaar*, *gouwenaar*, en meer dergelijke woorden (*). Hetzelfde is kennelijk in *voude* en *vouden*, waarvoor thans *vouwe* en *vouwen* in gebruik zijn. Immers, dat men oudtijds *voude* en *vouden* fchreef, is buiten alle tegenspraak (†). KRILIAAN alleen wijst dit genoegzaam uit, bij wien men enkel *voude*, *vouden*, niet *vouwe*, *vouwen* aantreft. Ook bewijzen dit de thans nog gebruikelijke woorden *eetvoud*, *enkevoud* en *meervoud*. Ja zelfs

is

(*) Vroegere dichters maken hiervan meermalen gebruik, fchrijvende *houwen* voor *houden*, *ouwe* voor *oude* enz. Zie de *Werken van de Maatschappij der Nederduitfche Letterkunde te Leyden*, III. Deel, bladz. 139 en 140.

(†) Zoo leest men, bij voorbeeld, in den ouden *Roman van Ferguut*, fol. 16. a., eene plaats aangehaald door HUYDECOPER op MELIS STOK E, II. Deel, bladz. 283.

Totē hi fat was; doe hiet hi *vouden*

Dat amelaken (*tafeliaken*).

is *voude*, *vouden* niet eens de oudste schrijfwijze, maar *volde* en *volden*. - Van daar, dat men bij vroegere schrijvers zeer dikwijls *eenvoudig*, *eenvuldig* enz. voor *eenvoudig* aantreft (*). Hierop wijst ons ook het Hoogduitsche *falt*, *einfalt*, en het Engelsche *folde*. En dat die verwiseling der *l* en *v* in onze taal zeer gemeenzaam is, blijkt uit *sold*, *soldaat* en *soudenier*, van *soud* voor *sold*; uit *zoude* voor *zolde*, van *zollen*, thans *zullen*; uit *gewoud*, bij vroegere schrijvers zeer gebruikelijk voor *geweld*; uit *goud* en *gold*, van waar *gulden*; *woude* en *wilde*; *houden* en *holden*, van waar het *imperfectivum hield*; *bald* (stout) en *boud*, en meer anderen. Ook leest men bij de Ouden meermalen *schoud* voor *schuld*, *geschouden* voor *gescholden*, *gegouden*

VOOR

(*) Zie de *Aanmerkingen over eenige nieuw ingevoerde wijzen van spreken en schrijven*, in de *Vaderlandsche Letteroefeningen* voor 1800, No. I. bladz. 38. van het *Mengelwerk*, alwaar het gemelde gebruik onzer vroegere schrijvers door voorbeelden bevestigd wordt, en voeg bij de plaatsen, aldaar aangehaald, de volgende uit den *Hertspieghel van SPIEGHEL*, I. Boek, v. 490.

Ons schort maar schruemberaad, en achtzaamheid *eenvoudigh*.
III. Boek, v. 166.

Zo doolt eerst zonder zond het jonge kind *eenvuldigh*.
en VI. Boek, v. 533.

Natuur - gods les *eenvuldigh*
Leit hem ter zalicheit, onmoeyelijk, onschuldigh.

voor *gegouden* enz. (*). Hetzelfde dan, 't welk in de opgegevene voorbeelden plaats heeft, doet zich ook voor in *volde* en *voude*, nu *vouwe*, met alle deszelfs afgeleiden, als *eenvoudig*, *enkelyvoudig*, *meervoudig*, *menigvoudig* of *menigvuldig*, welk laatste nog in gebruik is; en *eenvoudig*, *enkelyvoudig*, *meervoudig*, *menigvoudig*, gelijk men dit woord ook bij KILIAAN aantreft. Wat nu blijkt uit al het aangevoerde duidelijker, dan dat er hoegenaamd geene reden is, om met eenige nieuwere taalvormers *eenvoudig*, *enkelyvoudig*, *meervoudig* te schrijven, in stede van *eenvoudig*, *enkelyvoudig*, *meervoudig*, zoo als het algemeene gebruik gewild heeft, dat deze woorden zouden geschreven worden? De naaste afleiding van *eenvoud*, *enkelyvoud*, *meervoud* verbiedt dit reeds, ten zij men ook verkiezen mogt *eenvoud*, *enkelyvoud*, *meervoud* te schrijven. Doch wie ziet de verkeerdheid en belachelijkheid hiervan niet in? Intusschen is de spelling van *eenvoudig*, *enkelyvoudig*, *meervoudig* verre verkieslijk boven die van *eenvoudig*, *enkelyvoudig*, *meervoudig*. Deze ongepaste zamenvoeging toch der *w* en *d* kan aan niets anders worden toegeschreven dan aan de vooronderstelling, dat de *d* eene aangenomene letter is, welke niet tot den oorsprong des woords behoort; eene vooronderstelling,

waar-

(*) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, II. Deel, bladz. 471 en 472.

M

waarvan de ongegrondheid uit het voorgedragene zoo blijkbaar is, dat wij het noodeloos achten bij de aanwijzing daarvan stil te staan.

De verwisfeling der *f* en *ch* trekt voorts onze aandacht tot zich. Deze komt voor in *after* en *achter*, *ester* en *echter*, *geruft* en *gerucht*, *luft* (*finister*) en *lucht*, *kofst* en *kocht*, *kraft* en *kracht*, *heften* en *hechten*, *schaft* en *schacht*, *sift*, *siften* en *sicht*, *sichten*, *zafst* en *zacht*, en meer anderen (*). Bij MELIS STROKE leest men zelfs *vichtiene* voor *vijftien*, *gichte* voor *gifte* (†). Op deze verwisfeling der *f* en *ch* achtgevende, maken wij geene zwarigheid om, ter voldoening aan het vrij eenparige spraak- en fchrijfgebruik, *gracht* voor *graft*, *hecht*, van een mes, voor *heft* te fchrijven. Het is waar, dat zij, die *graft* en *heft* fpeelen, zich nader houden aan de afleiding van *graven* en *heffen*; doch, naardien, blijkens de opgegevene voorbeelden, de verwisfeling der *f* en *ch* op de tong der Nederlanderen zeer gemeenzaam is, kan, dunkt ons, het volgen der meest gebruikelijke fchrijfwijze der duidelijkheid weinig of geen nadeel

toe-

(*) De meeste dezer woorden vindt men op beiderlei wijze gefchreven in het *Woordenboek* van KILIAAN.

(†) Zie II. Boek, v. 31. en VI. Boek, v. 1205. Vergelijk ook de *Aanteekening* van HUYDECOPER op v. 341. van het X. Boek, alwaar, in sommige handfchriften, *gefchrachte* voor *gefchrifte* gelezen wordt.

toebrengen. Ook geschiedt hierdoor niets, 't welk ook niet in andere woorden onzer tale plaats heeft, gelijk wij, zoo dit noodig ware, door vele voorbeelden zouden bevestigen kunnen. Alleen willen wij nog doen opmerken, dat ook in sommige woorden, waarin de *ch* door allen geschreven wordt, de *f* insgelijks zich in het grondwoord vertoont. Dit geldt omtrent *hecht* (*firmus*) en het werkwoord *hechten*, waarvoor oudtijds ook *heft*, *heften* gezegd werd, en 't welk het natuurlijkst van *heven*, *hebben*, wordt afgeleid (*). Dit zelfde is toepasselijk op *nicht* voor *nift*, van *neef* (†). Ik zie derhalve geene reden, waarom men weigeren zou, in de schrijfwijze van *gracht*, *hecht* (waarbij men iets aanvat of vasthoudt), het gebruik te wille te zijn. Zelfs komt het mij bedenkelijk voor, of men het laatstgemelde woord niet beter tot *heven*, *hebben*, dan tot *heffen* brenge, daar toch de beteekenis van *aanvatten*, *vasthouden*, welke aan *hebben* onder andere eigen is, daarin meer wordt opgemerkt, dan die

(*) Zie TEN KATE, II. Deel, bladz. 206.

(†) HUYDECOPER getuigt in eene *Aanteekening* op MELIS STOKER, III. Deel, bladz. 370, dat hij *nifje* voor *nichje* of *nichtje* meer dan eens van kinderen gehoord heeft. Ook vindt men door hem op bladz. 427. van hetzelfde Deel eene plaats van een' oud' Hoogduitsch' dichter aangehaald, in welke *niftelen* voor *nichten* voorkomt.

Umme irre *niftelen* laster.

die van *opbeuren*, *optillen*, welke in *heffen* plaats heeft. Dit zoo zijnde, zou men *heft* (handvatfel.) *schrijvende*, ook *heft* (*firmus*) *heften*, *heftenis* moeten *schrijven*; iets, 't welk wij gelooven, dat niet ligt navolging zou vinden.

De gemeenschap der *g* en *i* verdient verder onze opmerking. Het bewijs hiervan heeft men in *gonst* en *jonst*, *genever* en *jenever*, *gegenswoordig* en *jegenswoordig*; en nog blijkbaarder in *peil* voor *pegel*, *zeil* voor *zegel*, *dweil* voor *dwegel*, *steil* voor *stegel*, en meer anderen. Hetzelfde valt op te merken in *zeide* voor *zegde*, in *gezeid* en *gezegd*, van *zeggen* (*). Hierop lettende, moet men zich verwonderen over de vreemde verkiezing van eenige nieuwere *schrijveren*, die *legde* voor het algemeen gebruikelijke *leide*, van *leggen*, *schrijven*, en zal voorzeker deze nieuwigheid als ongepast en verwerpelijk aanmerken (†). Bekend is voorts het wezenlijke onderscheid tusschen *liggen*, *lag*, *gelegen* in een' onzijdigen, en *leggen*, *leide*, *gelegd* of *geleid* in een' bedrijvenden zin; een onderscheid, 't welk men, op voorgang der netste *schrijveren*, bestendig in het oog behoort te houden.

Ein-

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 197, en II. Deel, bladz. 29.

(†) Vergelijk de *Aanmerkingen over eenige nieuw ingevoerde wijzen van spreken en schrijven*, in de *Algemeene Vaderl. Letteroefeningen* voor 1800, No. 9, bladz. 400. van het *Mengelwerk*.

Eindelijk moeten wij omtrent de verwisfeling der *n* en *l* nog iets in het midden brengen. Ook deze verwisfeling is in onze taal niet ongemeen. Voor ons *pasquil*, ons *korel*, *korrel* fchreven de Ouden ook *pasquin*, *koren*, gelijk omtrent beide woorden uit KILIAAN te zien is, bij wien men zelfs ons *korel*, *korrel* niet aantreft. Dezelfde verwisfeling vertoont zich in *vermeten*, nu *vermetel*; *ganerij*, nu *galerij*; *knuiyen* (zie KILIAAN), nu *kluiven*; ons *feisfen*, oudtijds ook *feisfel*, zoo als KILIAAN ons insgelijks leert, en meer andere woorden. Men ziet hieruit, hoe weinig grond er zij, om met eenige nieuwere taalmeesters *middenste* voor *middelste*, *middenweg*, *middenlandsch* enz. voor *middelweg*, *middellandsch* enz. te fchrijven. Zij, die dit drijven, bedenken niet, dat men, hun voetspoor volgende, ook *innidens* voor *innidels*, *middenerwijl* voor *middelerwijl*, *Middenburg* voor *Middelburg* (in het Latijn *Medioburgum*) enz. zou moeten fchrijven. Wij twijfelen niet of het bijgebragte zal voldoende geacht worden ter verdediging der gebruikelijke fchrijfwijze, volgens welke men *middelste*, *middelbaar*, *middellandsch*, *middelmaat* enz. fpelt (*). Met het woord *middernacht* is het eenig-

zins

(*) Vergelijk de *Werken van de Maatschappij der Nederlandfche Letterkunde te Leyden*, VII. Deel, blad. 307, en mijne *bekroonde Verhandeling*, II. Afdeeling, I. Hoofdstuk, §. 4.

zins anders gesteld, daar de *r* hier het kenmerk schijnt te zijn van den tweeden naamval in de spreekwijze *te middernacht*, bij zamentrekking voor *te middener nacht* (*). *Middernacht* intusschen is, als een op zich zelf staand *substantivum*, door het gebruik zoo volkomen gewettigd (†), dat er, onzes achtens, geene zwarigheid is hetzelfde als zoodanig te behouden.

§. 7.

Over de letteren h, j en w.

Volgens de juiste beschrijving van TEN KATTE (§) is de *h* *klinker*, noch *medeklinker*, maar *bestaat alleen in een' schielijken ophef en eene scherpe uitblazing van adem voor het begin van eenen klinker*. Ook de Grieken beschouwden de *h* niet als een' medeklinker, zoo als ten klaarste blijkt uit

(*) Het is bekend, dat *nacht* oudtijds zoo wel vrouwelijk als mannelijk gebruikt werd. Zie HOOGSTRATENS *Geslachtlijst* naar de jongste uitgave van KLUIT.

(†) Het komt als zoodanig reeds voor bij MELIS STOEKE, IX. Boek, v. 1093.

Dit duurde toter *middernacht*.

en X. Boek, v. 1096.

Tote over die *middernachte*.

(§) L. Deel, bladz. 122.

uit hunne doorgaande gewoonte, om daarvoor geen afzonderlijk letterteeken te bezigen. En dat zij in onze taal door **TEN KATE** met regt van het getal der eigenlijk gezegde letteren wordt uitgesloten, wordt buiten allen twijfel gesteld door de opmerking, dat zij in geen onzer woorden als wortelletter voorkomt, en bij dezelfde woorden in verschillende gewesten van Nederland wordt bijgevoegd of weggelaten. Zoo zeggen de Zeeuwen, Vlamingen en die van Gouda *ond*, *and*, *ooren*, terwijl de overige Nederlanders *hond*, *hand*, *hooren* uitspreken. Zoo zeggen wij *hooren* met de *h*, doch laten dezelve weg bij het grondwoord *oor*.

Voorts moeten wij bij deze gelegenheid nog iets zeggen omtrent *offerhande*, of *offerande*. Van beidelei schrijfwijze vindt men bij vroegere schrijvers voorbeelden, gelijk uit eene aanmerking van **HUYDECOPER** in zijne *Proeve* (*) blijkt. Ook het hedendaagsche gebruik loopt, gelijk men weet, uit een; weshalve wij naar eenen anderen grond ter beslissinge moeten omzien. **HUYDECOPER** heeft te dien einde zeer wel den oorsprong des woords van het Fransche *offrande* ingeroepen, welke de *h* hier voor overtollig en ongepast verklaart (†). Intusschen

(*) II. Deel, bladz. 548 en 549.

(†) Op de aangehaalde plaats, bl. 549. Zie ook **KLUIT** op **HOOGSTRATEN'S** *Geslachtlijst*, volgens de laatste uitgave van 1783, bladz. 365 en 366.

schen zijn wij met vele taalkenners van oordeel, dat men beter doet, het gansche woord zooveel mogelijk te vermijden, en daarvoor het echt Nederduitsche *offer* te gebruiken. Dit schijnt ook HUYDECOOPER te bedoelen, wanneer hij zegt: *in goed Nederduitsch zegt men offer.*

Omtrent de *j* zij hier alleen met een woord aange-merkt, dat dezelve in den grond niets anders is dan de klinkletter *i*, welke, aan het begin der lettergreep vóór eene andere vokaal geplaatst, door de schie-lijkheid der uitspraak, de eigenschap van een' medeklinker aanneemt. Van daar, dat men bij de Ouden zoo wel *iaer* als *jaer*, ja ook wel, volgens het onverschillig gebruik der *y* en *i*, *jaer* geschreven vindt. Doch dit, als niet regtstreeks behoorende tot het oogmerk dezer Verhandeling, roeren wij slechts in 't voorbijgaan aan (*).

Iets langer zullen wij bij de *w* moeten stil staan. Dat deze in haren oorsprong niets anders is, dan eene dubbele *u*, blijkt daaruit, dat men bij zeer oude schrijvers de *u* verdubbeld vindt in woorden, waarin wij thans de *w* gebruiken (†), en nog duid-

(*) Zie verder de Inleiding voor het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* van den Heer WEILAND, bladz. 68 en 69.

(†) *Bethuungen*, *wueg*, *wuolles*, en meer andere voorbeelden uit de Frankduitsche Vertaling van TATIAAN, vindt men aangehaald in de *Maendelijksche Bijdragen*, I. Deel, bladz. 382.

delijker uit *w* voor *uit*, *wten* voor *uiten*, *wierste* voor *uiterste*, welke schrijfwijze men nog bij KILIAAN aantreft. Doch het algemeene gebruik en de uitspraak der *w* doen dezelve thans met regt als een' medeklinker aanmerken, als hoedanig ook TEN KATE (*) deze letter voorstelt. Wij zien dus geene zwarigheid, om het tegenwoordige gebruik te wille te zijn in de spelling van *dairw*, *rouw*, *vrouw*, *ceurw*, *nieurw*, *ruw* enz.; eene spelling, welke zich zeker als zeer wanstaltig voordoet, wanneer men de *w* als eene dubbele *u* aanmerkt. Oudtijds deed men de voorgeselde en meer foortgelijke woorden in het enkelvoud alleen op *u* eindigen, zoo als door vele voorbeelden bevestigd wordt in de *Bijdragen*, I. Deel, bladz. 384 en 385. Ook bij VONDEL treft men deze spelling nog doorgaans aan, met uitzondering nogtans der woorden *uw*, *schaduw*, *nieurw*, en dergelijke, waarin hij meestal, overeenkomstig het tegenwoordige gebruik, de *w* tot fluitletter bezigt. Dat gebruik vindt men, 't geen opmerkelijk is, doorgaans ook reeds waargenomen in het *Woordenboek* van KILIAAN. Intusfchen is het zeker, dat de *w* in het enkelvoud eigenlijk overtollig is, en in het meervoud alleen werd aangenomen, om des te gemakkelijker van de *u* op de *e* te kunnen overgaan, gelijk ten duidelijkste blijkt uit de
spel-

(*) I. Deel, bladz. 121.

spelling onzer oudste schrijveren, die de *w* alleen in het meervoud of bij verlenging des woords tot twee lettergrepen, als in *trouwe*, *vrouwe* enz., bezigden. Doch wij zien tevens uit het voorgestelde, dat van dit oude gebruik reeds voor lang, althans in eenige gevallen, werd afgegaan; en, offchoon het schrijven van *trou*, *vrou*, *leeu* nog in de achttiende Eeuw bij nette schrijvers niet geheel vreemd is, heeft echter het achteryoegen der *w* in het enkelvoud dier woorden thans, weinig minder dan in dat der overige, algemeen veld gewonnen. Wij zijn derhalve van oordeel, dat het best is zich in dezen naar het gebruik te schikken, en tot een' algemeenen regel te stellen, om in woorden, welke bij verlenging of in het meervoud de *w* aannemen, deze letter altijd hare plaats te doen behouden. Immers, daar de algemeene terugroeping van de oudste spelling, ook naar het gevoelen van hun, die zich daarbij het naast willen houden, als tegen het latere gebruik te zeer aandruifschende, onraadzaam is, zien wij geene reden, om dezelve te handhaven in die woorden, waarin zij, volgens het aangemerkte, nog zoo volstrektelijk niet in onbruik is geraakt, naardien de *w* in deze eigenlijk niet meer of minder overtollig en ongepast is dan in de overige.

§. 8.

Over de verdubbeling van Klinkers en Medeklinkers in het midden der woorden.

Wij moeten te dezer plaats vooreerst spreken omtrent de schrijfwijze van *vleijen* of *vleien*, *zaaijen* of *zaaien*, *gooijen* of *gooien*, *bruijen* of *bruien*, *boeijen* of *boeien* enz. De eene schrijfwijze, zoo wel als de andere, wordt door den voorgang der achtbaarste schrijveren gewettigd, zoodat het schrijfgebruik, ter beslissinge van dit stuk, niet wel kan worden ingeroepen. Het is dus alleen de vraag, welke schrijfwijze aan de uitspraak best beantwoorde. En hierop achtgevende, komt het mij duidelijk voor, dat die, waarbij de *i* verdubbeld of de *j* achter de *i* gevoegd wordt, daaraan het meest voldoet. Immers kan men, bij de uitspraak, van de *i* tot de *e* niet overgaan, zonder dat men daartoe de *j* te hulp neme, even weinig als men van de *u* in *vrou*, en dergelijken, zonder behulp der *w*, tot de *e* kan overgaan. Gelijk men, volgens het te voren aangemerkte, deze laatste in het genoemde en meer dergelijke woorden van de oudste tijden af heeft te baat genomen, zoo zie ik geene reden, waarom men, in *vleijen* en de verdere woorden van dezelfde soort, niet insgelijks de *j* tot behulp der uitspraak zou inlaschen. Beide gevallen

len staan, mijns inziens, vrij gelijk; en het geen omtrent de *w* bestendig heeft plaats gegrepen, brengt ons, dunkt mij, zeer natuurlijk tot de inlasfching der *j* in de opgegevene woorden.

In de tweede plaats komen hier de woorden *lagchen*, *ligchaam*, *pragchen*, en meer dergelijke, in aanmerking, waarvoor anderen *lachen*, *lichaam*, *prachen* enz. schrijven. Doch het komt ons met de voorstanders der eerstgemelde spelling duidelijk voor, dat de laatste aan den klank des woords niet voldoet. Immers verkrijgt men daarbij *la-chen*, *li-chaam*, *pra-chen*, overeenkomstig onze gewoonte, om, bij verlenging der woorden met *en*, den medeklinker der voorgaande lettergreep tot de laatste te brengen, als *la-ken*, *ma-ken* enz. Wil men dus den korten en gebrokenen klank der wortelklinkers in de gemelde woorden door de spelling aanwijzen, zoo dient men den medeklinker, waarop zij stuiten, bij de verlenging noodzakelijk te verdubbelen, even als men *bidden*, *spotten*, *leggen*, met verdubbeling des medeklinkers, schrijft. Doch in *lach*, *gelach*, *geprach*, waarvoor ik wel eens *lagch* enz. gelezen heb, is die verdubbeling even ongerijmd, als of men *ik bidd*, *het gespott* enz. schrijven wilde. Ook in *juichen*, *huichelen* voldoet de *ch* alleen genoegzaam aan den klank, weshalve die woorden ook door de meeste schrijvers op de voorgestelde wijze gespeld worden. Doch waarom de *ch* niet verdubbeld, en *lachchen*, *lichchaam* enz. geschre-

schreven (*)? Ik weet hiervoor geene andere reden, dan dat men de *ch*, als eene dubbelvormige letter, ter verdubbeling minder geschikt geoordeeld heeft, daar anders en de uitspraak en de regelmaat der taal, in gelijksoortige gevallen, de verdubbeling gebieden van den medeklinker, welke in het zakelijke deel plaats heeft. Hoezeer ik nu verre af ben van de aangevoerde reden voor voldoende te houden, geloof ik echter, dat men best zal doen, met in dezen aan het gebruik toe te geven.

Verder achten wij hier eene geschikte gelegenheid te hebben, om over het al of niet verdubbelen der *s* in eenige woorden op *sem*, als *aassem*, *braassem*, *waassem*, in het woord *geesfel*, in *hersen* of *harsen*, gelijk mede in het meervoud der woorden *kans*, *glans*, *trans* enz., der woorden *kers*, *schors* enz., te spreken. Wij zullen duidelijkshalve over de genoemde woorden, voor zoo verre zij niet tot dezelfde klasse behooren, afzonderlijk handelen.

Wat dan, in de eerste plaats, betreft de woorden op *sem* eindigende, men schrijft deze gewoonlijk met eene dubbele *s*, als *aassem*, *bloessem*, *braassem*, *deessem*, *waassem*. Doch de Hoogleeraar **KLUIT** heeft, onzes bedunkens, omtrent deze

WOOR-

(*) Dit wil **FRANS DE HAES** in zijne *Nederduitsche Spraakkunst*, bladz. 114; doch zijn voorbeeld heeft geene navolging gevonden.

woorden zeer wel aangemerkt, dat de verdubbeling der *s* in dezelve niet noodzakelijk is, als welke alleen bij eenen korten en helderen vokaalklank gevorderd wordt, ten ware ('t geen echter in geen der voorgestelde woorden het geval is) het grondwoord eene *s* vertoondé. Maar van waar dan, dat in deze woorden, zoo in vroegeren als lateren tijd, doorgaans de verdubbeling der *s* plaats had? Hiervan heeft dezelfde taalkenner, mijns achtens, eene zeer voldoende oplossing gegeven, door aan te merken, dat men, in vroegere tijden, toen de *s* nog zoo wel voor den zachten als scherpen klank gold, tot die verdubbeling goede reden had, om namelijk daardoor de scherpheid van den uitgang dier woorden te onderscheiden van de zachte uitspraak van *befem*, *boefem* enz.; doch nu men in deze laatste woorden de *z* schrijft, en de *s* alleen hard gebruikt, houdt die reden, en, met dezelve, de noodzakelijkheid op, om de *s* in de gemelde woorden te verdubbelen (*). De aangevoerde gronden hebben waarschijnlijk den schrijver van het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* bewogen, om in hetzelfde *afem* (†), *bloesem*, *brasem*, *bewasemen* (§),
dee-

(*) Zie KLUIT'S *tweede Vertoog*, in het III. Deel der *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, bladz. 21, en inzonderheid de *Aanteekening*.

(†) Zie bij *adem*.

(§) Ook bij KILIAAN vindt men ('t geen opmerkelijk is) *wafem*, *wasemen*.

deefsem (*), met eene enkele *s* op te teekenen. Daarentegen vindt men in hetzelfde werk *droessem* met eene dubbele *s* opgegeven, waarvan wij de reden meenen te ontdekken in de afleiding van dit woord van *droes*, 't welk in dezelfde beteekenis bij ons gebruikt wordt.

Het gezegde omtrent den oorsprong der dubbele *s* in *aassem*, en dergelijken, is ook toepasselijk op de verdere woorden, te voren opgegeven. In het woord *geesfel* ziet men terstond, dat de verdubbeling der *s* oudtijds zeer noodig was, daar hetzelfde anders, volgens de oude spelwijze met eene enkele vokaal, en het gebruik der *s*, zoo voor den scherpen als zachten klank, geenszins van *gesel* (gezél) zou onderscheiden zijn geweest. Dat echter dit woord, in zijnen eersten oorsprong, geene dubbele *s* vordert, blijkt ten klaarfte daaruit, dat men hetzelfde met eene enkele *s* aantreft bij de oude Frankduitsche schrijvers OTFRIDUS en NOTKERUS (†). De
Hoog-

(*) Op het woord *deeg*, als zijnde *deefsem* bij wegfmelting der *g*, welke wegfmelting in onze taal niet ongemeen is, voor *deegsem*.

(†) Vid. WACHTER *Glossarium Germanicum in voce*. Zelfs heb ik bij onzen MAERLANT het woord *geeselen* met eene enkele *s* aangetroffen in zijnen *Spiegel Historiae*, I. Deel, blad. 186, v. 60.

So dat hi hem wonden dede
Scoren en *gheselen* mede.

Hoogleeraar KLUIT houdt daarom insgelijks de tweede *s* in dit woord voor overtollig; waarmede de schrijver van het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* overeenstemt, bij wien men *geesfel*, *geesfelen* met eene enkele *s* vindt opgeteekend. De verdubbeling der *s* in *harsfen*, *hersfen* schijnt aan eene gelijke oorzaak te moeten worden toegeschreven. Althans is het zeker, dat daarin de scherpe klank der *s* wordt waargenomen, doch de verdubbeling der *s* geheel onnoodig is, gelijk het woord ook uit dien hoofde, federt eenigen tijd, door de meeste schrijvers met eene enkele *s* gespeld wordt (*). Wat eindelijk betreft het meervoud der woorden *kans*, *lans*, *dans*, *schans*, en *kers*, *schors* enz., en de werkwoorden *dansen*, *verschansen* enz., dat de enkele *s*, welke het tegenwoordige gebruik daarin meestal stelt, in dezelve ter volle klankvorming toereikend is, werd reeds door TEN KATE (†) opgemerkt, die de gemelde woorden uitdrukkelijk onderscheidt van die, welke de *s* verdubbelen, als *bas*, *basfen*, *bes*, *besfen* enz. Ter zelfder plaatse wijst hij ook het verschil aan, 't welk tusfchen de genoemde woorden, en tusfchen *bons*, *bonzen*, *gans*,
gan-

(*) Omtrent de spelling van *harsfen* of *hersfen* zij met een woord aangemerkt, dat het schrijfgebruik aan het laatste over 't geheel den voorrang geeft; iets, waarin men hetzelfde zeer wel te wille kan zijn.

(†) I. Deel, bladz. 389.

ganzen, *grens*, *grenzen* enz. plaats grijpt, als doende de laatste woorden in het meervoud den zachten klank der *z* hooren, terwijl de eerste den scherperen klank der *s* hebben. Hierin vindt men ook de oplossing, waarom de Ouden *dans*, *dansfen* enz. geschreven hebben, om, namelijk, door die verdubbeling de scherpheid van den uitgang *fen*, in vergelijking van *gansfen*, *grensen* enz., aan te wijzen. Bij deze gelegenheid verdient nog met een woord aangemerkt te worden, dat in het woord *glans* en deszelfs afgeleiden eene ongelijkheid van uitspraak plaats heeft. Immers, terwijl het zelfstandig naamwoord in het meervoud duidelijk de scherpe *s* doet hooren, wordt daarentegen in het werkwoord *glanzen*, en het bijvoegelijk naamwoord *glanzig*, de zachtere *z* waargenomen. Ingevolge hiervan schrijve men het eerste *glansfen*, doch de beide laatste *glanzen* en *glanzig*.

Wat besluit nu moet men uit het voorgestelde opmaken omtrent de schrijfwijze, welke in het toekomstige in die woorden, waarover hier gesproken is, best zou gevolgd worden? Wij zouden geen oogenblik aarzelen het gebruik der enkele *s* in dezelve aan te prijzen, zoo niet de vrij algemeene gewoonte, om de *s* althans in sommige derzelve (*) te verdubbelen, eenige be-

(*) Dit geldt bijzonderlijk de woorden op *sem* en het woord *geesfel*.

bedenkelijkheid baarde. Doch, wanneer wij achtgeven op de geringe afwijking van het doorgaande schrijfgebruik, welke daarbij gevorderd wordt, wanneer wij bedenken, dat in vele der opgegevene woorden het schrijven der enkele *s* door het gebruik reeds meer of min is ingevoerd, en de voorgestelde verandering reeds door meerdere taalbeoefenaars, met name ook door den schrijver van het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* is aangeprezen, zien wij geene zwaarigheid, om op de algemeene weglating der tweede *s* in de opgegevene woorden aan te dringen. De Woordenlijst, achter deze Verhandeling te plaatfen, zal dezelve nader doen kennen.

§. 9.

Over het onderscheiden van eenige gelijkkluidende, doch in beteekenis verschillende woorden, door de spelling.

In onze eerste Afdeeling hebben wij, zoo wij meenen, op goede gronden betoogd, dat zulke bepalingen, welke een louter willekeurig onderscheid in de spelling van gelijkkluidende, doch in beteekenis verschillende, woorden invoeren, met de beginselen eener gezonde taalkunde onbestaanbaar, en uit dien hoofde verwerpelijk zijn. Dit betoog ontflaat ons van de moeite, om alle bijzondere voorstellen, welke hieromtrent door dezen of genen gedaan zijn,

in

in overweging te nemen; alleen zullen wij over eenige woorden, waarin het gebruik eene dergelijke onderscheiding meer of min gewettigd heeft, kortelijk moeten spreken.

In de eerste plaats komen hier de woorden *aard* (*indoles*), *aardig*, *ontaarden* enz. in aanmerking, waarvóór sommigen in lateren tijd, waarschijnlijk om dezelve van *aardig*, *aardachtig*, dat naar aarde smaakt; of gelijk, te onderscheiden, *aart*, *aartig*, *ontaarten* enz. geschreven hebben, en nog tegenwoordig schrijven. — Doch dat deze onderscheiding geheel willekeurig is, laat zich gemakkelijk bewijzen. Immers heeft TEN KATE reeds opgemerkt, dat *aarde* (*terra*) en *aard* (*indoles*) met elkanderen ten naauwste verwantschap zijn, en het laatste zeer gevoegelijk uit het eerste kan worden afgeleid (*). Hierbij komt, dat de Ouden, offchoon zij ook, ingevolge hunne gewoonte, om niet de *d*, maar alleen de *t* als sluitletter te bezigen, *aart* geschreven hebben, echter altijd *aarden*, *aardig*, *ontaarden* enz. met *d* spelden, gelijk men insgelijks niet zelden het zelfstandig naamwoord *aarde* (*indoles*) ontmoet (†). De *d* vertoont zich ook in het Middeleeuwfche *bastardus* van *bastaard*, als-

me-

(*) II. Deel, bladz. 634.

(†) Voorbeelden hiervan vindt men in de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, VII. Deel, bladz. 318.

mede in de namen *Everard, Bernard, Engelhard, Meinard, Gerhard*. Desgelijks hebben de voornaamste schrijvers van het laatst der zestiende en het begin der zeventiende Eeuw aarden, ontaarden enz. geschreven, gelijk PIETERSON door verscheidene voorbeelden heeft aangetoond (*), waarbij wij, ter nadere bevestiging, nog eenige plaatsen voegen zullen. Dus leest men in den *Hertspieghel* van onzen Nederduitschen Ennius, SPIEGHEL, I. Boek, v. 207.

Wie op zijn doen bedacht let en der dingen aard.

en II. Boek, v. 270. *onaardig* voor *ontaard*:

Zulk acht hemzelve eel, zijn evenmensche *onaardigh*.

Zie ook V. Boek, v. 194; en VII. Boek, v. 429. Hetzelfde woord komt in denzelfden zin en op gelijke wijze geschreven voor in de *Poëzij* van REINIER ANSLO, bladz. 36.

Gy zyt van Abrams bloedt;

Maar bastert naar het hart, verworpen naar 't gemoedt,
Onaardig naar den geest.

On-

(*) Zie zijne vier *Verhandelingen* enz., bladz. 78—82.

Onaárdij, in den zin van *ſlechtheid*, ontmoet men bij HOOFT in zijnen *Hendrik de Grootte*, bl. 112 van de uitgave van 1671: „ Maar de Koning, die „ zó menigh werk van wapenen heels hóófts uitge- „ ſtaan, ende 't leven door de hitte der vyandtlyke „ verbolgenheden gedraagen had, 't ſcheelde wee- „ nigh, óft hy en waar binnen 'skamers, ende in „ zyn hof van Louvre, door een' burgers zoon „ van Paris, ende *d'onaardy* der paapetreeken „ verradelyk omgekomen.” Het bijgebragte is, gelooven wij, meer dan voldoende, om te doen zien, dat de ſchrijfwijze van *aart*, *aartig* enz. noch in den oorsprong des woords, noch in het gebruik der oudſte en beſte ſchrijveren eenigen grond heeft. En hoe zeer dezelve in lateren tijd bij velen is in zwang gekomen, ontbrekt het echter onder de nieuweren geenszins aan achtbare ſchrijveren, die zich aan de echte ſchrijfwijze van *aard*, *aardig*, *ontaarden* enz. gehouden hebben; eene ſchrijfwijze, welke, naar het tegenwoordige gebruik, zelfs algemeener is dan die van *aart*, *aartig*. Het lijdt dus geenen twijfel, of men moet, met verbanning der *t*, de *d*, in *aard* zoo wel als deſzelfs afgeleiden, voortaan de plaats doen behouden, welke haar, overeenkomſtig den oorsprong des woords en den voorgang der oudheid, toebehoort.

Verder verdient het onderscheid onze opmerking, 't welk, ſedert eenigen tijd, door ſommigen is ingevoerd in de ſpelling van *agt* (*octo*) en *acht*, in

achtgeven, door het eerste met eene *g*, het laatste met eene *ch* te schrijven. Dat ook dit onderscheid louter willekeurig is, valt van zelf in het oog. Immers doet de uitspraak ons geen het minste verschil tusfchen beide deze woorden opmerken. En op de afleiding lettende, vinden wij althans geene reden, om het talwoord, 't welk men van het Latijnsche *octo* zou kunnen afleiden, met eene *g*, het andere *acht* met eene *ch* te schrijven. TEN KATE is van gedachte, dat beide woorden van hetzelfde stamwoord afkomstig zijn (*); en hoezeer men dit ook, gelijk hij zelf het meer of min twijfelachtig stelt, voor hoogst onzeker moge houden, blijkt het echter uit den gemelden fchrijver duidelĳk, dat *acht*, in *achtgeven*, volgens deszelfs verouderd wortelwoord eigenlijk eene *g* zou vorderen, gelijk ook te voren reeds door ons werd aangemerkt. Zooveel dus mogen wij uit het voorgedragene wel met zekerheid opmaken, dat de vermelde onderscheiding volstrekt willekeurig is. Daar wij nu in het vorige gezien hebben, dat het nut van dergelijke onderscheidingen zeer gering, ja louter ingebeeld is, vinden wij hoegenaaamd geene reden, om de bedoelde onderscheiding toetelaten, ten ware het gebruik dezelve reeds gevestigd had. Doch hieraan meenen wij, op goeden grond, te mogen twijfelen. Immers bij vroegere fchrijvers vindt men geheel geene fpooren dier onderschei-

(*) II. Deel, bladz. 630.

scheiding; en offchoon men dezelve bij eenige latere schrijvers aantreft, is het er echter verre af, dat zij bij dezen algemeen zou zijn. Althans hebben vele achtbare schrijvers, van welke het genoeg zal zijn een' *WAGENAAR*, *KLUIT* en *STYL* te noemen, dezelve niet in acht genomen. Mijns oordeels, verdient derhalve de voorgestelde nieuwigheid geene navolging, en doet men best met in beide woorden de *ch* te plaatsen, welke door de uitspraak duidelijk gevorderd wordt. Dat men, dit doende, ook *tachtig* behoort te schrijven, behoeft geene herinnering.

. Andere onderscheidingen zijn in het schrijfgebruik zoo algemeen aangenomen, dat het raadzaamst is dezelve te volgen. Van dien aard zijn die van *hart* (*cor*) en *hert* (*cervus*), van *ligt* (*levis*) en *licht* (*lumen*), van *nog* (*adhuc*) en *noch* (*neque*). Hoewel deze onderscheidingen in den grond louter willekeurig zijn, zoo als men, op de bekende verwisfeling der *e* en *æ*, den voorgang der oudheid, en den natuurlijken toon der uitspraak achtgevende, dadelijk zal ontwaar worden, kan men echter en moet men het tegenwoordige gebruik, 't welk dezelve heeft ingevoerd, door derzelve inachtneming te wille zijn. Nog minder bedenkelijkheid is er ten aanzien der onderscheiding van *doch* (maar) en *dog* (een hond), als wordende in het laatste woord de zachtheid der *g* ook bij eene goede uitspraak waargenomen.

§. 10.

Over gebrekkig, godeloos, en meer dergelijke veranderingen in de spelling tot bevordering der regelmatigheid.

Onder de nieuwigheden, welke invoering door sommigen beproefd is, behoort ook het schrijven van *gebrekkig* voor *gebrekig*; *godeloos* voor *goddeloos*; *van dag, des dags, hedendagsch* voor *van daag, des daags, hedendaagsch*; *ik koom, afkomst* enz. voor *ik kom, afkomst*. Dat dit tegen het algemeene gebruik van vroegeren en lateren tijd lijnregt aanloopt, zal zeker geen bewijs behoeven. Er moet dus, gelijk uit het te voren beredeneerde omtrent den invloed van het gebruik op de spelling blijkbaar is, eene gewigtige reden voor de gemelde veranderingen zijn aan te voeren, zullen dezelve ter navolginge verdienen aangeprezen te worden. — Laat ons zien, in hoe verre dit plaats hebbe.

Gebrek, zegt men, heeft in het meervoud *gebreeken*, niet *gebreeken*; dus vordert de regelmaat dat men *gebrekig*, in plaats van het gewone *gebrekkig*, schrijve. Zeer eenvoudig voorzeker is deze opmerking en voor een ieder gereedelijk te maken. Intusfchen is er, tot voor weinige jaren, niemand geweest, die hierdoor bewogen werd, om de aange-

nomene uitspraak en spelling van het woord *gebrek-*
kig te verlaten. Dit, dunkt mij, moet ons natuur-
 lijk tot het besluit brengen, dat de voorgestelde re-
 den van verandering weinig gewigt heeft, althans
 als zoodanig te allen tijde is aangemerkt. De aan-
 gevoerde bedenking is, mijns achtens, genoegzaam
 om ons de voorgeslagene nieuwigheid, als ongepast
 en noodeloos, te doen verwerpen. Kan echter ie-
 mand daarin niet berusten, die bedenke, dat eene
 dergelijke verdubbeling, zoo in hetzelfde woord als
 in afftammelingen, in onze taal niet ongemeen is.
 Voorbeelden hiervan heeft men in *hage* en *hegge*;
leder en *ladder*; *korel* en *korrel*; *gesprekken*, van
spreken; *slikken*, van *sleken*; *kwikken*, van *kwee-*
ken; *schipper*, van *sehip*, *schepen*; *vergifsenis*,
 van *vergeven*; *verwittigen*, van *weten*; *wakker*,
 van *waken*; *zwicken*, van *zwicken*, *zwijsen*, *be-*
zwijsen, en meer anderen. — Hierbij komt nog,
 dat naamwoorden, welke in het enkelvoud eenen
 korten klinker hebben, in het meervoud hunnen
 laatsten medeklinker doorgaans verdubbelen; *bek*,
bekken; *hek*, *heken*; *stek*, *stekken*; *gesprek*, *ge-*
sprekken enz.; zoodat *gebrekkig* van *gebrek* met
 de gewone regelmaat dier woorden ten volle overeen-
 komt (*).

Na

(*) Vergelijk de *Werken van de Maatschappij der Ne-*
derlandische Letterkunde te Leyden, VII. Deel, bladz. 307.

Na het bijgebragte zal het noodeloos zijn bij *godeloos* voor *goddeloos*, gelijk een enkele verkozen heeft te schrijven, bijzonderlijk stil te staan. Dat men *godeloos* schrijvende, ook *godelijk* voor *goddelijk* zou moeten schrijven, is van zelf blijkbaar. Intusfchen herinner ik mij niet, dit bij iemand te hebben aangetroffen. Velen zullen misfchien van oordeel zijn, dat deze woorden hier geheel niet in aanmerking kunnen komen, als moettende, met werping der *e*, *godlijk*, *godloos* gefchreven worden; doch wij zullen in 't vervolg zien, dat deze verwerping der *e* met den aard onzer tale kwalijk ftrookt, en de welluidendheid, waarop zij zeer gezet is, merkelyk benadeelt.

Verder moeten wij nog onderzoeken, wat men te denken hebbe van de felling derzulken, die *van dag*, *des dags*, *hedendagsch*, in ftede van het algemeen gebruikelijke *van daag*, *des daags*, *heden-daagsch*, verkiezen te fchrijven. Welke de reden zij dezer verkiezinge, valt terftond in het oog; doch niet even gemakkelijk laat het zich begripen, hoe men dezelve voor genoegzaam hebbe gehouden, om uit dien hoofde het algemeen aangenomene gebruik te verlaten. Immers, zegt en fchrijft men niet insgelijks *te weeg brengen* voor *te weg brengen*? *slaags raken* voor *slags raken*? *hoofsch* voor *hofsch*, van *hof*? *zijns weegs gaan* voor *zijns wegs gaan*? *paadje* voor *padje*, van *pad*? *blaadje* voor *bladje*, van *blad*? *fcheepje* voor *fchipje*, van *fchip*?

Zegt

Zegt en schrijft men niet *gij gaaft, naamt, spraakt*, niettegenstaande men zegt *ik, hij gaf, nam, sprak*? Wordt niet van het *imperfectum sprak*, het zelfstandige *spraak*, en daarentegen van *spreken, gesprek*; van het *imperfectum genoot*, het zelfstandige *genot*, van *gebood, gebod* afgeleid? Waarlijk een ieder, die op deze en soortgelijke verkortingen en verlengingen der oorspronkelijke vo-kaal achtgeeft, zal eene nieuwigheid moeten afkeuren, welker involging, zoo men aan zich zelve wilde gelijk blijven, eene menigte van andere nieuwigheden zou met zich slepen, en het eens gevestigde taalgebruik het grootste geweld aandoen (*).

Iets meer valt er te zeggen voor *ik koom, gij, hij koomt*. De doorgaande regelmaat onzer werkwoorden pleit zeker voor deze schrijfwijze; en van daar ook dat dezelve bij vroegere schrijvers niet zoo geheel vreemd is, als wel andere voorlagen van lateren tijd. Intusfchen zal niemand ontkennen, dat het doorgaande gebruik wil, dat men schrijve, *ik kom, gij, hij komt*. Oudtijds, namelijk, zeide men voor *komen* ook *kommen* (†), gelijk nog in het Hoogduitsch en het Landvriesch plaats heeft. Dit wordt ook bevestigd door het Engelsch, alwaar men

to

(*) Men vergelijke wederom de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leyden*, VII. Deel, bladz. 317.

(†) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 571.

to come en *he comes* schrijft, even als *to hope* en *he hopes*; doch het eerste uitspreekt *to com*, *he coms*, het laatste daarentegen *to hoop*, *he hoops*. Van dit *kommen* wordt regelmatig *ik kom*, *gij*, *zij komt* gevormd, even als van *brommen*, *grommen*, *ik brom*, *grom*, *gij*, *hij bromt*, *gromt*. Waarom nu niet aan het gebruik toegegeven, 't welk in de onbepaalde wijze en het deelwoord *komen*, *gekomen*, doch voor het overige in het enkelvoud *ik kom*, *gij*, *zij komt*, van het oude *kommen*, wil geschreven hebben? Ik althans zie hierin geene meerdere onregelmatigheid, dan dat men *verloor*, *verloren*, en daarentegen *ik verlies*, *verliezen*, niet *ik verliet*, *verlieren* schrijft. Wat de zelfstandige naamwoorden *komst*, *aankomst*, *afkomst*, en dergelijke, *aangaat*, voor derzelver verandering in *koomst*, *aankoomst*, *afkoomst* is nog minder reden. Impers, al geeft men toe, dat men *hij kooft* voor *hij komt* moet schrijven, volgt hieruit echter geenszins, dat men *koomst*, *aankoomst*, *afkoomst* behoort te schrijven. Men denke slechts aan het geen wij te voren zeiden omtrent het verschil, 't welk tuschen grondwoorden en afgeleide, ten aanzien der vokaalverkorting of verlenging, plaats heeft, en men zal de gegrondheid onzer aanmerkinge terstond gevoelen. Van *genoot*, *gebood* zagen wij daar, dat *genot*, *gebod* afkomstig zijn, waarbij men nog voege *schot* van *shoot*; *belofte* van *beloven*, *beloofde*; *zog* van *zoog*, en meer anderen. En waarom zou dan niet

op

op dezelfde wijze *komst* van *komen*, *hij kooft*, oorspronkelijk kunnen zijn? — Uit al het bijgebragte meen ik op goeden grond te mogen besluiten, dat er geene zwarigheid is, om het algemeenste gebruik, in het schrijven van *ik kom*, *gij*, *hij komt*, te volgen, en dat voor *kooft*, *afkooft*, in stede van *komst*, *afkomst*, volstrekt geene genoegzame reden valt aan te voeren.

§. II.

Over het terugbrengen der schrijfwijze van eenige woorden tot hunnen oorsprong.

Wij gaan thans over tot de overweging van zulke veranderingen in de spelling van eenige woorden, waardoor men dezelve nader zoekt te brengen tot hunnen oorsprong, en zullen bij die gelegenheid de ware spelling van een enkel woord trachten op te sporen, welks schrijfwijze door het gebruik niet genoeg bepaald is.

In de eerste plaats trekt hier onze aandacht het schrijven van *wijleer* of *wijleneer* voor *weleer*. Deze verandering heeft eenen wakkeren voorstander gevonden in den taalkundigen FORTMAN, die het gezag der Oudheid tot verdediging van dezelve inroept (*). Zijne aanmerkingen zeker maken het

hoogst

(*) Zie zijne *Taalkundige Aanmerkingen*, geplaatst achter zijne *Dichtlievende Mengelingen*, bladz. 81 en 82.

hoogst waarschijnlijk, dat *weleer* uit *wijleer* verbeterd is, welk *wijl*, in die zamenstelling, de beteekenis heeft van eenige, het zij korte, het zij lange, uitgestrektheid van tijd, gelijk men nog zegt *bij wijlen* voor *somtijds*. Doch tegen deze hernieuwing der oudste en oorspronkelijke schrijfwijze valt in te brengen, dat de oudheid en algemeenheid der verbastering in dezen dezelve te vreemd en zonderling doet voorkomen, dan dat men daarin eene algemeene navolging verwachten mag. Reeds ten tijde van KILLIAAN, en dus voor meer dan twee eeuwen, was *weleer* in Holland algemeen in gebruik, en werd *wijleer* of *wijleneer* als een verouderd woord aangemerkt. En zal die hernieuwing wel eenig wezenlijk nut aanbrengen? Zal zij niet veeleer duisternis dan duidelijkheid veroorzaken? *Weleer* is aan ieder bekend; maar *wijleer* of *wijleneer* zal, geloof ik, voor het grootste deel, zelfs der geoefende Nederlanderen, onverstaaubar zijn. En geen wonder, daar het zelfstandige *wijl* of *wijle*, in de algemeene beteekenis van *tijd*, reeds meer of min verouderd is. Voeg hierbij, dat men, dit voetspoor volgende, nog meerdere vreemde schrijfwijzen zou moeten invoeren, als van 't *viel ligt* voor het gebruikelijke *veelligt*, *magschien* voor *misschien*, en wat dies meer is. Wij achten het derhalve raadzaam en noodzakelijk, zich aan het eens gevestigde gebruik te houden, en twijfelen niet, of ieder, die het gezegde in onze eerste Afdeeling, omtrent het gezag van het gebruik op de

de spelling, aandachtig overwogen heeft, zal ons hierin zijne toestemming geven.

Eene andere min gegronde nieuwigheid is het schrijven van *lezenaar* voor het gebruikelijke *lesfenaar*. Men wil deze verandering om de afleiding des woords van *lezen*; doch bedenkt niet, dat de *z* meermalen in *sf* verandert, als *bezien* en *besfen*, *broze* en *brosfe*, *lozen* en *losfen*. Doch, 't geen nog meer afdoet, de afleiding zelve van *lezen* is aan merkelijke zwarigheden onderhevig, en die van het zelfstandige *lesfe* veel natuurlijker en aannemelijker. Leidt men het woord van *lezen* af, zoo zou het, volgens de opmerking van den Hoogleraar KLUIT (*), moeten beteekenen *iemand, die leest, of een werktuig, dat leest*, even als *wandelaar, makelaar, en snuiter, stamper*, waarvan de laatsten van personen tot zaken zijn overgebracht. Veel eigenaardiger dus acht men *lesfenaar* met TEN KATE (†) afkomstig te zijn van het zelfstandige *lesfe*, als waarvan en waarop gemeenlijk de lesfen gegeven worden.

Tot de veranderingen, welke hier in aanmerking moeten komen, behoort ook het schrijven van *eensgelyks* voor het gebruikelijke *insgelyks*. Dit laatste,

(*) Zie de *Aanmerkingen over eenige nieuw ingevoerde wijzen van spreken en schrijven*, in de *Algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen* voor 1800, No. 9, bladz. 403. van het *Mengelwerk*.

(†) II. Deel, bladz. 263.

ste, namelijk, beschouwt men als eene verbastering van het eerste, en wil dus het echte woord *eensgelijks* hersteld hebben. Doch deze meening is, geloof ik, ongegrond, en *eensgelijks*, en *insgelijks* zijn in der daad twee verschillende uitdrukkingen, welke oudtijds in denzelfden zin gebruikt werden, gelijk KILIAAN ook beide heeft opgeteekend. *Insgelijks* achte ik bij verkorting gesproken te zijn uit *in des gelijks*, 't welk, mijns oordeels, klaarlijk bevestigd wordt door de volgende plaats van MELIS STROKE, alwaar men de uitdrukking in haar geheel aantreft, V. Boek, v. 1044:

Daer laghen *in des gbelike*
Syn wyf en syn dochter mede.

Dat het voorzetsel *in* hier den tweeden naamval regeert, kan niemand vreemd dunken, die bedenkt, dat onze voorzetselen oudtijds zeer dikwijls den tweeden naamval achter zich ontvingen, als *in tijds*, *voor 's hands*, *in der daad*, en dergelijken. Er is derhalve geen grond voor de voorgelagene verandering, en niemand voorzeker zal het ongebruikelijke *eensgelijks*, voor het gebruikelijke en even onberispelijke *insgelijks*, verkiezen. Doch al ware het laatste ook verbasterd uit het eerste, dan nog zou er geene genoegzame reden zijn, om van de gebruikelijke schrijfwijze af te gaan. — Immers, wilde men de woorden tot hunne ware gedaante terug brengen

brengen, hoe vele vreemde veranderingen zou men dan niet moeten aannemen? Men schrijve dan ook 't *viel ligt* voor *veelligt*; *magschien*, of 't *mag geschien* voor *mischien*; *te hande*, *al te hande* voor *thans*, *althans* (waarover in 't vervolg nader); *iemer*, *niemer* voor *immer*, *nimmer*; alsmede, welke voorbeelden hier nog meer ter zake doen, *eetmaal*, *eetgroen* (*) voor *etmaal*, *etgroen*; *enkel* voor *enkel* (†); *eenlif* voor *elf* (§), gelijk deze woorden volgens hunnen oorsprong moesten geschreven worden ([].

Wij moeten bij deze gelegenheid ook iets in het midden brengen over *zedelcer* of *zedenleer*, *zedekunde* of *zedenkunde*, *zedelijk* of *zedenlijk*. De laatste schrijfwijze is, sedert eenigen tijd, door sommigen ingevoerd, terwijl de eerste met het algemeene spraak- en schrijfgebruik overeenkomt, en zich ook door meerdere welluidendheid aanbeveelt. De reden der verandering is zeker, omdat *zedenleer* is *leerder zeden*, *zedenkunde*, *kunde der zeden*. Doch

ZOO

(*) Dus vindt men deze woorden bij KILIAAN gespeld. Zie ook TEN KATE, II. Deel, bladz. 176, en het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* van den Heer WEILAND.

(†) Zie het *Woordenboek* van KILIAAN.

(§) Zie TEN KATE, II. Deel, bladz. 78 en 127.

([]) Vergelijk de *Algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen* voor 1800, No. 6, bladz. 255. en volg. van het *Mengelwerk*.

O

zoo ook is *wapenkunde*, *kruidkunde*, *kunde der wapenen*, *kruiden*; zoo is *wagenmaker* iemand, die *wagenen*, *uurwerkmaker* iemand, die *uurwerken* maakt. Ook zegt het niets, dat *zeden*, althans in dien zin, welken het in de opgegevene zamenstellingen heeft, alleen in het meervoud gebezigd wordt. Immers zijn de woorden *ouders*, *ouderen* en *hersenen* insgelijks alleen in het meervoud in gebruik; en nogtans zegt men *ouderlijk*, *ouderloos*, *ouderliefde*, *hersenloos*, *hersenspan*, *hersenschim*. Het blijkt dus, dat er hoegenaamd geene reden is, om van de gebruikelijkste schrijfwijze af te wijken, maar deze integendeel met de *analogie* der tale volmaaktelijk strookt, terwijl de nieuwere tegen dezelve aanloopt (*).

Van andere nieuwigheden, welke nog mindere navolging verdienen dan de voorgestelde, zal het noodeloos zijn hier in het breede te spreken. Van dezen aard is het schrijven van *eerstvaders* voor *aartsvaders*, 't welk minder een verschil van spelling is, dan wel de invoering van een nieuw woord in stede van het gebruikelijke. *Aarts* toch is geenszins eene verbastering van *eerst*, maar, door middel der Latijnsche taal, van het Grieksche *αρτις*, bij ons, even als bij alle Noordsche volken, te gelijk met

(*) Zie dit breeder ontwikkeld in mijne *Prijzverhandeling* II. Afdeeling, I. Hoofdstuk, §. 3.

met den Christelijken Godsdienst, in gebruik gekomen (*).

't Geen omtrent *eerstydens* gezegd is, geldt ook omtrent *gaanderij* voor *galerij*. Het laatste is, gelijk honderd andere woorden, uit de Fransche in onze taal ingelijfd, en door het algemeene gebruik gewettigd. Het eerste is een nieuw woord, tot welks invoering geene noodzakelijkheid is (†).

Eene andere nieuwigheid van onzen tijd, om name-lijk *lamptaren*, voor *lantaarne* of *lantaren* van het Fransche *lanterne*, te schrijven, verdient naauwelijks eenige wederlegging. Men heeft hierdoor getracht het woord Nederduitsch te maken, doch niet bedacht dat *taren* geenszins tot onze taal behoort. Beter ware men in zijn oogmerk geslaagd, zoo men *lamp-toren* had verkozen te schrijven. Doch het verdriet ons hierbij langer stil te staan. Liever willen wij beproeven, om de onzekere spelling van een enkel woord, door het raadplegen der afleidinge, te vestigen.

De woorden, door ons bedoeld, zijn *litteeken* en *likdoren*, zoo als dezelve in de doorgaande uitspraak luiden. In het schrijfgebruik heerscht hieromtrent eene

(*) Zie het *Glossarium* van WACHTER op *Erz*, en vooral het *Nederduitsch taalkundig Woordenboek* van WEILAND op *aarts*.

(†) Zie WEILAND in zijn *Woordenboek*. Volgens KILIAAN is *galerij*, met verwisfeling der *l* en *n*, voor *ganerij*, van *gaan*.

eene groote onzekerheid, zoo als blijkt uit de spelling van *lyteeken*, *leedteeken*, of *lidteeken*; *lijdoren*, *likdoren* of *liddoren*, welke men bij onderscheidene schrijvers aantreft. De schrijfwijze van *lidteeken* is wel de gebruikelijkste, en reeds van hoogen ouderdom; die van *liddoren* heeft zijnen oorsprong uit het begrip, dat de eerste lettergreep in beide woorden dezelfde herkomst heeft, en uit de onbekendheid van het in de uitspraak gebruikelijke *lik*. Doch een ieder gevoelt, hoe weinig hier de beteekenis van *lid*, *leden* in de zamenstelling te pas komt, en vruchteloos zal men in de Oudheid naar eene andere meer passende zoeken. Raadpleegt men die zelfde Oudheid omtrent de spelling der genoemde woorden, men vindt daarin, ten aanzien van *lidteeken*, wel geene eenparigheid; maar ontmoet nogtans meermalen in dit woord eene spelling, welke deszelfs eerste lettergreep doet overeenkomen met het gebruikelijke *lik* in *likdoren*, de spelling namelijk van *lijk*- of *likteeken* (*). Ervarene taalkenners, hierdoor op het spoor der ware afleiding dezer woorden gebragt, hebben vermoed dat *lijkteeken*, *lijkdoren* de echte spelling zijn zou, en dit vermoeden bevestigd gevonden door de ontdekking,

(*) Deze komt ook voor bij KILIAAN, die echter deze woorden verkeerdelijk tot *lijk*, *gelijk* brengt. Zie voorts over de verscheidenheid der oude spelling in het woord *litten* de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, VII. Deel, bladz. 314 en 315.

king, dat *lijk* oudtijds de algemeene beteekenis van *vleesch* gehad heeft, en zoo wel van een *levend* als *dood* ligchaam gebruikt werd, in welke eerste beteekenis het nogtans reeds zeer vroeg in onbruik is geraakt. Dat intusfchen de beteekenis van *vleesch*, en wel *levend vleesch*, als mede die van een *levend*, zoo wel als van een *dood ligchaam*, oorspronkelijk aan het woord *lijk* eigen is geweest, blijkt klaarlijk uit verscheidene plaatsen van het *Evangelium Moesogothicum*, in welke het woord *leik* voor *levend vleesch* of een *levend ligchaam* gebruikt wordt. In de beteekenis van *vleesch* komt dit woord tweemaal voor in de plaats van *Marcus*, Hoofdstuk X: v. 8: „ Ende „ die twee sullen tot één *vleesch* zijn; alsoo dat fy „ niet meer twee en zijn, maer één *vleesch*;" gelijk mede *Lucas* III: 6: „ Ende alle *vleesch* sal de salig- „ heyt Godts sien." In de beteekenis van *ligchaam* wordt het Moesogothische *leik* tweemaal gebruikt in het 25 vers van het VI Hoofdstuk van *Mattheus*, welke plaats in onze vertaling dus luidt: „ daerom segge ick u: Zijt niet besorgt voor uw „ leven, wat gy etan, ende wat gy drincken sult: „ noch voor uw *lichaem* (*leik*), waermede gy u klee- „ den sult. Is het leven niet meer dan het voedtsel „ en het *lichaem* (*leik*) dan de kleedinge." Dezelfde beteekenissen heeft ook het Angelsaxische *lik*, en in het oud Duitsch wordt het woord *leich* insgelijks van een *levend ligchaam* gebezigd (*). Deze beteekenis

van

(*) Zie JUNIUS in *Glossario Gothico*, pag. 229 en 230.

van *leich* is bewaard gebleven in de Hoogduitsche woorden *leichdorn*, *leichmal*, welke volmaaktelijk met ons *lijkdoren*, *lijkteeken* overeenstemmen. Er is dus geen twijfel, of deze is de ware en oorspronkelijke spelling der genoemde woorden, en *lijkdoren* beteekent eigenlijk *een doren in het vleesch*, *lijkteeken* *een teeken in het vleesch*, als het overblijffel van eene geheelde wonde (*). Geen wonder intuschen, daar het woord *lijk*, in de beteekenis van *vleesch* of *lichaam*, reeds zoo vroeg in onbruik is geraakt, dat men van de echte schrijfwijze sedert lang reeds meer of min is afgeweken. De overgang van *lijk* tot *lik*, in *likdoren*, is zeer natuurlijk en gemeenzaam, als blijkt uit *slijk* en *slik*, *begrijp* en *begrip*, *dikwijls* en *dikwils*.
En

en WACHTER in *Glossario Germanico* bij het woord *leich*: *corpus animatum*. Deze beteekenis van *leich* of *lich* komt ook voor in de volgende plaats van OTFRIDUS, Lib. IV. cap. XXIX. v. 89, alwaar gesproken wordt van het kleed van Christus, over 't welk bij de kruifiging het lot geworpen werd:

Teiz uuara in ala lichi
thera finera lichi.

dat is, volgens de vertaling van SCHILTER:

Ut esset undiquaque congruum
suo corpori.

(*) Zie TEN KATE, II. Deel, bladz. 280, en de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*. VII. Deel, bladz. 313—316.

En dat de Ouden, of van den oorsprong des woords onkundig, of daarop geen acht gevende, *litteeken* voor *lijkteeken* of *likteeken* uitgesproken en geschreven hebben, zal niemand verwonderen, die de geringheid der verandering en de meerdere gemakelijkheid in aanmerking neemt, welke de uitspraak van *litteeken* boven die van *likteeken* heeft. — Maar zal men dan in het toekomende *lijkdoren* en *lijkteeken* behooren te schrijven? Dit komt zeker met de afleiding best overeen, doch wijkt van het tegenwoordige gebruik wat verre af. Ik zou dus een' middelweg verkiezen en de schrijfwijze van *likdoren*, *likteeken* voor slaan, waardoor en aan de afleiding voldaan, en tevens aan het gebruik te gemoet gekomen wordt.

§. 12.

Mag men in sommige gevallen, overeenkomstig het algemeene spraak- en schrijfgebruik, eene letter weglaten, welke tot den eigenlijken aard en oorsprong des woords behoort?

De beslissing dezer vrage hangt grootendeels af van het meerdere of mindere belang, 't welk in de aanwijzing van den eigenlijken aard en oorsprong eens woords gesteld moet worden. Waar deze, het zij om het gebruik, waartoe het woord veranderd is, het zij om andere redenen, geene nuttigheid heeft, kan, geloof ik, de weglating eener enkele letter gee-

ne gegronde zwaarigheid ontmoeten. Doch laat ons liever tot bijzonderheden overgaan, en onderzoeken, wat men omtrent die weglatingen moete oordeelen, op welke wij hier het oog hebben.

Eerstelijk komen hier de woorden *thans*, *althans* in aanmerking, waarvoor sommigen, sedert eenigen tijd, verkozen hebben *thands*, *althands* te schrijven. Zeker is het, dat deze laatste schrijfwijze de woorden nader tot derzelver waren oorsprong terugbrengt. Immers schreef men, gelijk deskundigen bekend is; voor *thans*, *althans*, oudtijds *te hande*, *al te hande*, of *te hands*, *al te hands*. Doch, daar men deze uitdrukkingen alleen in den zin van bijwoorden gebruikte, begon men dezelve weldra tot één woord te verkorten, zekerlijk begrijpende, dat dit bepaalde gebruik de aanwijzing der onderscheidene bestanddeelen dier uitdrukkingen geenszins vorderde. En wat nu was natuurlijker, dan dat men de *d*, welke zich niet dan bezwaarlijk liet uitspreken, en dus in het spraakgebruik welhaast verloren moest gaan, ook in het schrift, als op de uitspraak gebouwd zijnde, spoedig liet varen? Immers was er geene reden, om de *d* in het schrijfgebruik te behouden, daar de aanwijzing van den waren aard en oorsprong der woorden niets kon bijdragen, om derzelver gebruik en beteekenis als bijwoorden in het licht te stellen. Opmerkelijk intuschen is het, dat men de *h*, welke in de uitspraak niet of nauwelijks wordt waargenomen, in het schrijfgebruik bestendig behouden heeft. Zoo ik

mij

mij niet bedriege, levert dit een bewijs op, dat men in de spelling dezer woorden niet geheel roekeloos en onbedacht is te werk gegaan. Mijns achtens, namelijk, heeft men de oorzaak daarvan te zoeken in de zorg, dat *thans*, *althans* niet verward werd met *tans* in *nogtans*; waar het niets anders dan een eenvoudige uitgang is. Men ziet uit het voorgedragene, hoe weinig reden er zij, om met verscheidene nieuwere schrijvers *thands*, *althands*, voor het van ouds gebruikelijke *thans*, *althans*, te schrijven; eene spelling, naar welke de uitspraak, op gemakkelijheid gesteld, zich bezwaarlijk kan schikken.

Het geen wij straks zeiden omtrent *tans* in *nogtans*, zal mischien sommigen vreemd schijnen, die aan de nieuwere schrijfwijze van *nogthans*, of 't geen nog meer van de waarheid afwijkt, van *nogthands* gewoon zijn. Doch deze schrijfwijze berust op eene geheel valsche vooronderstelling, dat namelijk *nogtans* zamengesteld is uit *nog* en *thans*, *althans*; eene onderstelling, welker valsheid reeds hoogst vermoedelijk wordt door de opmerking, dat *nogtans*, in zijne beteekenis, volstrekt niets gemeens heeft met *thans*, *althans*. Doch de verkeerdheid dier onderstelling en de waarheid van ons beweerde, dat *tans* in *nogtans* niets anders dan een eenvoudige uitgang is, wordt boven allen twijfel gesteld door de opmerking, dat de Ouden nooit *nog te hande*, of *nog te hands*, maar altijd *nochtan* schreven, waarachter naderhand, met verandering der *ch* in *g*, de *s* gevoegd is. Dus

leest men in MAERLANTS *Spiegel Historiael*, I. Paert.
III. Boek, cap. xv. v. 69, I. Deel, bladz. 198.

Nochtan hevet die moghenthede
Boven alle saken die waerhede.

en bij MELIS STROKE, I. Boek, v. 108.

Nochtan predicte hi metter spoet.

en III. Boek, v. 491.

Nochtan gaf Willam tier stont.

Naderhand voegde men, gelijk gezegd is, de *s* achteraan; en op die wijze wordt het woord bij schrijvers der zestiende en zeventiende Eeuw altijd gevonden, doch nimmer treft men bij deze de *h* achter de *t*, veelmin *nogthands*, aan. Ook TEN KATE, HUYDE-COPER, WAGENAAR en andere achtbare schrijvers der achttiende Eeuw houden de spelling van *nogtans* bestendig vast; welk een en ander, naar wij gelooven, voldoende geacht zal worden ter staving van ons gezegde, dat *tans* in *nogtans* een eenvoudige uitgang is, en met *thans*, *althans* niets gemeens heeft (*). Doch laat ons terugkeeren tot die uitlatingen eener enkele letter, waarvan wij begonnen hebben te spreken.

Gelijk in *thans*, *althans*, zoo heeft het algemeenste spraak- en schrijfgebruik de *d* ook weg doen vallen in
door-

(*) Vergelijk de *Bijdragen*, II. Deel, bladz. 327.

doorgaans, volgens, trouwens, willens en wetens, welke allen eigenlijk deelwoorden zijn in den tweeden naamval staande, maar welke het gebruik alleen voor bijwoorden heeft doen gelden. Doch, sedert eenigen tijd, hebben sommigen den oorspronkelijken vorm der gemelde woorden, bijzonderlijk in *doorgaans* en *volgens*, hersteld, door te schrijven *doorgaands* en *volgends*. Wij erkennen gaarne, dat van deze schrijfwijze, ook bij vroegere schrijvers, hier en daar voorbeelden zijn aan te treffen; doch de algemeene uitspraak wil zekerlijk, gemakshalve, de *d* hebben weggelaten, en het schrijfgebruik heeft zich hiernaar meest geschikt. En waarom zou men weigeren der uitspraak in dezen toe te geven? Immers is de juiste aanwijzing van den eigenlijken vorm dezer woorden van weinig belang, daar dezelve alleen voor bijwoorden gebezigd worden, over welke, gelijk wij te voren reeds hebben opgemerkt, het gebruik, zich naar korthed en gemakkelijkerheid schikkende, zijn gezag meest heeft doen gelden. *Mischien* voor *magchien*, of *mag geschiën*, *veelligt* voor 't *viel ligt* werden reeds te voren, als voorbeelden hiervan, door ons bijgebragt. Hetzelfde is ook kennelijk in *vergeefs*, *te vergeefs*, 't welk eene verkorting schijnt te zijn van *te vergevens*, het lijdend deelwoord in den tweeden naamval van het werkwoord *vergeven*, in de beteekenis van *male dare, dando perdere, dando errare*, welke, onder andere, door KILIAAN wordt opgegeven. Zoo men *doorgaands, volgens* verkiest te schrijven, zal men ook

trou-

trouwends, willends en wetends moeten schrijven, waarin de *d* echter, ook door het schrijfgebruik, eenpariglijk verworpen wordt. En heeft men, gelijk zeker vrij waarschijnlijk is, *ergens*, met TEN KATE (*), voor een verouderd deelwoord te houden, zoo geven men ook in dit woord en in *nergens* aan de *d*, in weerwil van het algemeene gebruik, plaats. Doch wij meenen reeds genoeg gezegd te hebben ter verdediging van die schrijfwijze, welke met de algemeene uitspraak meest overeenstemt, en vertrouwen, dat niemand zwaarigheid zal maken, om, overeenkomstig daarmede, *doorgaans, volgens* te schrijven, eene schrijfwijze, welke ook door het gezag van WAGBNAAR bevestigd wordt.

Het schrijven van *schierlijk* voor *schielijk* kunnen wij hier insgelijks niet met stilzwijgen voorbijgaan. Men zal zeker de uitspraak van eenige bijzondere plaats, met name de Rotterdamsche, ter bevestiging der eerste schrijfwijze niet bijbrengen, daar de algemeene uitspraak, welke alleen ten grondslag der spelling kan strekken, onbetwistbaar *schielijk* zonder *r* doet hooren. Doch de eigenlijke reden der voorgestelde nieuwigheid (want dezen naam mag *schierlijk*, met opzigt tot het schrijfgebruik, te regt dragen) is zekerlijk gelegen in de afleiding des woords van het oude *schiers*, 't welk in vroegere tijden hetzelfde bete-

(*) II. Deel, bladz. 633.

teekende, als *schielijk*. Dus leest men bij MELIS STROKE, I. Boek, v. 96:

Doe fende hi in den lande *sciers*
Willebroerde.

IX. Boek, v. 1081:

Dies si hem berieden *sciers*.

en bij JAN VAN HEELU, aangehaald door HUYDECOPER OP MELIS STROKE, III. Deel, bladz. 319.

Sine lieden en merden niet,
Want si waren bereet *sciers*.

Intusschen is de opgegevene beteekenis van *schiers* ganschelijk verouderd, wordende *schier* thans alleen gebruikt voor *bijna*. Wel verre dus, dat het volgen der afleiding enig nut zou aanbrengen, baart zulks integendeel duisternis en verwarring, daar de beteekenis van *schierlijk* met die, waarin *schier* thans gebruikt wordt, voltrekt geene gemeenschap heeft. Men houde zich dan aan het algemeene gebruik, 't welk, waarschijnlijk om de meerdere gemakkelijheid der uitspraak, *schielijk* voor *schierlijk* gewild heeft.

Ook over *geenzins* of *geenszins*, *eenigzins* of *eenigszins*, *anderzins* of *anderszins* moeten wij hier met een woord spreken. Men vindt hiervoor ook wel eens *geensints*, *eenigsints*, *andersints* geschreven;

doch

doch de laatste lettergreep is blijkbaar de tweede naamval van *zin*, en gevolgelijk moet de *z* de plaats der eerste *s* innemen, en komt de *t* geheel niet te pas. De vraag is alleen, of men achter *geen*, *eenig*, *ander*, even als achter *zin*, het teeken van den tweeden naamval plaatst, of de *s* weglaten zal. Het laatste komt met de gewone uitspraak, het eerste met het thans aangenomen schrijfsgebruik meest overeen, 't welk echter, ten aanzien van *eenigszins*, *anderszins*, minder eenparig is dan van *geenszins*. In *geenszins* derhalve komt het mij best voor de *s* te behouden; doch in *eenigzins*, *anderzins*, waar de *s* zich achter de *g* veel bezwaarlijker laat uitspreken, dan in *geenszins*, zie ik geene zwarigheid om dezelve, op het voetspoor van velen, weg te laten. Hetzelfde is het geval met *eensdeels* en *anderdeels*, waar de *s* altijd achter *een*, doch zelden achter *ander* geplaatst wordt. Dus schrijft men ook *oudtijds*, *eerstdaags*, niet *oudstijds*, *eerstdaags*; doch integendeel *diestijds*, niet *dietijds*. Om trent *alzins*, *allezins* of *alleszins*, alle welke schrijfwijzen meer of min in gebruik zijn, worde nog met een woord aangemerkt, dat die van *allezins*, onzes oordeels, verkieslijkst is, als met het doorgaande spraak- en schrijfsgebruik meest overeenstemmende. In hetzelfde gevoelen schijnt de Heer WEILAND te staan; althans vindt men in zijn Woordenboek *allezins* opgeteekend.

§. 13.

Over *Amsterdam* of *Amsteldam*; *regter*, *slinkerhand* of *regte*, *slinkehand*; *in der daad*, *met der daad*, of *in de daad*, *met de daad*; *daar en boven* of *daar te boven*.

Daar de voorgestelde bijzonderheden niet gevoegelijk onder eene der vroegere afdelingen vervat konden worden, zullen wij over dezelve, als in deze Verhandeling niet met stilzwijgen mogende voorbij worden gegaan, hier ter plaatse kortelijk spreken.

Voor *Amsterdam* of *Amsteldam* schreef men oudtijds *Amstelredam*, dat is, *Amstelerdam*, of *dam van den Amstel*, even als *Rotterdam*, *dam der Rotte*. Naderhand maakte men hiervan, bij verkorting, *Amsterdam*. Dat deze verkorting reeds vroeg in zwang kwam, leert ons KILIAAN, bij wien men alleen *Amsterdam* geschreven vindt. Dezelfde schrijfwijze komt bij HOOFT, VONDEL en de verdere schrijvers der zeventiende Eeuwe voor. Ook in de eerste helft der achttiende Eeuwe hield dezelve doorgaans stand; althans maakt WAGENAAR in zijne *Beschrijving van Amsterdam*, waarvan het eerste Stuk in 1760 het licht zag, van de schrijfwijze van *Amsteldam*, als van eene nieuwigheid, gewag. Ter zelfder plaatse meldt ons die taalkundige schrijver, dat hij *Amsterdam* verkiest te schrijven, niet slechts

om

om zich naar het tegenwoordig gemeen gebruik te voegen, maar, voornamelijk, om te nader te blijven bij de oude schrijfwijze van *Amstelredamme*. Hij verklaart echter de zulken, die liever *Amsteldam* schrijven, niet te willen veroordeelen, daar men op gelijken grond *Amsteldam* schijnt te mogen schrijven, als men *Schiedam*, niet *Schie-erdam*, *Edam*, niet *Ee-erdam* of *T-erdam* zegt en schrijft (*). Sedert WAGENAARS tijd is *Amsteldam* meer algemeen in zwang gekomen; doch ik twijfel nogtans, of men, met den kundigen schrijver van het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek*, wel zonder bepaling zeggen kunne, dat *Amsteldam* meest in gebruik is. Van het spraakgebruik althans laat zich veeleer het tegendeel zeggen: en, wat het schrijfsgebruik aangaat, hoewel vele achtbare schrijvers van den laatsten tijd *Amsteldam* spellen, zijn er echter ook mannen van naam, die *Amsterdam* behouden, als een HUISINGA BAKKER, STYL, BILDERDYK en anderen. Het gebruik kan dus, mijns achtens, hier kwalijk beslissen; of, zoo er eenig overwigt plaats heeft, wordt dit voor de schrijfwijze van *Amsterdam* gevonden. En, wat andere gronden betreft, in *Amsteldam* valt zeker de zamenstelling van *Amstel* en *dam* duidelijker in het oog, dan in *Amsterdam*; doch ook dit laatste doet die zamenstelling klaar genoeg

(*) Zie WAGENAARS *Beschrijving van Amsterdam*, I. Stuk, bladz. I. van de uitgave in fo.

hoeg kennen, en wordt door WAGENAAR zeer natuurlijk afgeleid uit de oude spelling van *Amstelredam*. Het komt mij dus voor, dat de schaal hier vrij juist in evenwigt hangt, en er gevolgelyk geen andere grond ter beflissinge overschiet, dan welken het gezag van onzen grooten WAGENAAR ons aanbiedt, wien wij, om voldoende redenen, zoo wij meenen, dit regt in twijfelachtige gevallen hebben toegekend, en wiens voorgang, blykens het te yoren gezegde, de spelling van *Amsterdam* aanbeveelt.

De tweede bijzonderheid is de spelling van *regte*, *slink hand*, *zijde*; of *regter*, *slinker hand*, *zijde*. De laatste schryfwijze komt met het doorgaande gebruik van vroegeren en lateren tijd meest overeen, en wordt ook bevestigd door 't geen men in de dagelyksche zamenfprekinge hoort. Doch men brengt hier-tegen in, dat die schryfwijze ongerijmd is, als de woorden, *regte*, *slink*, in den vergelijkenden trap plaatsfende, welke men meent dat hier geheel on-gepast is. Al ware dit zoo, zou het echter, onzes achtens, onraadzaam zijn, van een zoo langdurig en diep geworteld gebruik af te wijken. *Regte*, *slink hand*, *regte*, *slink zijde* zijn op zichzelve reeds zeer vreemd en stootend; doch hoe veel stootender wordt het, wanneer men van *den regten vleugel*, of van *een regt oog*, *een slink been* spreekt, om nu te zwijgen van de dubbelzinnigheid der eerste uitdrukking, welke men ook van den *bedoelden vleugel* zou kunnen opvatten? Doch wij behoeven hierop niet aan

P

te

te dringert; daar de vergelijkende trap in *regter*, *slinker hand*, *zijde*, bij nader toezigt, verre van ongepast, veeleer zeer gepast blijkt te zijn. Immers heeft hierbij in der daad eene vergelijking plaats, daar het denkbeeld van *regter* tevens dat van *slinker*, en zoo omgekeerd, met zich voert. Dus spreekt men van *het meerder deel* in tegenstelling van *het minder*, van de *lagere klassen des volks* in tegenstelling van de *hoogere*, van eene *nadere verbindtenis* in tegenstelling van eene *vroegere*. Men zegt, *de weste, ooste wind waait*; maar daarentegen spreekt men van den *ooster, wester hoek*, of *gevel*, zekerlijk omdat het geen *een' ooster hoek* of *gevel* heeft, te gelijk *een' wester* heeft, en zoo omgekeerd, en dus deze denkbeelden niet stellig, maar vergelijkend zijn. Het besluit hiervan is, dat de aangenomene schrijfwijze van *regter*, *slinker hand*, *zijde* enz. op goede gronden rust, en gevolgelyk, zoo om hare inwendige redelykheid, als algemeenheid, alleen navolging verdient (*).

In de daad, met de daad, voor het meer gebruykelijke *in der daad, met der daad*, is, taalkundig beschouwd, voorzeker onberispelyk; doch waar-

toc

(*) Men vergelyke vooral de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, VII. Deel, bladz. 308—313, alwaar het gezegde breeder ontwikkeld, en de aangenomene schrijfwijze door vele voorbeelden uit de Oudheid bevestigd wordt.

toe de verandering? Immers zegt en schrijft men algemeen, *in der ijl, in der haast, uit der mate, in der tijd, met der tijd* (*). Of zal men hiervoor *in de ijl, in de haast, uit de mate* schrijven? Dit zou waarlijk eene merkelijke onkunde van ons oude taalgebruik verraden, volgens 't welk onze meeste voorzetsels den tweeden naamval beheerschen. Zulks is blijkbaar in verscheidene uitdrukkingen, welke voor bijwoorden gebezigd worden, als *in tijds, bij tijds, van ouds, ter naauwer nood, voor 's hands, achterbaks* (†), en in de spreekwijzen *binnen 's monds, tusfchen deks, buiten 's lands, ter goeder trouwe* en meer andere (§).

Daar te boven, gelijk eenige nieuwerwetsche taalmeesters voor *daarenboven* verkiezen te schrijven, zal ons niet lang bezig houden. Immers is er niets, dat voor deze nieuwigheid pleit. *In te boven gaan* is *te boven* afhankelijk van *gaan*, even als *te onder* en

(*) In de beide laatste uitdrukkingen zullen misschien fommigen, die *tijd* alleen voor mannelijk houden, eene taalfout meenen te ontdekken. Doch *tijd* werd oudtijds evenzeer vrouwelijk als mannelijk gebezigd, zoo als te zien is uit HOOGSTRATENS *Geslachtlijst*, naar de laatste uitgave van KLUIT. Zie ook HUYDECOPERS *Proeve*, I. Deef, bladz. 254 en 255.

(†) Zie het *Woordenboek* van WEILAND op dit woord.

(§) Zie de *Inleiding* voor het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* van den Heer WEILAND, bladz. 185.

en te gronde in te onder, te gronde gaan. Daarenboven staat gelijk met *daarentegen*, *daarentusfchen*, 't welk bij KILIAAN voorkomt; en zal men nu ook *daar te tegen*, *daar te tusfchen* fchrijven (*)?

§. 14.

Over het gebruik der enkele s, of van den zamengeftelden klank van sch in sommige woorden.

Daar het niet vreemd is, ten aanzien der voorgestelde bijzonderheid, ook anderzins keurige fchrijvers te zien mistasten, zal het noodzakelijk zijn, daarover in deze Verhandeling ook met een enkel woord te fpreken.

In de eerste plaats komt hier in aanmerking de onderscheidene fchrijfwijze van sommige bijwoorden en bijvoegelijke naamwoorden. Dus vindt men *vergeefs*, als bijwoord, niet zelden *vergeefsch* gefchreven; doch teger de natuur des woords en den aard onzer talē. Wij hebben te voren, bladz. 219, reeds aangemerkt, dat *vergeefs*, even als vele andere onzer bijwoorden, eigenlijk een tweede naamval is. Als bijwoord derhalve vordert het eene enkele s; doch, als bijvoegelijk naamwoord, den zamengeftelden klank van

(*) Vergelijk de *Algemeene Vaderl. Letteroefeningen* voor 1800, No. 1, bladz. 31. van het *Mengelwerk*.

van *sch*, als *vergeeffsche moeite* en wat dies meer zij. Dus behoort men ook *dagelijks*, *hedendaags*, *ginds*, *regts*, *links*, in den zin van bijwoorden, met eene enkele *s* te schrijven, als eigenlijk tweede naamvallen zijnde van de onderscheidene bijvoegelijke of zelfstandige naamwoorden, waarvan zij komen; doch diezelfde woorden, als bijvoegelijke gebezigd, vereischen de *sch*. Deze uitgang namelijk, bij verkorting voor *isch*, is bij ons een zeer gemeenzame uitgang van bijvoegelijke naamwoorden, het zij van andere bijvoegelijke, het zij van zelfstandige naamwoorden afkomstig, als *grootsch* van *groot*, *trotsch* van *trots* (*hoogmoed*), *aardsch* van *aarde*, *Haarlemsch* van *Haarlem*, *Amsterdamsch* van *Amsterdam* en honderd andere. Men vindt hiervoor, vooral bij vroegere schrijvers, in de verbuiging wel eens, overeenkomstig de dagelijksche uitspraak, *aardse*, *grootse*; doch deze schikking naar de spreektaal werd in den schrijfstijl, sedert lang, met regt verworpen.

Ten tweede komt de uitgang van sommige werkwoorden op *sen* of *schen* in aanmerking. Ook hieromtrent hebben wel eens mislagen plaats. Dus is het niet zonder voorbeeld, dat *bessischen* met *sch*, in stede van met de enkele *s*, *bessisen*, geschreven wordt. De laatste schrijfwijze nogtans wordt door den standvastigen voorgang der achtbaarste schrijvers van vroegeren en lateren tijd gevorderd, gelijk te zien is uit de voorbeelden van *flisfen*; door

HUYDECOPER, schoon tot een ander oogmerk, bijgebracht (*).

Ten aanzien van *kusfen* of *kuschen*, is de voor- gang der beste schrijveren niet even eenparig en be- lissend. Van beide schrijfwijzen laten zich achtbare voorbeelden bijbrengen; doch de meerderheid pleit, zoo ik meene, stellig voor de enkele *s*, gelijk WER- LAND het woord ook in zijn *Woordenboek* heeft op- geteekend (†). Het spreekt van zelf, dat men dan ook het zelfstandig naamwoord *kus*, niet *kusch*, moet schrijven.

Een foortgelijk verschil heeft plaats omtrent *brui- schen* of *bruisen*. Het eerste treft men ook bij goede schrijvers wel eens aan, waartoe waarschijnlijk de overeenkomst van *ruischen*, *druischen* aanleiding gaf; doch de laatste schrijfwijze wordt door den voorgang der keurigste schrijveren van vroegeren en lateren tijd bevestigd (§). Zij, die hier *bruisen* met

(*) Zie de *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, II. Deel, bladz. 310—313.

(†) Zie eenige voorbeelden van *kusfen* tot een ander oog- merk bijeengebragt in de *Bijdragen*, II. Deel, bladz. 30—35, en in HUYDECOPER's *Proeve*, III. Deel, bladz. 26—29, uit welke plaats men zien zal, dat die taalkenner *kusfen* schrijft. Dezelfde schrijfwijze ontmoet men ook bij KILIAAN en bij de overzetters van den *Staten Bijbel*.

(§) *Bruisen* wordt alleen door KILIAAN opgeteekend. Dezelfde schrijfwijze hebben ook onze Bijbelvertalers altijd ge- volgd.

met eene *z* schrijven, geven geen acht op de blijk-
bare scherpheid van klank, welke in dit woord bij
de uitspraak wordt waargenomen, en welke den
kundigen WEILAND in zijn *Woordenboek* te regt
bruïsen heeft doen opteekenen.

Van *blusfen* of *bluschen* moet hier insgelijks met
een woord gesproken worden. De eerste schrijfwijze
komt enkele malen voor; doch de laatste, welke reeds
bij KILIAAN gevonden wordt, is door het algemeene
gebruik gewettigd. Voor deze pleit ook de waar-
schijnlijke afleiding des woords, volgens welke het,
met voorzetting der *b* en verwisfeling der *e* in *u*, van
welke verwisfeling wij te voren voorbeelden hebben
bijgebracht, van *leschen* afkomstig is. KILIAAN
heeft ook *bleschen* (*).

Eindelijk moet het onderscheid tusschen *wasfen*
(*crefcere*) en *waschen* (*lavare*) hier nog vermeld
worden. Het eerste wordt ook wel eens, bij ver-
zinning, *waschen* gefchreven; doch de eenparige
voorgang der netste fchrijveren stelt de waarheid der
voorgedragene onderscheiding buiten allen twijfel.
Ook de nauwkeurige KILIAAN bevestigt dezelve in
zijn *Woordenboek*. Dat *was* (*cera*), zonder achter-
voeging der *ch*, gefchreven moet worden, zal
naauwelijks melding behoeven. De onderrigtingen,
wel-

volgd. Bij VONDEL vind ik doorgaans *bruïzen* gefchreven.
Zie zijne *Poëzij*, I. Deel, bladz. 70 en 151.

(*) Zie het *Woordenboek* van WEILAND op *bluschen*.

welke men voorts omtrent dit onderwerp nog mogt verlangen, zal de Woordenlijst, achter dit werk te plaatsen, aan de hand geven.

§. 15.

Over de inlasfching der t in eenige zelfstandige naamwoorden, en andere woorden.

Wij gaan thans over ter overweging van eenige invoegingen, welke het gebruik ter bevordering der welluidendheid en gemakkelijke van uitspraak heeft ingevoerd. Dat foortgelijke invoegingen met het oogmerk der tale zeer wel bestaanbaar, en daarvan in alle talen voorbeelden te vinden zijn, hebben wij in de eerste Afdeeling dezer Verhandeling reeds opgemerkt, en elders breder betoogd (*). Hier zullen wij derhalve alleen onderzoeken moeten, in welke gevallen het gebruik en de regelmaat onzer tale dezelve eifchen, of verbieden. Bij dit onderzoek zal de invoeging der *t* in de eerste plaats onze aandacht tot zich trekken.

De *t* wordt onder ons meermalen, ter ondersteuning der uitspraak, aangenomen, zoo als blijkt uit *allenthalve*, *mijnenthalve*, *uwenthalve*, *mijnentwege*, *uwentwege*. Doch bijzonder doet zich de bedoelde

(*) Zie mijne *Prijsverhandeling*, I. Afdeeling.

doelde inlasfching voor in de zelfftandige naamwoorden *verbindtenis*, *beeldtenis*, *bekentenis*, *erken-
tenis*, *gefeltenis*, *ontfeltenis*, *ontfentenis*, alle woor-
den, welker fchrijfwijze door het gebruik zoodanig
gevestigd is, dat men, zonder der tale geweld aan te
doen, daarvan niet kan afwijken (*). Desniettegen-
ftaande zijn fommigen, federt eenigen tijd, begonnen,
met verwerping der *t*, *gebeurenis* voor *gebeurtenis*
te fchrijven, voorzeker om daardoor de fchrijfwijze
van dat woord tot de regelmaat van *gefchiedenis*,
belijdenis, *gelijkenis*, *behoudenis* enz. te rug te
brengen. Doch wie, die de aangevoerde zelfftandige
naamwoorden op *nis*, welke allen de *t* hebben, gade
flaat, zal niet eene fchrijfwijze afkeuren, welke met
het algemeene fpraak- en fchrijfgebruik, 't welk *ge-
beurtenis* verkiest, zoo zeer ftrijdig is? Hierbij komt
nog, dat *gebeurtenis* eigenlijk fchijnt gelijk te ftaan
met *beloftenis*, *geloftenis*, *gedachtenis*, welke het
naast afkomstig zijn van de zelfftandige naamwoor-
den *belofte*, *gelofte*, *gedachte*. Immers kan *ge-
beurtenis* op dezelfde wijze afgeleid worden van het
oude zelfftandige naamwoord *gebeurte*, 't welk nog
bij KILIAAN is opgeteekend. Verkiest men dus
gebeurenis te fchrijven, men fchrijve insgelijks *be-
lovenis*, *geloovenis*, of liever men behoude *ge-
beur-*

(*) Zie de aangehaalde *Verhandeling*, I. Afdceeling,
II. Hoofdstuk, §. 3.

beurtenis, gelijk men algemeen *beloftenis*, *geloftenis* schrijft.

Met meer gronds wordt, onzes oordeels, de *t* verworpen in eenige andere woorden, waarin de gemeene uitspraak dezelve insgelijks doet hooren, met name in *ordentlijk*, *opentlijk*, *wezentlijk*, *namentlijk*, *gezamentlijk*, *om mijnentwil*, *om uwentwil* en meer dergelijken. Het eerste woord is, door de inlasching der *t*, tot *ördentlijk* verbasterd, en heeft alzoo, tegen de eigenschap van echt Nederduitsche woorden, den klemtoon op het onzakelijke deel of den uitgang ontvangen. Met regt derhalve heeft de groote HUYDECOOPER zich op het nadrukkelijkst tegen eene schrijfwijze verzet, door welke eene der fraaiste eigenschappen onzer tale, van namelijk den klemtoon nimmer anders dan op het zakelijke deel der woorden aan te nemen, verdonkerd wordt (*). Ook zijn alle nette schrijvers na dien tijd hem in de spelling van *ordelijk* of *ordenlijk* gevolgd, en wij twijfelen geenszins, of ieder zal zich gereedelijk naar dezen voorgang schikken.

Vraagt men, welke der beide voorgestelde schrijfwijzen ons verkieslijkst dunke, zoo diene tot antwoord, dat die van *ordelijk*, onzes achtens, de voorkeur verdient, als met het tegenwoordige gebruik

(*) Zie de *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, II. Deel, bladz. 350—352.

bruik meest overeenstemmende, 't welk *orde*, niet *orden*, wil geschreven hebben (*). Het is waar, gelijk HUYDECOPER ter aangehaalde plaats heeft opgemerkt, *orden* komt met den voorgang der Ouden beter overeen, en wordt ook door de werkwoorden *ordenen*, *verordenen* bevestigd; doch tegen het eerste kan te regt worden aangemerkt, dat niet het gebruik der Oudheid, maar het thans algemeene gebruik, zoo tegen hetzelfde geene gewigtige gronden pleiten, de spelling moet regelen. En wat het laatste aangaat, 't welk het gebruik der Oudheid zeer schijnt aan te prijzen, hiertegen merken wij aan, dat er meer voorbeelden zijn van de inlasching der *n* in afgeleide woorden, zonder dat dezelve zich in het grondwoord vertoont. Men denke aan *havenen* (reinigen) van *have* (bezitting), aan *redenen*, *redeneren*, van *rede* (*sermo*), gelijk dit woord reeds ten tijde van KILIAAN geschreven werd, en nog in onze dagen geschreven wordt.

Opentlijk en *wezentlijk* zijn door het schrijfgebruik schier geheel verworpen, en worden alleen in de

(*) Er zijn er die *orde* (rang) en *orden* (waardigheid) onderscheiden; doch deze onderscheiding, in zich zelve willekeurig, is door het gebruik niet genoeg gevestigd, om ter navolginge te worden aanprezen. Die tusschen *rede* (*ratio* en *oratio*) en *reden* (*ratio*, *caussa*) is vrij algemeen en daarom door ons gevolgd. Zie KLUIT OP HOOGSTRATEN'S *Geslachtlijst* bij de woorden *rede* en *zegen*.

de dagelijksche zamenfpreking gehoord, zoo dat wij vertrouwen, dat niet ligt iemand daaraan, boven *openlijk*, *wezenlijk*, de voorkeur zal geven. — Voor *namentlijk* fchrijven de meeste fchrijvers federt een' geruimen tijd *namelijk*, 't welk reeds bij KILIAAN voorkomt, en door ons ter navolginge wordt aanbevolen. — Zoo behoort ook *gezamentlijk* meer tot het fpraak- dan fchrijfsgebruik, welk laafte *gezamenlijk* of *gezamenlijk* gefchreven wil hebben. Welke dezer beide fchrijfwijzen men kieze, is vrij onverschillig; de tweede is misfchien eenigzins algemeener, en verdient uit dien hoofde de voorkeur. — Wat eindelijk de uitdrukkingen *om mijnentwil*, *om uwentwil* aangaat; uit het geen HUYDECOPER daaromtrent heeft aangeteekend, blijkt, dat de *t* in dezelve alleen in eene bedorvene uifpraak haren oorfprong heeft, en door het gebruik der meeste achtbare fchrijveren verworpen wordt (*).

§. 16.

Over de invoeging der d in fommitge zelfftandige en bijvoegelijke naamwoorden.

De inlafching der *d* vordert thans onze aandacht. Deze is in verfeheidene woorden door het gebruik zoo zeer gevestigd, dat niemand het beproeven zal, die

(*) Zie de *Proeve van Taal- en Dichtkunde*, II. Deel, bladz. 345 en 346.

die letter daaruit te verbannen. Dus zegt en schrijft men algemeen *meerder* voor *meerer*, *diender* voor *diener*, *eerder* voor *eerer*, *deurwaarder* voor *deurwarer*, *tweederlei*, *driederlei* enz. voor *tweeërlei*, *drieërlei*. De *d* vertoont zich ook in *minder* voor *minner*, *boender* voor *boener* van *boenen*, *kelder* voor *keller* van het Latijnsche *cella*, *donder* voor *donner* van het Fransche *tonnerre* of het Latijnsche *tonitru*, *helder* voor *heller* van *hel*, *verder* voor *verrer* van *ver*, in alle welke woorden de *d*, alleen welluidendheidshalve, hare plaats heeft verkregen. Het blijkt dus hieruit, dat ons taalgebruik genegen is de *d*, tot veraangenaming en ondersteuning der uitspraak, in zelfstandige naamwoorden op *er*, en den vergrootenden trap der bijvoegelijke naamwoorden aan te nemen. Wat reden dan valt er uit te denken, om met sommigen die inlasching te verwerpen in alle woorden, waarin het gebruik dezelve niet onveranderlijk gevestigd heeft, en *hoorer*, *zuurer*, *zwarer*, in stede van *hoorder*, *zuurder*, *zwaarder*, te schrijven? Immers kan men billijker wijze niet weigeren der welluidendheid toe te geven, daar dezelve niet slechts in andere beschaafde talen groot gezag heeft over de spelling, maar ook bijzonderlijk in de vestiging van ons taalgebruik zeer is in acht genomen (*). Of zeggen zij mischien, dat *hoorder*,

zuur-

(*) Zie hieromtrent mijne *bekroonde Verhandeling*, I. Afdeling, II. Hoofdstuk, §. 2 en 3.

zuurder, *zwaarder* voor hun gehoor geene meerdere welluidendheid heeft, dan *hoorer*, *zurer*, *zwaarer*? Maar de beflissing over het wel of kwalijk luidende komt niet aan bijzondere personen, maar aan de groote meerderheid der sprekenden en schrijvenden toe; en deze houdt onbetwistbaar *hoorder*, *zwaarder*, *zuurder* voor welluidender, dan *hoorer*, *zwaarer*, *zurer*. Wat eindelijk de zwaarigheid betreft door sommigen geopperd, dat men, de *d* achter de *r* plaatsende en dus *boorder*, als zelfstandig naamwoord van *boren* zoo wel als van *boorden*, schrijvende, de afleiding der woorden somwijlen onzeker maakt; deze zwaarigheid geldt slechts omtrent een enkel woord, en is ook daarom van gering belang, omdat het verband doorgaans alle onzekerheid zal buiten fluiten. Andere bedenkingen van mindere waarde gaan wij met stilzwijgen voorbij, als welke hare eigene wederlegging met zich voeren. Het eenige derhalve, 't welk ons te onderzoeken staat, is, wanneer het gebruik de bedoelde inlasfching der *d* vordere. — Uit het boven gezegde blijkt reeds, dat wij die inlasfching ter voldoening aan het algemeene gebruik noodzakelijk achten, wanneer de uitgang *er*, in zelfstandige naamwoorden of den vergrootenden trap van bijvoegelijke naamwoorden, achter de *r* komt, als *hoorder*, *regeerder*, *huurder*, *zwaarder*, *klaarder*, *vruchtbaarder* enz. Wij hebben zulks bij eene andere gelegenheid door voorbeelden, uit schrijvers van onderscheiden leeftijd bijeengebragt, bevestigd, waar,

waarop wij, korthedshalve, den lezer verwijzen (*). Doch in die zelfstandige of bijvoegelijke naamwoorden, welke den uitgang *er* achter de *l* of *n* aannemen, wordt de bedoelde inlasfching door het gebruik der meerderheid verboden. Het is waar, dat men in de dagelijksche uitspraak ook hier niet zelden de invoeging der *d* opmerkt, als *snelder*, *bewoonder*, *dunder*, *kleinder* enz.; doch de raadpleging van het schrijfgebruik, waaruit de beschaafde uitspraak veiligst kan worden opgemaakt, leert ons, dat de meerderheid onzer achtbaarste schrijveren de *d* hier voor overtollig houdt. Ook dit hebben wij, bij eene andere gelegenheid, door voorbeelden bevestigd, welke het ons onnoodig voorkomt hier te herhalen (†). Wij dragen dus als een' algemeenen regel voor, dat men zelfstandige en bijvoegelijke naamwoorden, op *er* achter *l* of *n* uitgaande, zonder *d* behoort te schrijven, b. v., *speler*, *feller*, *edeler*, *weldoener*, *inwoner*, *dunner*, *kleiner* enz., met uitzondering alleen van die woorden, waarin het gebruik die inlasfching stellig geboden heeft, en welke aan ieder genoeg bekend zijn.

(*) Zie mijne *Prijsoverhandeling*, II. Afdeeling, II. Hoofdstuk, §. 2.

(†) Zie mijne *Prijsoverhandeling* t. 2. p. §. 3.

*Over de inlasfching der e in zelfftandige en
bijvoegelijke naamwoorden.*

Wij zijn thans tot eene bijzonderheid gevorderd, welke op de welluidendheid grooten invloed heeft, de inlasfching namelijk der zachte *e* in zelfftandige naamwoorden op *nis* en bijvoegelijke naamwoorden op *lijk* en *loos*. Op zich zelve kan deze inlasfching niet anders, dan als regelmatig en met den aard onzer tale geheel overeenkomftig, befchouwd worden. Immers vinden wij de zachte *e*, waarop oudtijds, gelijk deskundigen bekend is, alle onze zelfftandige naamwoorden eindigden (*), in zeer vele woorden welluidendheidshalve ingevoegd, met name in die, welke op *ling*, *nis* en *aar* eindigen, als *vreemde-ling*, *kweekeling*, *muiteling*, *ambtenaar*, *tollenaar*, *lesenaar*, *geheimenis*, *groetenis*, *getuigenis* en zeer vele andere. Doch, niettegenftaande de invoeging der zachte *e* met den aard en de regelmaat onzer tale zoo volkomen ftrookt, hebben echter fomigen, federt eenigen tijd, dezelve uit de bijvoegelijke naamwoorden op *lijk* of *loos*, ja zelfs uit eenige zelf-

(*) Zie de *Nieuwe Bijdragen*, I. Deel, bladz. 309. en volg. en *den brief van A. VERWER aan Prof. R. LAND*, in de aantekening aangehaald.

zelfftandige naamwoorden op *nis* getracht te verban-
 nen, en alzoo, tegen de natuur der tale aan, welke
 op welluidendheid grootelijks gezet is, en tot merke-
 lijke verachtering van hare befchaafdheid, eene on-
 aangename botfing van medeklinkers te weeg gebragt.
 Wie toch is er, die in *voortreflijk* voor *voortreffe-
 lijk*, *noodzaaklijk* voor *noodzakelijk*, *volmaaktlijk*
 voor *volmaaktelijk*, *kostlijk* voor *kostelijk* en meer
 dergelijken niet eenen zeer aanftootelijken wanklank
 befpeurt? — Voor de verbanning der zachte *e* uit
 zelfftandige naamwoorden op *nis* valt geheel geene
 reden uit te denken. Immers is het geenszins twijfel-
 achtig, of het algemeene gebruik hier ftellig de invoe-
 ging der *e* vordere, gelijk die invoeging ook door de
 regelmaat der overige woorden op *nis* vereischt wordt.
 Waarom dan zou men *erkendnis*, *bekendnis* (*)
 voor *erkenenis*, *bekenenis*, *droefnis* voor *droefe-
 nis*, *begraafnis* voor *begräfenis*, *beeldnis* voor
beeldtenis fchrijven? Ik zie waarlijk hiertoe geene
 meer-

(*) Deze fchrijfwijze ftuunt op de onderftelling, dat
bekenenis, *erkenenis* van de deelwoorden *bekend*, *erkend*
 afkomstig zijn. Doch deze afleiding komt mij bedenkelijk
 voor; althans geloof ik, dat men met even veel grond de ge-
 noemde woorden van *bekennen*, *erkennen* kan afleiden, gelijk
verbindtenis, *belijdenis* duideljk van *verbinden*, *belijden*
 hunnen oorsprong hebben, zoo dat *bekenenis*, *erkenenis*
 eigenlijk zijn zou voor *bekennenis*, *erkennenis*.

Q

meerdere reden, dan om *belijdnis*, *geschiednis*, *geheimnis*, *geheugnis*, voor *belijdenis*, *geschiedenis*, *geheimenis*, *geheugenis* enz. te schrijven. Wil men derhalve niet alle taaleigen omverre stooten, en ten laatste de gansche taal eene andere gedaante doen aannemen, zoo houde men zich aan die schrijfwijze, welke door het gebruik van vroegeren en lateren tijd gevestigd is, en late de *e* in de woorden op *nis* hare plaats behouden. Voor de weglating der *e* in de bijvoegelijke naamwoorden op *lijk* en *loos* is eenige reden uit te denken, voor zoo verre het gebruik omtrent deze invoeging minder eenparig is, en het uit dien hoofde bezwaarlijk valt daaromtrent vaste bepalingen te maken. Men heeft dus begrepen de eenparigheid best te kunnen uitwerken, door de *e* geheel te verbannen. Doch wie erkent niet, dat dit in waarheid heeten mag den Gordiaanschen knoop door te hakken? Het is waar, dat onze beste schrijvers, als alleen door een donker gevoel van welluidendheid geleid wordende, daaromtrent noch onderling eenstemmig, noch aan zich zelve volkomen gelijk zijn, en deze oneenparigheid de vaststelling van doorgaande regelen moeilijk maakt; doch ik geloof tevens, dat die vaststelling mogelijk wordt, wanneer men op de regelmaat der tale en het achtbare gebruik naar eisch acht geeft. Wij zullen deze, ten aanzien der onderscheidene woorden, welke op *lijk* of *loos* uitgaan, kortelijk voorstellen,

en

en daaruit de beslissing van derzelve schrijfwijze, het zij met, het zij zonder de zachte *e*, ontleenen.

De woorden, welke met de *b*, of hare scherpere nabuur *p*, op *l* stuiten, vereischen, zoo om de regelmaat van *schepeling* en dergelijken, als uit hoofde van het vrij algemeene gebruik der beste schrijvers, de zachte *e*, bij welker weglating eene merkelijke wanluidendheid geboren wordt. Men schrijve dus *hebbelijk*, *hopeloos*, *scherpelijk* enz.

Het gezegde is insgelijks ten volle toepasselijk op die woorden, waarin de *d*, of de verwantschape scherpere *t*, op de *l* stuit. Ook hier pleit elks gevoel van welluidendheid, niet min dan de regelmaat van *vondeling*, *vreemdeling*, *bezetting*, en het doorgaande spraak- en schrijfgebruik, voor de inlasching der zachte *e*. Weshalve wij niet aarzelen het schrijven van *dadelijk*, *deugdelijk*, *vastelijk* enz., als een' vastgaanden regel, aan te bevelen.

Niet even stellig beslist het gebruik omtrent de invoeging der zachte *e* in die bijvoegelijke naamwoorden of bijwoorden, waarin de *f* den uitgang *lijk* of *loos* voorafgaat. Wanneer wij echter ons gehoor raadplegen, doet zich in die woorden, bij de weglating der *e*, eene merkelijke wanluidendheid voor. Het komt ons derhalve verkieslijkst voor dezelve ook hier in te laschen, te meer daar die inlasching met den aard en de regelmaat der

tale (*) volkomen strookt, en door hét achtbare schrijfgebruik, meer dan de weglating, begunstigd wordt, gelijk wij bij eene andere gelegenheid door voorbeelden bewezen hebben. Men schrijve dus *loffelijk, liefelijk, sterfelijk, erfelijk, verderfelijk* (†).

Het straks bijgebragte geldt insgelijks omtrent woorden, welker zakelijk deel, op g-eindigende, den uitgang *lijk* of *loos* ontvangt. De beste schrijvers voegen in deze, vooral in langere woorden, als *behaaglijk, verdraaglijk*, de zachte *e* niet altijd in. Daar echter de voorbeelden van invoeging talrijker zijn, dan die van weglating, en vooral de achtgeving op het gewone spraakgebruik ons leert, dat de *e* hier wel degelijk door de meerderheid geoordeeld worde

(*) Men denke hier aan *erfenis, begrafenis, hoveling, fieroeling* enz.

(†) Er zijn er, die in de drie laatstgemelde en meer dergelijke woorden de *f* verdubbelen. Doch de tweede *f* is hier geheel overtollig, en wordt door de netste en zuiverste schrijvers altijd weggelaten. Maar niet even eenparig is hunne voorgang in het plaatsen der enkele of dubbele *f* in woorden, waarin de lange *a* of *e* die letter vooropgaat, als *grafelijk* of *graaffelijk, begrafenis* of *begraaffenis, vergefelijk* of *vergeeffelijk* en dergelijke. Let men op de doorgaande schrijfwijze van *twiffelen, oefenen, weiffelen, liefelijk* met eene enkele *f*, zoo schijnt men de eerst voorgestelde spelling te moeten volgen. Doch deze vol-

wordt de welluftendheid te bevorderen, daar bovendien de aard en regelmaat der tale (*) ons in gevallen, waaromtrent eenige twijfel plaats heeft, veeleer tot de aanneming, dan tot de verbanning der *e* raden, zoo zie ik geene zwaarigheid, om ook in de bedoelde woorden de algemeene invoeging der *e*, en dus het fchrijven van *ftrengelijk*, *bedriegelijk*, *genoegelijk*, *dragelijk*, *mogelijk* enz. aan te prijzen.

Ook in woorden, waarin de twee- of drieklank *aai* of *oei* den uitgang *lijk* vooropgaat, als *fraaijelijk*, *moeijelijk*, en dergelijke, achte ik het verkieslijkst de zachte *e* in te voegen. Het is waar, dat het fchrijfsgebruik hier weifelend is en geen vasten grond ter beflisfinge aanbiedt; doch genoeg
is

voldoet, mijns oordeels, niet volkomen aan de uitspraak, bijzonderlijk in het woord *vergefelijk*, 't welk, met ééne *f* gefchreven, een zeer vreemd voorkomen verkrijgt, en komt ook minder overeen met de regelmaat van *wijsfelijk*, *prijfelijk*, *oreesfelijk* enz., in welke de *s* altijd verdubbeld wordt. In deze onzekerheid, wat men te kiezen hebbe, zou ik liefst eenen middelweg inftaan, en *grafelijk*, *begrafenis* met eene enkele *f* fchrijven, doch in *vergeeflijk*, waar de *e* achter de *f* bij de uitspraak naauwelijks wordt opgemerkt, dezelve geheel weglaten, en het woord op de voorgestelde wijze fchrijven.

(*) Hier komen bijzonderlijk in aanmerking de woorden *gebeugenis*, *getuigenis*, *jongeling*, *zuigeling*, *oogelijjn*.

is het, dat hetzelfde die invoeging niet verbiedt, om aan de beschaafde uitspraak, welke hier vrij duidelijk de *e* laat hooren, toe te geven. En inderdaad, wie erkent niet, dat door hare invoeging de overgang van de eerste of voorlaatste lettergreep op de laatste gemakkelijker wordt? Om deze reden ook heeft het gebruik gewild, dat men *vermoeijenis*, niet *vermocinis*, schrijve. Desgelijks zal men niet aarzelen *vrijelijk*, niet *vrijlijk*, van *vrij*, te schrijven, gelijk dus het gebruik *vrijeling*, niet *vrijling*, heeft vastgesteld.

De woorden, waarin de *k*, als fluitletter van een zakelijk deel, op den uitgang *lijk* of *loos* fluit, vorderen thans onze aandacht. Zoo ergens, hier voorzeker is de inlasfching der zachte *e* aan geene bedenking onderhevig. Immers stemt het algemeene spraak- en schrijfsgebruik met elks gevoel van welluidendheid te zamen, om die inlasfching in de bedoelde woorden voor noodzakelijk te verklaren. Men houde zich dus, met de groote meerderheid der achtbaarste schrijveren, aan de spelling van *bedenklijk*, *gebruikelijk*, *gemakkelijk*, en welke woorden meer tot deze klasfe behooren.

Ook de woorden, welke den uitgang *lijk* of *loos* achter eene lettergreep, op *m* eindigende, aannemen, zullen ons niet lang bezig houden. In deze toch wordt de invoeging der zachte *e* insgelijks door de meerderheid der sprekenden en schrijvenden gevorderd, gelijk dezelve ook plaats heeft in de woorden

den *aankomeling*, *afslammeling*, en dergelijke. Men schrijve dus bestendig *namelijk*, *heimelijk*, *aannemelijk*, enz.

Niet even gemakkelijk valt de beslissing omtrent die woorden, welke den uitgang *lijk* of *loos* hebben achter eene zakelijke lettergreep, op *n* eindigende. Immers, zijn er vele dezer woorden, welke, overeenkomstig het doorgaande spraak- en schrijfgebruik, de *e* vereischen, er zijn daarentegen andere, die dezelve, overeenkomstig dat zelfde gebruik, verwerpen. Tot de eerste soort behooren de woorden *mannelijk*, *minnelijk*, *zinnelijk*, *zinneloos*, en dergelijke, tot de laatste *aanzienlijk*, *gewoonlijk*, *doenlijk*, en méér andere. Zal men nu, ter vereffening hiervan, de *e* overal invoegen, of dezelve overal verwerpen? Hoewel van deze uitersten, welke beide even zeer tegen het gebruik aanloopen, het eerste mij verkieslijkst zou voorkómen, geloof ik echter, dat men tot geen van beide zijne toevlugt behoeft te nemen. Wat zwaarigheid toch heeft het in, de onderscheiding te volgen, welke ons doof het gebruik wordt aan de hand gegeven? Immers zijn de beide straks gemelde klassen van woorden wezenlijk verschillend, daar de eerste met eene korte en scherpe, de laatste met eene lange en slepende lettergreep op den uitgang *lijk* of *loos* stuiten. Men schrijve dus *mannelijk*, *minnelijk*, *kennelijk*, met inlasching, maar daarentegen *aanzienlijk*, *alleenlijk*, *gewoonlijk*, met weglating der zachte *e*. De

verdere woorden hiertoe behoorende, en derzélver onderscheidene schrijfwijze, zal de Woordenlijst doen kennen.

Omtrent de woorden, welke de *r* voor den uitgang *lijk* of *loos* hebben, zij alleen met een enkel woord aangemerkt, dat deze, ooreenkomstig het algemeene spraak- en schrijfgebruik, de zachte *e* niet behoeven, gelijk dezelve mede in *keurling*, *huurling*, *leerling*, en in de woorden op *nis*, als *boornis* enz. niet geplaatst wordt. De Dichters voegen somwijlen, wel is waar, ook in deze woorden de zachte *e* tusfchen in; doch, daar deze zich de vrijheid hebben voorbehouden, om dezelve in woorden, welke haar kunnen aannemen, naar vereisch der maat, al of niet te plaatsen, kan hun gezag in dit opzigt niets beflissen.

De woorden, welke den uitgang *lijk* achter de *s* hebben, vorderen de invoeging der zachte *e* niet even stellig als vele andere. Het gebruik der beste schrijveren is hier weifelend, vooral in die, welke voor de *s* geenen anderen medeklinker hebben, als *wijslijk* of *wijsfelijk*, *vreeslijk* of *vreesfelijk*. Intusfchen ben ik van gevoelen, dat het raadzaamst is dezelve ook hier in te voegen, zoo om de geneigdheid onzer tale tot de aanneming der zachte *e*, als omdat de uitspraak dezelve in vele woorden zeer duidelijk, in alle meer of min doet hooren, en het schrijfgebruik althans het tegendeel niet gebiedt. Alleen geloof ik, dat, ooreenkomstig het spraak-

en

en schrijfsgebruik, de woorden *geneeslijk*, *verkie-
lijk* hiervan moeten uitgezonderd worden.

Wij zijn thans gevorderd tot die woorden, in welke de *s* met de *ch* voor den uitgang *lijk* vereenigd is. Hier kan de invoeging der zachte *e*, mijns bedunkens, niet worden in twijfel getrokken. Niet alleen toch is de zachte *e* hier noodzakelijk, om de wanluidendheid voor te komen, welke door de botfing van zoo vele medeklinkeren ontstaan moet, en de gemelde woorden zuiver, dat is, met bescheidenlijke uitdrukking van den zamengestelden klank der *sch*, te kunnen uitspreken, maar de invoeging dier letter wordt ook door den voorgang der beste schrijveren stellig geboden. Men schrijve dus *heusche-
lijk*, *menschelijk*, *vleeschelijk* enz.

De woorden eindelijk, waarin de *w*, volgens de tegenwoordige schrijfwijze, de *l* vooropgaat, worden insgelijks best met de zachte *e* geschreven. Dit toch komt mij voor, zoo met den voorgang der beste schrijveren, en de beschaafde uitspraak, als met de regelmaat van *nieuweling*, *vertrouweling*, *hu-
welijk* meest overeen te stemmen. In gevolge hiervan schrijve men *getrouwelijk*, *gruwelijk*, *nieuwe-
lijk*, *vrouwelijk* enz. (*).

§. 18.

(*) Zie verder over de inlasfching der zachte *e* mijne *Prijzverhandeling*, II. Afdeeling, III. Hoofdstuk, alwaar het hier kortelijk voorgestelde breeder ontvouwd en door voorbeelden bevestigd is.

Over de spelling van woorden, welke uit andere talen ontleend zijn.

Ons schiet nog overig, omtrent de spelling van woorden, welke uit vreemde talen ontleend zijn, eene en andere aanmerking in het midden te brengen, ten einde het verschil, 't welk omtrent de spelling van verscheidene dier woorden plaats heeft, zoo veel mogelijk te vereffenen. Wij moeten, om hierin wel te slagen, bovenal de soorten der bedoelde woorden naauwkeurig onderscheiden. Er zijn, namelijk, van dezelve twee hoofdsoorten, waarvan de eerste zoodanige woorden behelst, welke, offchoon van uitheemschen oorsprong zijnde, echter door veelvuldig en langdurig gebruik, als 't ware, het burgerregt verkregen hebben en voor Nederduitsche kunnen gelden. Tot de tweede hoofdsoort behooren de eigenlijk gezegde vreemde woorden, welke, als in onze taal niet zijnde ingelijfd, terstond hunnen uitheemschen oorsprong verraden. Eindelijk zijn er nog andere woorden, welke tusschen deze beide hoofdsoorten in staan, die, namelijk, waaromtrent het eenigermate onzeker is, of men dezelve, als der taal reeds werkelijk toegeëigend, dan als vreemde woorden, te beschouwen hebbe. Daar die onzekerheid de voorname oorzaak is van het verschil van spelling, 't welk in deze woorden plaats heeft,

zal

zal het noodig zijn, dat wij dezelve, zoo veel mogelijk, trachten weg te nemen. Laat ons nu zien, wat eene gezonde taalkunde in 't gemeen, en het Nederduitsch spraakgebruik in 't bijzonder ons, met betrekking tot de opgegevene foorten, leere.

Hoewel onze taal met weinige andere het voorregt heeft van eene oorspronkelijke taal te zijn, heeft zij echter, deels uit behoefte, deels uit andere oorzaken, verscheidene woorden ontleend uit de talen van zulke volkeren, met welke onze voorvaders gemeenschap hadden. Tot deze woorden behooren, bij voorbeeld, *kerker, kasteel, paleis, lantaarn, bisschop, leek, kamer, tafel, tempel, wijn, klooster, troon, engel, kanaal, diaken, predikant* en honderd andere. Deze en foortgelijke woorden, eens in de taal aangenomen, werden natuurlijk in de uitspraak naar den Nederduitfchen tongval gebogen, en met zulke enkele en zamengevoegde klanken geschreven, als in het Nederduitsch gebruikelijk waren. Eensdeels was de gemakkelijheid hiervan oorzaak, anderdeels het befef, hoe wanvoegelijk het zijn zou, de taal, door een inmengfel van vreemde woordvormen en klankverbeeldingen, te ontferen en tot een bont zamenweeffel te maken. Men vond in deze gedaanteverandering te minder zwaarigheid, omdat de duidelijheid daardoor veeleer bevorderd, dan benadeeld, en de spelling tot meerdere eenparigheid gebragt werd. Hetzelve valt, gelijk deskundigen bekend is, ook in

an.

andere, zoo oudere als nieuwere, talen op te merken. De Latijnen, wier taal men weet, dat voor een groot deel uit de Griekſche ontleend is, gaven aan de woorden, uit dezelve overgenomen, eene gedaante, welke met den aard hunner tale overeenkomstig was. Men denke slechts aan *vinum* van *οἶνος*, *for*, *fari* van *Φᾶω*, *Φημι*, *fama* van *Φημι*, *navis* van *ναυς* en honderd anderen. Ook in het Hoogduitsch (om van andere nieuwere talen, grootendeels uit het Grieksch en Latijn gevormd, niet te spreken) heeft het gebruik, ten aanzien der woorden, welke van elders in de taal zijn ingelijfd, denzelfden regel vastgesteld (*). Wanneer men op het voorgestelde acht geeft, moet men zich verwonderen over de verkiezing van sommigen, die in eenige woorden, welke reeds als Nederduitsche zijn aangenomen, den oorspronkelijken vorm meer of min willen behouden. Ik bedoel hier dezulken, die aan de schrijfwijze van *canaal*, *choor*, *punct*, *kleur*, *charakter* of *character*, *classe*, *cingel* (†),

se-

(*) Zie ADELUNG *Umständl. Lehrgeb.* enz. II. Th. f. 665 & 666.

(†) Dat dit woord als een Nederduitsch woord beschouwd, en dus ook als zoodanig geschreven moet worden, leert ons het daarvan afgeleide *omſingelen*, 't welk niet, gelijk het oorspronkelijke, van elders overgenomen, maar alleen aan de Nederduitsche taal eigen en naar de regelmaat van hare werkwoorden gevormd is.

seraph, *propheet*, *thron*, *scepter* (*), *cancelier*, *comptoir*, *triumph*, de voorkeur geven boven die van *kanaal*, *koor*, *punt*, *kleur*, *karakter*, *klasfe*; *engel*, *seraf*, *profeet*, *troon*, *schepter*, *kanse-lier*; *kantoor*, *triumf*, welke laatste spelling met den aard onzer tale meer overeenkomt. Immers strijdt de door hant aangeprezen schrijfwijze, welke voorzeker tot beter verstand der woorden niets kan bijdragen, met het gebruik der tale, zoo als hetzelfde boven door ons ontvouwd is. Men brengt hiertegen misfchien in, dat het burgerregt van vele dezer woorden twijfelachtig is; maar zijn zij niet allen bij de beste fchrijvers van vroegeren en lateren tijd in algemeen gebruik, en verre de meesten voor geene verwisfeling met een ander gebruikelijk Neêrduitsch woord vatbaar? Het woord *karakter*, bij voorbeeld, 't welk onder de voorgestelde zijne vreemde herkomst niet het minst duidelijk verraadt, is voor ons volftrekt onmisbaar, daar wij geen Nederduitsch

(*) Men vindt hiervoor ook wel *septet* geschreven. Doch dat *schepter* alleen goed en regelmatig is, blijkt daaruit, dat vreemde woorden, welke *sc* of *sk* hebben, in het Nederduitsch overgaande, gemeenlijk *sch* aannemen, als *schrijven* van *scribere*; *schrijn*, en *schrijnwerker* van *scrinium*; *schorpioen* van *scorpio*; *schabel*; *voetschabel* van *scabellum* en meer anderen. Zie de *Inleiding* voor het *Nederduitsch Taalkundig Woordenboek* van den Heer W. & L. LAND, bladz. 75 in de Aanteekening.

duitsch woord bezitten, 't welk het denkbeeld, daarin vervat, volkomen uitdrukt. Hetzelfde zal men, bij eenig nadenken, omtrent de meeste andere woorden bevinden. Er is derhalve hoe genaamd geene reden, waarom men de opgegevene woorden niet overeenkomstig den aard onzer tale zou schrijven, ten ware het gebruik zich daartegen aankantte; doch dat dit het geval is, zal niet ligt iemand staande houden, wien de voorgang der achtbaarste schrijvereen eenigermate bekend is. Meer bedenkelijkheid baren de woorden *feniks* en *filozoof*, waarvoor velen, nader aan den oorsprong blijvende, *phenix* en *philosoof* schrijven; doch de eerste schrijfwijze wint meer en meer veld, en heeft, althans ten aanzien van het eerste, 't welk in een' figuurlijken zin in onze taal is ingelijfd, volstrekt geene zwaarigheid. Het laatste, voor 't welk wij een eigen, even nadrukkelijk, woord bezitten (*), behoorde billijkerwijze uit den schrijfstijl verbannen te worden; weshalve de beslissing over deszelfs schrijfwijze van geen belang is. —

Hebben wij tot dus verre beweerd, dat vreemde woorden, welke in onze taal het burgerregt verkregen hebben, als Nederduitsche moeten geschreven

(*) Dat namelijk van *wijsgeer*, een woord, welks deugdelijkheid, mijns achtens, door den Hoogleraar KLUIT zeer wel verdedigd is tegen HOOGSTRATEN, in eene Aanteekening op deszelfs *Geslachtlijst*, bladz. 139 en 140.

ven worden, dit beweerd moet nogtans met eenige uitzondering worden opgevat, voor zoo verre namelijk het gebruik zich daartegen niet verzet. Immers hebben wij gezien, dat het ongeraden en van geene nuttigheid is een algemeen gevestigd gebruik te wederstreven. Men volge dan hetzelfde ook in de spelling van *cedel*, *geder*, *cel*, *cement*, *cijfer*, *cijns*, *cipier*, *cirkel*, *citer*, *oceaan*, en meer dergelijken; woorden alle, die, wel is waar, in onze taal niet kunnen gemist worden, en waarvan sommige uit dien hoofde wel eens met de *s* voorkomen (*), doch in welke het algemeene gebruik nogtans (om welke redenen, valt moeilijk te bepalen) de uitheemsche *c* bewaard heeft.

Hetzelfde is toepasfelijk op de woorden *cilinder*, *cimbaal*, *cipres*, in welke wij echter meenen dat de Nederduitsche *i*, overeenkomstig de gemeene uitspraak, met regt de plaats der Latijnsche *y* vervangt, daar het gebruik de behouding van dit uitheemsche letterteeken niet stellig gewild heeft, maar veeleer voor de aangewezenen verwisfeling pleit. Om gelijke reden wordt ook in *citer* de *h* achter de *t* weggelaten, schoon dezelve in het Latijnsche *cithara* voorkomt. Het geen omtrent *cilinder*, *cimbaal* enz.

is

(*) Dus leest men bij voorbeeld op eene enkele plaats van VONDEL *fiment* voor *ciment* of *cement*, en bij HOOFT *firkel* voor *cirkel*.

is aangemerkt, geldt ook ten aanzien van het woord *nimf*, afkomstig van het Latijnsche *nympha*. Omtrent *chaos* of *kaos*, gelijk eenigen verkiezen te schrijven, zij verder nog met een woord aangemerkt, dat het algemeene gebruik, onzes aachtens, de eerste schrijfwijze vordert.

Meer valt er in te brengen voor de verwisfeling der *ch* in *k* in de woorden *Kristus*, *Kristenen*. Deze verwisfeling is reeds zeer oud. Doch, in de vroegste tijden, week men van de oorspronkelijke schrijfwijze dier woorden nog verder af, schrijvende *Kerst* voor *Christus*, 't welk in ons *Kersttijd* nog overig is, *Kersten* voor *Christen*, *Kerstenen* voor *doopen*, *tot een' Christen maken*, zoo als nog ten tijde van KILIAAN gebruikelijk was (*). Men kan dus uit het gebruik der Ouden geen bewijs voor de verwisfeling der *ch* in *k* in de gemelde woorden ontleenen, daar men ziet, dat zij zich omtrent dezelve eene zoo groote vrijheid veroorloofd hebben. In de zeventiende Eeuw werd, met den eigenlijken vorm der voorschrevene woorden, ook de *ch* in dezelve vrij algemeen hersteld, hoe zeer sommigen zich ook toen, gelijk in latere tijden, aan de schrijfwijze met *k* hielden. Men kan echter niet zeggen, dat deze schrijfwijze het gebruik meer voor zich

(*) Zie de *Werken van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde*, II. Deel, bladz. 108 en volg. en HUYDECOOPER op *Melis Stoke*, I. Boek, v. 154.

zich heeft, dan die met *ch*, maar moet veeleer het tegendeel erkennen. Geeft men verder acht, dat *Christus* door het gebruik voor eenen, uit het Grieksch ontleenden, eigennaam geldt, zoo schijnt het natuurlijker en met ons taalgebruik meer overeenkomstig te zijn, de oorspronkelijke spelling in dit woord te behouden; waaruit van zelf volgt, dat men dan ook *Christen* met *ch* moet spellen. En deze spelling met *ch* komt mij ook daarom verkieslijkst voor, omdat onze groote WAGENAAR, wien wij in twijfelachtige gevallen het regt van beslissinge hebben toegekend, ons daarin is voorgegaan.

Gelijk men de laatstgemelde woorden meer of min beschouwen kan, als behoorende tot de boven opgegevene middelklasse, zoo kan men daartoe met nog meer regt brengen de woorden *apotheker*, *genie*, *officier*, *advocaat*, *procureur*, *commisaris*, *fiscaal* en dergelijke. De meeste dezer woorden zijn door het gebruik wel is waar gevestigd, en kunnen, zonder stijfheid en gevaar van misverstand, niet wel voor Nederduitsche verwisfeld worden; doch men kan dezelve echter niet beschouwen als in onze moedertaal zijnde ingelijfd, daar zij in den schrijfstijl niet of zelden voorkomen, en hunne uitheemsche afkomst terstond aan den dag leggen. Van daar dan ook, dat men daarin gewoonlijk de oorspronkelijke en van ons taaleigen afwijkende spelling behoudt, schrijvende, bij voorbeeld, de *h* achter de *t* in *apotheker*, gevende aan de *g* in *genie*

R

eene

eene uitspraak, welke die letter in onze taal geenszins heeft, en wat dies meer is. Dit gebruik steunt, gelijk uit het gezegde valt af te nemen, op een' goeden grond, en verdient derhalve door ons te worden nagevolgd. Intusfchen is er onder de opgegevene woorden een enkel, welks spelling door velen meer tot den vorm der Nederduitfche woorden wordt teruggebracht. Dus fchrijft WAGENAAR, en anderen met hem, *advokaat* met de Nederduitfche *k*, welke men ook meermalen in *fifkaal* aantreft. De zaak is vrij onverschillig; echter zou ik liefst mij aan de *c* houden, daar de woorden geen volkomen burgerregt hebben.

De tweede hoofdklasfe, waartoe wij thans gevorderd zijn, maken de eigenlijk gezegde vreemde woorden uit. Men kan deze weder onderscheiden in dus genaamde bastaardwoorden, en in den Nederlanderen vreemde eigennamen. Wat de eerste aangaat, deze behoorden eene taal, zoo rijk in nadrukkelijke woorden, als de Nederduitfche, nimmer te ontferen. Zoo men dergelijke woorden echter gebruikt, moet men dezelve, met verandering alleen van den uitgang, hunnen oorfpronkelijken vorm doen behouden, daar zij anderzins een wanftaltelijk aanzien verkrijgen. Dus fchrijve men *justitie*, *executie*, *exempel* enz. Doch het zal onnoedig zijn, ons daarbij langer op te houden; liever willen wij over de eigennamen nog iets naders in het midden brengen.

In

In 't algemeen geldt ten aanzien dezer woorden de regel, dat men derzelver oorspronkelijke spelling, zoo veel mogelijk, onveranderd moet laten. Dus schrijve men *Cyprus*, *Cyrus*, *Cyrenius*, *Cicero*, *Cato*, *Xerxes*, *Alexander*, *Rhodus*, *Timotheus*, *Horatius*, overeenkomstig den eenparigen en op goede gronden rustenden voorgang der beste schrijveren. Deze regel nogtans heeft eenige bepalingen, gelijk wij bij deszelfs opgave reeds aanduidden, en thans nader in bijzonderheden zullen toonen. De eerste dier bepalingen verbiedt het gebruik van zulke zamenvoegingen van klanken, welke aan onze taal geheel vreemd zijn. Deze kent, bij voorbeeld, geen gemengden klank van *ae*, welke bij de Latijnen aan den Griekschē klank *ai* beantwoordde. Van daar ook misfen wij de regte uitspraak van dezen klank, en laten overal, waar dezelve voorkomt, dien der *e* hooren. Billijkerwijze dus wordt deze laatste voor het gemengde klankteeken *ae* in de plaats gesteld, in de woorden *Egypte*, *Cesar*, *Judea*, *Galilea*, *Mattheus*, en meer dergelijke vreemde benamingen van plaatsen of personen. Het gezegde omtrent de *ae* geldt insgelijks ten aanzien van *oe*, welke gemengde klank in onze taal geheel onbekend is, en waarvoor dus billijkerwijze de enkele *e* in plaats wordt gesteld. Dus schrijve men *Cresus*, *Phebus*, en zoo in andere gelijkfoortige woorden. — Meer bedenkelijkheid heeft het of men de *ph* in eigennamen overal in *f* verwisfelen, en dus *Frygie*,

Faëton, Febus, Filippus, Efezen enz. zal schrijven. Hier valt, zoo voor het behoud als voor de verwisfeling der *ph*, het gezag van vele achtbare fchrijveren aan te voeren, en laat derhalve de beflifling des gefchils zich van daar bezwaarlijk ontleenen. Wat andere gronden aangaat, zeker is het, dat wij in onze taal geene *ph*, maar wel het daarmede gelijkftaande klankteeken *f* hebben; doch ook de Latijnen hadden de *ph* eigenlijk niet in hunne taal, maar namen dezelve nogtans over in die woorden, welke zij uit het Grieksch ontleenden. Hetzelve is op de Fransche taal toepasfelijk. Ik zou derhalve, daar het gebruik de *ph* niet geheel verworpen heeft, in dit geval liefst den algemeenen regel, onder ons ten aanzien van vreemde benamingen aangenomen, doen gelden, om namelijk in derzelve spelling, zoo na mogelijk; aan het oorfpronkelijke te blijven, en overeenkomstig hiermede *Phrygie, Phaëton* enz. verkiefzen te fchrijven. Billijkerwijze nogtans, zoo ik meene, worden hiervan uitgezonderd zulke namen, welke als inlandfche en eigene befchouwd kunnen worden, en welker uitgang geene vreemde herkomst verraadt, als *Jozef, Filips*, waarvan de eerfte een gemeenzame naam is onder ons, terwijl de laafte, welke aan vele Nederlandfche Vorften eigen is geweest, insgelijks als inheemsch kan worden aangemerkt. Verder is in fommige eighnamen ook omtrent de plaatsing der *c* of *k* eenig verfchil. Dit verfchil betreft

of

of zulke eigennamen, welke onder ons gemeenzaam zijn, of die, welke uit het Grieksch, waarin de *k*, niet de *c*, bekend was, herkomstig zijn. Tot de eerste soort behooren *Jacobus*, *Cornelia*, *Catharina*; tot de laatste *Codrus*, *Corinthe*, *Colosfe* en meer dergelijke benamingen. In de eerstgemelde wordt, mijns achtens, de Latijnsche *c* gevoegelijk behouden, wanneer zij op de voorgestelde wijze gebruikt worden met uitgangen, welke, aan onze taal vreemd zijnde, aan dezelve een Latijnsch aanzien geven. Doch *Jakob*, *Katrijn* enz., waarbij de Latijnsche uitgang is weggelaten, en welke dus een meer Nederduitsch voorkomen hebben, vereischen, mijns oordeels, de Nederduitsche *k*. Om diezelfde reden zou ik *Konstantijn*, *Konradijn* en dergelijken met eene *k* schrijven, gelijk het doorgaande gebruik dit ook medebrengt. Ook in *Konstantinopel* wordt, mijns achtens, de *k* met regt geplaatst, daar het veelvuldig gebruik van dezen naam der bekende Turksche hoofdstad denzelven buiten de klasse der eigenlijk gezegde vreemde benamingen sluit. Wat de tweede soort van eigennamen aangaat, ik erken, dat de *k* in dezelve met veel schijn van redenen verdedigd wordt; doch houdt men daarbij wel genoeg in het oog, dat wij alle Grieksche namen, als 't ware door het kanaal der Latijnsche sprake, ontvangen, en de spelling, daarin gebruikelijk, aangenomen hebben? Het woord *Codrus*, bij voorbeeld, schrijven wij algemeen op de wijze der Latij-

nen, die den Griekſchen uitgang *os* in hun *us* veranderen. Voor het Griekſche *Αριſτιδης* ſchreven de Latijnen, die geenem gemengden klank uit *e* en *z* kenden, *Ariſtides*, en wij hebben, op hun voetſpoor, dezelfde ſchrijfwijze aangenomen. Zou het dan niet regelmatig zijn, in Griekſche benamingen ook de Latijnsche *c* voor de Griekſche en Nederduitſche *k* te behouden? Mij althans komt het zoo voor; weshalve ik liefſt *Codrus*, *Corinthe*, *Coloſſe* enz. ſchrijven zou.

De tweede bepaling van den boven voorgestelden hoofdregel verwerpt zulke bijvoegſelen, welke aan onze taal geheel vreemd zijn. Van dezen aard, bij voorbeeld, is de plaatſing der *h* achter oorspronkelijk Hebreeuwſche woorden, als *Jehovah*, *Selah*, waarvoor men doorgaans, en om goede redenen, *Jehova*, *Sela* zonder *h* geſchreven vindt.

De derde bepaling gedooft de verwisfeling van onderling verwantſchapte letteren, om daardoor de ſpelling naauwkeuriger te doen beantwoorden aan de uitſpraak. De Latijnsche taal, bij voorbeeld, heeft alleen de *s*; ter uitdrukking zoo van den zachteren als ſcherperen klank, welke eerſte bij ons door de *z* wordt aangeduid. Wat zou ons dan verbieden in woorden, welke den zachteren klank doen hooren, de *z* in de plaats der *s* te ſtellen, vooral wanneer deze geene eigennamen zijn van Romeinſche plaatſen of perſonen? Men ſchrijve dan *Azie*, *Eſeze*, *Mozes*, *Jezus*, *Jeruzalem* en dergelijken,

ge-

gelijk vele keurige schrijvers, tot welke ook WAGENAAR behoort, ons zijn voorgegaan. Doch ik zou zwaarigheid maken, om die verwisfeling ook tot Romeinſche eigennamen uit te ſtrekken, gelijk dezelfde WAGENAAR doet, wanneer hij, in het 1te Deel zijner *Vaderlandsche Historie*, alomme *Cezar* voor *Cesar* ſchrijft, hoewel hij elders (*) in de ſpelling van den naam der ſtad *Cefarea*, welke naar *Cesar* genoemd werd, de *s* behoudt, ten bewijze, dat hij zelf het voor bedenkelijk hield, deze verwisfeling overal te doen doorgaan.

Omtrent de uitgangen der vreemde eigennamen zal het naauwelijks noodig zijn iets te zeggen. Ieder weet, dat dezelve, met uitzondering van eenige namen van landen en plaatſen, door het gebruik genoeg bekend, doorgaans onveranderd blijven. De dichters hebben zich te dezen aanzien grootere vrijheid voorbehouden, verwerpende naar vereiſch der maat, zoo verre de welluidendheid zulks niet verbiedt, de Latijnsche uitgangen *us* en *a*, en ſchrijvende, bij voorbeeld, *Homeer*, *Pindaar*, *Admeet*, *Minerv'*, *Heleen* en dergelijken, voor *Homerus*, *Pindarus*, *Admetus*, *Minerva*, *Helena* enz. In proſa wordt deze verwerping minder geduld, en heeft geene plaats dan in langere woorden als *Vefpaſaan*, *Quintiliaan* en weinige andere.

(*) *Gefchiedeniſſen der Chriſtelijke Kerke*, enz. bladz. 211.

 B I J L A G E ,

Behelzende een onderzoek omtrent eenige woorden, waarin de harde e of o twijfelachtig is.

In de 3de § van onze 2de Afdeeling over de vokaalverlenging sprekende, hebben wij betoogd, dat de hard-lange *e* en *o*, in onderscheiding van de zacht-lange, op voorgang onzer beste schrijveren, door verdubbeling der vokaal behoort aangewezen te worden. Doch wij hebben daarbij tevens aangemerkt, dat, om hierin eenparigheid uit te werken, niet slechts eene nauwkeurige opgave noodzakelijk is van alle die woorden, welke de hard-lange *e* en *o* hebben, maar ook het verschil beflist moet worden, 't welk zich, te dezen aanzien, in de uitspraak en schrijfwijze van eenige woorden opdoet. Er zijn namelijk woorden, welke in den eenen tongval een hard-lang, in den anderen een zacht-lang geluid doen hooren; door sommige schrijvers met eene enkele, door andere met eene dubbele *e* of *o* geschreven worden. De beslissing, welke uitspraak en schrijfwijze de meeste goedkeuring verdiene, moet, mijns oordeels, uit deze drie gronden worden op-

ge-

gemaakt; vooreerst uit het geen de oude, met de onze verwantschape, talen, als de Mesogothische, Angelfaxische, Frankduitsche enz., ons daaromtrent leeren; ten andere uit het gebruik der keurigste schrijveren, die de hard-lange *e* en *o* in de spelling van de zacht-lange onderscheiden hebben; en eindelijk, ten derde, uit de meest gebruikelijke uitspraak in die streken van ons vaderland, waar het gemelde onderscheid nog in het spreken wordt waargenomen, met name in Rotterdam en de verdere aan of over de Maas gelegene plaatsen, in Zeeland, en, ten opzichte der *e*, ook in Groningen. Daar de raadpleging van elk dezer gronden, omtrent de bedoelde woorden, natuurlijk eene meer of min verschillende uitkomst moet geven, zoo zal het noodig zijn vooraf te bepalen, aan welken grond, of aan welke vereeniging van gronden men een beslissend gezag hebbe toe te kennen.

Dat de eerste grond, welke uit het schrijfsgebruik in de oude verwantschape talen ontleend wordt, op zich zelve en tegen andere gronden overstaande, geene kracht van beslissing heeft, zal, vertrouwen wij, door ieder gaarne erkend worden. Dezelve kan dus alleen dienen, om, wanneer de beide andere gronden de schaal als 't ware in evenwigt doen hangen, haar naar de eene of andere zijde te doen overslaan. Even gereedelijk zal men mij, geloof ik, toestemmen, dat, wanneer de voorgang der meeste

achtbare schrijveren met de uitspraak van een der opgenoemde plaatsen of gewesten overeenkomt, de uitspraak en schrijfwijze van een woord, volgens die overeenkomst, bepaald moet worden. Niet minder redelijk en betamelijk komt het mij voor, die uitspraak en spelling te doen gelden, voor welke het gezag van een deel der achtbaarste schrijveren en de eenstemmige uitspraak dier Nederlanderen pleiten, welke het verschil van klank tusschen de hard- en zacht-lange *e* en *o* doen hooren.

Maar hoedanig zal men het geschil beslissen, wanneer de laatst aangevoerde grond door het gebruik der meeste achtbare schrijveren wedersproken wordt? Moeijelijk voorzeker is het, hier uitspraak te doen, daar het gezag zich aan beide zijden even groot vertoont. Misschien echter zullen de volgende bedenkingen eenigermate kunnen strekken, om ons uit deze onzekerheid tot eene vaste bepaling te brengen.

Het is een algemeen erkende grondregel, dat, niet de uitspraak van een of ander bijzonder gewest, maar de gemeenlandsche uitspraak aan het schrijfgebruik ten rigtstreeke moet strekken. Maar waaruit wordt deze gemeenlandsche uitspraak veiligst opge maakt? Immers uit het eenparig gebruik der beste en keurigste schrijveren. Passen wij nu dezen grondregel op ons tegenwoordig onderwerp toe, zoo zullen wij, mijns achtens, aan den voorgang der achtbaarste schrijveren in dezen meer gezags moeten toekennen, dan aan de uitspraak, in de boven genoemde

de

de gewesten heerschende. De eerste toch biedt ons de gemeenlandsche uitspraak aan, terwijl de laatste ons slechts vertoont, hoedanig een of ander woord in een bijzonder gewest wordt uitgesproken. In die woorden bovenal, waarin het gebruik der achtbaarste schrijveren, onderscheiden van de uitspraak der voorgenoemde gewesten, door thans nog plaats hebbende verwiselingen bevestigd wordt, lijdt het, mijns oordeels, geenen twijfel, of dat gebruik als gegrond op de gemeenlandsche uitspraak zij aan te merken. Dus heeft (om het laatste door een enkel voorbeeld op te helderen) in het woord *begieren*, naar den Rotterdamschen en Zeeuwschen tongval, de zacht-lange *e* plaats, terwijl de genoegzaam eenparige voorgang der achtbaarste schrijveren van vroegeren tijd ons daarin de hard-lange *e* doet opmerken. En wordt deze laatste door het algemeen gebruikelijke *gierig* niet krachtiglijk bevestigd, wanneer men bedenkt, dat alleen de hard-lange, nimmer de zacht-lange *e*, bij ons met den tweeklank *ie* verwisfeld wordt? In het woord *menig* daarentegen doet de Rotterdamsche en Zeeuwsche uitspraak de hard-lange *e* hooren, terwijl bij vroegere schrijvers daarin eenparig de zacht-lange *e* voorkomt. En hiervoor pleit wederom de, in de dagelijksche uitspraak gehoord wordende, verkorting der *e* en verdubbeling der *n*, zoodat het woord *mennig* luide, daar deze verkorting en verdubbeling, volgens de

waar-

waarneming van TEN KATE (*), bij ons geene plaats heeft dan in woorden, welke de zachte *e* hebben. Ook zal het van belang zijn, in zulke gevallen op de spelling van vroegere Zeeuwsche of Rotterdamfche schrijvers acht te geven, om te zien, of dezelve met de tegenwoordige uitspraak al dan niet overeenkome. Immers, zoo dit laatste eens mogt blijken, zou men daaruit geen ongegrond vermoeden van een plaats hebbend verloop mogen afleiden; welk vermoeden natuurlijk tot vermindering van het gezag der tegenwoordige uitspraak zou strekken.

Voorts moeten wij omtrent de schrijvers, wier gezag wij, ter bepaling van de schrijfwijze der in geschil zijnde woorden, hebben ingeroepen, nog met een woord melden, dat wij te dien einde, op eep' enkelen na, met alle die schrijvers geraadpleegd hebben, welke op bl. 124—126. dezer Verhandeling zijn opgenoemd. Bovendien hebben wij, tot hetzelfde oogmerk, nog de werken van andere schrijvers van vroegeren en lateren tijd nageflagen, als die van ANNA BYNS, CORNELIS VAN GHIS-TELE en COLIJN VAN RIJSSELE, drie Vlaamsche en Brabandsche schrijvers van de zestiende Eeuw; voorts die van den Zeeuwschen Dichter ADRIANUS HOFFERUS, en van den Rotterdamfchen Dichter JOACHIM OUDAAN, die beiden in de

(*) Zie II. Deel bl. 237—240.

de zeventiende Eeuw gebloeid hebben; en eindelijk de werken van eenige Dichters der achttiende Eeuw, met name van den Vlaardingfchen Dichter ARNOLD HOOGVLIET, van FRANS DE HAES en DIRK SMITS, beiden van Rotterdam geboortig, en van den keurigen SYBRAND FEITAMA, die, ofschoon een Amsterdammer zijnde, nogtans de onderscheiding der hard- en zacht-lange *e* en *o* zorgvuldig heeft waargenomen.

Na deze voorbereidende aanmerkingen gaan wij over, om van ons bevinden, ten aanzien der onderscheidene in geschil zijnde woorden, met bijvoeging der noodige opgaven, verslag te doen, en daaruit, met inachtneming der voorgestelde gronden, de beslissing omtrent derzelve schrijfwijze op te maken. Eerst zullen wij in eene alphabetische orde die woorden opgeven, waarin de harde *e*, en daarna die, waarin de harde *o* twijfelachtig is.

E.

BEER. Volgens de waarneming van TEN KATE, I. D. bl. 254. komt dit woord, in deszelfs onderscheidene beteekenissen, zoo bij ons, als in de oude aanverwante talen, met een zacht en hard geluid voor. Doch de Rotterdamsche uitspraak pleit stellig voor het harde geluid, waarmede onze achtbaarste schrijvers overeenstemmen. Zoo heb ik hetzelfde met de harde of dubbele *e* aan-
ge-

getroffen in de *Refereynen* van ANNA BYNS, III. B. bl. 18.; in den *Roomfchen Byencorf* van ALDEGONDE, fo 228. vº van de uitgave van 1574.; in de *Nederduytsche Poëmata* van D. HEINSIUS, bl. 4.; in het werk van MERULA *over de Wildernisfen*, II. B. bl. 36, 39 en 62; den berijmden *Virgilius* van VONDEL, bl. 10.; de *Nederduytsche Poëmata* van HOFFERUS, bl. 95.; de *Rijmoeffeningen* van DE DECKER, I. D. bl. 190.; en de *Poëzy* van OUDAAN, I. D. bl. 153. Onze Bijbelvertaling bevestigt mede deze hardheid der *e*, als waarin men doorgaans *beyr* geschreven vindt.

De aangehaalde bewijzen zullen, vertrouw ik, meer dan voldoende geacht worden, om in dit woord de hard-lange *e* aan te nemen.

BEGEEREN of BEGEREN. Volgens het te voren aangemerkte, wordt dit woord, zoo in Zeeland als te Rotterdam, thans met de zachte *e* uitgesproken. Deze zachte *e* komt overeen met het Angelfaxifche *geornian*, *gyrnian*; doch het Mesogothifche *gairnan* pleit voor de harde *e* (*). Ook het algemeen gebruikelijke *gierig* wijst duidelijk de harde *e* in dit woord aan, daar deze laatste alleen, nimmer de zachte *e*, met den tweeklank *ie* verwisfeld wordt. Maar heeft er misfchien van ouds in dit woord tweederlei uitspraak bij ons plaats

ge-

(*) Zie TEN KATE I. D. bl. 167.

gehad? Het Angelfaxisch schijnt dit vermoeden eenigzins te begunstigen; doch bij onze vroegere schrijvers is mij hiervan geen spoor voorgekomen, maar integendeel eene standvastige eenparigheid in het gebruik der dubbele *e*, welke, gelijk men weet, de hardheid dier letter bewijst. Reeds in der *Leecken Spiegel*, een handschrift van de veertiende Eeuw, vindt men, volgens getuigenis van den taalkundigen CLIGNETT (*), *begeeren* met de dubbele *e* geschreven. Dezelfde schrijfwijze ontmoet men in het Handschrift der Vertaling van *Boëthius* door *Jacop Vilt*, in den jare 1470. vervaardigd (†). Voor de hardheid der *e* pleiten verder de Antwerpsche *Spelen van Sinne*, van den jare 1561.; ANNA BYNS in hare *Refereyen*, II. B. bl. 30 en 50., en III. B. bl. 9.; C. VAN GHISTELE in zijne vertaling van de *Aeneïs*, bl. 7 en 45.; COLIJN VAN RIJSSELE in zijn' *Spiegel der Minnen*, bl. 25, 28, 29, 43, 46 en 74.; COORNHERT in zijne Vertaling van *Cicero over de Plichten*, bl. 21, 25, 62, 64, 77, 98, 110 en 124.; ALDEGONDE in zijn' *Roomschen Byencorf*, fol. 23, 81, 108 en 237.; KILIAAN in zijn *Woordenboek*; D. HEINSIUS in zijne *Nederd. Poëm.*, bl. 117.; CAMP-
HUY-

(*) Zie zijne doorwrochte Voorrede voor den *Teuthonista*, bl. LXVI. in de Aanteekening.

(†) Zie HUYDECOPERS *Proeve* enz., III. D. bl. 435.

HUYSEN in zijne *Sticht. Rijmen*, bl. 15 en 18.; de Vertalers van den *Staten Bijbel* op ontelbare plaatsen (*); HUBERT in zijne *Psalmen*, bl. 39 en 133.; HUYGENS in zijne *Korenbloemen*, I. D. bl. 38, 88, 198, 202, 206, 215 en 315.; DE DECKER in zijne *Rijmoeff.*, I. D. bl. 193, 197 en 203.; en eindelijk OUDAAN in zijn' *Haagschen Broedermoord*, bl. 27. Tegen zoo vele voorbeelden van de harde *e* in het woord *begeeren*, zijn mij slechts zeer weinige van de zachte *e* voorgekomen. In de *Gentsche Spelen van Sinne* van 1639. vind ik eens *begeren*, maar op eene andere plaats wederom *begeeren*. Gelijk verschil is mij in de *Historie der Nederlantscher Oorlogen* van E. VAN REYD voorgekomen, waaruit ik twee voorbeelden van *begeren* op bl. 12 en 21., doch daarentegen één voorbeeld van *begeeren*, op den keerkant der laatstgemelde bladzijde, heb opgeteekend. Ook in de *Nederduytsche Poëmata* van HOFFERUS, bl. 29., heb ik *begeren* aangetroffen, waarbij nog eenige voorbeelden uit latere Rotterdamfche Dichters zouden gevoegd kunnen worden. Doch, wie zal deze weinige en onbeduidende voorbeelden in vergelijking willen brengen

(*) Zie HUYDECOPERS *Proebe*, IIL D. bl. 447., en hunne aldaar aangehaalde Taalregels, te vinden achter de *Historie der Nederlandsche Overzettinge des Bijbels*, door N. MINLOPEN, bl. 79.

gen met de standvastige eenparigheid, welke wij bij de achtbaarste schrijvers in de spelling van *begeeren* aantreffen? Ik meen dus uit, al het bijgebragte te mogen opmaken, dat de harde *e* in *begeeren* tot de gemeenlandsche uitspraak behoort, en gevolgelijk dit woord met eene dubbele *e* moet geschreven worden.

DEEREN of DEREN. Reeds in het Angelfaxisch doet zich in dit woord tweederlei dialect voor, *de-ran* en *derian*, waarvan het eerste aan onze harde, het laatste aan onze zachte *e* beantwoordt (*). Hetzelfde schijnt bij ons reeds vroeg te hebben plaats gehad; althans vindt men in het *Woordenboek* van KILIAAN *deeren* en *deren* opgeteekend, gelijk mede in dat van PLANTIJN, die zelfs aan de zachte *e* de voorkeur schijnt te geven, als verwijzende van *Deeren* op *Deren*, bij welk laatste hij de beteekenissen van dit woord en deszelfs afftammelingen opgeeft. In andere schriften nochtans der zestiende Eeuw is mij de harde *e* voorgekomen, als in de Gentsche en Antwerpse *Spelen van Sinne*, in de vertaalde *Aeneis* van VAN GHISTELE, bl. 7, en in den *Spiegel der minnen* van COLIJN VAN RIJSSELE, bl. 25. Dezelfde schrijfwijze doet zich reeds vroeger voor in de meergemelde *Vertaling* van *Boëthius*, door

JA-

(*) Zie TEN KATE, I Deel, blad. 244.

JACOP VILT (*). De hardheid der *e* in dit woord wordt insgelijks bevestigd door het gebruik van eenige schrijvers der zeventiende Eeuw, als van de Overzetters van den *Staten Bijbel*; van CAMPHUYSEN in zijne *Psalmen*, Ps. 2; van HUYGENS in zijne *Korenbloemen*, I. D. bl. 332 en 362; en van DE DECKER in zijne *Rijmoeffeningen*, I. D. bl. 187 en 200. Doch daarentegen is de zachte *e* mij voorgekomen in het werk van MERULA over de *Wildernissen*, II. B. bl. 39; in de *Nederd. Poëm.* van HOFFERUS, bl. 52; in den *Haagschen Broedermoord* van OUDAAN, bl. 31; en van de schrijvers der achttiende Eeuw, in de *Mengeldichten* van HOOGVLIET, bl. 62, en in den *Rottestroom* van SMITS, bl. 34. — Intusfchen pleiten de aangehaalde voorbeelden meer voor de hardheid, dan voor de zachtheid der *e*; weshalve ik, niettegenstaande de Zeeuwsche en Rotterdamsche uitspraak de laatste bevestigt, de *e* in dit woord nogtans hard zou stellen, zoo niet uit KILIAAN en PLANTIJN duidelijk bleek, dat daarin van ouds reeds een dialektverschil plaats greep. Deze opmerking maakt het, mijns oordeels, verkieslijkst de uitspraak te volgen, welke in die gewesten, waar het onderscheid

(*) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, I. Deel, bladz. 436.

scheid der harde en zachte *e* het zuiverst is bewaard gebleven, heerschende is. Men schrijve dus *deren* met eene enkele *e*.

GEEL. Het Angelfaxifche *gelewe*, *geolu* en *geoluwe* pleit voor de zachte *e* in dit woord. Het gezag van **KILIAAN** daarentegen bevestigt de hardheid der *e* in hetzelfde, welke ook gestaafd wordt door het gebruik van **HUYGENS** in zijne *Korenbloemen*, I. D. bl. 92, en van **DE DECKER** in zijne *Rijmoeffeningen* I. D. bl. 193, 210 en 358. De zachte *e* integendeel heb ik aangetroffen in de *Psalmen* van **HUBERT**, bl. 147, en in den *Rottefroom* van **SMITS**, bl. 53, overeenkomstig de tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamsche uitspraak, welke algemeen de zachte *e* doet hooren. Deze zachte *e* wordt ook krachtiglijk bevestigd door het van *geel* afkomstige *geluwe*, van waar *geluven*, *vergeluven*, welke woorden ook bij **KILIAAN** met eene enkele *e* voorkomen. Desgelijks leest men in onze Bijbelvertaling, waaruit anders geen bewijs voor noch tegen te ontleenen valt, *geluwe*, *Psalm LXVIII. v. 14*. Het komt mij derhalve best voor, de lange *e* in *geel* voortaan als zacht aan te merken, en dus te schrijven *het gele*, niet *het geele van een ei*.

GENEEREN of **GENEREN**. De zachte *e* in dit woord, en in het zelfstandige *nering*, wordt bevestigd door het Frankduitsche *neran*, en het Angelfaxifche

sche *nerian*, *generian* (*). Bij ons schijnt daarin van ouds tweederlei uitspraak te hebben plaats gehad, doch die met de harde *e* te voren de algemeenste te zijn geweest. Dit blijkt uit *KILIAAN*, die *neeren*, *neere*, *neering*, *geneeren*, met de dubbele *e* heeft opgeteekend, doch bij wien men ook *nerē*, *neringe* ontmoet, waar hij tot *neere*, *neeringe* verwijst. De meeste voorbeelden, door mij uit vroegere schrijvers opgeteekend, pleiten wel voor de hardheid der *e*; doch het ontbreekt echter niet aan bewijzen, zoo niet voor de zachtheid, althans voor het van ouds bestaan van tweederlei dialekt in dit woord. In de *Antwerpsche Spelen van Sinne* vind ik het woord altijd met eene dubbele *e* geschreven; in de *Referreynen* van A. BYNS zijn mij twee voorbeelden van de harde, II. B. bl. 50 en III. 104, doch daarentegen ook twee voorbeelden van de zachte *e* voorgekomen, II. B. bl. 26 en III. 106. Eene dergelijke oneenparigheid heb ik ontmoet in den *Roomschen Byencorf* van ALDEGONDE, alwaar het woord f° 218, en 250 v° met de dubbele, doch f° 214 v° met de enkele *e* voorkomt. In REYDS *Historie der Ned. Oorlogen* heb ik het woord driemaal, op bl. 6, 9, en 13, met eene dubbele, doch op bl. 32 *nering* met eene enkele *e* aangetroffen.

De

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 258, en 259, die aan de zachte *e* de voorkeur schijnt te geven.

De laatstgemelde schrijfwijze is mij zonder uitzondering voorgekomen in het werk van MERULA *over de Wildernissen*, II. B. bl. 19, 20 en 31. Daarentegen heb ik bij HUYGENS en DE DECKER alleen de harde *e* of *ee* ontmoet. Zie des eersten *Korenbloemen*, I. D. bl. 199, en de *Rijm-oeffeningen* des laatsten, I. D. bl. 196. De aangevoerde voorbeelden, ofschoon meer voor de harde *e* pleitende, doen echter zien, dat de zachte *e* oudtijds ook in de genoemde woorden heeft plaats gehad; weshalve ik, daar de Rotterdamsche en Zeeuwsche uitspraak deze laatste alleen doet hooren, aan dezelve de voorkeur geven, en het schrijven van *nering* en *generen* zou aanprijzen.

HEETEN of **HETEN**, (noemen). Het Mefogothische *haitan*, en het Angelfaxifche *hatan* pleiten voor de scherpe *e*; doch in den laatstgemelden tongval treft men ook de zachte *e* aan in *hetan*, *hettan*. De hardheid der *e* wordt insgelijks krachtiglijk bevestigd door de uitspraak van *hieten*, *hijten*, welke in sommige oorden van ons Vaderland gehoord wordt. Ook KILIAAN en de overzetters van den Staten Bijbel hebben *hec-ten*; en niet alleen deze, maar ook alle vroegere en latere schrijvers, welke ik daarover heb nagezien. Dus komt de dubbele *e* in dit woord voor in de *Spelen van Sinne* te Gent; in de

Refereynen van A. BYNS, II. B. bl. 40, 57, 64 en 82; in de *Aencijs* van VAN GHISTELE, bl. 12; in den *Spiegel der minnen* van COLIJN VAN RIJSSELE, bl. 10; in COORNHERTS *Vertaling van Cicero over de plichten*, bl. 124; in den *Roomfchen Byencorf* van ALDEGONDE, f° 229 v° en 265; in de *Historie der Nederl. Oorlogen* van E. VAN REYD, bl. 18; in het werk van MERULA *over de Wildernisfen*, II. B. bl. 38 en 62; in de *Psalmen* van CAMPHUYSEN, *Psalm* 128; de *Korenbloemen* van HUYGENS, I. D. bl. 37, 49, 190, 202, 223, 232, 235, 244 en 378; en de *Rijmoeffeningen* van DE DECKER, I. D. bl. 84, 92, 107, 128 en 185. Ook de Zeeuwen spreken het woord eenigzins hard uit. De Rotterdamsche uitspraak intusfchen wil *heten* met de zachte *e*, waarmede eenige fchrijvers, van daar afkomstig, instemmen, en welke verdedigd wordt door den taalkundigen WEILAND, in zijn *Woor-denboek* op *heten*. Hij beroept zich op de oude tongvallen; doch deze pleiten, gelijk wij zagen, niet minder voor de hardheid dan voor de zachtheid der *e*. Bijzonderlijk ook voert hij het oude woord *chedan*, *quedan* ten bewijze aan. Doch, al heeft *heeten* ook hiervan onbetwistbaar zijn' oorsprong, zoo kan nogtans hetzelfde reeds zeer vroeg op de tong der Nederlanderen verscherpt zijn, gelijk duidelijk blijkt uit der *Leecken Spiegel*,

gel, een handschrift der veertiende Eeuw, alwaar men *heeten*, *geheeten* aantreft (*). Op grond van al het aangevoerde maak ik geene zwaarigheid, om de *e* in dit woord hard te stellen, en dus het schrijven van *heeten* aan te prijzen.

KEELE of **KELE**. Ook in dit woord heeft van ouds tweederlei uitspraak plaats gehad, zoo als blijkt uit **KILIAAN**, die *keele*, *kele*, en *keelen*, *kelen*, als het werkwoord, heeft opgeteekend. Het Angelfaxische *ceole*, *ciolon* pleit voor de zachte *e* (†). Onze Bijbelvertalers hebben insgelijks overal de zachte *e* in dit woord gebruikt. Zie, bij voorbeeld, *Spreuk*. XXIII. 2, *Ps.* V. 10, *Matth.* XVIII. 28. Ook bij **HUBERT** in zijne *Psalmen*, bl. 318, heb ik *kele* aangetroffen; doch daarentegen *keelen* bij **DE DECKER** in zijne *Rijmoeffeningen*, II. D. bl. 270. Uit deze weinige voorbeelden blijkt, dunkt mij, genoegzaam, dat de zachte *e* oudtijds in dit woord, niet minder dan de harde, heeft plaats

ge-

(*) Zie de meergemelde *Voorrede* van **CLIGNETT** voor den *Teuthonista*, bladz. LXVI. Ook komt het woord reeds met eene dubbele *e* voor in het oude lied, geplaatst in mijne *Proeven van Nederduitsehe Welsprekendheid*, bladz. 3, en in de Vertaling van *Boëthius* door **JACOP VILT**. Zie **HUYDECOPERS** *Proeve*, III. Deel, bladz. 436.

(†) Zie **TEN KATE**, I. Deel, bladz. 254, welke, voornamelijk om die reden, aan de zachte *e* de voorkeur geeft..

gehad; weshalve ik, daar de tegenwoordige Rotterdamfche en Zeeuwfche uitspraak die letter altijd zacht doet hooren, van oordeel ben, dat men, met den taalkundigen WEILAND in zijn *Woor-denboek*, *kele*, niet *keele*, behoort te fchrijven.

KEEREN of KEREN. Er fchijnt in dit woord van ouds tweederlei tongval te hebben plaats gehad. In het Angelfaxisch ontmoet men *acerran* (*verte-re*), 't welk aan onze harde *e* beantwoordt, en *cerran*, *cyran*, *cyrran*, welke met onze zachte *e* overeenkomen (*). Dat hetzelfde verfchil ook bij ons heeft plaats gegrepen, mag men uit KILIAAN opmaken, die nogtans het woord alleen in den zin van *verrere*, *reinigen*, met de harde en zachte *e* heeft opgeteekend, terwijl het in dien van *verte-re* bij hem alleen hard is. Hij fchijnt dus *keeren* (*verte-re*) en *keren* (*verrere*) als onderfcheidene woorden aan te merken; doch hiervoor is, zoo veel mij bekend is, volftrekt geen grond, maar veeleer moeten beide beteekenifen, van welke de eene zeer gevoegelijk uit de andere kan worden afgeleid, geacht worden tot hetzelfde woord te behooren. Het is dus alleen de vraag, welke fchrijfwijze, dię met de harde of met de zachte *e*, de algemeenfte zij. Tot antwoord op deze vraag diene, dat ik fchier bij alle fchrij-

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 256.

schrijvers, welke te voren zijn opgenoemd, met eene standhoudende eenparigheid in dit woord de hard-lange *e* heb aangetroffen. Ik zou dit gezegde door eene aanzienlijke lijst van plaatsen kunnen bevestigen, zoo niet die omslag mij noodeloos voorkwam in eene zaak, welke aan zoo weinig bedenkelijkheid onderhevig is. De Rotterdamfche en Zeeuwfche uitspraak toch pleit hier insgelijks voor de hardheid der *e*, zoo dat er, voor zoo veel ik weet, geen ander spoor van hare zachtheid voorhanden is, dan 't geen, bij den aanvang van dit onderzoek, uit het Angelfaxisch en het *Woordenboek* van KILIAAN is opgegeven. Men zal derhalve, naar ik vertrouw, niet aarzelen, met mij te besluiten, dat de *e* in het bedoelde woord als hard is aan te merken, en hetzelfde dus *keeren*, niet *keren*, geschreven moet worden.

KEETEN of KETEN. De Rotterdamfche uitspraak doet hier de hard-lange *e* hooren; doch de voorgang der meeste achtbare schrijveren, waarmede de oude verwantschape talen, en de Zeeuwfche uitspraak overeenstemmen, pleit voor de zachte *e*. KILIAAN heeft alleen *ketene*, en onze nauwkeurige Bijbelvertaling heeft insgelijks overal de zachte of enkele *e*. Volgens getuigenis van WEILAND schrijven, wel is waar, HOOFT, DE DECKER (*), en op verscheidene plaat-

(*) Zoo deze opgave omtrent DE DECKER nauwkeurig

plaatsen ook *VONDEL keeten*; doch hij zelf hecht daaraan niet zoo veel gewigt, dat hij hun voorbeeld ter navolginge aanprijze. Integendeel besluit hij, om de aangevoerde gronden, tot de zachte *e*, en merkt te regt aan, dat deze krachtiglijk bevestigd wordt door de gebruikelijke verkorting van het woord tot *ketting*, welke verkorting, gelijk wij te voren, in navolging van *TEN KATE*, reeds opmerkten, nimmer plaats vindt dan in woorden, welke de zacht-lange *e* hebben.

KNEEDEN of **KNEDEN**. Het eerste komt overeen met het Angelfaxifche *cnedan*, en de tegenwoordige Rotterdamfche uitspraak. Daarentegen fchijnt het laafte, of de zachte *e*, welke zich ook in het Angelfaxifche *cnedan* voordoet, bij ons van guds af algemeen in gebruik te zijn geweest. Althans heeft *KILIAAN*, die anders, blijkens verfcheidene voorbeelden, welke zich in het voorgaande voor ons opdoen, het dialektverfchil in dezen zeer zorgvuldig heeft opgeteekend, in dit woord alleen

kne-

is, geldt zij omtrent eene vroegere uitgave zijner Dichtwerken, daar ik in de gewone, door *BROUERIUS VAN NIDEK* in II. Deelen in 40. bezorgd, en waarin, naar de verzekering des uitgevers in de *Voorreden*, de spelling van *DE DECKER* zorgvuldig behouden is, doorgaans *keten* aantref. Zie I. Deel, bladz. 67, waar het woord tweemaal voorkomt, en bladz. 130, en II. D. bladz. 197 en 327.

kned, ten bewijze, dat de zachte *e* te zijnen tijde daarin algemeen gehoord werd. In de Bijbelvertaling komt het woord slechts eenmaal zoodanig voor, dat deszelfs onderscheidene schrijfwijze met de enkele of dubbele *e* zich duidelijk vertoone, namelijk *Jeremias* VII. 18; doch het verschil van schrijfwijze, 't welk in de onderscheidene uitgaven plaats grijpt, doet dit voorbeeld zijn gezag verliezen (*). De in dit stuk zeer kiefche Dordrechtfehe fchrijver, BEVERWYK, die in de eerfte helft der zeventiende Eeuw bloeide, heeft, volgens getuigenis van WEILAND, altijd *kned*, gelijk mede de keurige Maaslandfehe dichter HOOGVLIET. In de Woordenlijften, door TEN KATE, in het Iste Deel van zijn onfchatbaar werk, achter zijne onderscheidene regelen omtrent de harde en zachte *e* gevoegd,

(*) Volgens WEILAND in zijn *Woordenboek* heeft de Bijbelvertaling *kned*, fchoon in vele drukken *kneeden* gezet is. Doch in de *Lijst van woorden, welke de harde e en o hebben*, uit de gemelde Vertaling, volgens de eerfte en naauwkeurigfte uitgave van 1637, opgemaakt, en gedrukt achter het IIIde Deel van HUYDECOPERS *Proeve*, vinde ik *kneeden* met de dubbele *e* opgegeven. Zie aldaar bl. 450. Daar nogtans, volgens het aangemerkte op bl. 446, ook deze uitgave niet vrij is van verzinningen, laat zich uit het voorgestelde niet met zekerheid befluiten, dat de overzetters van den Staten Bijbel de *e* in het gemelde woord als hard befchouwd hebben.

voegd, heb ik dit woord vruchteloos gezocht; doch in zijne *Proeven van geregelde Afleiding* (II. D. bl. 638.) vinde ik onder *gnijd* alleen *knedden* opgegeven, waaruit men mag opmaken, dat hem in dit woord geen dialektverschil is bekend geweest, 't welk hij anders altijd pleegt op te teekenen. In de *Korenbloemen* van HUYGENS heb ik insgelijks het woord tweemaal met de enkele of zachte *e* aangetroffen, met name in het I^{te} Deel derzelve, bl. 194 en 222, gelijk ook in de *Rijmoeffeningen* van DE DECKER, I. D. bl. 359. Het Hoogduitsche *kneten*, *knetten*, en de Zeeuwsche uitspraak bevestigen mede de zachtheid der *e*. Uit het voorgestelde blijkt, mijns achtens, dat er een zeer aanmerkelijk overwigt van gezag voor de zachte *e* in *knedden* plaats heeft, en gevolgelyk dit woord met eene enkele *e* moet geschreven worden.

KWEEKEN of **KWEKEN**. De hardheid der *e* in dit woord wordt bevestigd door het Ijslandsche *kweika*, en hare oudtijds gemeene verwisfeling met *ei* (*). Ook de tegenwoordige Zeeuwsche en Rotterdamsche uitspraak doet de harde *e* in hetzelfde hooren. Men moge dan al bij eenige fchrijvers, bij voorbeeld bij DE DECKER in zijne *Rijmoeffeningen*, I^{te} D. bl. 103, 114, 120, 166,

172

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 246, en KILIAAN op *queycken*.

172 en 193, doorgaans de enkele of zachte *e* in het gemelde woord aantreffen, dit kan, zoo het niet aan vergissing zij toe te schrijven, ten hoogste als eene plaatselijke afwijking beschouwd worden. De hard-lange *e* daarentegen behoort tot de gemeenlandsche uitspraak, welke ten rigtsnoer van het schrift moet strekken. Men schrijve dus *kweeken*, gelijk dit woord ook voorkomt bij OUDAA N in zijne *Poëzij*, I. D. bl. 144, FEITAMA in zijnen *Henrik de Groote*, bl. 17 en 19, en SMITS in zijnen *Rottestroom*, bl. 91. Ook in de *Aanteekening* achter het III^{de} Deel van HUYDECOPE R S *Proeve*, bl. 451, vindt men het woord aldus opgegeven.

MEENIGTE of **MENIGTE**. De oude verwantschapte talen pleiten hier meestal voor de zachtheid der *e*, blijkens het Mesogothische *manags*, het Angelfaxische *menig*, en het Alemannische *menige*: alleen heeft het Angelfaxisch ook *mænig*, 't welk met onze harde *e* overeenkomt (*). Ook wordt de zachte *e* krachtiglijk bevestigd door de nog gebruikelijke verkorting tot *mennig*, *mennigte*, welke verkorting alleen plaats heeft in woorden, welke de zacht-lange *e* hebben (†). Het zou dus noodeloos zijn in een breeder onderzoek

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 238 en 239.

(†) Zie over dezen regel de plaats van TEN KATE, op bladz. 268 aangehaald.

voegd, heb ik dit woord vruchteloos gezocht; doch in zijne *Proeven van geregelde Afleiding* (II. D. bl. 638.) vinde ik onder *gnijd* alleen *knedden* opgegeven, waaruit men mag opmaken, dat hem in dit woord geen dialektverschil is bekend geweest, 't welk hij anders altijd pleegt op te teekenen. In de *Korenbloemen* van HUYGENS heb ik insgelijks het woord tweemaal met de enkele of zachte *e* aangetroffen, met name in het I^{te} Deel derzelve, bl. 194 en 222, gelijk ook in de *Rijmoeffeningen* van DE DECKER, I. D. bl. 359. Het Hoogduitsche *kneten*, *knetten*, en de Zeeuwfche uitspraak bevestigen mede de zachtheid der *e*. Uit het voorgestelde blijkt, mijns achtens, dat er een zeer aanmerkelijk overwigt van gezag voor de zachte *e* in *knedden* plaats heeft, en gevolgelijk dit woord met eene enkele *e* moet geschreven worden.

KWEEKEN of **KWEKEN**. De hardheid der *e* in dit woord wordt bevestigd door het IJslandsche *kweika*, en hare oudtijds gemeene verwisfeling met *ei* (*). Ook de tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamsche uitspraak doet de harde *e* in hetzelfde hooren. Men moge dan al bij eenige fchrijvers, bij voorbeeld bij DE DECKER in zijne *Rijmoeffeningen*, I^{te} D. bl. 103, 114, 120, 166,

172

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 246, en KILIAAN op *queycken*.

172 en 193, doorgaans de enkele of zachte *e* in het gemelde woord aantreffen, dit kan, zoo het niet aan vergifsing zij toe te schrijven, ten hoogste als eene plaatselijke afwijking beschouwd worden. De hard-lange *e* daarentegen behoort tot de gemeenlandsche uitspraak, welke ten rigtfoer van het schrift moet strekken. Men schrijve dus *kweeken*, gelijk dit woord ook voorkomt bij OUDAAN in zijne *Poëzij*, I. D. bl. 144, FEITAMA in zijnen *Henrik de Groote*, bl. 17 en 19, en SMITS in zijnen *Rottestroom*, bl. 91. Ook in de *Aanteekening* achter het III^{de} Deel van HUYDECOPERS *Proeve*, bl. 451, vindt men het woord aldus opgegeven.

MEENIGTE of MENIGTE. De oude verwantschape talen pleiten hier meestal voor de zachtheid der *e*, blijkens het Mesogothische *manags*, het Angelfaxische *menig*, en het Alemannische *menige*: alleen heeft het Angelfaxisch ook *mænig*, 't welk met onze harde *e* overeenkomt (*). Ook wordt de zachte *e* krachtiglijk bevestigd door de nog gebruikelijke verkorting tot *mennig*, *menigte*, welke verkorting alleen plaats heeft in woorden, welke de zacht-lange *e* hebben (†). Het zou dus noodeloos zijn in een breeder onderzoek

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 238 en 239.

(†) Zie over dezen regel de plaats van TEN KATE, op bladz. 268 aangehaald.

voegd, heb ik dit woord vruchteloos gezocht; doch in zijne *Proeven van geregelde Afleiding* (II. D. bl. 638.) vinde ik onder *gnijd* alleen *knedden* opgegeven, waaruit men mag opmaken, dat hem in dit woord geen dialektverschil is bekend geweest, 't welk hij anders altijd pleegt op te teekenen. In de *Korenbloemen* van HUYGENS heb ik insgelijks het woord tweemalen met de enkele of zachte *e* aangetroffen, met name in het I^{te} Deel derzelve, bl. 194 en 222, gelijk ook in de *Rijmoeffeningen* van DE DECKER, I. D. bl. 359. Het Hoogduitsche *kneten*, *knetten*, en de Zeeuwfche uitspraak bevestigen mede de zachtheid der *e*. Uit het voorgestelde blijkt, mijns achtens, dat er een zeer aanmerkelijk overwigt van gezag voor de zachte *e* in *knedden* plaats heeft, en gevolgelijk dit woord met eene enkele *e* moet geschreven worden.

KWEEKEN of **KWEKEN**. De hardheid der *e* in dit woord wordt bevestigd door het IJslandsche *kweika*, en hare oudtijds gemeene verwisfeling met *ei* (*). Ook de tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamsche uitspraak doet de harde *e* in hetzelfde hooren. Men moge dan al bij eenige fchrijvers, bij voorbeeld bij DE DECKER in zijne *Rijmoeffeningen*, I^{te} D. bl. 103, 114, 120, 166,

172

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 246, en KILIAAN op *queycken*.

172 en 193, doorgaans de enkele of zachte *e* in het gemelde woord aantreffen, dit kan, zoo het niet aan vergissing zij toe te schrijven, ten hoogste als eene plaatselijke afwijking beschouwd worden. De hard-lange *e* daarentegen behoort tot de gemeenlandsche uitspraak, welke ten rigtsnoer van het schrift moet strekken. Men schrijve dus *kweeken*, gelijk dit woord ook voorkomt bij OUDAAN in zijne *Poëzij*, I. D. bl. 144, FEITAMA in zijnen *Henrik de Groot*e, bl. 17 en 19, en SMITS in zijnen *Rottestroom*, bl. 91. Ook in de *Aanteekening* achter het III^{de} Deel van HUYDECOPERS *Proeve*, bl. 451, vindt men het woord aldus opgegeven.

MEENIGTE of MENIGTE. De oude verwantschape talen pleiten hier meestal voor de zachtheid der *e*, blijkens het Mefogothifche *manags*, het Angelfaxifche *menig*, en het Alemannifche *menige*: alleen heeft het Angelfaxisch ook *mænig*, 't welk met onze harde *e* overeenkomt (*). Ook wordt de zachte *e* krachtiglijk bevestigd door de nog gebruikelijke verkorting tot *mennig*, *menigte*, welke verkorting alleen plaats heeft in woorden, welke de zacht-lange *e* hebben (†). Het zou dus noodeloos zijn in een breeder onderzoek

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 238 en 239.

(†) Zie over dezen regel de plaats van TEN KATE, op bladz. 268 aangehaald.

voegd, heb ik dit woord vruchteloos gezocht; doch in zijne *Proeven van geregelde Afsleiding* (II. D. bl. 638.) vinde ik onder *gnijd* alleen *knedden* opgegeven, waaruit men mag opmaken, dat hem in dit woord geen dialektverschil is bekend geweest, 't welk hij anders altijd pleegt op te teekenen. In de *Korenbloemen* van HUYGENS heb ik insgelijks het woord tweemalen met de enkele of zachte *e* aangetroffen, met name in het I^{te} Deel derzelve, bl. 194 en 222, gelijk ook in de *Rijmoeffeningen* van DE DECKER, I. D. bl. 359. Het Hoogduitsche *kneten*, *knetten*, en de Zeeuwfche uitspraak bevestigen mede de zachtheid der *e*. Uit het voorgestelde blijkt, mijns achtens, dat er een zeer aanmerkelijk overwigt van gezag voor de zachte *e* in *knedden* plaats heeft, en gevolgelijk dit woord met eene enkele *e* moet geschreven worden.

KWEEKEN of **KWEKEN**. De hardheid der *e* in dit woord wordt bevestigd door het Ijslandsche *kweika*, en hare oudtijds gemeene verwisfeling met *ei* (*). Ook de tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamsche uitspraak doet de harde *e* in hetzelfde hooren. Men moge dan al bij eenige fchrijvers, bij voorbeeld bij DE DECKER in zijne *Rijmoeffeningen*, I^{te} D. bl. 103, 114, 120, 166,

172

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 246, en KILIAAN op *queycken*.

172 en 193, doorgaans de enkele of zachte *e* in het gemelde woord aantreffen, dit kan, zoo het niet aan vergissing zij toe te schrijven, ten hoogste als eene plaatselijke afwijking beschouwd worden. De hard-lange *e* daarentegen behoort tot de gemeenlandsche uitspraak, welke ten rigtſnoer van het schrift moet strekken. Men schrijve dus *kweeken*, gelijk dit woord ook voorkomt bij OUDAAN in zijne *Poëzij*, I. D. bl. 144, FEITAMA in zijnen *Henrik de Groot*e, bl. 17 en 19, en SMITS in zijnen *Rottestroom*, bl. 91. Ook in de *Aanteekening* achter het III^{de} Deel van HUYDECOOPERS *Proeve*, bl. 451, vindt men het woord aldus opgegeven.

MEENIGTE of MENIGTE. De oude verwantschape talen pleiten hier meestal voor de zachtheid der *e*, blijkens het Mesogothische *manags*, het Angelsaxische *menig*, en het Alemannische *menige*: alleen heeft het Angelsaxisch ook *mænig*, 't welk met onze harde *e* overeenkomt (*). Ook wordt de zachte *e* krachtiglijk bevestigd door de nog gebruikelijke verkorting tot *mennig*, *menigte*, welke verkorting alleen plaats heeft in woorden, welke de zacht-lange *e* hebben (†). Het zou dus noodeloos zijn in een breeder onderzoek

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 238 en 239.

(†) Zie over dezen regel de plaats van TEN KATE, op bladz. 268 aangehaald.

voegd, heb ik dit woord vruchteloos gezocht; doch in zijne *Proeven van geregelde Afleiding* (II. D. bl. 638.) vinde ik onder *gnijd* alleen *knedden* opgegeven, waaruit men mag opmaken, dat hem in dit woord geen dialektverschil is bekend geweest, 't welk hij anders altijd pleegt op te teekenen. In de *Korenbloemen* van HUYGENS heb ik insgelijks het woord tweemalen met de enkele of zachte *e* aangetroffen, met name in het I^{te} Deel derzelve, bl. 194 en 222, gelijk ook in de *Rijmoeffeningen* van DE DECKER, I. D. bl. 359. Het Hoogduitsche *kneten*, *knetten*, en de Zeeuwsche uitspraak bevestigen mede de zachtheid der *e*. Uit het voorgestelde blijkt, mijns achtens, dat er een zeer aanmerkelijk overwigt van gezag voor de zachte *e* in *knedden* plaats heeft, en gevolgelyk dit woord met eene enkele *e* moet geschreven worden.

KWEEKEN of **KWEKEN**. De hardheid der *e* in dit woord wordt bevestigd door het Ijslandsche *kweika*, en hare oudtijds gemeene verwisfeling met *ei* (*). Ook de tegenwoordige Zeeuwsche en Rotterdamsche uitspraak doet de harde *e* in hetzelfde hooren. Men moge dan al bij eenige schrijvers, bij voorbeeld bij DE DECKER in zijne *Rijmoeffeningen*, I^{te} D. bl. 103, 114, 120, 166,

172

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 246, en KILIAAN op *queycken*.

172 en 193, doorgaans de enkele of zachte *e* in het gemelde woord aantreffen, dit kan, zoo het niet aan vergifsing zij toe te schrijven, ten hoogste als eene plaatselijke afwijking beschouwd worden. De hard-lange *e* daarentegen behoort tot de gemeenlandsche uitspraak, welke ten rigtsnoer van het schrift moet strekken. Men schrijve dus *kweeken*, gelijk dit woord ook voorkomt bij OUDAAN in zijne *Poëzij*, I. D. bl. 144, FEITAMA in zijnen *Henrik de Groote*, bl. 17 en 19, en SMITS in zijnen *Rottestroom*, bl. 91. Ook in de *Aanteekening* achter het III^{de} Deel van HUYDECOOPERS *Proeve*, bl. 451, vindt men het woord aldus opgegeven.

MEENIGTE of MENIGTE. De oude verwantschapte talen pleiten hier meestal voor de zachtheid der *e*, blijkens het Mefogothische *manags*, het Angelfaxische *menig*, en het Alemannische *menige*: alleen heeft het Angelfaxisch ook *mænig*, 't welk met onze harde *e* overeenkomt (*). Ook wordt de zachte *e* krachtiglijk bevestigd door de nog gebruikelijke verkorting tot *mennig*, *menigte*, welke verkorting alleen plaats heeft in woorden, welke de zacht-lange *e* hebben (†). Het zou dus noodeloos zijn in een breeder onderzoek

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 238 en 239.

(†) Zie over dezen regel de plaats van TEN KATE, op bladz. 268 aangehaald.

zock nopens de zachtheid of hardheid der *z* in dit woord te treden, zoo niet de Zeeuwfche en Rotterdamsche uitspraak daarin eenparig de harde *e* deed hooren. Van hier ontftaat natuurlijk het vermoeden, dat er van ouds in dit woord tweederlei dialekt heeft plaats gegrepen; een vermoeden, welks gegrondheid of ongegrondheid nader onderzocht moet worden. Ik heb te dien einde het gebruik zoo van vroegere als latere fchrijveren, die de harde *e* en *o* door de felling onderscheiden hebben, nagegaan, doch bij dezelve eene ftandvastige eenparigheid in het fchrijven der zachte *e* aangetroffen. KILIAAN heeft alleen *menig*, *menigte* opgeteekend; ook onze nauwkeurige Bijbelvertaling gebruikt beftendig de enkele of zachte *e*. Hetzelfde gebruik is mij voorgekomen in de *Spelen van Sinnen* te Gent, en in die van Antwerpen, alwaar ik ook eene enkele maal *mennich* heb aangetroffen; in de *Refer.* van ANNA BYNS, II. B. bl. 34, 45, 57 en 75; in de *Aen.* van VAN GHISTELE, bl. 8, 45 en zoo alom; in den *Spiegel der minnen* van COLIJN VAN RIJSSELE, bl. 33 en 39; in COORNHERTS *Vert. van Cicero over de plichten*, bl. 53, 55, 63 en 80; in den *Roomf. Byenc.* van ALDEGONDE, f° 30, 81 v°, 91, 110, 118, 122 v° en 224 v°; in de *Iliftorie* van VAN REYD, bl. 1, 5 en 17; in het werk van MERULA *over de Wildern.* I. B. bl. 16, 25, 42, 50 en 231. II. B.

II. B. bl. 19 en 27 ; in de *Ned. Poëm.* van D. HEINSIUS , bl. 24, 25, 110, en 125 ; in de *Stichtelijke Rijmen* van CAMPHUYSEN , bl. 40, 45 en 48 ; in de *Psalmen* van HUBERT , bl. 38, 74, 178 en 246 ; in den *Virg.* van VONDEL , bl. 1 en 2 , in de *Korenbl.* van HUYGENS , I. D. bl. 76, 78, 95, 195, 313, 320 en 361 ; in de *Nederd. Poëm.* van HOFFERUS , bl. 32, 45, 66, 68, 70 en 121 ; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER , I. D. bl. 81, 91, 99, 128, 147, 179 en 198 ; in de *Poëzij* van J. OUDAAN , I. D. bl. 54, 137 en 141 , en in den *Haagschen Broedermoord* van denzelfden Dichter , bl. 7, 75, 83, 91 ; en in den *Henrik de Grootte* van FEITAMA , bl. 4, 11 en 53. Men merke hierbij op , dat twee der genoemde schrijvers , HUBERT namelijk en HOFFERUS , uit Zeeland , en een derde , met name OUDAAN , uit Rotterdam afkomstig zijn ; 't welk cenig vermoeden baart , dat aldaar in vroegeren tijd mede de zachte *e* gehoord werd. Intusschen mag ik hierbij niet verzwijgen , dat ik in de *Poëzij* des laatsten eenmaal , en wel I. D. bl. 144 , gelijk mede op bl. 115. der bovengemelde *Vertaling* van COORNHERT , en op twee plaatsen van HUYGENS , I. D. bl. 327 en 360 , *meeuigte* heb aangetroffen. Doch wie , die het veel grooter aantal der te voren uit dezelfde schrijvers bijgebragte voorbeelden van het ge-

gebruik der zachte *e* in aanmerking neemt, zal niet gereed zijn, met mij de laatst aangehaalde voorbeelden aan eene vergisfing van den drukker toe te fchrijven? Dit althans mag ik vertrouwen, dat niemand dezelve zal doen ftrekken ter beftrijding van de regtmatige gevolgtrekking, welke ik uit al het bijgebragte meen te mogen maken, dat namelijk de zachte *e* in *menig*, *menigte* tot de gemeenlandsche uitspraak behoort, en in de Oudheid zich volftrekt geen fpoor vertoont van een plaats gehad hebbend dialektverfchil in dit woord. Hoe zeer dus ook de tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamfche uitspraak *meenig*, *me enig* met de hard-lange *e* doet hooren, met welke laafte eenige latere Rotterdamfche dichters, als SMITS, DE HAES en andere, overeenftemmen, zal echter, geloof ik, ieder, die het voorgedragene aandachtig overweegt, mij toeftemmen, dat men, volgens den eenparigen voorgang der achtbaarfte fchrijveren, geftaafd door de gebruikelijke verkorting dier woorden tot *mennig*, *mennigte*, voortaan *menig*, *menigte*, met de zachte of enkele *e*, behoort te fchrijven.

ONTBEEREN of **ONTBEREN**. Bij KILIAAN vindt men dit woord alleen met de zachte *e* gefchreven. Doch dat daarin ook de harde *e* reeds vroeg gehoord werd, blijkt uit de *Vertaling van Boëthius*, door JACOP VILT van het

het jaar 1470, alwaar men, volgens getuigenis van LELYVELD, *ontbeeren* aantreft (*). Dezelfde schrijfwijze van dit woord kwam den taalkundigen CLIGNETT reeds in der *Leecken Spiegel*, een handschrift der veertiende Eeuwe, voor (†). De harde *e* vond ik insgelijks in de Antwerpsche *Spelen van Sinne*; in de *Aeneis* van VAN GHISTELE, bl. 224; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 49, 215, 232, 349, 362 en 380; en in de *Ned. Poëm.* van HOFFERUS, bl. 81. Daarentegen kwam de zachte *e* mij voor in COORNHERTS *Vert. van Cicero over de plicht.*, bl. 20; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 166, bij wien ik nogtans elders, II. D. bl. 328, de harde *e* ontmoette; in de *Mengeldichten* van HOOGLIET, bl. 79; en in den *Henrik de Groot*e van FEITAMA, bl. II. — Het bijgebragte pleit zeker meer voor de hardheid, dan voor de zachtheid der *e* in het gemelde woord; maar men mag nogtans uit hetzelfde, en bijzonder uit het gebruik van KILIAAN, opmaken, dat ook de zachte *e* daarin reeds vroeg gehoord werd. Daar nu de tegenwoordige Zeeuw-
sche

(*) Zie de *Aanteekening* achter het III. Deel van HUYDECOPERS *Proeve*, bladz. 453, vergeleken met de *Nota* op bladz. 460.

(†) Zie zijne meermalen aangehaalde *Voorrede* voor den *Teuthonista*, bladz. LXVI, in de *Aanteekening*.

sche en Rotterdamfche uitspraak eenpariglijk deze laatste bevestigen , zou ik het woord liefst met ééne *e*, *ontberen*, schrijven.

PEEREN of PEREN van *peer*. Het Angelfaxifche *per*, *pere*, pleit voor de zachtheid der *e*, gelijk mede de afleiding des woords van het Latijnsche *pirum*, daar, volgens de waarneming van TEN KATE (*), alle woorden, uit het Latijn of Fransch afkomstig, en in die talen den klemtoon op *i* of *e*, doch bij ons op de lange *e* ontvangende, die *e* zacht hebben. Doch daarentegen bevestigt de van ouds gebruikelijke verwisfeling der lange *e* in dit woord met den tweeklank *ei* de hardheid der genoemde letter. KILIAAN, bij wien men deze verwisfeling vindt opgeteckend, geeft daarom aan de harde *e* de voorkeur, hoewel hij tevens *pere* met de enkele *e* opgeeft, ten bewijze dat, reeds in zijnen tijd, de *e* in dit woord op sommige plaatsen zacht klonk. De Bijbelvertalers hebben, blijkens hunne Taalregels (†), insgelijks de harde of dubbele *e* verkozen. TEN KATE vergenoegt zich met de opgave van het dialektverschil, zonder de zaak tē beslifen. De weinige voorbeelden, welke mij, onder het naflaan van onderscheidene schrijveren, van dit woord zijn

(*) I. Deel, bladz. 242 en 243.

(†) Zie dezelve achter de *Historie van de Nederlandsche Overzettinge des Bijbels*, door N. HINLOPEN, bladz. 79.

zijn voorgekomen, pleiten allen voor de hardheid der *e*. Dus vind ik hetzelfde met eene dubbele *e* geschreven in den *Roomf. Byenc.* van ALDEGONDE, f° 84 v°; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 336, 349 en 385; en in den *berijmden Virgilius* van VONDEL, bl. 4. Men ziet uit het voorgestelde, dat, offchoon de zachte *e* in dit woord reeds vroeg plaats had, de harde nogtans algemeener was. Ik zou uit dien hoofde tot het gebruik van de laatste of het schrijven van *peeren* besluiten, zoo niet de Rotterdamfche en meest gebruikelijke Zeeuwfche uitspraak de zachte *e* bevestigde, en daardoor een overwigt van gezag voor dezelve werd te weeg gebragt, naar ons oordeel, genoegzaam, om aan de zachte *e*, en dus aan het schrijven van *peren*, de voorkeur te geven.

SCHEEREN of SCHEREN. Dit woord behoort wederom tot die woorden, waarin van ouds tweederlei uitspraak heeft plaats gehad. Reeds in het Angeltaxisch doet zich dit verschil voor, alwaar *scæran* (*tondere*) aan onze harde, doch *sciran* (*radere*) aan onze zachte *e* beantwoordt. KILIAAN heeft beide *scheeren* en *scheren*, doch, 't geen opmerkelijk is, alleen *affscheren*. Ook TEN KATE gewaagt van het plaats hebbend dialektverschil in dit woord (*); doch schijnt aan

schee-

(*) I. Deel, bladz. 211.

scheeren den voorrang te geven (*). Dezelfde schrijfwijze is den taalkundigen CLIGNETT reeds voorgekomen in den meermalen genoemden *Lecken Spiegel* (†). Hiermede stemmen onze Bijbelvertalers overeen, en, onder andere schrijvers, ook ALDEGONDE in zijn' *Roomf. Byenc.* fo 241; HUYGENS in zijne *Korenbl.*, I. D. bl. 139; en DE DECKER in zijne *Rijmoeff.*, I. D. bl. 364. Het voorgestelde leert ons, dat, wel is waar, de harde *e* in dit woord, meer dan de zachte, gevonden, maar nogtans deze laatste in hetzelfde, reeds zeer vroeg, hier en daar gehoord werd. Daar nu de zachte *e* met de tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamfche uitspraak overeenkomt, zou ik aan deze laatste liefst plaats geven, en dus *scheren, affscheren, bescheren (toewijzen)* enz. schrijven.

SLEEPEN of SLEPEN. Ook in dit woord had van ouds tweederlei dialekt plaats. Het werd te voren meermalen *sleipen* uitgesproken, gelijk het woord bij KILIAAN, en ook nog bij VONDEL voorkomt in zijnen *Palamedes*, bl. 18; eene uitspraak, welke, zoo als bekend is, de hard-

(*) Op die wijze althans wordt het woord door hem geschreven in zijne *Eerste Proeve van geregelde Afleiding*, II. D. bladz. 340.

(†) Zie de *Voorrede* voor den *Teuthonista*, bladz. LXVI. in de Aanteekening.

hardheid der *e* aanwijst. Dezelfde schrijfwijze heb ik aangetroffen in den *Roomf. Byenc.* van ALDEGONDE, f° 128 v° en 230. Dat nogtans ook de zachte *e* in het genoemde woord reeds vroeg, hier en elders, gehoord werd, blijkt uit den straks genoemden KILIAAN, die ook *slepen* heeft opgeteekend. Onze Bijbelvertaling heeft op ééne plaats *sleepen*, op eene andere *sleypen*, en op eene derde *slepen*, welk laatste LELYVELD bij verzinning meent te zijn (*). Doch het verdient opmerking, dat het woord op de beide eerstgenoemde wijzen voorkomt in het Oude Verbond, namelijk *Jerem.* XV: 3, en XXII: 19; doch op de laatstgenelde wijze in het Nieuwe Verbond, en wel *Joann.* XXI: 8. Dit geeft, dunkt mij, eenige aanleiding tot het vermoeden, of ook mischien de Vertalers van het Nieuwe Verbond de *e* in hetzelfde voor zacht gehouden hebben. Doch, wat hiervan ook zijn moge, de zachte *e* wordt buiten tegenpraak door den voorgang van verscheidene achtbare schrijveren gestaafd. Deze namelijk vond ik in het werk van MERULA over *de Wildernissen*, I. B. bl. 30; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 89, 195 en 220; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 114, 115 en 135, en II. D. bl. 289; en

(*) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, III. Deel, bl. 455.

en eindelijk in den *Haagschen Broedermoord* van OUDAAN, bl. 1, 4, 77, 93, 95 en 99. In Zeeland en te Rotterdam wordt het woord thans ook algemeen met de zachte *e* uitgesproken; weshalve ik, te meer daar *sleipen*, voor zoo ver ik weet, geheel in onbruik is, liefst *slepen* met de zachte *e* zou schrijven.

SMEEREN of **SMEREN**. Het meermalen opgemerkte dialectverschil had ook in dit woord, sedert de vroegste tijden, plaats. De Angelfaxifche woorden *smere* (*adeps*), en *smeran*, *smirian* en *smirian* (*unguere*) bevestigen de zachte *e*. Volgens TEN KATE (*) was bij ons oulinks ook *smere* in gebruik, 't welk KILIAAN mede in zijn Woordenboek heeft opgeteekend. Doch voor 't overige vindt men bij hem *smeeren*, aan welke schrijfwijze TEN KATE insgelijks den voorrang schijnt te geven. Ook komt dezelve, volgens getuigenis van LELYVELD, reeds voor in de meermalen genoemde *Vertaling van Boëthius*, door JACOP VILT, van 1470 (†). De weinige voorbeelden, welke ik van dit woord, bij het naslaan van onderscheidene schrijveren, ontmoet heb, bevestigen insgelijks de hardheid der *e*. Dus vind ik het met *ee* geschreven in de *Spelers van*

(*) I. Deel, bladz. 259.

(†) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, III. Deel, bl. 455.

van *Sinne* te Gent; in de *Refer.* van A. BYNS, III. B. bl. 156; in den *Rooms. Byenc.* van ALDEGONDE, f° 15, 122 en 268; en in de *Rijmoeff.* van DE DECKER I. D. bl. 119 en 153. Intusfchen pleit de tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamsche uitspraak voor de zachte *e*; weshalve ik, daar deze in de Oudheid niet ongewoon was, en door het Angelfaxisch, alsmede door het te voren insgelijks gebruikelijke *smcuren* bevestigd wordt, aan de fchrijfwijze van *smeren*, boven die van *smeeren*, de voorkeur zou geven.

SPEENEN of **SPENEN**. Ook de uitspraak van dit woord was van ouds onderscheiden. Men zeide namelijk zoowel *speene* of *speine*, als *spene* of *spenne*, en gevolgelijk zoo wel *speenen*, als *spenen*. De eerste uitspraak of de harde *e* komt overeen met het Angelfaxifche *spana* (*mammae*). Doch *spene*, *spenen* met de zachte *e* fchijnt bij ons reeds vroeg meer in gebruik te zijn geweest; althans geeft KILIAAN, die *speene*, *speyne* flechts met een woord heeft opgeteekend, daaraan duideljk de voorkeur, met wien TEN KATE overeenstemt (*). Ook is de zachte *e* mij voorgekomen in de *Ned. Poëm.* van HEINSIUS bl. 66 en 116; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER,

(*) I. Deel bladz. 239.

KER, I. D. bl. 81; en in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 67. De Zeeuwfche uitspraak bevestigt mede de zachte *e*, doch de Rotterdamsche doet *speene*, *speenen* hooren. Wat nu zal men volgen? De beflifing is inderdaad moeilijk, daar zoo voor het een als voor het ander veel valt in te brengen. Daar nogtans de zachte *e* van ouds algemeener fchijnt geweest te zijn, zou ik liefst *spene*, *spenen* fchrijven, gelijk ik ontdek, dat de kundige ftellers van de *Lijst van Woorden, welke onderscheidenlijk met ei of ij, met e of ee, met o of oo gefchreven worden*, bij de *Maatschappij der Nederlandfche Letterkunde* ontworpen, die woorden insgelijks gefpeld hebben.

TEEDER of TEDER. In het Woordenboek van KILIAAN, worden beide *teder* en *teeder* opgegeven. Hetzelfde verfchil is ook door TEN KATE opgeteekend, die tevens aanmerkt, dat het Angelfaxifche *tedrian* (*tenerefcere*) voor de zachte *e* pleit (*). Onze Bijbelvertaling, waarin het woord meermalen voorkomt, heeft altijd *teeder*. Zie, bij voorbeeld, *Gen. XXXIII: 13.*, *2 Sam. III: 39.*, *Prov. IV: 3.*, *Jef. XLVII: 1.*, en vele andere plaatfen. Ook in andere fchriften is het woord mij met de harde *e* voorgekomen, als in de *Spelen van Sinne* te Antwerpen; in de *Refer.* van A. BYNS, III. B. bl. 152.; in de *Acneïs*

(*) I. Deel bladz. 260.

Aeneïs van VAN GHISTELE bl. 37; in de *Vertaling van Cicero over de Plichten* door COORNHERT, bl. 91 en 107; in de *Psalmen* van HUBERT, bl. 183; in de *Ned. Poëm.* van HOFFERUS, bl. 72 en 117; in den *Rottestroom* van SMITS bl. 165 en in de *Stichtelijke Gedichten* van F. DE HAES bl. 21. — Daarentegen heb ik in de *Mengeldichten* van HOOGVLIET bl. 228, driemaal *teder* aangetroffen. Doch het bijgebragte doet, mijns achtens, genoeg zien, dat *teeder* met de harde *e* bij ons algemeener is; en, daar de Rotterdamsche en Zeeuwsche uitspraak mede de harde *e* doet hooren, aarzel ik niet te besluiten, dat men voortaan *teeder* behoort te schrijven.

TELEN of **TELEN.** Het Angelfaxifche *teolan*, *tilean*, *tiolan* pleit voor de zachte *e* (*). Doch bij ons heeft in dit woord van ouds zoo wel de harde, als zachte *e*, plaats gehad. KILIAAN heeft in zijn *Woordenboek* beide *teelen* en *telen*; doch onze *Bijbelvertaling* alleen het eerste. Zie *Gen. VIII: 17*, *Hand. VII: 19*. en *I Tim. V: 14*. In de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 364, vinde ik insgelijks *teelen*; doch in de *Mengeld.* van HOOGVLIET bl. 133, *telen* met de zachtlange *e*. TEN KATE geeft, op de straks aangehaalde

(*) Zie TEN KATE I. D. bl. 265.

de plaats, aan de laatste schrijfwijze de voorkeur, voornamelijk, naar 't schijnt, om de overeenkomst van het Angelfaxisch met de Rotterdamsche uitspraak, welke alleen *telen* doet hooren. Daar de Zeeuwfche de zachte *e* insgelijks bevestigt, zou ik liefst het voetspoor van **TEN KATE** volgen.

TEENEN of **TENEN**, van *teen* (*vimen*). Het Mesogothifche *tains*, Angelfaxische *tan*, en het Alemannifche *zeinna* (*vimen*) bevestigen ten sterkfte de fcherp-lange *e* (*). Ook **KILIAAN** heeft alleen *teene*, *teenen*, en ons gebruikelijke *tien*, *tienenkorf* strekt mede ten bewijze van de hardheid der *e*. De Rotterdammers en Zeeuwen fpreken insgelijks de lange *e* in *teenen* hard of fcherp uit. Wij zouden dus dit woord, als onbetwistbaar de hard-lange *e* hebbende, hier met ftilzwijgen zijn voorbijgegaan, zoo niet hetzelfde, op gezag onzer Bijbelvertaling, *Dan. II: 41*, met de zachte of enkele *e* ware opgegeven in de meermalen gemelde *Aanteekening* achter het III. D. van **HUYDECOPERS** *Proeve*, bl. 456. Doch wie erkent niet gereedelijk, dat deze enkele plaats, waarin zeer gemakkelijk eene verzinning kan zijn ingefloopen, niets afdoet tegen zoo vele onwraakbare bewijzen, welke voor de hardheid der *e* pleiten?

TEEREN of **TEREN** van *teer* (*pix*). De Angel-

(*) Zie **TEN KATE**, I. D. bl. 248.

gelfaxifche woorden *tare*, en *teor* (*pix liquida*), waarvan het eerste aan onze harde, het laatste aan onze zachte *e* beantwoordt, doen ons reeds een plaats hebbend verschil van uitspraak kennen. KILIAAN heeft *teer*, *teere*, en *terre*, welke verdubbeling van den medeklinker, gelijk bekend is, voor de zachte *e* pleit. Ook TEN KATE heeft het dialektverschil opgeteekend en aan de zachte *e* de voorkeur gegeven (*). LELYVELD heeft, in de meermalen genoemde *Aanteekening* (†), insgelijks *teren*, gelijk mede de te voren gemelde *Lijst van Woorden* enz., bij de *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* opgemaakt. De Rotterdamsche en Zeeuwsche uitspraak bevestigt insgelijks de laatst gemelde schrijfwijze, welke het mij verkieslijkst voorkomt te volgen.

TEEREN of TEREN (*attenuare*, *consumere*) met deszelfs afgeleiden en zamengestelden. De Angelfaxifche woorden *teorian*, *tirian* en *tyrian* pleiten voor de laatst voorgestelde schrijfwijze. Ook bij ons was de zachte *e* van ouds niet onge-
 woon, gelijk uit het *Woordenboek* van KILIAAN blijktbaar is, die nogtans aan de harde *e*, als waarschijnlijk in zijnen tijd meer gebruikelijk, de voorkeur schijnt te geven. Ook de Bijbelvertaling

(*) I. Deel bladz. 240.

(†) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, III. D. bl. 456.

ling heeft overal *teeren*, *teeringe* en *verteeren*, als *Exod.* XII: 39, XXIV: 17, *Levit.* XXVI: 16, *Jes.* XXIX: 6, *Hebr.* XII: 29, en vele andere plaatsfen. Desgelijks is de harde *e* mij voorgekomen in de *Refer.* van A. BYNS, III. B. bl. 156; in den *Spiegel der Minnen* van COLIJN VAN RIJSSELE, bl. 73 en 78 op de keerzijde; in den *Roomf. Byenc.* van ALDEGONDE, f° 33. v^o, en 115 v°; in de *Historie* van VAN REYD, bl. 12 en 21; in den *Loffanick van Jefus Christus* van D. HEINSIUS, bl. 13; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 82, 207, 214 en 331; en in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 158 en 369, en II. D. bl. 288. Daarentegen heb ik de zachte *e* ontmoet in de *Spelen van Sinne* te Gent; in de *Pfalmen* van HUBERT, bl. 31 en 113, waar ik echter, bl. 11, ook *verteeren* heb gevonden; en in de *Ned. Poëm.* van HOFFERUS, bl. 53 en 91. Het bijgebragte, hoewel zeker meer de hardheid dan de zachtheid der lange *e* in de bedoelde woorden bevestigende, doet nogtans zien, dat een deel der Nederianderen van ouds ook *teren*, *verteren* gesproken en gefchreven heeft. Daar nu de tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamfche uitspraak die woorden eenpariglijk op de laatst gemelde wijze doet hooren, achte ik het raadzaamst dien voorgang in het toekomende te volgen.

WEEREN of WEREN. Ook in dit woord heeft

V2A

van ouds tweederlei uitspraak plaats gehad. Dit verschil doet zich reeds in het Angelfaxisch voor, alwaar *waran* voor de harde, doch *weran*, *we-rian* voor de zachte *e* pleiten. In het Frankduitsch echter ontmoeten wij alleen de zachte *e* in *weran*, gelijk mede in het Kimbriſche *veria* (*). Bij ons zeide men te voren ook *weiren*, 't welk de hardheid der *e* duidelyk aanwijst; doch dat men overlang ook reeds *weren* ſprak en ſchreef, is uit KILIAAN blykbaar, die *weeren*, *weyren*, en *weren* heeft opgeteckend. Intuſſchen ſchijnt de hard-lange *e* van ouds in dit woord algemeener te zijn geweest, dan de zacht-lange. De eerſte althans komt, volgens getuigenis van CLIGNETT (†), reeds voor in den meergemelden *Leecken Spiegel*, gelijk mede, naar de verzeke- ring van LELYVELD (§), in de geſchrevene *Vertaling van Boëthius* door JACOP VILT. Ook onze Bijbelvertaling heeft overal *weeren*. Dezelfde ſchrijfwijze heb ik aangetroffen in de *Spelen van Sinne* te Gent; in die van Antwerpen; in de *Refer.* van A. BYNS, III. B. bl. 27; in den *Spiegel der Minnen* van COLIJN VAN RIJSSELE, bl. 25 en 79; in den *Roomſ. Byenc.*
van

(*) Zie TEN KATE I. D. bl. 261.

(†) Zie de *Voorrede* voor den *Teuthoniſta*, bl. LXVI.
in de Aant.

(§) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, III. D. bl. 458.

van ALDEGONDE, f° 2, 11, 71, 93, 120, 137 v° en op vele andere plaatfen; in de *Hiftorie* van VAN REYD bl. 4 en 12; in het werk van MERULA *over de Wildernisfen*, II. B. bl. 18, 21 en 36; in de *Ned. Poëm.* van D. HEINSIUS, bl. 4; in de *Pfalmen* van HUBERT, bl. 166; in de *Korcnbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 35, 40, 86, 107, 209 en op vele andere plaatfen; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 176 en 198; in den *Haagsch. Broederm.* van OUDAAN bl. 90 en 91; en in den *Henrik de Grootc* van FEITAMA bl. 7 en 17. Doch, hoezeer ook een aanzienlijk deel der achtbaarste fchrijveren voor de hardheid der *e* pleit, zijn mij nogtans ook verfcheiden voorbeelden van de zacht-lange *e*, zelfs bij eenigen dier fchrijveren, waaruit ik zoo aanftonds voorbeelden der hard-lange heb bijgebragt, onder het oog gekomen, welke ik hier inſgelijks zal mededeelen. Dus vond ik *weren* in de *Refer.* van A. BYNS, II. B. bl. 67; in het werk van MERULA *over de Wildernisfen*, I. B. bl. 51, 115, 129, en II. B. bl. 10, 30, 35 en 40, welke voorbeelden talrijker zijn dan die der harde *e*, uit denzelfden fchrijver opgeteekend; in de *Sticht. Rijmen* van CAMPHUYSEN bl. 91; in de *Pfalmen* van HUBERT bl. 165; in de *Ned. Poëm.* van HOFFERUS, bl. 53 en 70; in den *Haags. Broederm.* van OUDAAN bl. 79 en 80, en in deszelfs

zelfs *Poezij*, I. D. bl. 155; in de *Mengeld.* van HOOGVLIET bl. 79; in den *Rottestroom* van SMITS, bl. 33; en in de *Sticht. Ged.* van F. DE HAES bl. 60. De zachte *e* in *weren* wordt dus niet alleen door het gebruik der meeste oude, met de onze verwantschape, talen, maar ook door den voorgang van vele Nederduitfche fchrijveren bevestigd, waarmede de tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamfche uitspraak overeenftemt. Het komt mij derhalve verkieslijkst voor de *e* in het gemelde woord zacht te ftellen, en, overeenkomstig hiermede, *weren*, *afweren*, *be-
weren* enz. te fchrijven.

ZWEEREN of ZWEREN (*jurare*). Het Angelfaxifche *swerian*, *sweriga*, en het Frankduitfche *sweran* en *swerran* bevestigen de zachtheid der *e* in dit woord. Daarentegen pleit het Ijslandfche *svaeria* voor de hardheid der gemelde letter. In het Mefogothifch vindt men *swaran* (*jurare*), en *sweran* (*honorare*). Bij ons heeft van ouds tweederlei dialekt in dit woord plaats gehad, gelijk uit KILIAAN blijkbaar is, die aan de zachte *e*, als waarfchijnlijk in zijnen tijd meest gebruikelijk, de voorkeur geeft. Dat echter ook de harde *e* reeds vroeg in hetzelfde gehoord werd, blijkt uit der *Leecken Spiegel*, en de *Vertaling van Boëthius* door J. VILT, in beide welke ftukken men *zweeren* aantreft

treft (*). Onze Bijbelvertalers hebben insgelijks de harde *e* verkozen (†). Dezelve is mij ook voorgekomen in den *Roomf. Byenc.* van ALDEGONDE, fo II v^o, 13, 14 v°, 100 v°; in de *Historie* van VAN REYD bl. 24 en 27; in de *Ned. Poëm.* van D. HEINSIUS bl. 117; in de *Sticht. Rijmen* van CAMPHUYSEN bl. 36; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 49 en 231; en in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 112 en 120. Doch de zachte *e*, welke ik ook bij HOOGVLIET, in zijne *Mengeld.* bl. 75, heb aangetroffen, wordt niet alleen door den voorgang der meeste oude aanverwante talen en het gezag van KILIAAN, maar ook door de tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamfche uitspraak krachtiglijk bevestigd; weshalve ik, deze aannemende, *zweren* zou fchrijven.

ZWEEREN of ZWEREN (*ulcerare*). KILIAAN heeft *fweren*, *fweyren*, ten bewijze, dat dit woord in zijnen tijd, zoo met de zachte, als harde *e*, welke laafte met *ei* naauw verwant is, werd uitgesproken. De Alemannifche en Frankduitfche woorden *fuerd*, *fuero* (*dolor*), en *sueren* (*pla-*

(*). Zie de *Voorrede* van CLIGNETT voor den *Teutonia* bl. LXVI in de Aant., en HUYDECOPERS *Proeve*, III D. bl. 458.

(†) Zie hunne *Taalregels* achter de meergemelde *Hifto-rie* door N. HINLOPEN bl. 79.

(*plagae*), bevestigen de zachtheid der *e*. De tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamsche uitspraak pleit insgelijks voor de zacht-lange *e*; weshalve ik, hoezeer ook onze Bijbelvertaling, *Exod. IX. 9*, *zweeren* heeft, gelijk mij mede in *ALDEGONDES Byenc. f° 251 v°*, *uitzweeren* is voorgekomen, nogtans aan de zachte *e* de voorkeur zou geven en dus *zweren* schrijven.

ZWEEVEN of **ZWEVEN**. Volgens **TEN KATTE**, I. D. bl. 250, zeide men ook *zweiven*, 't welk de hardheid der *e* zou bewijzen, en is ook in het Angelfaxisch tweederlei dialekt op te merken. Ja zelfs schijnt *zweiven*, ten tijde van **KILIAAN**, het algemeenst te zijn geweest, daar hij op *sweven* den lezer tot *sweyven* verwijst. Doch, behalve het voorgestelde, is mij geen bewijs van de hardheid der *e* in dit woord voorgekomen. Onze Bijbelvertaling stelt dezelve zacht. Zie *Richt. IX. 9, 11 en 13*. De zachte *e* heb ik ook aangetroffen in den *Roomf. Byenc.* van **ALDEGONDE** f° 84 en 261; in het werk van **MERULA** *over de Wildern.*, II. B. bl. 7; in de *Ned. Poëm.* van **D. HEINSIUS**, bl. 129, en den *Loff. van J. C.* door denzelfden, bl. 20; in de *Korenbl.* van **HUYGENS**, I. D. bl. 252; en in de *Rijmoeff.* van **DE DECKER**, I. D. bl. 113, 115 en 132. De Zeeuwfche en Rotterdamsche uitspraak komt met

V de-

dezen eenparigen voorgang overeen; weshalve ik niet aarzel te besluiten, dat men, de *e* als zacht aanmerkende, *zweven* behoort te sehrijven.

O.

BETOOGEN of **BETOGEN** (*probare*). Dit woord, gelijk mede *toogen*, *vertoogen*, oudtijds voor *toon*, *vertoon* in gebruik, komt bij **KILIAAN** alleen met de dubbele of hard-lange *o* voor. Dezelfde schrijfwijze ontmoet men reeds in der *Leecken Spiegel*, en bij **JACOP VILT** (*). Ook heb ik dezelve in de opgegeven woorden ontmoet in de *Spelen van Sinne* te Gent, op zeer vele plaatsen; in die van Antwerpen; in de *Refer.* van **A. BYNS**, II. B. bl. 35, III. B. bl. 21 en 102; in den *Prologhe* van den *Sp. der Minnen* door **COLIJN VAN RIJSSELE**; in de *Ned. Poëm.* van **D. HEINSIUS**, bl. 10 en 119, en in den *Loff. van J. C.* door denzelfden, bl. 48; in de *Pf.* van **HUBERT**, bl. 6, 63, 76, 82 en 112; in de *Korenbl.* van **HUYGENS**, bl. 37; en in de *Poëzy* van **OUDAAN**, I. D. 149. Een paar afwijkingen slechts zijn mij voorgekomen in de *Gentsche Spelen van Sinne*, welke echter ten hoogste bewijzen kunnen, dat er te dien

(*) Zie de *Voorrede* voor den *Teuthonista*, bl. LXVI. in de *Aant.*, en **HUYDECOPERS Proeve**, III. D. bl. 441.

dien tijdē een dialektverschil plaats had. De aangevoerde voorbeelden intusfchen pleiten zoo stellig voor de hardheid der *o* in de gemelde woorden, welke ook door de Zeeuwfche uitspraak bevestigd wordt, dat de Rotterdamsche, welke de zachte *o* doet hooren, mijns oordeels, niet in aanmerking kan komen, om tegen zoo veel gezags op te wegen. Men moet echter van de voorgestelde woorden zorgvuldig onderscheiden de woorden, *togen*, trekken, nog overig in ons *zieltogen*; *betogen*, betrokken; *opgetogen*, opgevoed; *overtogen*, overtrokken; *onvertogen*, niet uitgesteld, gelijk het woord bij KILIAAN verklaard wordt, doch thans zoo veel als, onbetamelijk; alle welke woorden met de zachte of enkele *o* uitgesproken en geschreven worden.

BLOODE of BLODE. TEN KATE, I. D. bl. 279, wil dit woord op de laatst voorgestelde wijze geschreven hebben, om de gewone verwisseling der *o* met *eu*. Zekerlijk pleit deze krachtig voor de zachtheid der *o*; maar ik twijfel nogtans, of men aan dien bewijsgrond wel zoo veel gewigt moge hechten, dat dezelve alle andere bewijsgronden, welke eenparig voor de hardheid der *o* pleiten, zou kunnen opwegen. De genoemde taalkenner toch heeft reeds opgemerkt, dat KILIAAN, in overeenkomst met de Rotterdamsche uitspraak, *bloode* heeft, en deze schrijfwijze insgelijks bevestigd wordt door het IJslandsche *blaudur*,

dezen eenparigen voorgang overeen; weshalve ik niet aarzel te besluiten, dat men, de *e* als zacht aanmerkende, *zweven* behoort te sehrijven.

O.

BETOOGEN of **BETOGEN** (*probare*). Dit woord, gelijk mede *toogen*, *vertoogen*, oudtijds voor *toon*en, *vertoon*en in gebruik, komt bij **KILIAAN** alleen met de dubbele of hard-lange *o* voor. Dezelfde sehrijfwijze ontmoet men reeds in der *Leecken Spiegel*, en bij **JACOP VILT** (*). Ook heb ik dezelve in de opgegeven woorden ontmoet in de *Spelen van Sinne* te Gent, op zeer vele plaatsen; in die van Antwerpen; in de *Refer.* van **A. BYNS**, II. B. bl. 35, III. B. bl. 21 en 102; in den *Prologhe* van den *Sp. der Minnen* door **COLIJN VAN RIJSSELE**; in de *Ned. Poëm.* van **D. HEINSIUS**, bl. 10 en 119, en in den *Loff. van J. C.* door denzelfden, bl. 48; in de *Pf.* van **HUBERT**, bl. 6, 63, 76, 82 en 112; in de *Korenbl.* van **HUYGENS**, bl. 37; en in de *Poëzy* van **OUDAAN**, I. D. 149. Een paar afwijkingen slechts zijn mij voorgekomen in de Gentsche *Spelen van Sinne*, welke echter ten hoogste bewijzen kunnen, dat er te dien

(*) Zie de *Voorrede* voor den *Teuthonista*, bl. LXVI. in de *Aant.*, en **HUYDECOPERS Proeve**, III. D. bl. 441.

dien tijdē een dialektverschil plaats had. De aangevoerde voorbeelden intusschen pleiten zoo stellig voor de hardheid der *o* in de gemelde woorden, welke ook door de Zeeuwsc̄he uitspraak bevestigd wordt, dat de Rotterdamsc̄he, welke de zachte *o* doet hooren, mijns oordeels, niet in aanmerking kan komen, om tegen zoo veel gezags op te wegen. Men moet echter van de voorgestelde woorden zorgvuldig onderscheiden de woorden, *togen*, trekken, nog overig in ons *zieltogen*; *betogen*, betrokken; *opgetogen*, opgevoed; *overtogen*, overtrokken; *onvertogen*, niet uitgesteld, gelijk het woord bij KILIAAN verklaard wordt, doch thans zoo veel als, onbetamelijk; alle welke woorden met de zachte of enkele *o* uitgesproken en geschreven worden.

BLOODE of BLODE. TEN KATE, I. D. bl. 279, wil dit woord op de laatst voorgestelde wijze geschreven hebben, om de gewone verwisseling der *o* met *eu*. Zekerlijk pleit deze krachtig voor de zachtheid der *o*; maar ik twijfel nogtans, of men aan dien bewijsgrond wel zoo veel gewigt moge hechten, dat dezelve alle andere bewijsgronden, welke eenparig voor de hardheid der *o* pleiten, zou kunnen opwegen. De genoemde taalkenner toch heeft reeds opgemerkt, dat KILIAAN, in overeenkomst met de Rotterdamsc̄he uitspraak, *bloode* heeft, en deze schrijfwijze insgelijks bevestigd wordt door het IJslandsc̄he *blaudur*,

dezen eenparigen voorgang overeen; weshalve ik niet aarzel te besluiten, dat men, de *e* als zacht aanmerkende, *zweven* behoort te schrijven.

O.

BETOOGEN of **BETOGEN** (*probare*). Dit woord, gelijk mede *toogen*, *vertoogen*, oudtijds voor *toon*, *vertoon* in gebruik, komt bij KILIAAN alleen met de dubbele of hard-lange *o* voor. Dezelfde schrijfwijze ontmoet men reeds in der *Leecken Spiegel*, en bij JACOP VILT (*). Ook heb ik dezelve in de opgegeven woorden ontmoet in de *Spelen van Sinne* te Gent, op zeer vele plaatsen; in die van Antwerpen; in de *Refer.* van A. BYNS, II. B. bl. 35, III. B. bl. 21 en 102; in den *Prologhe* van den *Sp. der Minnen* door COLIJN VAN RIJSSELE; in de *Ned. Poëm.* van D. HEINSIUS, bl. 10 en 119, en in den *Loff. van J. C.* door denzelfden, bl. 48; in de *Pf.* van HUBERT, bl. 6, 63, 76, 82 en 112; in de *Korenbl.* van HUYGENS, bl. 37; en in de *Poëzy* van OUDAAN, I. D. 149. Een paar afwijkingen slechts zijn mij voorgekomen in de *Gentsche Spelen van Sinne*, welke echter ten hoogste bewijzen kunnen, dat er te dien

(*) Zie de *Voorrede* voor den *Teuthonista*, bl. LXVI. in de *Aant.*, en HUYDECOPERS *Proeve*, III. D. bl. 441.

dien tijdē een dialektverschil plaats had. De aangevoerde voorbeelden intusfchen pleiten zoo stellig voor de hardheid der *o* in de gemelde woorden, welke ook door de Zeeuwfche uitspraak bevestigd wordt, dat de Rotterdamfche, welke de zachte *o* doet hooren, mijns oordeels, niet in aanmerking kan komen, om tegen zoo veel gezags op te wegen. Men moet echter van de voorgestelde woorden zorgvuldig onderscheiden de woorden, *togen*, trekken, nog overig in ons *zieltogen*; *betogen*, betrokken; *opgetogen*, opgevoed; *overtogen*, overtrokken; *onvertogen*, niet uitgesteld, gelijk het woord bij KILIAAN verklaard wordt, doch thans zoo veel als, onbetamelijk; alle welke woorden met de zachte of enkele *o* uitgesproken en gefchreven worden.

BLOODE of BLODE. TEN KATE, I. D. bl. 279, wil dit woord op de laatst voorgestelde wijze gefchreven hebben, om de gewone verwisseling der *o* met *eu*. Zekerlijk pleit deze krachtig voor de zachtheid der *o*; maar ik twijfel nogtans, of men aan dien bewijsgrond wel zoo veel gewigt moge hechten, dat dezelve alle andere bewijsgronden, welke eenparig voor de hardheid der *o* pleiten, zou kunnen opwegen. De genoemde taalkenner toch heeft reeds opgemerkt, dat KILIAAN, in overeenkomst met de Rotterdamfche uitspraak, *bloode* heeft, en deze fchrijfwijze insgelijks bevestigd wordt door het IJslandsche *blau-*

dezen eenparigen voorgang overeen; weshalve ik niet aarzel te besluiten, dat men, de *e* als zacht aanmerkende, *zweven* behoort te schrijven.

O.

BETOOGEN of **BETOGEN** (*probare*). Dit woord, gelijk mede *toogen*, *vertoogen*, oudtijds voor *toon*, *vertoon* in gebruik, komt bij KILIAAN alleen met de dubbele of hard-lange *o* voor. Dezelfde schrijfwijze ontmoet men reeds in der *Leecken Spiegel*, en bij JACOP VILT (*). Ook heb ik dezelve in de opgegeven woorden ontmoet in de *Spelen van Sinne* te Gent, op zeer vele plaatsen; in die van Antwerpen; in de *Refer.* van A. BYNS, II. B. bl. 35, III. B. bl. 21 en 102; in den *Prologhe* van den *Sp. der Minnen* door COLIJN VAN RIJSSELE; in de *Ned. Poëm.* van D. HEINSIUS, bl. 10 en 119, en in den *Loff. van J. C.* door denzelfden, bl. 48; in de *Pf.* van HUBERT, bl. 6, 63, 76, 82 en 112; in de *Korenbl.* van HUYGENS, bl. 37; en in de *Poëzy* van OUDAAN, I. D. 149. Een paar afwijkingen slechts zijn mij voorgekomen in de *Gentsche Spelen van Sinne*, welke echter ten hoogste bewijzen kunnen, dat er te dien

(*) Zie de *Voorrede* voor den *Teuthonista*, bl. LXVI. in de *Aant.*, en HUYDECOPERS *Proeve*, III. D. bl. 441.

dien tijdē een dialectverschil plaats had. De aangevoerde voorbeelden intusfchen pleiten zoo stellig voor de hardheid der *o* in de gemelde woorden, welke ook door de Zeeuwfche uitspraak bevestigd wordt, dat de Rotterdamfche, welke de zachte *o* doet hooren, mijns oordeels, niet in aanmerking kan komen, om tegen zoo veel gezags op te wegen. Men moet echter van de voorgestelde woorden zorgvuldig onderscheiden de woorden, *togen*, trekken, nog overig in ons *zieltogen*; *betogen*, betrokken; *opgetogen*, opgevoed; *overtogen*, overtrokken; *onvertogen*; niet uitgesteld, gelijk het woord bij KILIAAN verklaard wordt, doch thans zoo veel als, onbetamelijk; alle welke woorden met de zachte of enkele *o* uitgesproken en gefchreven worden.

BLOODE of BLODE. TEN KATE, I. D. bl. 279, wil dit woord op de laatst voorgestelde wijze gefchreven hebben, om de gewone verwisseling der *o* met *eu*. Zekerlijk pleit deze krachtig voor de zachtheid der *o*; maar ik twijfel nogtans, of men aan dien bewijsgrond wel zoo veel gewigt moge hechten, dat dezelve alle andere bewijsgronden, welke eenparig voor de hardheid der *o* pleiten, zou kunnen opwegen. De genoemde taalkenner toch heeft reeds opgemerkt, dat KILIAAN, in overeenkomst met de Rotterdamfche uitspraak, *bloode* heeft, en deze fchrijfwijze insgelijks bevestigd wordt door het IJslandfche *blaudur*,

dur, (*femineus*, *timidus*). Met den voorgang van KILIAAN en de Rotterdamfche uitspraak, ftemt niet flechts die der Zeeuwen overeen, maar ook het gebruik van alle fchrijveren, in wier werken mij dit woord is voorgekomen. Onze Bijbelvertaling heeft *bloode*, *Richt.* VII. 3, welke fchrijfwijze reeds veel vroeger voorkomt in de meermalen gemelde *Vertaling* van JACOP VILT (*). Desgelijks heb ik dezelve aangetroffen in den *Spiegel der Minnen* door COLIJN VAN RIJSELE, bl. 32 op de keerzijde; in de *Vertaling* enz. door COORNHERT, bl. 72; in de *Hiftorie* van VAN REYD, bl. 29; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 104; en in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 133. Ik zou, op grond van het voorgestelde, liefst gelooven, dat *bleu* is aan te merken als gefproten uit eene plaatselijke of gewestelijke afwijking van de gemeenlandsche uitspraak, en dus aan *bloode*, met de dubbele of hard-lange *o*, de voorkeur geven.

BOOGE of BOGE. Niet flechts onder ons, maar ook reeds in het Angelfaxisch doet zich in dit woord verfcheidenheid van tongval voor. Dus treft men in de gemelde taal *boga* (*arcus*), en *beage* (*corona*) aan, waarvan het eerfte aan on-

ze

(*) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, III. D. bl. 447.

ze zachte, het laatste aan onze harde *o* beantwoordt. KILIAAN heeft *booge* en *boge*. Onze Bijbelvertaling, waarin het woord zeer dikwijls gevonden wordt, heeft overal *boge*. De zachte *o* is mij insgelijks voorgekomen in de *Aeneis* van VAN GHISTELE, bl. 10 en 13; in het werk van MERULA over de *Wildernissen*, I. B. bl. 141, II. B. bl. 10, 20 en 21; in de *Ps.* van HUBERT, bl. 34, 80, 103 en 170; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 91, 93, 325 en 345; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 125; en in den *Rottestroom* van SMITS, bl. 18. De Zeeuwfche en Rotterdamfche uitspraak bevestigt insgelijks de zacht-lange *o*, welke, mijns oordeels, als met de gemeenlandsche uitspraak overeenstemmende, alleen aanprijzing verdient.

BOOREN of BOREN (meervoud van *boor*; of werkwoord). - Van ouds werd dit woord onder ons, zoo wel met de zachte als met de harde *o*, uiegefpoken en gefchreven. De eerste komt overeen met het Angelfaxifche *bor* (*scalprum*), en *borian*, (*terebrare*). Bij KILIAAN vindt men *booren* en *boren*; doch het eerstgemelde fchijnt in zijnen tijd algemeener te zijn geweest, althans door hem verkozen te zijn. Onze Bijbelvertaling heeft de hard-lange *o*. Zie *Exod.* XXI: 6, *Job* XL: 9, *Jef.* XXXVI: 6, en verfcheidene andere plaatsen. Desgelijks heb ik de harde *o*

aangetroffen in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 142, 342, 369, 381 en 446; en in de *Ned. Poëm.* van HOFFERUS, bl. 90. In den *Haagschen Broedermoord* van OUDAAN heb ik eens *booren*, bl. 17, doch tweemaal *boren*, bl. 6 en 37, aangetroffen; welk laatste ook voorkomt in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 10. De tegenwoordige Zeeuwfche en Rotterdamsche uitspraak doet altijd de zacht-lange *o* hooren; weshalve ik aan deze, als, blijkens het Angelfaxifche gebruik en de aanteekening van KILIAAN, onder ons reeds vroeg niet ongewoon, boven de hard-lange de voorkeur zou geven.

DOOLEN of DOLEN. Volgens de opmerking van TEN KATE (*), wordt de zacht-lange *o* in dit woord bevestigd door de Angelfaxifche woorden *dolice*, dwaasfelijk, en *dol-scipe*, dwaling. Bij ons heeft van ouds tweederlei dialekt plaats gehad, gelijk TEN KATE, ter aangehaalder plaatfe, ook aanteekent. Reeds in de *Vertaling* van JACOP VILT vindt men *doolen* en *dolen* gefchreven (†). Ook KILIAAN heeft het woord op beiderlei wijzen opgegeven. Onze Bijbelvertaling heeft alleen *doolen* met de harde *o*. Zie *Gen.* IV: 12, *Spreuk.* V: 20, *Ezech.* XXXIV: 6, en meer andere plaatfen. Daarentegen is *dolen*,

(*) I. Deel. bladz. 294.

(*) Zie HUYDECOOPER'S *Proeve*, III. Deel, bladz. 441.

len, met de zacht-lange *o*, mij voorgekomen in de *Refer.* van ANNA BYNS, II. B. bl. 29 en 23; in den *Spiegel der Minnen* van COLIJN VAN RIJSSELE, bl. 93; in de *Psalmen* van HUBERT, bl. 276; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 190 en 355; en in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 467 en 475. — De Rotterdamfche en Zeeuwfche uitspraak pleit mede voor de zachtheid der *o*; weshalve ik het fchrijven van *dolen* zou aanprijzen, waaraan TEN KATE insgelijks de voorkeur geeft.

GEDOOGEN of GEDOGEN. Ter bevestiging van de hardheid der *o* in dit woord, en het eenvoudige *doogen*, vergelijkt TEN KATE, I. D. bl. 295, daarmede de Angelfaxifche woorden *deagle*, *deahle*, *deagol* (*latens*) en *theaht* (*tectus*); doch het door hem insgelijks bijgebragte *dyhle* (*latens*) pleit, volgens zijnen dialektregel (*), voor de zachte *o*. KILIAAN heeft in zijn Woordenboek alleen *doogen*, *gedoogen*, *mededoogen*, met de hard-lange *o*, welke insgelijks voorkomt in het meermalen genoemde werk van JACOP VILT (†). Ook bij de verdere fchrijvers, welke ik heb nageflagen, is mij het gebruik der harde *o* in de genoemde woorden bestendig voorgekomen. Op die wijze namelijk

WOR-

(*) Zie I. Deel bl. 165.

(†) Zie HUYDECOPERS *Proeve* enz. III. D. bl. 4-8.

worden zij geschreven in de Gentsche en Antwerpse *Spelen van Sinne*; in de *Refer.* van A. BYNS, II. B. bl. 25 en 51; in de *Aen. VAN GHISTELE*, bl. 7 op de keerzijde, bl. 202, 205 en 226; in den *Sp. der Minnen* van COLIJN VAN RYSSELE, bl. 14, 39 en 40 op de keerzijden; in de *Vertaling* enz. door COORNHERT bl. 70; in het werk van MERULA over de *Wildern.*, I. B. bl. 37, 64 en 127, en II. B. bl. 48; in de *Ps.* van HUBERT, bl. 33, 80, 81, 161, 198 en 249; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 32, 60, 93, 225, 247, 316 en 355; in de *Ned. Poëm.* van HOFFERUS, bl. 29; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 88 en 118; in den *Haagschen Broedermoord* van OUDAAN, bl. 27, 50, 51, 88 en 107, en in deszelfs *Poëzy*, I. D. bl. 226; in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 40; in den *Henrik de Grootte* van FEITAMA bl. 4; en eindelijk in de *Sticht. Ged.* van DE HAES, bl. 2 en 21. Tegen zoo talrijke voorbeelden van de hard-lange o, is mij slechts een enkel van de zacht-lange voorgekomen, met name in den boven aangehaalden *Sp. der Minnen*, bl. 23 op de keerzijde; en in de *Historie* van VAN REYD, bl. 12. Doch deze weinige voorbeelden kunnen, naar ons oordeel, niet alleen geenszins opwegen tegen het veel grooter aantal van voorbeelden, waarin de harde o voorkomt, maar zijn zelfs niet genoegzaam,

zaam, om het vroeg bestaan van een dialektverschil in de genoemde woorden te bewijzen, waarvan anders geen spoor voorhanden is. Ik zou dus, hoe zeer ook de Zeeuwſche en Rotterdamſche uitspraak thans *dogen*, *gedogen* enz. doet hooren, nogtans aan de hard-lange *o*, als grond op de gemeenlandſche uitspraak, de voorkeur geven, te meer daar zich anders geheel geen verſchil opdoet tuſſchen *dogen* (*pati*), en *dogen*, *deugen* (*valere*), welke woorden echter wel dege-lijk onderſcheiden zijn. Men ſchrijve dan *doo-
gen*, *gedoogen*, *mededoogen*.

GENOOTEN of GENOTEN (meervoud van *ge-
noot*, in *deelgenoot*, *echtgenoot*). Het Angel-
ſaxiſche *neat* (*colonus*, *servus*, *parasitus*) pleit,
volgens de opmerking van TEN KATE (*),
voor de harde *o*. KILIAAN ſtelt dezelve inſge-
lijks hard, en onze Bijbelvertaling heeft mede
overal *genooten*. Zie *Gen.* XIV: 13, *Ps.* XLV:
8, en *Gal.* VI: 10. Dezelfde ſchrijfwijze is mij
voorgekomen in de *Pſalmen* van HUBERT, bl.
60, 64, 101, 111, 182, 196 en 197; in den
berijmden *Virg.* van VONDEL, bl. 219 en 289;
in de *Ned. Poëm.* van HÖFFERUS, bl. 265;
in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl.
99, 100, 108, 156, en II. D. bl. 290; in den
Haagſ. Broederm. van OUDAAN, bl. 16, 18,

30,

(*) I. Deel, bladz. 270.

30, 70, 72, en in deszelfs *Poëzy*, I. D. bl. 220; in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 72, 152 en 163; in den *Henrik de Grootte* van FEITAMA, bl. 6 en 10; in den *Rottefroom* van SMITS, bl. 51, 75, 109 en 115; en in de *Sticht. Ged.* van DE HAES, bl. 3. De Zeepwfche uitspraak pleit mede voor de hardheid der *o*. Daarentegen heb ik de zacht-lange *o* aange- troffen in de *Aeneis* van VAN GHISTELE, bl. 7 op de keerzijde, bl. 12 en 44 op de keer- zijde; in de *Historie* van VAN REYD bl. 25; en in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 326. Deze laafte fchrijfwijze wordt door de te- genwoordige uitspraak der Rotterdammers beves- rigd, naar welke nogtans, 't geen opmerkelijk is, blijkens het voorgestelde, de Rotterdamsche dich- ters SMITS en DE HAES zich niet gefchikt hebben. Het bijgebragte moet ons, mijns oor- deels, natuurlijk brengen tot het besluit, dat de fpelling van *genooten*, met de hard-lange *o*, de voorkeur verdient boven die van *genoten*.

HOONEN of HONEN. Volgens de opmerking van TEN KATE, I. D. bl. 298, bevestigen de Angelfaxifche woorden *heane* en *heanlic* de hard- lange *o* in dit woord. Deeze komt ook alleen voor bij KILIAAN, en in onze Bijbelvertaling, als: 1 *Sam.* XVII: 25, *Nehem.* VI: 13, *Ps.* XLII: 11, en op meer andere plaatsen. Desge- lijks heb ik dezelve aangetroffen in de *Aen.* van
VAN

VAN GHISTELE, bl. 196 op de keerzijde, en in den *Henrik de Grootte* van FREITAMA, bl. 86 en 133. Daarentegen is de zacht-lange *o* mij voorgekomen in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 456. De Zeeuwsche en Rotterdamsche uitspraak bevestigt deze laatste spelling; welke het mij raadzaamst voorkomt in het toekomende te volgen, en dus *honen* te schrijven.

KLOOVEN of KLOVEN (meervoud van *kloye*, en werkwoord). Het Angelfaxische *cleafan* bevestigt de scherp-lange *o*; doch het deelwoord *clofen* (*fisfus*) pleit voor de zachte *o*. Bij KILIAAN vind ik alleen *kloye*, *kloven*, met de zacht-lange *o*. Onze Bijbelvertaling bevestigt insgelijks deze laatste. Zie *Exod.* XXXIII: 22, *Job* XXX: 6, *Jer.* XIII: 4, *Luc.* XVI: 26, en meer andere plaatsen. Dezelfde schrijfwijze is mij voorgekomen in het Werk van MERULA *over de Wildern.*, II. B. bl. 15. De Zeeuwsche uitspraak stemt hiermede overeen; doch de Rotterdamsche doet *klooven* met de harde *o* hooren. Het komt mij nogtans voor, dat de zachte *o* algemeener is, en gevolgelijk het schrijven van *kloye*, *kloven*, de voorkeur verdient.

KOOZEN of KOZEN, 't welk in *liefkoozen* of *liefkozen* in gebruik is. Volgens TEN KATE (*), bevestigt het Mcfgothische *kausjan*, *gustare*,

(*) I. Deel, bladz. 271.

tentare, experiri, de hard-lange *o*. Doch beter wordt daarmede, mijns oordeels, vergeleken het Frankduitsche *kofen* (*sermocinari*), 't welk met onze zachte *o* overeenkomt (*). KILIAAN heeft *koozen, liefkoozen*, met de hard-lange *o*. In onze Bijbelvertaling daarentegen wordt *liefkozing*, met de zacht-lange *o*, gevonden, *Ezech. XXXIII. 31*. De Zeeuwsche en Rotterdamsche uitspraak pleit insgelijks voor de laatste, welke ook, volgens de waarneming van den taalkundigen KLUIT (†), bevestigd wordt door *kozelen, keuzelen*, het voortdurend werkwoord van *kozen*. Ik zou derhalve liefst *kozen, liefkozen*, schrijven.

LOOCHENEN of LOCHENEN. Het Mesogothi- sche *laugnjan*, en het Frankduitsche en Aleman- nische *lougnen* bevestigen de hardheid der *o* in dit woord (§), welke ook met het Hoogduitsche *laugnien* overeenkomt. Ook bij ons wordt het vrij eenparig met de scherp-lange *o* gevonden. Dus treft men *loochenen* aan bij JACOP VILT (‡), en ruim eene eeuw later bij KILIAAN. Ook onze Bijbelvertaling heeft daarin altijd de harde *o*. Zie *Gen. XVIII: 5, Spreuk. XXX: 9, Matth. XXVI:*

(*) Zie de *Bijdragen*, I. Deel, bladz. 282.

(†) Zie de *Nieuwe Bijdr.* I. Deel, bladz. 330.

(§) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 271 en 300.

(‡) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, III. Deel, bl. 441.

XXVI: 70, *Hand.* IV: 16, en vele andere plaatsen. Dezelfde schrijfwijze is mij voorgekomen in de *Refer.* van A. BYNS, I. B. bl. 53, en II. B. bl. 9, 20 en 85; in den *Spiegel der minnen* van COLIJN VAN RIJSSELE, bl. 61 en 80; in den *Roomf. Byenc.* van ALDEGONDE, f° 219 v°; en in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 66, 223 en 361. De Zeeuwsche uitspraak komt met dezen voorgang overeen; de Rotterdamsche alleen doet *lochenen* met de zacht-lange *o* hooren. Doch het overwigt van gezag is, mijns oordeels, zoo beslissend voor *loochenen*, dat het geen' twijfel kan lijden, of men het woord met de hard-lange *o* te schrijven hebbe.

NOOPEN of NOPEN. Ook de schrijfwijze van dit woord moet door een beknopt onderzoek beslist worden, daar de Rotterdammers hetzelfde zoo wel *nopen* als *noopen*, doch meest op de laatst-gemelde wijze, uitspreken. Bij KILIAAN vinde ik alleen *nopen* met de zacht-lange *o* opgeteckend. Dezelfde schrijfwijze is mij voorgekomen in de *Refer.* van A. BYNS, III. B. bl. 36 en 51; in den *Spiegel der Minnen* van COLIJN VAN RIJSSELE, bl. 87 en 141 op de keerzijde; in het werk van MERULA over de *Wildern.*, I. B. bl. 123; en in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 22, 107 en 512. De Zeeuwsche uitspraak bevestigt insgelijks de zachte *o*; weshalve ik geloof, dat het Rotterdamsche *noopen* aan ver-

verloop is toe te schrijven, en *nopen* met de zacht-lange *o*, als gegrond op de gemeenlandsche uitspraak, alleen navolging verdient.

PERSOONEN of **PERSONEN**. KILIAAN heeft dit woord alleen met de hard-lange *o* opgeteekend. Doch, dat daarin reeds vroeg een dialektverschil plaats had, zal ons uit de voorbeelden, straks bij te brengen, ten duidelijfste blijken. Met de hard-lange *o* is mij dit woord voorgekomen in de *Spelen van Sinne* te Gent; in de *Refer.* van A. BYNS, I. B. bl. 15 en 22, II. B. bl. 9, 56 en 58, en III. B. bl. 135; in de *Aeneis* van VAN GHISTELE, bl. 147 en 224 op de keerzijde; in den *Spiegel der minnen* van COLIJN VAN RIJSSELE, bl. 14, 16 op de keerzijde, 21 op de keerzijde, en 80; in de *Vertaling* enz. door COORNHERT, bl. 19 en 91; in den *Roomf. Byenc.* van ALDEGONDE, fo 70, 123 v° en 218; in de *Historie* van VAN REYD, bl. 5 en 13; en in de *Ps.* van HUBERT, bl. 190. Onze Bijbelvertaling bevestigt mede de harde *o*, gelijk te zien is uit 2 *Koning.* XII. 4, *Hand.* I. 15, 2 *Cor.* I. 11, en meer ander plaatsen, alsmede uit de Taalregels, achter de *Historie van de Nederlandsche Overzettinge des Bijbels*, door HINLOPEN, bl. 83. Daarentegen is *personen*, met de zacht-lange *o*, mij voorgekomen in twee der boven aangehaalde schriften, dat name-lijk van COORNHERT, bl. 34 en 92, en van
VAN

VAN REYD, bl. 32; mitsgaders in het werk van MERULA over de *Wildern*. I. B. bl. 1, 16, 24, 25, 32, 35, 39, 55, 86, 116, 126 en 175; en II. B. bl. 17, 30 en 44. Desgelijks heb ik in het van *persoon* afgeleide *personagie*, of *personaadje* bestendig de zacht-lange *o* aangetroffen in de Gentsche en Antwerpsche *Spelen van Sinne*; in de *Refer.* van A. BYNS, III. B. bl. 21; in de *Aeneis* van VAN GHISTELE, bl. 200, 207 en 226 op de keerzijde; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 129, en H. D. bl. 273; in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 141; en in den *Henrik de Groote* van FEITAMA, bl. 2. Men ziet uit het voorgestelde, dat de zacht-lange *o* in *personen* oudtijds zoo wel in gebruik was, als de hard- of scherp-lange; en dat bijzonder in *personagie*, *personaadje*, doorgaans de laatste plaats vond. De beslissing intuschen is eenigzins bedenkelijk, vooral daar de Zeeuwsche uitspraak, en de Rotterdamsche hier insgelijks verschillen, als pleitende de eerste voor de harde, de laatste voor de zachte *o*. Ik zou echter, na zorgvuldige wikking der wederzijdsche bewijsredenen, liefst met de Rotterdammers *personen* verkiezen te schrijven, zoo om de vrij algemeene eenparigheid in het schrijven van *personagie* of *personaadje*, waarvoor ik alleen bij KILIAAN *persoonagie* heb aangetroffen, als omdat die spelling best overeenkomt met den doorgaanden regel,

bij

bij ons plaats hebbende, volgens welken bastaard-woorden of bastaard-gelijkende, welke in 't Latijn of Fransch op *o* of *u*, en bij ons op de lange *o* den klemtoon ontvangen, die *o* zacht hebben (*).

POOGEN of POGEN. Dat in dit woord van ouds een dialektverschil onder ons plaats greep, blijkt uit KILIAAN, bij wien men *poghen* en *pooghen* vindt opgeteekend, welk laatste nochtans in zijnen tijd algemeener schijnt geweest te zijn. In de Bijbelvertaling komt het woord niet, dan in den onvolmaakt- en volmaakt-verledenen tijd, voor; doch de Taalregels, door hare vervaardigers ontworpen, leeren ons, dat zij de *o* in hetzelfde als hard- of scherp-lang hebben aangemerkt (†). Hiermede komen overeen de Gentsche en Antwerpse *Spelen van Sinne*; A. BIJNS, in hare *Refer.* II. B. bl. 35 en 51, en III. B. bl. 102; VAN GHISTELE in zijne *Aeneïs*, bl. 125 en 149; MERULA *over de Wildern.* II. B. bl. 18 en 28; HUBERT in zijne *Ps.* bl. 28, 30, 118 en 163; HUYGENS in zijne *Korenbl.* I. D. bl. 51, 148 en 388; HOFFERUS, in zijne *Ned. Poëm.* bl. 91; DE DECKER, in zijne *Rijmoeff.* I. D. bl. 130; OUDAAN in zijn' *Haags. Broeder-*

(*) Zie TEN KATE, I. Deel, bladz. 289—291.

(†) Zie de *Bijlagen tot de Historie van de Nederlandsche Overzettingen des Bijbels*, door N. HINLOPEN, bladz. 84.

derm. bl. 92; en HOOGVLIET, in zijne *Mengeld.* bl. 64. Daarentegen is *pogen* mij voorgekomen in de *Sticht. Rijm.* van CAMPHUYSEN, bl. 25; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, II. D. bl. 250; en in de *Poëzij* van OUDAAN, I. D. bl. 218; welke beide laatste schrijvers echter, blijkens het straks aangeteekende, ook de hard-lange *o* gebruiken. In Zeeland en Rotterdam wordt doorgaans *pogen*, met de zacht-lange *o*, gehoord; doch bij de Zeeuwen ook hier en daar *poogen*. Uit het voorgestelde blijkt, dat, wel is waar, de scherp-lange *o* in dit woord te voren algemeener geweest is, dan de zacht-lange, maar dat nochtans ook deze laatste van ouds daarin hier en elders gehoord werd; weshalve ik, daar de zachte *o* met de doorgaande Zeeuwfche en algemeene Rotterdamfche uitspraak overeenkomt, aan dezelve de voorkeur geven en dus *pogen* schrijven zou.

ROOME of ROME. Ook in dit woord heeft onder ons tweederlei dialekt plaats. De hard-lange *o* wordt reeds gevonden in een Handschrift van JAN VAN HELU, en in de *Vertaling*, van JACOP VILT (*). KILIAAN heeft insgelijks de harde *o*, zelfs in *Roomein*. Dezelve is mij ook, doch niet meer dan eens, voorgekomen in

(*) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, III. D. bladz. 440 en 441.

in de Antwerpsche *Spelen van Sinne*; in de *Vertaling* enz. van COORNHERT, bl. 44 en 45; in den *Roomf. Byenc.* van ALDEGONDE, f° 14, 17 v°, 19 v°, 23, 24 en 42; in de *Ned. Poëm.* van D. HEINSIUS, bl. 8 en 24; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 48, 110, 210, 234, 331 en 352; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 209 en 211; en in den *Haagsf. Broederm.* van OUDAAN, bl. 68. Onze Bijbelvertaling heeft insgelijks *Roome.* Zie *Hand.* XVIII: 2, XXVIII: 14, *Rom.* I: 15, en meer andere plaatfen. Daarentegen heb ik de zachte *o* aangetroffen in de *Spelen van Sinne* te Antwerpen, op twee plaatfen, en op eene derde *Romeynen*; in de *Vertaling* enz. van COORNHERT, bl. 69, 76 en 126; in den *Roomf. Byenc.* van ALDEGONDE, f° 4, 5, 6, 7, 17, 22, 31, 33, 35 en 70; in het werk van MERULA over de *Wildern.* I. B. bl. 49, 119, 138, en II. B. bl. 13, 16 en 24; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 99, 108 en 182; in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 425; in den *Henrik de Grootte* van FEITAMA, bl. 4, 12 en 52; en in den *Rottelstroom* van SMITS, bl. 15 en 17. Volgens het voorgestelde is het gezag voor de zachte *o* in het gemelde woord na genoeg gelijk aan dat voor de harde; doch de Rotterdamsche en Zeeuwsche uitspraak, de laatste bevestigende, doet zeker het gezag voor de scherp-

fcherp - lange *o* een groot overwigt verkrijgen. Opmerkelijk intusfchen is het , dat men nergens fchier *Roomeinen*, maar altijd *Romeinen* aantreft. Van de eerfte fchrijfwijze vind ik, buiten *KILIAAN*, geen voorbeeld ; maar de laafte kwam mij altijd voor ook bij fchrijvers , die anders fteandvastig *Roome* fchrijven. Dus leest men in onze Bijbelvertaling , welke , volgens het te voren aangemerkte , altijd *Roomen* heeft , nimmer anders dan *Romeinen*. Zie , bij voorbeeld , *Joann.* XI: 48 *Hand.* II: 10, XVI: 21, en meer andere plaatfen. Men moet dus , om niet tegen het gevestigde gebruik aan te druifchen , voortgaan met *Romeinen* te fchrijven ; maar zou het dan , om der eenparigheid wille , ook niet raadzamer zijn , *Rome* voor *Roome* te fchrijven , gelijk , blijkens het voorgedragene , van ouds niet ongewoon was , en thans in het fchrijfgebruik vrij algemeen is aangenomen? Het is waar , het Griekfche *Ρωμη* pleit voor de harde *o* ; maar wordt niet *Europa* bij ons algemeen met de zacht-lange *o* gefchreven , niet-tegenftaande het Griekfche *Ευρωπη* de hard-lange vordert? Desgelijks wordt *Athene* bij ons met de zacht-lange *e* gefchreven , offchoon het Griekfche *Αθηνας* de fcherp-lange zou vereifchen (*).

Ik

(*) In de *Bijdragen* , I. D. bladz. 279 , vindt men een Dichter berispt , omdat hij *Athene* voor *Atheene* fchreef , ge-

Ik achte het dus verkieslijkst, voortaan *Rome*, *Romcinen* te schrijven.

ROOZE of **ROZE**. De aanverwante talen pleiten voor de zachtheid der *o* in dit woord (*). **KILIAAN** echter heeft *rooze*, 't welk **TEN KATE** eene Brabandsche afwijking meent te zijn, misschien gefproten uit de gissing, als of ons *roze* niet van 't Latijnsche *rosa*, maar van ons *rood* ware afgekomen. Doch het is niet **KILIAAN** alleen, die de *o* in dit woord hard stelt, maar vele andere, zoo Brabandsche en Vlaamsche, als Hollandsche schrijvers komen hierin met hem overeen. Dus heb ik de scherp-lange *o* aange troffen in de Antwerpsche *Spelen van Sinne*; in de *Refer.* van **A. BYNS**, II. B. bl. 80, en III. B. bl. 36; in den *Spiegel der Minnen* van **COLIJN VAN RIJSSELE**, bl. 3 op de keerzijde, en 35; in den *Roomf. Byenc.* van **ALDEGONDE**, fo 16 v° en 77 v°; in de *Ned. Poëm.* van **D. HEINSIUS**, bl. 121; in de *Korenbl.* van **HUYGENS**, I. D. bl. 236, 243, 248, 319, 357,

lijk het Grieksch vordert. Die berisping zou grond hebben, zoo het Nederduitsche spraak- en schrijfsgebruik hier de hard-lange *e* vertoonde; doch, daar juist het tegendeel hiervan plaats heeft, komt dezelve mij ongegrond voor, naardien het Grieksche spraak- en schrijfsgebruik der Nederduitsche spelling niet ten rigtsnoer kan verftrekken.

(*) Zie **TEN KATE** I. D. bl. 290 en 291.

357, 364, 368 en 375; en in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 157 en 208. Ook onze Bijbelvertaling heeft *rooze*, *Hoogl.* II: 1, en *Jes.* XXXV: 1. De zachte *o* daarentegen is mij voorgekomen in twee der straks aangehaalde schriften, den *Spiegel der Minnen* namelijk, bl. 18 en 19 op de keerzijde, en de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 123; mitsgaders in den *Haags. Broederm.* van OUDAAN, bl. 14, en deszelfs *Poëzij*, I. D. bl. 136; in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 89, 223, 226 en 235; in den *Henrik de Grootte* van FEITAMA, bl. 177; en in den *Rottessr.* van SMITS, bl. 94. Daar de Zeeuwsche en Rotterdamfche uitspraak, en de afleiding van het Latijnsche *rosa* mede voor de zachte *o* pleiten, zou ik deze laatste liefst behouden, en dus *roze*, *rozen* schrijven.

SCHROOMEN of **SCHROMEN.** Bij KILIAAN komt dit woord alleen op de eerstgemelde wijze voor. Onze Bijbelvertaling heeft insgelijks *schroomen*, als: *Job* XLI: 16, 2 *Petri* II: 10, en op meer andere plaatsen (*). Desgelijks is de hard-lange *o* mij voorgekomen in de *Historie* van VAN REYD bl. 24; waar nogtans, op bl. 21, ook de zacht-lange gevonden wordt; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 104, en 341; in de

(*) Vergelijk de Taalregels, achter de meergemelde *Historie* van N. HINLOPEN, bl. 116.

Rijmoeff. van DE DECKER, I. D. bl. 200; en in den *Henrik de Grootte* van FEITAMA, bl. 12. Daarentegen heb ik de zacht-lange *o* ontmoet in de *Refer.* van A. BYNS, III. B. bl. 67; in de *Vertaling* enz. van COORNHERT, bl. 50 en 106; in de *Psalm.* van HUBERT, bl. 31 en 109; in den *Haagsf. Broederm.* van OUDAAN, bl. 71; en in de *Sticht. Ged.* van DE HAES, bl. 25. De zacht-lange *o* wordt ook krachtiglijk bevestigd door hare gebruikelijke verwiseling met *eu*, in *schreumen* en *schreumig*, en door de algemeene uitspraak der Zeeuwen. Ik zou dus, hoezcer ook de Rotterdammers *schroomen* doen hooren, nogtans van oordeel zijn, dat *schromen* met de gemeenlandsche uitspraak meer overeenstemt, en gevolgelyk de voorkeur verdient.

SMOOKEN of SMOKEN. De Angelfaxifche woorden *smoca* (*vapor*) en *smocian* (*vaporare*), gelyk mede het Engelsche *smoke*, bevestigen de zachtheid der *o* (*). Onder ons heeft van ouds een dialektverschil plaats, zoo als blijkt uit KILIAAN, bij wien men *smooken* en *smoken* vindt. In de schrijftaal is het woord niet zeer gemeenzaam; waardoor ik het slechts eenmaal, en wel met de zacht-lange *o*, heb aangetroffen in de *Psalm.*

(*) Zie TEN KATE, I. D. bl. 306 en 307.

Pfalm. van HUBERT, bl. 165. Hiermede stemt de Zeeuwfche uitspraak overeen; doch de Rotterdamsche doet *smooken*, met de fcherp-lange *o*, hooren. Uit het voorgestelde, hoewel naauwelijks genoegzaam ter besliffinge der fchrijfwijze, komt mij nogtans voor, dat die met de zachte *o*, als door het Angelfaxisch bevestigd wordende, het meest voor zich heeft; weshalve ik, deze volgende, liefst *smoken* fchrijven zou.

SMOOREN of SMOREN. Het Angelfaxische *smoran* pleit voor de zacht-lange *o* in dit woord (*). Dezelve wordt ook bevestigd door hare oude, en bij KILIAAN, die anders *smooren* heeft, reeds opgeteekende verwifeling met *eu*. De harde *o* echter, welke in het Woordenboek van KILIAAN voorkomt, heb ik ook in verfcheidene andere fchriften aangetroffen, als in de *Refer.* van A. BYNS, II. B. bl. 61, en III. B. bl. 6 en 54; in de *Aeneis* van VAN GHISTELE, bl. 39 en 229 op de keerzijde; in den *Roomf. Byenc.* van ALDEGONDE, f°. 120 v°; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 196 en 235; en in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, II. D. bl. 298. — De zachte *o* daarentegen is mij voorgekomen in de *Aen.* van VAN GHISTELE, bl. 150 op de keerzijde, die echter, blijkens het

straks

(*) Zie TEN KATE, I. D. bl. 283-

straks aangemerkte, op andere plaatfen de harde *o* heeft; in den *Haags. Broederm.* van OUDAAN, bl. 6 en 109, en in deszelfs *Poëzij*, I. D. bl. 146 en 227; en in den *Rottestroom* van SMITS, bl. 21 en 90. De Rotterdammers en Zeeuwen spreken insgelijks de lange *o* in dit woord zacht uit; welke eenparigheid van voorgang, gevoegd bij de van ouds gebruikelijke verwisfeling der *o* in *eu*, het fchrijven van *smoren*, mijns achtens, verkieslijkst maakt.

SNOODE of SNODE. Volgens de opmerking van TEN KATE (*), bevestigen het Mefogothifche *fnutrs*, het Kimbrifche *fnotur*, het Angelfaxifche *fnotor* (*fapiens*, *callidus*, *astutus*) en het IJslandfche *fnotur* (*velox*, *alacer*) de zachte *o* in dit woord, voor zoo verre het, in den zin van *loos*, *flim*, oudtijds in gebruik was, en nog hedendaags, ginds en elders, met name in Vriesland (†), niet ongewoon is. In de algemeene beteekenis intusfchen van *flecht*, *verachtelijk*, in welke alleen het woord bij KILIAAN voorkomt, wordt het niet alleen bij dezen taalkenner, maar ook bij alle vroegere en latere fchrijvers,

(*) I. Deel, bladz. 307.

(†) Zie de *Taalkundige Bijdragen tot den Friefchen Tongval*, door den Hoogleeraar E. WASSENBERGH, 1fte Stuk, bladz. 96.

vers, die de onderscheiding der hard- en zacht-
lange *o* hebben waargenomen, zoo eenpariglijk
met de harde *o* gevonden, waarmede de Zeeuw-
sche en Rotterdamsche uitspraak overeenstemt,
dat het geenszins bedenkelijk zijn kan, of men
snoode te schrijven hebbe. Ik zou dit door eene
aanzienlijke lijst van voorbeelden bevestigen, zoo
niet die omflag mij in eene zoo ontwijfelbaare
zaak overtollig toefcheen. Het komt mij dus
onbetwistbaar voor, dat men *snood*, ook in den
zin van *slim*, *loos*, met eene harde *o* moet spel-
len, en het dialektverschil, 't welk zich tuschen
de oude aanverwante talen en de onze ver-
toont, aan eene vroege en algemeene verscherping der *o*
op de tong der Nederlanderen toefschrijven. Im-
mers levert het gemelde verschil geenen genoeg-
zamen grond op, om *snood*, *slim*, en *snood*,
slecht, als twee onderscheidene woorden aan te
merken (*), daar zich de laatste beteekenis zeer
natuurlijk en ongedwongen uit de eerste laat aflei-
den, en er honderd andere voorbeelden voorhan-
den zijn, dat een woord, 't welk oorspronkelijk in
eene goede, of althans onzijdige beteekenis gebe-
zigt

(*) Ook TEN KATE houdt *snood* in beide beteekenissen
voor hetzelfde woord, zoo als duidelijk blijkt uit het door
hem gestelde in zijne eerste *Proeve van Geregelde Afleiding*,
II. Deel, blad. 399.

zigt werd, naderhand alleen in een' kwaden zin in gebruik is gekomen.

STOOREN of **STOREN**. Het Mefogothifche *andflaurran* (*fremere in aliquid*), 't welk **TEN KATE** met het genoemde woord vergeelijkt, zou de hard-lange *o* bevestigen; doch de zacht-lange komt overeen met het Angelfaxifche *flyran* (*). Bij ons fchijnt oudtijds de harde *o* meest in gebruik te zijn geweest; althans vinde ik bij **KILIAAN** alleen *flooren*, *verflooren*. Onze Bijbelvertalers hebben dezelfde fchrijfwijze gevolgd. Zie *Deut.* XXVIII: 20, *Spreuk.* X: 14 en 29, *Jef.* XVI: 4, en meer andere plaatfen. Hiermede komen overeen de Antwerpfche *Spelen van Sinne*; **A. BYNS**, in hare *Refer.* II. B. bl. 53 en 82; **VAN GHISTELE**, in zijne *Aen.* bl. 7 op de keerzijde, 39, en 229 op de keerzijde; **HUYGENS**, in zijne *Korenbl.* I. D. bl. 322, 345, 383 en 385, en II. D. bl. 87; en **DE DECKER**, in zijne *Rijmoeff.*, I. D. bl. 196. Dat nochtans de zachte *o*, ook reeds vroeg, niet ongemeen was, is uit verfcheidene voorbeelden blijkbaar. Dus leest men *floren* in den *Spiegel der Minnen* van **COLIJN VAN RIJSSELE**, bl. 16 op de keerzijde; in de *Vertaling* enz. van **COORNHERT**, bl. 32, 63, 81, 87 en 109; in het Werk van **MERULA** over de *Wildern.*, I. B. bl.

(*) Zie **TEN KATE**, I. Deel bladz. 284.

bl. 24 en 100; in de *Psalm*. van HUBERT, bl. 32; in de *Poëzij* van OUDAAN, I. D. bl. 136; en in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 478. Deze zachte *o* wordt ook niet weinig bevestigd door het vrij gebruikelijke *steuren, versteuren*, welk laatste, onder anderen, voorkomt bij HOOGVLIET, in zijne *Mengeld.* bl. 135, en door de tegenwoordige uitspraak der Zeeuwen en Rotterdammers. Ik zou derhalve van oordeel zijn, dat men, de laatst voorgedragene spelling volgende, *stoen, verstoen* behoorde te schrijven.

STROOMEN of STROMEN. Oudtijds werd, blijkens het opgeteekende door KILIAAN, voor *stroom* ook *stroem* gezegd, 't welk, naar de opmerking van TEN KATE (*), met de zacht-lange *o* overeenkomt. Doch de hard-lange *o* werd, niet slechts ten tijde van KILIAAN en reeds vroeger (†), maar ook in vervolg van tijd, en wordt nog tegenwoordig door de Zeeuwen en Rotterdammers zoo algemeen in dit woord uitgesproken en geschreven, dat het geen' twijfel kan lijden, of men *stroomen* te schrijven hebbe. Het komt mij dus overtollig voor, de lijst van voorbeelden, welke ik, ter bevestiging van het gezeg-

(*) I. Deel, bladz. 284 en 308.

(†) *Stroomen* met de hard-lange *o* komt reeds voor bij JACOP VILT. Zie HUYDECOPERS *Proeve*, III. D. bl. 456.

zegde, zoo uit onze Bijbelvertaling, als uit vele andere, in dit stuk gezag hebbende, schrijvers, zou kunnen bijbrengen, hier mede te deelen, te meer, daar ook de Angelfaxifche woorden *stream* en *streamian* ons duidelĳk de hard-lange *a* doen kennen.

TOONEN of **TONEN**, meervoud van *toon* (*tonus*). De oorsprong des woords van het Latijnsche *tonus*, het Angelfaxifche *tonigan* (*tonare*), en het Engelsche *tune* pleiten voor de zacht-lange *o*. Intusfchen ſchĳnt het woord op de tong der Nederlanderen reeds vroeg verſcherpt te zĳn. Althans vinde ik bij KILIAAN alleen *toon*, *sonare*, opgegeven. Desgelĳks heb ik de hard-lange *o* aangetroffen in de *Aen.* van VAN GHIS-TELE, bl. 34; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 344, 524 en 535; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 145; in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 72, 78, 83 en 120; in den *Rotteſtroom* van SMITS, bl. 54; en in de *Sticht. Ged.* van DE HAES, bl. 159. De Zeeuwen en Rotterdammers, doch de laaſten niet algemeen, zeggen inſgelĳks *toon*; weshalve ik geloof, dat men de hard-lange *o* als door het ſpraak- en ſchrijfsgebruik gevestigd aanmerken, en dus *toon* ſchrijven moet.

TROONEN of **TRONEN**, meervoud van *troon*. Ook hier heeft dezelfde afwijking plaats, welke wij in het voorgaande *toon* opmerkten. Het
La-

Latijnsche *thronus* (van het Grieksche *θρονος*), vordert de zacht-lange *o*. Daarentegen is de hard-lange *o* mij eenparig voorgekomen bij de schrijvers, welke in dit stuk gezag hebben. Dus vond ik dezelve in de *Spelen van Sinne* te Gent; in de *Refer.* van A. BYNS, III. B. bl. 41, 42 en 52; in de *Psalmen* van CAMPHUYSEN, *Ps.* 68; in die van HUBERT, bl. 125, 133 en 146; in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 103 en 208; en in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 89 en 90. Ook onze Bijbelvertaling heeft overal *troonen*, als *Jes.* XIV: 9, *Dan.* VII: 9, *Matth.* XIX: 28, *Colosf.* I: 16, en op vele andere plaatsen. De Zeeuwsche en Rotterdamsche uitspraak bevestigt mede de hard-lange *o*; weshalve men, zich naar dezen eenparigen voorgang schikkende, *troonen* behoort te schrijven.

VROOMEN of VROMEN, meervoud van *vroom*.

De zachte *o* in dit woord wordt bevestigd door het Angelfaxische *froom*, *frome*, *from* (*fortis*, *strenuus*), en het IJslandsche *froomur* (*probus*) (*). KILIAAN heeft insgelijks alleen de zachte *o*. Onze Bijbelvertaling daarentegen heeft doorgaans *vroomen*. Zie *Gen.* XLII: 11, *Spreuk.* XI: 6, XXVIII: 10, en meer andere plaatsen. Doch met den voorgang van KILIAAN stemmen de

(*) Zie TEN KATE, I. D. bl. 285.

de meeste schrijvers overeen, als VAN GHISTELE in zijne *Aen.* bl. 10 en 254; ALDEGONDE, in zijn *Roomf. Byenc.*, fo 18, 108 v°, 218, 219, 229 v° en 231; HEINSIUS, in zijne *Ned. Poëmata*, bl. 8; HUYGENS, in zijne *Korenbl.* I. D. bl. 59, 104, 201 en 340; HOFFERUS, in zijne *Ned. Poëm.* bl. 77, 81 en 87; DE DECKER, in zijne *Rijmoeff.* I. D. bl. 145, 161 en 212; HOOGVLIET, in zijne *Mengeld.* bl. 35 en 205; en FEITAMA, in zijnen *Henrik de Grootte*, bl. 8. De Zeeuwfche en Rotterdamsche uitspraak pleit mede voor de zacht-lange *o*, welk een en ander het buiten twijfel stelt, dat men *vromen* behoort te schrijven. *Vrome*, nut, voordeel, en *vromen*, van nut zijn, vorderen insgelijks de zacht-lange *o*.

WOONEN of WONEN. Het Frankduitsche *wonan* (*manere*), en de Angelfaxifche woorden *wunian*, *wunigan* (*habitare*) pleiten vòor de zacht-lange *o* in dit woord. KILIAAN nogtans heeft alleen *woonen* met de hard-lange *o*. Deze komt ook reeds vroeger voor, in een handschrift van JAN VAN HELU, en in de *Vertalinge* van JACOP VILT (*). Onze Bijbelvertaling stemt hiermede overeen, zoo als te zien is uit *Gen.* XIII: 6, *Job* XXX: 6, *Pfalm* XV: 1. *Luc.* XI: 26, 2 *Cor.* VI: 16, en vele andere plaatsen

(*) Zie HUYDECOPERS *Proeve*, III. D. bl. 440 en 458.

fen (*). Desgelijks heb ik de hard-lange *o* aangetroffen in de *Spelen van Sinne* te Gent; in de *Refer.* van A. BYNS, II. B. bl. 56; in de *Aencis* van VAN GHISTELE, bl. 8 op de keerzijde; in den *Spiegel der Minnen* van COLIJN VAN RIJSSELE, bl. 49 op de keerzijde; in de *Vertaling* enz. door COORNHERT, bl. 24, 55, 64 en 80; in den *Roomf. Byenc.* van ALDEGONDE, f° 120 v°, 257 en 262; in het Werk van MERULA over *de Wildern.*, II. B. bl. 13 en 19; in de *Korenbl.* van HUYGENS, I. D. bl. 33, 39, 63, 77, 93 en 378; en in de *Rijmoeff.* van DE DECKER, I. D. bl. 94, 98 en 139. De zachte *o* daarentegen, welke ik mede in de straks genoemde *Spelen van Sinne* te Gent eenmaal ontmoet heb, is mij voorgekomen, in de *Ned. Poëm.* van HEINSIUS, bl. 11 en 107, en in deszelfs *Loff. op J. Chr.*, bl. 23; in de *Sticht. Rijmen* van CAMPHUYSEN, bl. 13 en 39; in den *Haagsf. Broederm.* van OUDAAN, bl. 98 en 107, en in deszelfs *Poëzij*, I. D. bl. 140; in de *Mengeld.* van HOOGVLIET, bl. 24 en 120; en in den *Rottestroom* van SMITS, bl. 19 en 60. Deze zachte *o* wordt insgelijks niet weinig bevestigd door de gebruikelijke verwisseling

(*) Vergelijk ook de Taalregels, achter de meergemelde *Historie* enz. door HINLOPEN, bl. 82, waaruit nogtans blijkt, dat er verschil van gevoelen tuschen de overzetter's heeft plaats gehad.

ling der lange *o* met *eu*. Dus vind ik *weunen* of *weuning* meermalen in de *Korenbl.* van HUYGENS, als I. D. bl. 106, 360, 373 en 378. De doorgaande Zeeuwsche en Rotterdamsche uitspraak pleit inslijks voor de zacht-lange *o*; weshalve het mij verkieslijkst voorkomt, voortaan *wonen*, *bewonen* enz. te schrijven:

ZOO of ZO. Uit de Taalregels, te vinden achter de *Historie van de Nederlandsche overzettinge des Bijbels*, door N. HINLOPEN, bl. 83, blijkt, dat onze Bijbelvertalers hebben goedgevonden een onderscheid te maken tusschen *zo*, *alzo*, transitivum, in *zo kwam hij*, *zo geschiedde het*, en wat dies meer is, en tusschen *zoo*, *alzoo*, comparativum. Anderen wederom willen, dat men *zo*, voor *indien*, met eene enkele, doch *zoo* (*ita*) met eene dubbele *o* zal schrijven. Doch het is mij gebleken, dat deze onderscheidingen louter willekeurig zijn, en verre de groote meerderheid der achtbaarste schrijveren het woordje *zoo*, zonder opzigt op deszelfs gebruik, met de hard-lange *o* schrijft. Ik zou derhalve, als dergelijke onderscheidingen, op grond van het gezegde in de eerste Afdeeling dezer Verhandeling, voor ijdel en nutteloos houdende, den laatstgemelden eenparigen voorgang der achtbaarste schrijveren volgen, te meer daar geene der genoemde onderscheidingen door het gebruik gevestigd is.

W O O R D E N L I J S T

T E R

A A N W I J Z I N G

V A N D E

S P E L L I N G.

A.

- Aalmoezen*, meervoud van *aalmoes*.
Aalmoezenier.
Aannemelijk.
Aanridsen.
Aantijgen.
Aar (korenaar).
Aard, natuurlijke gesteldheid.
Aarden, werkwoord van het voorgaande zelfstandig naamwoord.
Aardig.
Aarts, in *aartsbisshop*, *aartsengel* enz.
Aarzelen.
Abdij.
Abdis.
Abeelen, meervoud van *abeel*.
Abrikozen, meervoud van *abrikoos*.
Ach, tusfschenwerpfel.
Acht, talwoord.
Acht, in *acht geven* enz.
- Achten*.
Achter.
Achterdocht.
Achterkousig.
Achterwaarts.
Achtig, uitgang van bijvoegelijke naamwoorden, als *deelachtig*, *woonachtig*, *zwartachtig* enz.
Afgrijsfelijk.
Afhankelijk.
Afscheidelijk.
Affschuwelijk.
Akademie.
Alledaagsch, bijvoegelijk naamwoord.
Alleenig.
Alleenlijk.
Allengs.
Allerlei.
Allezins.
Almanak.
Alreede.
Alsem.

<i>Althans.</i>	<i>Arfenaal.</i>
<i>Alzoo</i> , bijwoord, en voegwoord.	<i>Artikel.</i>
<i>Amazone.</i>	<i>Artfen</i> , meerv. van <i>arts</i> .
<i>Ambt.</i>	<i>Artfenij.</i>
<i>Amsterdam.</i>	<i>As (asfen)</i> van een wiel.
<i>Amsterdamsch</i> , bijvoege- lijk naamwoord.	<i>Asch</i> , het overgebleve- ne van een verbrand ligchaam.
<i>Anderdeels.</i>	<i>Aschepoester.</i>
<i>Anderzins.</i>	<i>Asperſie.</i>
<i>Andijvie.</i>	<i>Athene.</i>
<i>Anemonen</i> , meervoud van <i>anemoon</i> .	<i>Averegts</i> , bijwoord.
<i>Anijs.</i>	<i>Averegtsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Antwoord.</i>	<i>Avontuur.</i>
<i>Apotheek.</i>	<i>Azië.</i>
<i>Arbeid.</i>	<i>Azijn.</i>

B.

<i>Baai</i> , meervoud <i>baai- jen</i> .	<i>Balcin.</i>
<i>Baarblijkkelijk.</i>	<i>Balfem.</i>
<i>Baardeloos.</i>	<i>Barbaarsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Baarzen</i> , meervoud van <i>baars</i> .	<i>Barder</i> , van <i>bar</i> .
<i>Baarwen.</i>	<i>Barsch</i> , bijvoegelijk naam- woord.
<i>Bakkebaard.</i>	

Ba-

<i>Bataafsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.	<i>Beide</i> .
<i>Bedektelijk</i> .	<i>Beiden</i> , werkwoord.
<i>Bederfelijk</i> .	<i>Beijeren</i> , op de klokken spelen. .
<i>Bedorven</i> .	<i>Beijert</i> , hetzelfde als <i>bajert</i> .
<i>Bedreven</i> .	<i>Beitel</i> .
<i>Bedrogen</i> , deelwoord van <i>bedriegen</i> .	<i>Beken</i> , meervoud van <i>beek</i> .
<i>Beducht</i> .	<i>Bekentenis</i> .
<i>Beenen</i> , meervoud van <i>been</i> .	<i>Bekeren</i> , werkwoord van <i>beker</i> .
<i>Beeren</i> , meervoud van <i>beer</i> .	<i>Bekkeneelen</i> , meervoud van <i>bekkeneel</i> .
<i>Beeten</i> , meervoud van <i>beet</i> , zekere wortel.	<i>Beklagelijk</i> .
<i>Begeeren</i> .	<i>Bekoorlijk</i> .
<i>Begeerlijk</i> .	<i>Bekoren</i> .
<i>Begijn</i> .	<i>Bekrozen</i> , deelwoord van het volgend werkw.
<i>Begravenis</i> .	<i>Bekruizen</i> , verouderd werkwoord , met roet besmeren.
<i>Begrijpelijk</i> .	<i>Bekwamelijk</i> .
<i>Behagelijk</i> .	<i>Belagchelijk</i> .
<i>Beheeren</i> .	<i>Beleedigen</i> .
<i>Behelzen</i> .	<i>Beleefdelijk</i> .
<i>Behooren</i> .	<i>Beleemen</i> .
<i>Behoorlijk</i> .	<i>Beleid</i> , verstand , be- stuur.
<i>Behoudens</i> , voorzetsel.	
<i>Bei</i> voor <i>bezie</i> , meervoud <i>beijen</i> .	

- Belijden*, bekennen, en behelpen.
Beloven.
Benaauwdelijk.
Beneden.
Beneenen, neen zeggen.
Bereiden, gereed maken.
Bereids, reeds.
Berigt.
Berkenmeijer.
Berooid, berooier.
Berucht.
Bescheid.
Bescheren, toedeelen.
Besef.
Beseffeloos.
Besingelen.
Besluiteloos.
Besmettelijk.
Bespottelijk.
Bestaanlijk.
Besteden.
Bestuurder.
Betamelijk.
Bete, de daad van *bijten*, of het *gebetene*.
Beter.
Betigten, als afkomstig van *tijgen*.
- Betogen*, bedekt.
Betoogen, bewijzen.
Betrekkelijk.
Beurzen, meervoud van *beurs*.
Beursch, bijvoegelijk naamwoord, week, verrot.
Beurzig.
Bevattelijk.
Beven.
Beyer, zeker dier.
Bevindelijk.
Bevoegdelijk.
Bewaarder.
Bewaarheden.
Bewaarnis.
Bewegelijk.
Bewogen.
Bezeeren.
Bezem.
Bezigen.
Bezittelijk.
Bezwaarlijk.
Bezweken.
Bezwijken.
Bij (honigbij).
Bijbelsch, bijvoegelijk naamwoord van *bijbel*.
Bij-

<i>Bijkans.</i>	<i>Blindelings.</i>
<i>Bijl.</i>	<i>Bloedeloos.</i>
<i>Bijsterder</i> van <i>bijster.</i>	<i>Bloeijen.</i>
<i>Bijt.</i>	<i>Bloesem.</i>
<i>Bijten.</i>	<i>Bloode.</i>
<i>Bijvoegelijk.</i>	<i>Blootelijk.</i>
<i>Bijzen</i> , oud werkwoord, heet, onstuimig zijn.	<i>Blooten</i> , werkwoord, van <i>bloot.</i>
<i>Bisfchoppelijk.</i>	<i>Blozen.</i>
<i>Bits</i> , <i>bitser.</i>	<i>Blusfchen.</i>
<i>Bitterder</i> , van <i>bitter.</i>	<i>Blutsen</i> , kneuzen.
<i>Blaauw.</i>	<i>Bode.</i>
<i>Blazoen.</i>	<i>Bodem.</i>
<i>Blaren</i> , bij verkorting voor <i>bladeren.</i>	<i>Boeijen.</i>
<i>Bleeken</i> , werkwoord, van <i>bleek.</i>	<i>Boeijer</i> , zeker vaarttuig.
<i>Bleeten</i> , hetzelfde als <i>blaten.</i>	<i>Boekweit.</i>
<i>Blei</i> , <i>bleijen</i> , zekere visch.	<i>Boeleren.</i>
<i>Blein</i> , blaar.	<i>Boender.</i>
<i>Blijde</i> , zeker krijgstuig.	<i>Boersch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Blijdelijk</i> , van <i>blijde</i> , vrolijk.	<i>Boetse</i> , hetzelfde als <i>poetse.</i>
<i>Blijk</i> , bewijs.	<i>Boetseren.</i>
<i>Blijven.</i>	<i>Boezel.</i>
<i>Bliksem.</i>	<i>Boezem.</i>
<i>Blindelijk.</i>	<i>Bogchel.</i>
	<i>Bogen</i> , meervoud van <i>boog.</i>
	<i>Bogen</i> , roemen.
	Y 4
	<i>Bogt</i> ,

- Bogt*, van *buigen*. *Bosch*.
Bokse, broek. *Boter*.
Bombazijn. *Botsen*, stooten.
Bonsing, zeker dier. *Boud*, stout.
Bonzen, meervoud van *Bout*, ijzeren nagel.
bons, en werkwoord. *Boven*.
Boomen, meervoud van *Braauwen*, scheeps-
boom. woord.
Boomen, werkwoord. *Bragt*, van *brenghen*.
Boonen, meerv. van *boon*. *Brasem*, zekere visch.
Boordevol. *Breede*, breed.
Boorder, zelfstandig *Breeuwen*, hetzelfde als
naamwoord van *boren*, *braauwen*.
en *boorden*. *Breidel*.
Booswicht. *Breiden*, breed maken.
Booten, meervoud van *Breiden*, *breijen*, vlech-
boot, zeker vaartuig, ten.
en van *boot*, een vrou- *Brein*.
welijk roofsel. *Bridsen*.
Bootsen, (*nabootsen*). *Brieschen*.
Booze, boos. *Brij*, pap.
Bordeelen, meervoud *Broeijen*, broeden.
van *bordeel*. *Broodeloos*.
Boren, meervoud van *Brooden*, meervoud van
boor, en werkwoord. *brood*.
Borgtogt. *Brozen*, meervoud van
Bosfen, meervoud van *broos*, een tooneellaars.
bos, bondel, en werkw. *Broze*, *broos*, dat ligt
tot bosfen binden. breekt.

Bru-

<i>Bruijen.</i>	<i>Bullebak.</i>
<i>Bruisen</i> , schuimen.	<i>Bunfing</i> , hetzelfde als
<i>Bruskelijk.</i>	<i>bonfing.</i>
<i>Buijen</i> , meervoud van	<i>Burgemeester.</i>
<i>bui</i> , en werkwoord.	

C.

<i>Cedel.</i>	<i>Cilinder.</i>
<i>Ceder.</i>	<i>Cimbaal.</i>
<i>Cel.</i>	<i>Cipier.</i>
<i>Cement.</i>	<i>Cipres.</i>
<i>Cesar.</i>	<i>Cirkel.</i>
<i>Chaos.</i>	<i>Citer.</i>
<i>Christelijk.</i>	<i>Citroen.</i>
<i>Christus.</i>	<i>Colosfe.</i>
<i>Cijfer.</i>	<i>Concilie.</i>
<i>Cijns.</i>	<i>Corinthe.</i>

D.

<i>Dagelijks</i> , bijwoord.	<i>Dacht</i> , van <i>denken</i> .
<i>Dagelijksch</i> , bijvoege- lijk naamwoord.	<i>Dadelijk.</i>
<i>Daags</i> , bijwoord.	<i>Dankbaarlijk.</i>
<i>Daagsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.	<i>Dankelijk.</i>
<i>Daalder.</i>	<i>Dansen</i> , meervoud van <i>dans</i> , en werkwoord.
	<i>Dauw.</i>
	Y 5
	<i>Dau-</i>

<i>Dauwel.</i>	<i>Dijden, dijen, dijgen.</i>
<i>Deelen</i> , meervoud van <i>deel</i> , en werkwoord.	<i>Dije.</i>
<i>Deerlijk.</i>	<i>Dijk.</i>
<i>Deernis.</i>	<i>Disch.</i>
<i>Deefem.</i>	<i>Doch</i> , voegwoord.
<i>Degelijk.</i>	<i>Dochter.</i>
<i>Degen.</i>	<i>Doenlijk.</i>
<i>Deinen</i> , golven, van waar <i>deining</i> in ge- bruik is.	<i>Dog</i> , een hond.
<i>Deinzen.</i>	<i>Dojer</i> , van een ci.
<i>Deken</i> , dekkleed.	<i>Dolen.</i>
<i>Deken</i> , overfte, van <i>decanus</i> .	<i>Dolfijn.</i>
<i>Deluwe (lividus).</i>	<i>Doller</i> , van <i>dol</i> .
<i>Demoed.</i>	<i>Donsen</i> , bijvoegelijk naamwoord, van <i>dons</i> .
<i>Denkelijk.</i>	<i>Doodelijk.</i>
<i>Deren.</i>	<i>Dooden</i> , meervoud van <i>dood</i> , en werkw.
<i>Derwaarts.</i>	<i>Doodsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Deugdelijk.</i>	<i>Doogen</i> , lijden, in <i>ge- doogen</i> , <i>mededoogen</i> .
<i>Deurwaarder.</i>	<i>Dooijen.</i>
<i>Deze.</i>	<i>Doopen.</i>
<i>Dicht, dichtstuk.</i>	<i>Dooren</i> , meervoud van het oude <i>door</i> , dwaas.
<i>Diefsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.	<i>Doorgaans.</i>
<i>Diggel.</i>	<i>Doorluchtig.</i>
<i>Digt</i> , vast, van <i>dij- gen</i> .	<i>Doove, doof.</i>
	<i>Doozen</i> , meerv. van <i>doos</i> .
	<i>Dor-</i>

<i>Dordrecht.</i>	<i>Drostelijk.</i>
<i>Doren</i> , meervoud van <i>door</i> , dojer.	<i>Druischen.</i>
<i>Doren</i> , doorn.	<i>Duchten.</i>
<i>Dorschen.</i>	<i>Duitsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Dozijn.</i>	<i>Duivelsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Draaijen.</i>	<i>Duizelep.</i>
<i>Dragelijk.</i>	<i>Dukaat.</i>
<i>Dragt</i> , van <i>dragen</i> .	<i>Duldelijk.</i>
<i>Dreigen.</i>	<i>Duldeloos.</i>
<i>Drevel.</i>	<i>Dunner</i> , van <i>dun</i> .
<i>Dreven</i> , meervoud van <i>dreef</i> .	<i>Duurder</i> , van <i>duur</i> .
<i>Drieschen</i> , dreigen.	<i>Dwaasfelijk.</i>
<i>Driestelijk.</i>	<i>Dwars</i> , <i>dwarfer</i> .
<i>Drijven.</i>	<i>Dweepen.</i>
<i>Droesfem.</i>	<i>Dweil</i> , samengetrokken van <i>dwegel</i> .
<i>Droezig.</i>	<i>Dwingelijk.</i>
<i>Droogen</i> , van <i>droog</i> .	
<i>Droomen</i> , van <i>droom</i> .	

E.

<i>Echel</i> , bloedzuiger.	<i>Edeler</i> , van <i>edel</i> .
<i>Echt</i> , huwelijk.	<i>Edik.</i>
<i>Echt</i> , wettig, onver- valscht.	<i>Eeden</i> , meervoud van <i>eed</i> .
<i>Echter</i> , voegwoord.	<i>Eendragtelijk.</i>

Eene

<i>Eene</i> , <i>een</i> , ZOO wel lidwoord, als talwoord.	<i>Eindeloos</i> .
<i>Eenerhande</i> .	<i>Eischen</i> , meervoud van <i>eisch</i> , en werkwoord.
<i>Eenerlei</i> .	<i>Eland</i> , zeker dier.
<i>Eengrepig</i> .	<i>Elefant</i> .
<i>Eenig</i> .	<i>Element</i> .
<i>Eenigzins</i> .	<i>Elleboog</i> .
<i>Eenvoudig</i> .	<i>Ellende</i> .
<i>Eerder</i> .	<i>Elzen</i> , meervoud van <i>els</i> , zekere boom.
<i>Eeren</i> , verouderd woord, voor ploegen.	<i>Engelsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Eeren</i> .	<i>Erbarmelijk</i> .
<i>Eerlijk</i> .	<i>Erfelijk</i> .
<i>Eeuw</i> .	<i>Erfenis</i> .
<i>Ega</i> , om het gebruik, voor <i>eega</i> .	<i>Ertfen</i> , meervoud van <i>erts</i> .
<i>Egel</i> .	<i>Esfchen</i> , meervoud van <i>esch</i> , zekere boom.
<i>Ei</i> , tusschenwerpsfel.	<i>Eten</i> .
<i>Egypte</i> .	<i>Ettelijk</i> .
<i>Eigen</i> .	<i>Etsfen</i> .
<i>Eijeren</i> , meerv. van <i>ei</i> .	<i>Europa</i> .
<i>Eik</i> , zekere boom.	<i>Evel</i> , <i>euvcl</i> .
<i>Eikel</i> .	<i>Even</i> , <i>effen</i> .
<i>Eiker</i> , zeker vrachtschip.	<i>Everzwijn</i> .
<i>Eiland</i> .	<i>Ezeh</i> .
<i>Eindelijk</i> .	

F.

<i>Fabriek.</i>	<i>Flaauwelijk.</i>
<i>Fariseër</i> , voor huiche- laar.	<i>Flansen.</i>
<i>Fariseesch</i> , bijv. naamw.	<i>Fleemen.</i>
<i>Fatsoeneren.</i>	<i>Fleerzen</i> , meervoud van <i>fleers</i> , klap.
<i>Feeksen</i> , meerv. van <i>feeks</i> .	<i>Flere</i> , <i>fleer</i> , een slecht, lui vrouwmensch.
<i>Feilen</i> , dwalen.	<i>Flerecijn</i> , jicht.
<i>Feilen</i> , dweilen.	<i>Flesch.</i>
<i>Feit.</i>	<i>Flikflooijen.</i>
<i>Feitel.</i>	<i>Flitse</i> , pijl.
<i>Feitelijk</i> , van <i>feit</i> .	<i>Floersfen</i> , meervoud van <i>floers</i> .
<i>Feller</i> , van <i>fel</i> .	<i>Fluksch</i> , bijv. naamw.
<i>Femelen.</i>	<i>Flus</i> , ook <i>fluks</i> , bijwoord.
<i>Fezikken</i> , stil praten.	<i>Fluweelen</i> , van <i>fluweel</i> .*
<i>Fierder</i> , van <i>fier</i> .	<i>Fondsfen</i> , meervoud van <i>fonds</i> .
<i>Fij</i> , tusfchenwerpfel.	<i>Fonkelen.</i>
<i>Fijmelen.</i>	<i>Fontein.</i>
<i>Fijn.</i>	<i>Fooijen</i> , meerv. van <i>fooi</i> .
<i>Fijt.</i>	<i>Foolen</i> , verouderd werk- woord, voor <i>sollen</i> , be- spotten, kwellen (*).
<i>Fiksch</i> , bijv. naamw.	
<i>Filomeelen</i> , meerv. van <i>filomeel</i> , nachtegaal.	
<i>Fiolen</i> , van <i>fiool</i> , eene foort van <i>flesch</i> .	

For-

(*) Ik volg in de spelling van dit woord KILJAAN,

TEN

<i>Formeerder.</i>	<i>Fratsen.</i>
<i>Formeren.</i>	<i>Frisch</i> , bijvoegelijk naam-
<i>Forsch</i> , bijvoegelijk naam-	woord.
woord.	<i>Fronsel.</i>
<i>Fraaijelijk.</i>	<i>Fronsen</i> , van <i>frons</i> .
<i>Franfijn</i> , perkament.	<i>Futselen.</i>

G.

<i>Gaaijen</i> , paren.	<i>Gebeten</i> , deelwoord van
<i>Gaauw.</i>	<i>bijten</i> .
<i>Ga</i> , verkort van <i>ga-</i>	<i>Geboden</i> , deelwoord van
<i>de</i> .	<i>gebieden</i> .
<i>Galeijen</i> , meervoud van	<i>Gebogen</i> , deelwoord van
<i>galei</i> .	<i>buigen</i> .
<i>Galerij.</i>	<i>Geboren.</i>
<i>Ganschelijk.</i>	<i>Gebrekkelijk.</i>
<i>Ganzen</i> , meervoud van	<i>Gebrekkig.</i>
<i>gans</i> .	<i>Gebroken</i> , deelwoord van
<i>Gareelen</i> , meerv. van	<i>breken</i> .
<i>gareel</i> .	<i>Gebruikelijk.</i>
<i>Gebaren</i> , meervoud van	<i>Gedachte.</i>
<i>gebaar</i> .	<i>Gedichtfel.</i>

Gei

TEN KATE, I. D. bl. 310, en de meergenoemde *Lijst*, bij de *Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde* opge-
maakt. WEILAND heeft *folen*.

<i>Gedoken</i> , deelwoord van <i>duiken</i> .	<i>Gehucht</i> .
<i>Gedreven</i> , deelwoord van <i>drijven</i> .	<i>Geijen</i> , scheepswoord.
<i>Gedrogt</i> , van <i>driegen</i> , bedriegen.	<i>Geiler</i> , van <i>geil</i> .
<i>Gedrogtelijk</i> .	<i>Geinster</i> , een glimmende vonk.
<i>Gedropen</i> , deelwoord van <i>druipen</i> .	<i>Geit</i> .
<i>Gedwee</i> .	<i>Gekeyen</i> , deelwoord van <i>kijven</i> .
<i>Geene</i> , <i>geen</i> , ontken- nend bijvoegelijk naam- woord.	<i>Gekreten</i> , deelwoord van <i>krijten</i> .
<i>Geenszins</i> .	<i>Gekropen</i> , deelwoord van <i>kruipen</i> .
<i>Geeren</i> , van <i>geer</i> , een strook schuins gefneden linnen.	<i>Gekweten</i> , deelwoord van <i>kwijten</i> .
<i>Geesfel</i> .	<i>Gelach</i> , van <i>lagchen</i> .
<i>Geestelijk</i> .	<i>Geldeloos</i> .
<i>Geurwen</i> .	<i>Geler</i> , van <i>geel</i> .
<i>Gegeten</i> , deelwoord van <i>eten</i> .	<i>Geleden</i> , deelwoord van het oude <i>lijden</i> , gaan; alsmede van <i>lijden</i> , verdragen.
<i>Gegleden</i> , deelwoord van <i>glijden</i> .	<i>Geleidelijk</i> .
<i>Gegoten</i> , deelwoord van <i>gieten</i> .	<i>Geleken</i> , deelwoord van <i>lijken</i> .
<i>Gegrepen</i> , deelwoord van <i>grijpen</i> .	<i>Gelijkenis</i> .
<i>Geheele</i> , <i>geheel</i> .	<i>Geloken</i> , deelwoord van <i>luiken</i> .
<i>Gehrimenis</i> .	<i>Geloofelijk</i> .
	<i>Gelooven</i> .
	<i>Gemacht</i> .

Ge-

<i>Gemakkelijk.</i>	<i>Gerustelijk.</i>
<i>Gemeener</i> , van <i>gemeen</i> .	<i>Geschiede</i> , geschiedenis, welk laatste, als meer Hollandsch, de voorkeur verdient.
<i>Gemeenlijk.</i>	<i>Geschoren</i> , deelwoord van <i>scheren</i> .
<i>Gemelijk.</i>	<i>Geschoten</i> , deelwoord van <i>schieten</i> .
<i>Gemoedelijk.</i>	<i>Geslacht</i> , zelfstandig naamwoord.
<i>Gene</i> , aanwijzend voor naamwoord.	<i>Geslepen</i> , deelwoord van <i>slijpen</i> .
<i>Geneeslijk.</i>	<i>Gesloken</i> , deelwoord van <i>sluiken</i> .
<i>Generen.</i>	<i>Geslopen</i> , deelwoord van <i>sluipen</i> .
<i>Geneugelijk.</i>	<i>Gesloten</i> , deelwoord van <i>sluiten</i> .
<i>Genezen.</i>	<i>Gesneden</i> , deelwoord van <i>snijden</i> .
<i>Genoegelijk.</i>	<i>Gesnuten</i> , deelwoord van <i>snuiten</i> .
<i>Genoten</i> , meerv. van het <i>imperfectum</i> , en deelwoord van <i>genieten</i> .	<i>Gespensen</i> , meervoud van <i>gespens</i> .
<i>Genooten</i> , meervoud van <i>genoot</i> , in <i>deelgenoot</i> , <i>echtgenoot</i> .	<i>Gespoten</i> , deelwoord van <i>sputen</i> .
<i>Gereden</i> , deelwoord van <i>rijden</i> .	<i>Gesproken</i> , deelwoord van <i>spreken</i> .
<i>Gereedelijk.</i>	
<i>Geregt</i> van eene tafel, en regterlijke onderzoeking.	
<i>Geregtelijk.</i>	
<i>Gereide</i> , <i>gerai</i> , gereedschap.	
<i>Gerijfelijk.</i>	
<i>Gerucht.</i>	

Ge-

<i>Gefeltenis.</i>	<i>Gewisfelijk.</i>
<i>Gestoken</i> , deelw. van <i>steken</i> .	<i>Gewoner</i> , van <i>gewoon</i> .
<i>Gestreken</i> , deelwoord van <i>strijken</i> .	<i>Gewoonlijk.</i>
<i>Gestrengelijk.</i>	<i>Gewricht.</i>
<i>Getij.</i>	<i>Gewrocht.</i>
<i>Getijde</i> , jaargetij.	<i>Gezag.</i>
<i>Getogen</i> , getrokken.	<i>Gezamenlijk.</i>
<i>Getrouwelijk.</i>	<i>Gezete</i> , <i>gezeet</i> , gewaad.
<i>Gevaarlijk.</i>	<i>Gezegkelijk.</i>
<i>Gevangenis.</i>	<i>Gezelschappelijk.</i>
<i>Gevankelijk.</i>	<i>Gezigt.</i>
<i>Gevainsdelijk.</i>	<i>Gezoden</i> , deelwoord van <i>zieden</i> .
<i>Gevel.</i>	<i>Gezwoeren</i> , deelwoord van <i>zweren</i> .
<i>Geven.</i>	<i>Gidsen</i> , meervoud van <i>gids</i> .
<i>Gevloden</i> , deelwoord van <i>vlieden</i> .	<i>Gijk</i> , scheepswoord.
<i>Gevlogen</i> , deelwoord van <i>vliegen</i> .	<i>Gijl</i> , brouwerswoord.
<i>Gevloten</i> , deelwoord van <i>vlieten</i> .	<i>Gijpen.</i>
<i>Gevoegelijk.</i>	<i>Gijzelen.</i>
<i>Gevolgelyk.</i>	<i>Ginds</i> , bijwoord.
<i>Geweren</i> , meervoud van <i>geweer</i> .	<i>Gindsch</i> , bijv. naamw.
<i>Gewestelyk.</i>	<i>Gipsen</i> , van <i>gips</i> .
<i>Gewigt</i> , van <i>wegen</i> .	<i>Gisfen.</i>
<i>Gewijsde.</i>	<i>Glanfen</i> , meervoud van <i>glans</i> .
	<i>Glanzen</i> , werkwoord.
	<i>Glanzig.</i>
	Z
	<i>Gled-</i>

<i>Gleifen.</i>	<i>Greenen</i> , bijvoegelijk naamwoord van <i>green.</i>
<i>Glijden.</i>	<i>Grepen</i> , meervoud van <i>greep.</i>
<i>Glisfen.</i>	<i>Grein</i> , zekere stof.
<i>Gloeijen.</i>	<i>Grenzen</i> , van <i>grens.</i>
<i>Gloren.</i>	<i>Gretig.</i>
<i>Glorie.</i>	<i>Grieksch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Goddelijk.</i>	<i>Griezelen.</i>
<i>Goddeloos.</i>	<i>Grijnen</i> , het gezigt ver- trekken, verdrietig zijn.
<i>Godsyrucht.</i>	<i>Grijnzen</i> , meervoud van <i>grijns.</i>
<i>Goedkoop</i> , van <i>goed-</i> <i>koop.</i>	<i>Grijpen.</i>
<i>Gonzen.</i>	<i>Grijs.</i>
<i>Goochelen.</i>	<i>Groeijen.</i>
<i>Gooijen.</i>	<i>Groffelijk</i> , ook <i>grovelijk.</i>
<i>Goten</i> , meervoud van <i>goot.</i>	<i>Groote</i> , <i>groot.</i>
<i>Gorzen</i> , meervoud van <i>gors.</i>	<i>Grootsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Goteling.</i>	<i>Grouwelijk.</i>
<i>Grafelijk.</i>	<i>Gruwelijk.</i>
<i>Graauw.</i>	<i>Guller</i> van <i>gul.</i>
<i>Gracht.</i>	<i>Gulzig.</i>
<i>Graveren.</i>	
<i>Greelen</i> , meervoud van <i>greel.</i>	

H.

H.

- Haagsch*, bijvoegelijk naamwoord. *Hecht*, waarbij men iets aanvat.
- Haaijen*, meerv. van *haai*. *Heden*, meervoud van den uitgang *heid*, in *gerechtigheid* enz.
- Haar* van het hoofd. *Heden*, bijwoord.
- Hacht*, dik stuk. *Heelen*, *heilen*.
- Hagchelijk*. *Heepen*, meervoud van *heep*.
- Hakkenei*, een telpaard. *Heeren*, meervoud van *heer* (*dominus*).
- Halve*, in *behalve*, *derhalve*, *weshalve* enz., als mede achter zelfst. naamw., als *duidelijkheidshalve* enz. *Heesch*, bijvoegelijk naamwoord.
- Halzen*, van *hals*. *Heecten*, noemen.
- Hameijen*, meervoud van *hamei*. *Heeten*, heet maken.
- Handelbaarder*, van *handelbaar*. *Hei*, tusfschenwerpsel.
- Hanteren*. *Heide*, *hei*.
- Hanzesteden*. *Heiden*.
- Harpj*. *Heijen*.
- Hartelijk*. *Heiland*.
- Hatelijk*. *Heilig*.
- Haverij*. *Heim*, huis.
- Hebbelijk*. *Heimelijk*.
- Hecht*, sterk. *Heinde*, bijwoord.
- Heinen*.
- Z 2 *Hei-*

<i>Heisa</i> , tusschenwerpsel.	<i>Hijgen</i> .
<i>Hekel</i> .	<i>Hijfschen</i> .
<i>Heksen</i> , meervoud van <i>heks</i> .	<i>Hijfop</i> .
<i>Helen</i> , verbergen.	<i>Hitsen</i> .
<i>Heler</i> .	<i>Hoereerder</i> .
<i>Hemd</i> .	<i>Hoereren</i> .
<i>Hemel</i> .	<i>Hoffelijk</i> .
<i>Hen</i> , de vierde naamval van het meervoud van <i>hij</i> .	<i>Hollandsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Henen</i> , bijwoord.	<i>Hondsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Heraut</i> .	<i>Honen</i> .
<i>Heren</i> , meervoud van <i>heer</i> , groote menigte.	<i>Honig</i> .
<i>Hermelijn</i> .	<i>Hoofdelijk</i> .
<i>Heroveren</i> .	<i>Hoofsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Hersfen</i> .	<i>Hooge</i> , hoog.
<i>Hert</i> , een dier, door het gebruik onderscheiden van <i>hart</i> .	<i>Hooijen</i> .
<i>Hertogen</i> , meervoud van <i>hertog</i> .	<i>Hoope</i> , <i>hoop</i> , als, een hoop houts.
<i>Herwaarts</i> .	<i>Hooren</i> , werkwoord.
<i>Heugelijk</i> .	<i>Hoovaardig</i> .
<i>Heusch</i> , bijv. naamw.	<i>Hoozen</i> , water scheppen, ook meervoud van <i>hoos</i> , waterhoos.
<i>Hevel</i> .	<i>Hopen</i> , verwachten
<i>Hevig</i> .	<i>Horen</i> , zelfstandig naam- woord.
<i>Hiacint</i> .	<i>Horizon</i> .

Ho-

<i>Horoskopen</i> , meerv. van	<i>Huichelen</i> .
<i>horoskoop</i> .	<i>Huisfelijk</i> .
<i>Horzel</i> .	<i>Hulze</i> .
<i>Hotsen</i> .	<i>Hun</i> , tweede en derde
<i>Houweelen</i> , meervoud	naamval van het meer-
van <i>houweel</i> .	voud van <i>hij</i> .
<i>Hoyen</i> , van <i>hof</i> .	<i>Hupsch</i> , bijv. naamw.
<i>Hoyenier</i> .	<i>Hutselen</i> .
<i>Hozen</i> , meervoud van	<i>Huurder</i> .
<i>hoos</i> , kous.	<i>Huwelijk</i> .

I.

<i>Jaarlijks</i> , bijwoord.	<i>Jeugdelijk</i> .
<i>Jaarlijksch</i> , bijvoegelijk	<i>Jezus</i> .
naamwoord.	<i>Jicht</i> .
<i>Jacobus</i> .	<i>Ijdel</i> .
<i>Jagt</i> , de daad van <i>ja-</i>	<i>Ijk</i> , een merkteeken.
<i>gen</i> .	<i>Ijl</i> , haast.
<i>Jagt</i> , een vaartuig.	<i>Ijler</i> , van <i>ijl</i> .
<i>Jakob</i> .	<i>Ijs</i> .
<i>Jaloersch</i> , bijvoegelijk	<i>Ijsfelijk</i> .
naamwoord.	<i>Ijsfel</i> , eene rivier.
<i>Jasmijn</i> .	<i>Ijver</i> .
<i>Javelijn</i> .	<i>Ijzegrim</i> .
<i>Jegens</i> .	<i>Ijzen</i> .
<i>Jenever</i> .	<i>Ijzer</i> .
<i>Jeruzalem</i> .	<i>Ingetogen</i>

<i>Ingezeten.</i>	<i>Joolen</i> , meerv. van <i>jool</i> .
<i>Inkarnaat.</i>	<i>Jopen</i> , meerv. van <i>joop</i> .
<i>Inlandsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.	<i>Josephus</i> .
<i>Insgelijks.</i>	<i>Jozef</i> .
<i>Irwoner.</i>	<i>Jucht</i> .
<i>Joken</i> , <i>jeuken</i> .	<i>Judea</i> .
<i>Joden</i> , meervoud van <i>jood</i> .	<i>Juichen</i> .
	<i>Juwelen</i> , van <i>juweel</i> .
	<i>Ivoren</i> , van <i>ivoor</i> .

K.

<i>Kaaijen</i> , meervoud van <i>kaai</i> .	<i>Kanselier</i> .
<i>Kaarsen</i> , meervoud van <i>kaars</i> .	<i>Kanteelen</i> , meervoud van <i>kanteel</i> .
<i>Kaatsen</i> .	<i>Kantoren</i> , meervoud van <i>kantoor</i> .
<i>Kaauwen</i> .	<i>Kapitaal</i> .
<i>Kabinet</i> .	<i>Kapiteelen</i> , meervoud van <i>kapiteel</i> .
<i>Kagchel</i> .	<i>Kapitein</i> .
<i>Kakebeen</i> .	<i>Kapittel</i> .
<i>Kameelen</i> , meervoud van <i>kameel</i> .	<i>Karabijn</i> .
<i>Kamizole</i> , <i>kamizool</i> .	<i>Karakter</i> .
<i>Kanaal</i> .	<i>Kardinaal</i> .
<i>Kandij</i> .	<i>Karmozijn</i> .
<i>Kansel</i> .	<i>Karwei</i> .

Kas-

<i>Kasfijen</i> , oud woord,	<i>Ketel.</i>
voor, met keifteenen	<i>Ketelig.</i>
beftreten.	<i>Keten</i> , <i>ketting.</i>
<i>Kasteelen</i> , meervoud van	<i>Ketsen.</i>
<i>kasteel.</i>	<i>Keurlijk.</i>
<i>Kastelein.</i>	<i>Keurzen</i> , meervoud van
<i>Kastijden.</i>	<i>keurs.</i>
<i>Kastoren</i> , van <i>kastoor.</i>	<i>Kevel.</i>
<i>Kasuiifel.</i>	<i>Kever.</i>
<i>Katijvig</i> , ellendig.	<i>Kevis</i> , een bijwif.
<i>Katrijn.</i>	<i>Kidzen.</i>
<i>Kauw.</i>	<i>Kiesch</i> , bijvoegelijk naam-
<i>Kauwoerde</i> , zeker gewas.	woord,
<i>Keeren.</i>	<i>Kijf.</i>
<i>Keete</i> , <i>zoutkeete.</i>	<i>Kijken.</i>
<i>Kei.</i>	<i>Kikvorsch.</i>
<i>Keilen.</i>	<i>Kisfen.</i>
<i>Keizel.</i>	<i>Kitsen.</i>
<i>Keizer.</i>	<i>Klaarlijk.</i>
<i>Kekeren.</i>	<i>Klaauwen.</i>
<i>Kelen</i> , van <i>keel.</i>	<i>Klagelijk.</i>
<i>Kenen</i> , van <i>keen.</i>	<i>Klagt</i> , van <i>klagen.</i>
<i>Kennelijk.</i>	<i>Klakkeloos.</i>
<i>Kepen</i> , meervoud van	<i>Klappeije</i> , <i>klappei.</i>
<i>keep.</i>	<i>Klasfe.</i>
<i>Keper.</i>	<i>Klauteren.</i>
<i>Kerkelijk.</i>	<i>Kleeden.</i>
<i>Kersfen</i> , meervoud van	<i>Kleemsch</i> , bijvoegelijk
<i>kers.</i>	naamwoord.

<i>Kleene, klein.</i>	<i>Knijpen.</i>
<i>Klei.</i>	<i>Knijzen.</i>
<i>Klein.</i>	<i>Knodsen, meervoud van</i>
<i>Kleinooden, meervoud</i>	<i>knods.</i>
<i>van kleinood.</i>	<i>Knoeijen.</i>
<i>Kleinzen.</i>	<i>Knoken, meervoud van</i>
<i>Klenzen.</i>	<i>knook.</i>
<i>Klepel.</i>	<i>Knoopen.</i>
<i>Kletsen.</i>	<i>Knutselen.</i>
<i>Kleur.</i>	<i>Kocht, van koopen.</i>
<i>Kleven.</i>	<i>Koddebeijer.</i>
<i>Klimaat.</i>	<i>Kodsen.</i>
<i>Klisen.</i>	<i>Koeijen, meerv. van koe.</i>
<i>Klisteren.</i>	<i>Koeler, van koel.</i>
<i>Kloekelijk.</i>	<i>Koenlijk.</i>
<i>Klooten, meervoud van</i>	<i>Koetsen, meervoud van</i>
<i>kloot.</i>	<i>koets.</i>
<i>Kloven.</i>	<i>Kogel.</i>
<i>Klotzen.</i>	<i>Koken.</i>
<i>Klucht.</i>	<i>Koker.</i>
<i>Klutzen.</i>	<i>Kokeren.</i>
<i>Knaauwen.</i>	<i>Kokosboom.</i>
<i>Knarsen.</i>	<i>Kole, kool, doorgebran-</i>
<i>Knechtelijk.</i>	<i>de turf.</i>
<i>Kneden.</i>	<i>Kolom.</i>
<i>Knepen, meervoud van</i>	<i>Kombaarzen, meervoud</i>
<i>kneep.</i>	<i>van kombaars.</i>
<i>Kneuzen.</i>	<i>Kometen, meervoud van</i>
<i>Knijf.</i>	<i>komeet.</i>

Ko-

<i>Komen.</i>	<i>Kortswijl.</i>
<i>Komenij.</i>	<i>Korzel.</i>
<i>Kompas.</i>	<i>Kostelijk.</i>
<i>Komst.</i>	<i>Kosteloos.</i>
<i>Konijn.</i>	<i>Koten.</i>
<i>Koning.</i>	<i>Koteren.</i>
<i>Koninkrijk.</i>	<i>Koudelijk.</i>
<i>Koninklijk.</i>	<i>Koufen, meervoud van</i> <i>kous.</i>
<i>Konstabel.</i>	<i>Kraaijen.</i>
<i>Konstantinopel.</i>	<i>Kraauwel.</i>
<i>Kooijen, van kooi.</i>	<i>Kraauwen.</i>
<i>Koole, kool, een bekend</i> <i>gewas.</i>	<i>Krachtelijk.</i>
<i>Koone, koon.</i>	<i>Krachteloos.</i>
<i>Koopen.</i>	<i>Krakeelen.</i>
<i>Koortsen, meervoud van</i> <i>koorts.</i>	<i>Kransen.</i>
<i>Koper, een bekend me-</i> <i>taal.</i>	<i>Kras, bijvoegelijk naam-</i> <i>woord.</i>
<i>Kopij.</i>	<i>Kreete, kreet.</i>
<i>Koraal.</i>	<i>Kreeuwen.</i>
<i>Korbeelen, meervoud van</i> <i>korbeel.</i>	<i>Kregel.</i>
<i>Koren, meervoud van</i> <i>koor.</i>	<i>Kreitsen, meervoud van</i> <i>kreits.</i>
<i>Koren, allerlei graan.</i>	<i>Krekel.</i>
<i>Koren, zeker geluid ma-</i> <i>ken onder 't braken.</i>	<i>Kreken, meervoud van</i> <i>kreek.</i>
<i>Kortelijk.</i>	<i>Krepel, kreupel.</i>
	<i>Krevel, hetzelfde als krie-</i> <i>vel.</i>

<i>Krijg.</i>	<i>Kuischen.</i>
<i>Krijgel</i> , hetzelfde als <i>kegel.</i>	<i>Kunstelijk.</i>
<i>Krijgen</i> , grijpen.	<i>Kunsteloos.</i>
<i>Krijfchen.</i>	<i>Kusfen</i> , van <i>kus</i> ,
<i>Krijt.</i>	<i>Kwalijk.</i>
<i>Krijten.</i>	<i>Kwanswijs.</i>
<i>Kristallijn.</i>	<i>Kwartier.</i>
<i>Kroezen</i> , meervoud van <i>kroes.</i>	<i>Kwe</i> , zekere vrucht,
<i>Krokodil.</i>	<i>Kwecken.</i>
<i>Kronijk.</i>	<i>Kweken</i> , hetzelfde als <i>kwaken.</i>
<i>Kroonen.</i>	<i>Kwelen</i> , zoetelijk zin- gen.
<i>Kruijen.</i>	<i>Kwelen</i> , kwijnen.
<i>Kruisen</i> , meervoud van <i>kruis.</i>	<i>Kwetsen.</i>
<i>Kruisgen.</i>	<i>Kvezel.</i>
<i>Kuch.</i>	<i>Kwijnl.</i>
<i>Kugchen.</i>	<i>Kwijnen.</i>
<i>Kuijeren.</i>	<i>Kwijten.</i>
<i>Kuisch</i> , bijv. naamwoord.	<i>Kwinkeleren.</i>

L.

<i>Laaije.</i>	<i>Labirint.</i>
<i>Laarzen</i> , van <i>laars.</i>	<i>Lach.</i>
<i>Laauwelijk.</i>	<i>Lachter.</i>
<i>Labbeijen</i> van <i>labbei.</i>	<i>Laffelijk.</i>

Lag-

<i>Lagchen.</i>	<i>Leeren.</i>
<i>Lakkeijen</i> , meervoud van <i>lakkei</i> .	<i>Leerling.</i>
<i>Lamprei.</i>	<i>Leeuw.</i>
<i>Lancet.</i>	<i>Leeuwerik.</i>
<i>Landaard.</i>	<i>Leger.</i>
<i>Landouw.</i>	<i>Leggen</i> , doen liggen.
<i>Lansen</i> , meervoud van <i>lans</i> .	<i>Legioen.</i>
<i>Lantaren</i> , <i>lantaarn.</i>	<i>Lei.</i>
<i>Lardereren.</i>	<i>Leide</i> , van <i>leggen</i> .
<i>Lasfchen.</i>	<i>Leiden</i> , iemand doen gaan.
<i>Latijnsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.	<i>Leider</i> , tusschenwerpfel.
<i>Lauwer.</i>	<i>Lelie.</i>
<i>Laveijen</i> , van <i>lavei</i> .	<i>Lenen</i> , <i>leunen</i> .
<i>Laveren.</i>	<i>Lenig.</i>
<i>Lazaret.</i>	<i>Lenfen</i> , van <i>lens</i> , eene ijzeren spiets, in de walvischvangst gebrui- kelijk.
<i>Ledekant.</i>	<i>Lenzen</i> , <i>lens</i> , ledig, maken.
<i>Leden</i> , meervoud van <i>lid</i> .	<i>Lepel.</i>
<i>Leder.</i>	<i>Lesfchen.</i>
<i>Ledig.</i>	<i>Lesfenaar.</i>
<i>Leeder</i> , van <i>leed</i> .	<i>Leven.</i>
<i>Leeken</i> , meervoud van <i>leek</i> .	<i>Lever.</i>
<i>Leelijk.</i>	<i>Levereren.</i>
<i>Leemen.</i>	<i>Lezen.</i>
<i>Leenen</i> , te leen geven.	<i>Licht</i> , helder.

Licht,

<i>Licht</i> , zelfstandig naamwoord.	<i>Linze</i> .
<i>Lichtmis</i> .	<i>Liverei</i> .
<i>Liefelijk</i> .	<i>Loch</i> , gat.
<i>Liefkozen</i> .	<i>Locijen</i> .
<i>Ligchamelijk</i> .	<i>Loensch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Liggen</i> , rusten.	<i>Log</i> , logen.
<i>Ligt</i> , niet zwaar.	<i>Log</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Lij</i> , van een schip.	<i>Logen</i> , leugen.
<i>Lijdelijk</i> .	<i>Loochenen</i> .
<i>Lijden</i> , gaan.	<i>Looden</i> , van lood.
<i>Lijden</i> , verdragen.	<i>Loogen</i> , van loog.
<i>Lijdig</i> .	<i>Looijen</i> .
<i>Lijf</i> .	<i>Loomer</i> , van loom.
<i>Lijfelijk</i> .	<i>Loonen</i> .
<i>Lijveloos</i> .	<i>Loopen</i> .
<i>Lijk</i> .	<i>Loove</i> , loof, mat.
<i>Lijken</i> , gelijken.	<i>Loover</i> .
<i>Lijm</i> .	<i>Looze</i> , leos, doortrapt.
<i>Lijn</i> .	<i>Looze</i> , loos, dat niet wezenlijk is.
<i>Lijnwaad</i> .	<i>Loozen</i> , meervoud van loos, uitgang van vele bijvoegelijke naamwoorden, als <i>goddeloos</i> , <i>reddeloos</i> , <i>ouderloos</i> enz.
<i>Lijst</i> .	<i>Lorsen</i> , meerv. van <i>lors</i> .
<i>Lijster</i> .	<i>Los</i> .
<i>Likdoren</i> .	
<i>Likteeken</i> .	
<i>Linker</i> been, hand enz.	
<i>Links</i> , bijwoord.	
<i>Linksch</i> , bijv. naamwoord.	

<i>Losfen.</i>	<i>Lucht.</i>
<i>Loten, van lot.</i>	<i>Luijeren.</i>
<i>Lote, loot.</i>	<i>Luiſel.</i>
<i>Loyen.</i>	<i>Luitenant.</i>
<i>Lozen, zich van iets ontdoen.</i>	<i>Lusteloos.</i>

M.

<i>Maagdelijk.</i>	<i>Mede, water met honig gemengd.</i>
<i>Maaijen.</i>	<i>Medicijn.</i>
<i>Maandelijks, bijwoord.</i>	<i>Mede, zeker kruid.</i>
<i>Maandelijksch, bijvoe- gelijk naamwoord.</i>	<i>Meenen.</i>
<i>Magazijn.</i>	<i>Meeren, ſcheepswoord.</i>
<i>Magteloos.</i>	<i>Meervoudig.</i>
<i>Majesteit.</i>	<i>Meeuwe.</i>
<i>Malsch, bijv. naamw.</i>	<i>Meeze, zeker vogelt- je.</i>
<i>Manierlijk.</i>	<i>Mei.</i>
<i>Mannelijk.</i>	<i>Meid.</i>
<i>Marmet.</i>	<i>Meije.</i>
<i>Marfepain.</i>	<i>Meineed.</i>
<i>Masteloos.</i>	<i>Melurwe.</i>
<i>Matelijk.</i>	<i>Menie.</i>
<i>Matrozen; meervoud van matroos.</i>	<i>Menigte.</i>
<i>Mattheus.</i>	<i>Menschelijk.</i>
<i>Mede, met.</i>	<i>Mercemin.</i>

Me-

366 WOORDENLIJST TER AANWIJZING

<i>Meren</i> , meervoud van	<i>Mirre.</i>
<i>meer</i> , <i>meir.</i>	<i>Mirt.</i>
<i>Meten.</i>	<i>Mishagelijk.</i>
<i>Meter.</i>	<i>Mismaaktelijk.</i>
<i>Metfelen.</i>	<i>Misfelijk.</i>
<i>Middelbaar.</i>	<i>Misfen.</i>
<i>Middelerwijl.</i>	<i>Mits.</i>
<i>Middellandsch</i> , bijvoe-	<i>Mode.</i>
gelijk naamwoord.	<i>Moedeloos.</i>
<i>Middellijn.</i>	<i>Moeijelijk.</i>
<i>Middelmaat.</i> .	<i>Moeijen.</i>
<i>Middelmuur.</i>	<i>Moezel.</i>
<i>Middelpunt.</i>	<i>Mogelijk.</i>
<i>Middelschot.</i>	<i>Mogt</i> , van <i>mogen.</i>
<i>Middelweg.</i>	<i>Molen.</i>
<i>Middernacht.</i>	<i>Monarch.</i>
<i>Mijden.</i>	<i>Montering.</i>
<i>Mijmeren.</i>	<i>Mooren</i> , meervoud van
<i>Mijn</i> , bezitt. voornaam-	<i>moor.</i>
woord.	<i>Mooten</i> , meervoud van
<i>Mijn</i> , zelfstandig naam-	<i>moot.</i>
woord.	<i>Mos</i> , van boomen.
<i>Mijt.</i>	<i>Mosch</i> , vogel.
<i>Mijter.</i>	<i>Murmureren.</i>
<i>Mildelijk.</i>	<i>Mutse.</i>
<i>Minnelijk.</i>	<i>Muzijk.</i>

N.

N.

<i>Na</i> (post).	<i>Nevel.</i>
<i>Naaijen.</i>	<i>Neyens.</i>
<i>Naaktelijk.</i>	<i>Nicht.</i>
<i>Naar</i> (ad, secundum).	<i>Nijd.</i>
<i>Naarder</i> , van <i>naar</i> .	<i>Nijpen.</i>
<i>Naarstig.</i>	<i>Nijver.</i>
<i>Naauwelijks.</i>	<i>Nimf.</i>
<i>Nadeelen</i> , meervoud van <i>nadeel.</i>	<i>Noch</i> , en niet.
<i>Nadrukkelijk.</i>	<i>Noemelijk.</i>
<i>Namelijk.</i>	<i>Nog</i> , bovendien.
<i>Natuurlijk.</i>	<i>Nogtans.</i>
<i>Nechtig</i> , naarstig.	<i>Noode.</i>
<i>Nederig.</i>	<i>Noodeloos.</i>
<i>Nederlandsch</i> , bijvoege- lijk naamwoord.	<i>Nooden.</i>
<i>Nederwaarts.</i>	<i>Noodigen.</i>
<i>Negen.</i>	<i>Nooit.</i>
<i>Neigen.</i>	<i>Nooten</i> , meervoud van <i>noot</i> , zangnoot.
<i>Nemen.</i>	<i>Nopen.</i>
<i>Nepen</i> , meerv. van <i>nep</i> .	<i>Nopens</i> , voorzetsel.
<i>Nering.</i>	<i>Norschelijk.</i>
<i>Netel.</i>	<i>Notaris.</i>
<i>Neten</i> , meervoud van <i>neet.</i>	<i>Noten</i> , meervoud van <i>noot</i> , neut.
<i>Neve</i> , <i>neef.</i>	<i>Nuchter.</i>
	<i>Nutteloos.</i>

O.

O.

<i>Oceaan.</i>	<i>Onverhoeds</i> , bijwoord.
<i>Och.</i>	<i>Onvertogen.</i>
<i>Ochtend.</i>	<i>Onwaardelijk.</i>
<i>Oefenen.</i>	<i>Oogelijk.</i>
<i>Offerande.</i>	<i>Oogenschijnlijk.</i>
<i>Officier.</i>	<i>Ooijen</i> , meervoud van <i>ooi.</i>
<i>Olie.</i>	<i>Ooijevaar.</i>
<i>Olijf.</i>	<i>Ooit.</i>
<i>Onsingelen.</i>	<i>Ootijk.</i>
<i>Omtrent.</i>	<i>Oomen</i> , meervoud van <i>oom.</i>
<i>Onbedachtelijk.</i>	<i>Oorbaar.</i>
<i>Onderhevig.</i>	<i>Oore</i> , oor.
<i>Onderhoorig.</i>	<i>Oorkonde.</i>
<i>Ondermaansch</i> , bijvoe- gelijk naamwoord.	<i>Oorlogen.</i>
<i>Onderrigt.</i>	<i>Oorloven.</i>
<i>Onlede.</i>	<i>Oorsprong.</i>
<i>Onnaspourlijk.</i>	<i>Oorspronkelijk.</i>
<i>Onnoemelijk.</i>	<i>Oorzaak.</i>
<i>Onnoozel.</i>	<i>Oostelijk.</i>
<i>Orophoudelijk.</i>	<i>Oostersch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Ontbereren.</i>	<i>Opdischen.</i>
<i>Onttogen.</i>	<i>Openlijk.</i>
<i>Ontucht.</i>	<i>Opregtelijk.</i>
<i>Ontvangen.</i>	
<i>Ontzaggelijk.</i>	

Opi

<i>Opwaarts.</i>	<i>Oven.</i>
<i>Opzigt.</i>	<i>Overbodig.</i>
<i>Orakel.</i>	<i>Overdwaalsch</i> , bijvoege-
<i>Ordelijk.</i>	lijk naamwoord, hoog-
<i>Orkaan.</i>	moedig.
<i>Ouderwets</i> , bijwoord.	<i>Oyerig.</i>
<i>Ouderwetsch</i> , bijvoegelijk	<i>Oycrtollig.</i>
naamwoord.	

P.

<i>Paaijen.</i>	<i>Peiler.</i>
<i>Paan</i> , voor <i>paden</i> .	<i>Peinzen.</i>
<i>Paapsch</i> , bijv naamw.	<i>Peisteren</i> , hetzelfde als
<i>Paard.</i>	<i>pleisteren.</i>
<i>Paleije.</i>	<i>Pekel.</i>
<i>Paleis.</i>	<i>Pene</i> , zekere wortel.
<i>Palestina.</i>	<i>Penfeel.</i>
<i>Paneelen</i> , meervoud van	<i>Peper.</i>
<i>paneel.</i>	<i>Peren</i> , meerv. van <i>peer</i> .
<i>Paradijs.</i>	<i>Persen.</i>
<i>Parel.</i>	<i>Personen</i> , meervoud van
<i>Pasfelijk.</i>	<i>persoon.</i>
<i>Pasferen.</i>	<i>Persoonlijk.</i>
<i>Pasteije.</i>	<i>Pete</i> , <i>peter.</i>
<i>Patrijs.</i>	<i>Peterfelic.</i>
<i>Patronen</i> , meervoud van	<i>Peze</i> , <i>pees.</i>
<i>patroon.</i>	<i>Phariseër</i> , die tot de fekte
<i>Paufelijk.</i>	der Pharifeen behoort.
	Aa <i>Phe-</i>

<i>Phebus.</i>	<i>Poëten</i> , meerv. van <i>poëet.</i>
<i>Phenicie.</i>	<i>Pogchen.</i>
<i>Philippus</i> , om den La- tijnschen uitgang, an- ders <i>Filips.</i>	<i>Pogen.</i>
<i>Pij.</i>	<i>Poke</i> , <i>pook.</i>
<i>Pijl.</i>	<i>Polen</i> , meerv. van <i>pool.</i>
<i>Pijnboom.</i>	<i>Polijsten.</i>
<i>Pijne.</i>	<i>Polsen.</i>
<i>Pijnlijk.</i>	<i>Pooten</i> , meervoud van <i>poot.</i>
<i>Pijp</i> , fluit.	<i>Poozen</i> , rusten.
<i>Pijp</i> , van het been.	<i>Poplen.</i>
<i>Pijp</i> , waaruit men rookt.	<i>Populier.</i>
<i>Plaatselijk.</i>	<i>Porselein.</i>
<i>Planeten</i> , meervoud van <i>planeet.</i>	<i>Postelein.</i>
<i>Plantsoen.</i>	<i>Poten</i> , planten.
<i>Plecht</i> , van een schip.	<i>Potsen</i> , meerv. van <i>pots.</i>
<i>Plegen.</i>	<i>Pracht.</i>
<i>Plegtig</i> , van plegen.	<i>Pragchen.</i>
<i>Plein?</i>	<i>Praler.</i>
<i>Pleister.</i>	<i>Prediken</i> , <i>preken.</i>
<i>Pleisteren</i> , toeven.	<i>President.</i>
<i>Pleit</i> , zekere schuit.	<i>Prevelen.</i>
<i>Pleiten.</i>	<i>Prei.</i>
<i>Pligtelijk.</i>	<i>Prieelen</i> , meervoud van <i>prieel.</i>
<i>Plompelijk.</i>	<i>Prijken.</i>
<i>Ploojen.</i>	<i>Prijffelijk.</i>
<i>Plotfelijk.</i>	<i>Prijzen.</i>
	<i>Prinsfelijk.</i>

Pre-

<i>Procureur.</i>	<i>Provenier.</i>
<i>Proefondervindelijk.</i>	<i>Provincie.</i>
<i>Profeten</i> , meervoud van <i>profeet.</i>	<i>Provoost.</i>
<i>Profijtclijk.</i>	<i>Puije.</i>
	<i>Punt.</i>

R.

<i>Raarder</i> , van <i>raar</i> .	<i>Ree</i> , zeker dier.
<i>Raauwelijk.</i>	<i>Reede</i> , van fchepen.
<i>Rabauw.</i>	<i>Reeden</i> , toerusten.
<i>Rabbijn.</i>	<i>Reekfen</i> , meervoud van <i>reeks.</i>
<i>Radeloos.</i>	<i>Reepen</i> , meervoud van <i>reep.</i>
<i>Rammcijen.</i>	<i>Reeuwen</i> , oud woord, lijken bezorgen.
<i>Rantsoeneren.</i>	<i>Regeerder.</i>
<i>Raps</i> , bijvoegelijk naam- woord.	<i>Regel.</i>
<i>Ras</i> , bijwoord.	<i>Regen.</i>
<i>Rasch</i> , bijvoegelijk naam- woord.	<i>Regeren.</i>
<i>Rasferen.</i>	<i>Regt.</i>
<i>Ratijn.</i>	<i>Regter hand</i> , been enz.
<i>Ravelijn.</i>	<i>Regts</i> , bijwoord.
<i>Reddeloos.</i>	<i>Rei</i> , koor.
<i>Rede</i> , redelijk vermogen, en redevoering.	<i>Reiger.</i>
<i>Reden</i> , oorzaak.	<i>Reiken.</i>
	<i>Rein.</i>

<i>Reizen</i> , eene reis doen.	<i>Robijn</i> .
<i>Rekel</i> .	<i>Rocijen</i> .
<i>Rekenen</i> .	<i>Roekeloos</i> .
<i>Rekkelijk</i> .	<i>Roemruchtig</i> .
<i>Renteloos</i> .	<i>Roerloos</i> .
<i>Rete</i> .	<i>Roke</i> , <i>rook</i> , hooi, een hoop hooi.
<i>Revelen</i> .	<i>Roman</i> .
<i>Reven</i> , het zeil inbin- den.	<i>Rome</i> .
<i>Rigchel</i> .	<i>Romeinsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Rij</i> , rang, reeks.	<i>Romer</i> , <i>roemer</i> .
<i>Rijden</i> .	<i>Rondelijk</i> .
<i>Rijfelen</i> .	<i>Rondom</i> .
<i>Rijgen</i> .	<i>Roode</i> , <i>rood</i> .
<i>Rijkelijk</i> .	<i>Roomen</i> , van <i>room</i> .
<i>Rijm</i> , (<i>rhijmus</i>).	<i>Roomsch</i> , bijv. naamw.
<i>Rijm</i> , rijp.	<i>Rooven</i> , van <i>roof</i> , prooi.
<i>Rijmeloos</i> .	<i>Rotsen</i> , meervoud van <i>rots</i> .
<i>Rijpelijk</i> .	<i>Rove</i> , van eene wonde.
<i>Rijs</i> .	<i>Roze</i> .
<i>Rijst</i> .	<i>Rozijn</i> .
<i>Rijten</i> .	<i>Ruchtbaar</i> .
<i>Rijzen</i> , klimmen.	<i>Ruggelings</i> , bijwoord.
<i>Ringelooeren</i> .	<i>Ruigelijk</i> .
<i>Rinkelrooijen</i> .	<i>Ruifchen</i> .
<i>Riolen</i> , meervoud van <i>riool</i> .	<i>Rusteloos</i> .
<i>Ritselen</i> .	

S.

<i>Sa</i> , tusfchenwerpfel.	<i>Scheele</i> , de fcheiding van het haar.
<i>Sagen</i> , <i>verfagen</i> .	<i>Scheene</i> , <i>fcheen</i> .
<i>Saaijen</i> , van <i>saai</i> .	<i>Scheerder</i> .
<i>Sabel</i> .	<i>Scheeve</i> , <i>fcheef</i> .
<i>Saffier</i> .	<i>Scheiden</i> .
<i>Saizoen</i>	<i>Schele</i> , <i>fcheel</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Salpeter</i> .	<i>Schele</i> , deksfel.
<i>Sammelen</i> .	<i>Schemeren</i> .
<i>Sap</i> .	<i>Schepen</i> , meervoud van <i>fchip</i> .
<i>Saufijze</i> .	<i>Schepen</i> , regter.
<i>Schaar</i> .	<i>Schepter</i> .
<i>Schaars</i> , bijwoord.	<i>Scheren</i> .
<i>Schaarsch</i> , bijvoegelijk naamwoord.	<i>Schicht</i> .
<i>Schaatsen</i> , meervoud van <i>fchaats</i> .	<i>Schichtig</i> .
<i>Schabel</i> .	<i>Schielijk</i> .
<i>Schacht</i> .	<i>Schijnen</i> .
<i>Schagcheren</i> .	<i>Schijve</i> .
<i>Schalmei</i> .	<i>Schikkelijk</i> .
<i>Schanfen</i> , van <i>fchans</i> .	<i>Schimpelijk</i> .
<i>Schappelijk</i> .	<i>Schoeijen</i> .
<i>Schavotteren</i> .	<i>Schofferen</i> .
<i>Schedel</i> .	<i>Schole</i> .
<i>Scheede</i> .	A a 3
	Scha-

574 WOORDENLIJST TER AANWIJZING

<i>Scholen</i> , werkwoord.	<i>Schromelijk</i> .
<i>Schooijen</i> .	<i>Schuldeloos</i> .
<i>Schoone</i> , <i>schoon</i> .	<i>Schuifelen</i> .
<i>Schooten</i> , meervoud van	<i>Secretaris</i> .
<i>shoot</i> (gremium).	<i>Sedert</i> .
<i>Schooverzeil</i> .	<i>Sein</i> , teeken.
<i>Schoren</i> :	<i>Sekse</i> .
<i>Schorfen</i> .	<i>Sel</i> , uitgang van zelf-
<i>Schotel</i> .	standige naamwoorden,
<i>Schoten</i> , meervoud van	als <i>bakfel</i> , <i>brouwfel</i> ,
<i>shoot</i> , hetzelfde als	<i>schepsel</i> enz.
<i>shot</i> .	<i>Serasijn</i> .
<i>Schotig</i> , hetzelfde als	<i>Sidderen</i> .
<i>scheutig</i> .	<i>Sieraad</i> .
<i>Schoven</i> , meervoud van	<i>Sikkel</i> .
<i>schoof</i> .	<i>Singel</i> .
<i>Schraler</i> , van <i>schraal</i> .	<i>Sisfen</i> .
<i>Schransen</i> .	<i>Slaafsch</i> , bijv. naamw.
<i>Schrede</i> .	<i>Slaags</i> , bijwoord.
<i>Schreeuwen</i> .	<i>Slachten</i> , gelijken.
<i>Schreijen</i> .	<i>Slagten</i> , van <i>slaan</i> .
<i>Schrepel</i> .	<i>Slapeloos</i> .
<i>Schriftelijk</i> .	<i>Slappelijk</i> .
<i>Schrifteloos</i> .	<i>Slechtelijk</i> .
<i>Schrijden</i> .	<i>Slechten</i> .
<i>Schrijn</i> .	<i>Slede</i> .
<i>Schrijven</i> .	<i>Slepen</i> .
<i>Schrikkelijk</i> .	<i>Slijk</i> .
<i>Schroeijen</i> .	<i>Slijm</i> .

Slij-

<i>Slijpen.</i>	<i>Smijten.</i>
<i>Slijten.</i>	<i>Smoken.</i>
<i>Slinksch</i> , bijvoegelijk naamwoord.	<i>Smoren.</i>
<i>Slinkfchelijk.</i>	<i>Smotfen.</i>
<i>Sliften.</i>	<i>Snaaksch</i> , bijvoegelijk naamwoord.
<i>Slonfen</i> , gebruikelijk in <i>afslonfen</i> , <i>verflonfen.</i>	<i>Snaauwen.</i>
<i>Sloopen</i> , werkwoord.	<i>Snede.</i>
<i>Sloopen</i> , meervoud van <i>floop.</i>	<i>Snedig.</i>
<i>Slooten</i> , meervoud van <i>floot.</i>	<i>Sneeuwen.</i>
<i>Slooven.</i>	<i>Sneller</i> , van <i>fnel.</i>
<i>Sloren</i> , <i>fleuren.</i>	<i>Sneven.</i>
<i>Sloten</i> , meervoud van <i>flot.</i>	<i>Snijden.</i>
<i>Sluizen</i> , meervoud van <i>fluis.</i>	<i>Snoeijen.</i>
<i>Smachten.</i>	<i>Snoode</i> , <i>fnood.</i>
<i>Smadelijk.</i>	<i>Snuggerder</i> , van <i>fmg-</i> <i>ger.</i>
<i>Smakelijk.</i>	<i>Sok.</i>
<i>Smartelijk.</i>	<i>Soldaat.</i>
<i>Smeden</i> , van <i>fmid.</i>	<i>Soldij.</i>
<i>Smeeken.</i>	<i>Sollen.</i>
<i>Smeren.</i>	<i>Somberder</i> , van <i>fom-</i> <i>ber.</i>
<i>Smetsen.</i>	<i>Sommige.</i>
<i>Smettelijk.</i>	<i>Somtijds.</i>
<i>Smijdig</i> , zacht.	<i>Sop.</i>
	<i>Spaander.</i>
	<i>Spaansch</i> , bijvoegelijk naamwoord.

- Spaarder.*
Specerij.
Specht, een vogel.
Spelemeijen.
Speler.
Spenen.
Spere, *speer.*
Speten, aan het spit
doen.
Spichtig.
Spijker.
Spijs.
Spijten.
Spitsen.
Splete, *spleet.*
Splijten.
Spitsen.
Spoken.
Spore, *spoor.*
Spottelijk.
Sprakeloos.
Spreeuw.
Spreiden.
Spreije.
Spreken.
Sprinkhaan.
Spritsen.
Sproke, *sprook.*
Siãarteloos.
- Statelijk.*
Stede.
Steenen van *steen.*
Stege, *steeg*, als, een
steeg paard, bij ver-
korting van *stedig.*
Stegen, meervoud van
steeg, eene naauwe
straat.
Steiger.
Steigeren.
Steiler van *steil.*
Stelen, meervoud van
steel.
Stelen, werkwoord.
Steler.
Stemmelijk.
Stenen, een klagelijk ge-
luid slaan.
Sterfelijk.
Sterveling.
Steyel.
Steyen.
Stevig.
Stichtelijk.
Stijgen.
Stijl.
Stijyen.
Stiller, van *stil.*

Stip-

<i>Stiptelijk.</i>	<i>Streyen.</i>
<i>Stoeyen.</i>	<i>Srijd.</i>
<i>Stoffeerder.</i>	<i>Strijken.</i>
<i>Stoffelijk.</i>	<i>Striktelijk.</i>
<i>Stofferen.</i>	<i>Stroo.</i>
<i>Stompelijk.</i>	<i>Strooijen, werkwoord.</i>
<i>Stoken.</i>	<i>Strooken, meervoud van</i> <i>strook, en werkwoord.</i>
<i>Stoome, stoom.</i>	<i>Stroomen.</i>
<i>Stoope, stoop.</i>	<i>Stroopen, werkwoord,</i>
<i>Stooten.</i>	<i>Strope, stroop.</i>
<i>Storen.</i>	<i>Stuurschelijk.</i>
<i>Stoutelijk.</i>	<i>Suffen.</i>
<i>Stove, stoof.</i>	<i>Suiker.</i>
<i>Stoven.</i>	<i>Suizen.</i>
<i>Straffeloos.</i>	<i>Sukkelen.</i>
<i>Straks, bijwoord.</i>	<i>Sul.</i>
<i>Streelen.</i>	<i>Sulfer.</i>
<i>Streke, streek.</i>	<i>Sullen, glijden.</i>
<i>Strekkelijk.</i>	<i>Sus, tusfschenwerpfel.</i>
<i>Strengelijk.</i>	<i>Susfen.</i>
<i>Strepe, streep.</i>	

T.

<i>Taai.</i>	<i>Tamelijk.</i>
<i>Tachtig.</i>	<i>Tandeloos.</i>
<i>Tafereelen, meervoud</i> <i>van tafereel.</i>	<i>Tapijt.</i>
	<i>Tasfen, ophoopen.</i>
	<i>Tas-</i>

<i>Tastelijk.</i>	<i>Toetsen.</i>
<i>Teeder.</i>	<i>Toge, toog, teug.</i>
<i>Teeken.</i>	<i>Togt.</i>
<i>Teene, teen, toon.</i>	<i>Tongeloos.</i>
<i>Teenen, van teen, tien.</i>	<i>Tooijen.</i>
<i>Teezen, pluizen.</i>	<i>Toomeloos.</i>
<i>Tegel.</i>	<i>Toomen.</i>
<i>Tegen.</i>	<i>Tooneelen, meervoud van</i> <i>tooneel.</i>
<i>Telen.</i>	<i>Toone, toon, zangtoon.</i>
<i>Tennen.</i>	<i>Toone, toon, teen.</i>
<i>Tepel.</i>	<i>Toonen, aantoonen, ver-</i> <i>toonien, enz.</i>
<i>Teren, met teer befine-</i> <i>ren.</i>	<i>Toortsen, meervoud van</i> <i>toorts.</i>
<i>Teren, verteren.</i>	<i>Tooyeren.</i>
<i>Teve, teef.</i>	<i>Toren.</i>
<i>Tevens.</i>	<i>Tornooijen.</i>
<i>Thans.</i>	<i>Torschen.</i>
<i>Thee.</i>	<i>Totebel.</i>
<i>Tigchel.</i>	<i>Trachten.</i>
<i>Tij.</i>	<i>Tragelijk.</i>
<i>Tijdelijk.</i>	<i>Transen, meervoud van</i> <i>trans.</i>
<i>Tijding.</i>	<i>Trawant.</i>
<i>Tijgen.</i>	<i>Trechter.</i>
<i>Tijger.</i>	<i>Trede.</i>
<i>Tijk.</i>	<i>Treffelijk.</i>
<i>Tijlozen, meervoud van</i> <i>tijloos.</i>	<i>Treil.</i>
<i>Tijm.</i>	
<i>Toch.</i>	<i>Trein.</i>

<i>Trein.</i>	<i>Trotschelijk.</i>
<i>Trekken</i> , meervoud van <i>trek.</i>	<i>Trotsen.</i>
<i>Trenzen</i> , meervoud van <i>trens.</i>	<i>Trotseren.</i>
<i>Trijp.</i>	<i>Trouwelijk.</i>
<i>Triomfeerder.</i>	<i>Trouweloos.</i>
<i>Triomferen.</i>	<i>Tuberozen</i> , meervoud van <i>tuberoos.</i>
<i>Tritse</i> , <i>trits.</i>	<i>Tucht.</i>
<i>Tronie.</i>	<i>Tuischen.</i>
<i>Troonen</i> , meervoud van <i>troon.</i>	<i>Turksch</i> , bijv. naamw.
<i>Troonen</i> , lokken.	<i>Tuschen.</i>
<i>Troostelijk.</i>	<i>Tweederlei.</i>
<i>Troosteloos.</i>	<i>Tweedragt.</i>
<i>Trots</i> , zelfstandig naam- woord.	<i>Tweezins.</i>
<i>Trotsch</i> , bijv. naamw.	<i>Twijfelen.</i>
	<i>Twijg.</i>
	<i>Twijnen.</i>

U.

<i>Uchtend.</i>	<i>Uitlokkelijk.</i>
<i>Uije.</i>	<i>Uitweiden.</i>
<i>Uijer.</i>	<i>Utrecht.</i>
<i>Uitdrukkelijk.</i>	

V.

<i>Vaarder.</i>	<i>Venijn.</i>
<i>Vaardig.</i>	<i>Venster.</i>
<i>Vacht.</i>	<i>Venus.</i>
<i>Vaderlandsch</i> , bijvoege- lijk naamwoord.	<i>Verachtelijk.</i>
<i>Vadze.</i>	<i>Verantwoordelijk.</i>
<i>Vadzig.</i>	<i>Verbaasdelijk.</i>
<i>Valleije</i> , <i>valli.</i>	<i>Verdacht.</i>
<i>Valschelijk.</i>	<i>Verdedigen.</i>
<i>Vastelijk.</i>	<i>Verderfelijk.</i>
<i>Vechten.</i>	<i>Verdoemelijk.</i>
<i>Vedcl.</i>	<i>Verdrietelijk.</i>
<i>Veder.</i>	<i>Verdwenen</i> , van <i>verdwij-</i> <i>nen.</i>
<i>Vee.</i>	<i>Vereenigen.</i>
<i>Veede</i> , wrok.	<i>Verfoeijelijk.</i>
<i>Veeg</i> , <i>veeg.</i>	<i>Verfrooijen.</i>
<i>Veeme</i> , <i>veem.</i>	<i>Vergankelijk.</i>
<i>Veete</i> , <i>veede.</i>	<i>Vergeestlijk.</i>
<i>Vegen.</i>	<i>Vergeefs</i> , bijwoord.
<i>Veile</i> , zekere plant.	<i>Vergeefs</i> ch, bijv. naamw.
<i>Keilig.</i>	<i>Vergeten.</i>
<i>Veinnooten</i> , meervoud van <i>veinnoot.</i>	<i>Verhaler.</i>
<i>Veinzen.</i>	<i>Verheven.</i>
<i>Velerlei.</i>	<i>Verholen.</i>
<i>Venen.</i>	<i>Verkeerdelijk.</i>
	<i>Verkieslijk.</i>

Ver-

<i>Verknocht.</i>	<i>Verwaandelijk.</i>
<i>Verlegen.</i>	<i>Verweloos.</i>
<i>Verleiden</i> , ten kwade voeren.	<i>Verzeeuwen</i> , walgen.
<i>Verliefdelyk.</i>	<i>Verzettelyk.</i>
<i>Verlijden</i> , voorbijgaan.	<i>Verzieren</i> , verdichten.
<i>Verloren</i> , van verliezen.	<i>Verzocht.</i>
<i>Verloven.</i>	<i>Verzoenlyk.</i>
<i>Vermakelyk.</i>	<i>Veter.</i>
<i>Vermeeren.</i>	<i>Vezel.</i>
<i>Vermeijen.</i>	<i>Vierderlei.</i>
<i>Vermetel.</i>	<i>Vies</i> , bijvoegelyk naam- woord.
<i>Vermoeijen.</i>	<i>Vijandelyk.</i>
<i>Vermorzelen.</i>	<i>Vijf.</i>
<i>Vernederen.</i>	<i>Vijg.</i>
<i>Vernisfen.</i>	<i>Vijl.</i>
<i>Veroveren.</i>	<i>Vijver.</i>
<i>Verräsfen.</i>	<i>Vijzel.</i>
<i>Verrukkelijk.</i>	<i>Violen</i> , meervoud van viool.
<i>Vershil.</i>	<i>Vischen</i> , van visch.
<i>Vershillen.</i>	<i>Vlas.</i>
<i>Versnfen.</i>	<i>Vlechten.</i>
<i>Verstandelyk.</i>	<i>Vledermuis.</i>
<i>Verstandeloos.</i>	<i>Vleeschelyk.</i>
<i>Verteller.</i>	<i>Vlegel.</i>
<i>Vertoogen</i> , meervoud van vertoog.	<i>Vleijen</i> , met vleijende taal toefpreken.
<i>Vertrouwelyk.</i>	<i>Vlekkeloos.</i>
<i>Vervelen.</i>	

Vlij-

382 WOORDENLIJST TER AANWIJZING

<i>Vlijen</i> , schikken.	<i>Vorderen</i> , eischen.
<i>Vlijm</i> .	<i>Vore</i> , voor, ploeg-groev- ve.
<i>Vlijt</i> .	<i>Vore</i> , voor, zekere visch.
<i>Vloeijen</i> .	<i>Voren</i> , bijwoord.
<i>Vlooijen</i> , meervoud van <i>vloo</i> .	<i>Vorsch</i> .
<i>Vloten</i> , meerv. van <i>vloot</i> .	<i>Vorschen</i> , werkwoord.
<i>Vloten</i> , <i>vloten</i> , werk- woord.	<i>Vorstelijk</i> .
<i>Vlugt</i> .	<i>Vrucht</i> .
<i>Vocht</i> .	<i>Vrede</i> .
<i>Voegelijk</i> .	<i>Vreesfelijk</i> .
<i>Voetfloots</i> , bijwoord.	<i>Vreezen</i> .
<i>Vogel</i> .	<i>Vriendelijk</i> .
<i>Vokaal</i> .	<i>Vriendschappelijk</i> .
<i>Volen</i> , veulen.	<i>Vriesch</i> , bijv. naamw.
<i>Volgens</i> .	<i>Vriesland</i> .
<i>Voltooijen</i> .	<i>Vrij</i> .
<i>Voorbedachtelijk</i> .	<i>Vrijelijk</i> .
<i>Voornamelijk</i> .	<i>Vrijen</i> , uit vrijen gaan.
<i>Voort</i> .	<i>Vrolijk</i> .
<i>Voortaan</i> .	<i>Vrome</i> , vroom, braaf.
<i>Voerts</i> .	<i>Vrome</i> , nut, voordeel.
<i>Vooze</i> , voos.	<i>Vrouwelijk</i> .
<i>Vorderen</i> , voortzetten, voortgaan,	<i>Vruchteloos</i> .
	<i>Vunzig</i> .

W.

W.

<i>W</i> aaijen.	<i>W</i> eedqm.
<i>W</i> aarderen.	<i>W</i> eede.
<i>W</i> aarlijk.	<i>W</i> eeke, week, zacht.
<i>W</i> aarschijnlijk.	<i>W</i> eenen.
<i>W</i> acht.	<i>W</i> eerloos.
<i>W</i> achten.	<i>W</i> eeuw.
<i>W</i> algelijk.	<i>W</i> eeze, wees, ouderloos.
<i>W</i> and, muur.	<i>W</i> egen, meervoud van weg.
<i>W</i> ant; handschoen.	<i>W</i> egen, werkwoord.
<i>W</i> ant, touwwerk.	<i>W</i> egens, voorzetsel.
<i>W</i> ant, voegwoord.	<i>W</i> ei, van melk.
<i>W</i> ars, bijvoegelijk naam- woord.	<i>W</i> eide.
<i>W</i> as, zekere stoffe.	<i>W</i> eiden, in de weide doen gaan.
<i>W</i> asem.	<i>W</i> eidsch, bijvoegelijk naamwoord.
<i>W</i> aschen, zuiveren.	<i>W</i> eifelen.
<i>W</i> asfen, groeijen.	<i>W</i> eigeren.
<i>W</i> eder, ram.	<i>W</i> einig.
<i>W</i> eder, gefeldheid der lucht.	<i>W</i> eite, tarwe.
<i>W</i> eder, bijwoord.	<i>W</i> eke, week, tijd van zeven dagen.
<i>W</i> ederzijds, bijwoord.	<i>W</i> ekelijks, bijwoord.
<i>W</i> ederzijdsch, bijvoege- lijk naamwoord.	<i>W</i> ekelijksch, bijvoegelijk naamwoord.
<i>W</i> eduwe.	
<i>W</i> ee, tusfchenwerpfel.	

Wel-

<i>Weldoener.</i>	<i>Wijk, buurt.</i>
<i>Weleer.</i>	<i>Wijken.</i>
<i>Welig.</i>	<i>Wijl.</i>
<i>Wemelen.</i>	<i>Wijn.</i>
<i>Wenschelijk.</i>	<i>Wijsgeerig.</i>
<i>Wereld.</i>	<i>Wijsfelijk.</i>
<i>Wereldsch, bijvoegelijk</i>	<i>Wijten.</i>
<i>naamwoord.</i>	<i>Wijting, zekere visch.</i>
<i>Weren, verweren.</i>	<i>Wijze, manier.</i>
<i>Werkelijk.</i>	<i>Wijzen, toonen.</i>
<i>Werktuigelijk.</i>	<i>Willekeurlijk.</i>
<i>Werwaarts.</i>	<i>Willens en wetens.</i>
<i>Westelijk.</i>	<i>Winner.</i>
<i>Westersch, bijv. naamw.</i>	<i>Wintersch, bijvoegelijk</i>
<i>Weten.</i>	<i>naamwoord.</i>
<i>Wettelijk.</i>	<i>Wisch, in stroowisch.</i>
<i>Wetteloos.</i>	<i>Wischten.</i>
<i>Weyen.</i>	<i>Wischelijk.</i>
<i>Wezel.</i>	<i>Woestijne.</i>
<i>Wezen, zijn, en zelf-</i>	<i>Wonen.</i>
<i>standig naamwoord,</i>	<i>Woordelijk.</i>
<i>staat, houding enz.</i>	<i>Woordvoerder.</i>
<i>Wicht, kind.</i>	<i>Wreedelijk.</i>
<i>Wigchelaar.</i>	<i>Wreken.</i>
<i>Wigt, gewigt.</i>	<i>Wremelen.</i>
<i>Wij.</i>	<i>Wrevel.</i>
<i>Wijden, wi'der maken.</i>	<i>Wrijten.</i>
<i>Wijden, heiligen.</i>	<i>Wrijven.</i>
<i>Wijf.</i>	<i>Wulpschelijk.</i>

Z.

Z.

<i>Zaag.</i>	<i>Zeeren, bezeeren.</i>
<i>Zaaijen.</i>	<i>Zeeuwsch, bijvoegelijk</i>
<i>Zaam, uitgang van bijvoegelijke naamwoorden, als heilzaam, leerzaam, vreedzaam enz.</i>	<i>naamwoord.</i>
<i>Zachtelijk.</i>	<i>Zeever (*).</i>
<i>Zadel.</i>	<i>Zesfr.</i>
<i>Zakelijk.</i>	<i>Zege, overwinning.</i>
<i>Zamen.</i>	<i>Zegel.</i>
<i>Zaterdag:</i>	<i>Zegen, heilwensch.</i>
<i>Zedekunde.</i>	<i>Zeide, van zeggen.</i>
<i>Zedelcer.</i>	<i>Zeil.</i>
<i>Zedelijk.</i>	<i>Zeisen, bij verkorting</i>
<i>Zedeloos.</i>	<i>zein.</i>
<i>Zedemeester.</i>	<i>Zeker.</i>
<i>Zee.</i>	<i>Zelfs, bijwoord.</i>
<i>Zeemen, van zeem, honigzeem.</i>	<i>Zemel.</i>
<i>Zeemen leder.</i>	<i>Zenurw.</i>
<i>Zeepe, zeep.</i>	<i>Zes.</i>
	<i>Zetel.</i>
	<i>Zeye, zeef.</i>
	<i>Zeven, talwoord.</i>
	<i>Zeverzaad.</i>
	<i>Zich.</i>

Zich-

(*) Ik heb dit woord met de hard-lange *e* opgeteckend om de overeenkomst der Zeeuwsche uitspraak met de schrijfwijze van KILIAAN. De Rotterdammer zegt *zever*.

B b

<i>Zieltogen.</i>	<i>Zucht.</i>
<i>Ziften.</i>	<i>Zuidelijk.</i>
<i>Zigtbaar.</i>	<i>Zuurder, van zuur.</i>
<i>Zij, het vrouwelijke en meervoud van hij.</i>	<i>Zuiverder, van zuiver.</i>
<i>Zijde, kant.</i>	<i>Zwaaijen.</i>
<i>Zijde, spinfel van zijwormen.</i>	<i>Zwaard.</i>
<i>Zijgen.</i>	<i>Zwaarder, van zwaar.</i>
<i>Zijn.</i>	<i>Zwaarlijk.</i>
<i>Zijpen, zijpelen.</i>	<i>Zwachtel.</i>
<i>Zindelijk.</i>	<i>Zwakkelijk.</i>
<i>Zinnelijk.</i>	<i>Zweedsch, bijvoegelijk naamwoord.</i>
<i>Zinneloos.</i>	<i>Zweemen, eenigzins gelijken.</i>
<i>Zode, graszode.</i>	<i>Zweepe, zweep.</i>
<i>Zoetelijk.</i>	<i>Zweeten.</i>
<i>Zogen.</i>	<i>Zweren, een eed doen.</i>
<i>Zole, zool.</i>	<i>Zweren, etteren.</i>
<i>Zomer.</i>	<i>Zwetsen.</i>
<i>Zonen, meervoud van zoon.</i>	<i>Zweyen.</i>
<i>Zoo, in alle beteekenissen.</i>	<i>Zwezerik.</i>
<i>Zoomen.</i>	<i>Zwichten.</i>
<i>Zorgelijk.</i>	<i>Zwijdig, groot.</i>
<i>Zorgeloos.</i>	<i>Zwijgen.</i>
<i>Zottelijk.</i>	<i>Zwijmen.</i>
<i>Zouteloos.</i>	<i>Zwijn.</i>
	<i>Zwitsersch, bijvoegelijk naamwoord.</i>

NOODIGE VERBETERINGEN.

- Bl. 40 R. 18, staat *de enkelvoudigen*, lees *de enkelvoudige*.
 — 74 — 17, — *graaffelijke*, — *grafelijke*.
 — 88 — 10, — *Moefogothisch*, — *Mefogothisch*,
 en zoo in 't vervolg.
 — 124 — 13, — *in de Roomsche Byencorf*, — *in den Roomschen* enz.
 — 132, in de Aanteekening, moeten twee voorbeelden, die namelijk van *koozen* (vleijen), *kozen* (kiezen), en *schooven* (koorn), *schoven* van *schuiven*, geheel worden uitgewischt. Immers wordt *koozen* (vleijen), volgens het aangemerkte op bl. 315 en 316, beter *kozen* geschreven. Hetzelfde geldt omtrent *schooven*, waarvoor ik, om de overeenkomst der Zeeuwsche en Rotterdamsche uitspraak, in de Woordenlijst, bl. 374, *schoven* gesteld heb. In de gemelde Aanteekening volgde ik het gezag van KILIAN, en meerdere, aldaar aangehaalde, Schrijvers.

De verdere mistellingen van minder belang, welke aan mijne opmerking mogten ontsnapt zijn, gelieve de Lezer zelf te verbeteren.

